

Hør dog hvad de siger
at undersøge danskernes holdninger til engelsk

Jacob Thøgersen

Ph.d.-afhandling indleveret ved
Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning
Københavns Universitet
2007

Afhandlingens dele

Denne afhandling består af en samling af tekster. Nogle af dem har allerede været udgivet, nogle er på vej til udgivelse, andre er skrevet specifikt til denne afhandling. Fælles for teksterne er at de alle handler om danskernes holdninger til engelsk og om metoder til udforskning af danskernes holdninger til engelsk. Desuden er artiklerne fælles om deres data. Alle data er indsamlet i forbindelse med den danske del af det fællesnordiske projekt Moderne Importord i Sprogene i Norden, forkortet *MIN* – se: <http://www.moderne-importord.info/>.

Afhandlingen indeholder i alt 10 tekster som kan deles i syv overordnede grupper. Tekst 1 er et indledende teorkapitel der dels forsøger at udstikke afhandlingens teoretiske fundament, dels forsøger at binde de efterfølgende tekster sammen til et hele. Tekst 2 er en rent kvantitativ analyse af holdningsforskelle mellem de nordiske lande på baggrund af data fra en telefonmeningsmåling der blev gennemført i forbindelse med *MIN*. Tekst 3 og tekst 4 diskuterer på hver sin måde face to face-interviews som metode til holdningsudforskning, og er således teori- og metodediskuterende snarere end resultatfremlæggende. Tekst 5 og tekst 6 tager fat i hver sin problemstilling som fremkom under den kvantitative analyse af meningsmålingsdataene, og prøver at belyse disse problemstillinger ved at inddrage kvalitative data fra mindre strukturerede face to face-interviews. I tekst 7 og 8 ligger fokus mere ensidigt på de kvalitative data til belysning af danskernes holdninger til engelsk, eller måske snarere til diskursiv konstruktion af engelsk. Der inddrages dog også kvantitative data fra face to face-interviewene inddrages. Tekst 9 er en kvalitativ nær-analyse af interaktionen i interviewene, og på sin vis en empirisk tilbagevenden til de indledende metodiske tekster (tekst 3 og tekst 4). Endelig er tekst 10 en beskrivelse af og argumentation for den interaktive Flash-præsentation som er vedlagt som bilag på cd-rom, og som også findes on-line på <http://www.note-to-self.dk>. Den interaktive præsentation selv er et eksperiment med alternativ forskningsformidling.

Afhandlingens omfang er i alt ca. 85.200 ord ekskl. noter, bilag, bibliografier og resumeer.

Indhold

Tekst 1:	Jacob Thøgersen: <i>Perspektiver på sprogholdninger. At undersøge danskeres holdninger til engelsk</i>	6
Tekst 2:	Jacob Thøgersen: <i>Attitudes towards the English influx in the Nordic countries: A quantitative investigation</i> . Artiklen har tidligere været trykt i <i>Nordic Journal of English Studies</i> , vol. 3, no. 2, s. 23-38.....	44
Tekst 3:	Jacob Thøgersen: <i>Sprog og interview, interview og sprog. Interviews som dataindsamlingsmetode i sprog- og sprogholdningsforskning</i> . Artiklen har tidligere været trykt i <i>NyS</i> 33, s. 9-44.....	58
Tekst 4:	Jacob Thøgersen: <i>The quest for objectivity in the study of subjectivity</i> . Artiklen har tidligere været trykt i <i>Acta Linguistica Hafniensia</i> 37, s. 217-41.....	87
Tekst 5:	Tore Kristiansen & Jacob Thøgersen: <i>Rigtige mænd er ikke bange for engelsk. Om konstruktion af sprogholdninger og kønsidentitet</i> . Artiklen har tidligere været trykt i J. Nørby Jensen, O. Ravnholt & J. Schack (red.), <i>Ordet Fanger. Festskrift til Pia Jarvad i anledning af 60-års-dagen</i> , København: Dansk Sprognævn, s. 85-114. Afsnit 4, 'En socialpsykologisk tolkning af kvantitative svarmønstre', er skrevet af Kristiansen og udelades af bedømmelsen.....	112
Tekst 6:	Jan-Ola Östman & Jacob Thøgersen: <i>Language attitudes and the ideology of the Nordic</i> . Artiklen er accepteret til udgivelse i <i>International Journal of the Sociology of Language</i>	136
Tekst 7:	Jacob Thøgersen: <i>Danske holdninger til Sprogpolitik</i> . Teksten er en let revideret version af kapitel 10 fra bogen <i>Det er meget godt som det er... er det ikke?</i> som er accepteret til udgivelse på forlaget Novus, Oslo.....	166
Tekst 8:	Jacob Thøgersen: <i>Coming to terms with English in Denmark. Discursive constructions of a language contact situation</i>	195
Tekst 9:	Jacob Thøgersen: <i>Pragmatikalisering, neutralisering og positionering. Om konstruktionen af holdninger i et holdningsinterview</i>	225
Tekst 10:	Jacob Thøgersen: <i>Kakofoni. Addendum til Poster.exe</i>	246
	Dansk resume.....	254
	English summary.....	255
	Appendiks 1. Informanter.....	256
	Appendiks 2. Spørgeskema.....	258

Tekst 1

Perspektiver på sprogholdninger

At undersøge danskeres holdninger til engelsk

I dette kapitel forsøges afhandlingens uafhængige dele sammentænkt, og den overordnede teoretiske ramme præsenteres. Kapitlet falder i to overordnede dele. Først præsenteres afhandlingens teoretiske baggrund, dernæst forsøges de efterfølgende dele forklaret i forhold til hinanden og som en samlet påstand.

Teori

Afhandlingens mål er eksplorativt og reflektivt. På den ene side udforsker den danskernes holdninger til engelsk, på den anden side diskuterer den undersøgelsesmetoder i en sådan udforskning. Den er derfor teoriforbrugende snarere end teoriafprøvende, og den er eklektisk i sin brug af teori. Jeg har fundet inspiration og paroler fra langt flere teoretiske retninger end jeg med overbevisning kan samtænke i ét konsistent teorikompleks. I dette kapitel vil jeg forsøge at give grundridset til mit teoretiske standpunkt og udgangspunktet for alt hvad jeg herefter siger. Nærlæsningen og den mere konkrete brug af de enkelte teorier vil fremtræde i de enkelte metode- og analysekapitler.

1 Socialkonstruktivisme - en metateoretisk¹ bekendelse

En grund til at afhandlingens teorikompleks er stærkt eklektisk er dens tilblivelseshistorie. Artiklerne i afhandlingen er skrevet over et par år, samtidigt med at jeg satte mig ind i ny teori og igen og igen gentænkte mit projekt. De viser altså en læreproces, samtidigt selvfølgelig med at de præsenteres som et slutprodukt. En anden er min metateoretiske trosbekendelse som ligger i socialkonstruktivismen. Med en socialkonstruktivistisk metateori vil det være oplagt at betragte forskellige teoretiske perspektiver som forskellige versioner af verden. Forskellige versioner som kan bringes i diskussion med hinanden, men som ikke nødvendigvis behøver at udelukke hinanden fordi de betragtes som forskellige perspektiver på samme verden (den epistemiske socialkonstruktivisme) eller mere radikalt som forskellige verdener (den ontologiske socialkonstruktivisme) (Widell 2004).

På de første par sider af teoriafklingen vil jeg ytre min trosbekendelse, mit credo. Alle teorikomplekser begynder med et credo, en ubeviselig sandhed der tages for indlysende, og hvis omstyrtelse vil vælte resten af bygningen. Mit credo er at socialkonstruktivismen er

---

¹ Med *metateori* mener jeg teori om hvordan teori forholder sig til virkeligheden.

en værdifuld metateori. Jeg vil i det følgende forklare hvad jeg mener med socialkonstruktivisme, men også forsøge at forklare hvorfor valget af metateoretisk udgangspunkt måske i virkeligheden ikke betyder alverden. Jeg håber på således at kunne afmontere en diskussion af socialkonstruktivisme vs. realisme som alt for ofte bliver alt for frugtesløs; samtidigt med at jeg viser hvorfra mine øvrige udsigelser skal ses, og hvorfra jeg tager en del af min faglige retorik.

Mit socialkonstruktivistiske credo bygger på tre sammenhængende grundantagelser:

1. Virkeligheden er altid social. Der er ingen før-social virkelighed. Også den fysiske virkelighed formidles til os gennem andres erkendelser gennem generationer (Foucault 1966 [1991], 1972 [2003]).

Eller måske rettere: den før-sociale, uudsagte virkelighed er mig inderligt uinteressant fordi den verden jeg kan erkende altid allerede er kortlagt af andres udsigelser. Det interesserer mig ikke om verden eksisterer hvis jeg lukker øjnene, det interesserer mig om mennesker *tror* at den eksisterer, om det giver dem en følelse af sikkerhed eller usikkerhed osv.

2. Al social virkelighed er konstrueret – fordi mennesker har tænkt og udtrykt den (Berger & Luckman 1966 [1999]).
3. Alle sociale konstruktioner er virkelige – fordi mennesker handler efter dem, er de en del af den sociale virkelighed, og dermed virkelige. Med Hans Finks ord er der tale om de ”sociale konstruktioners virkelighed” (Fink 2004).

Spørgsmålet er ikke *om* verden er en social konstruktion. Spørgsmålene er, 1) ontologisk, *hvad det betyder at den er en social konstruktion*, og 2) epistemisk, *hvordan vi skelner mellem gode og dårlige konstruktioner af verden*.

Og svaret på de to spørgsmål:

1. *Ingenting*. Verden er ikke mere fragmenteret eller foranderlig fordi den anskues som en social konstruktion. Lige meget hvor meget jeg ved at verden er en social konstruktion, kan jeg ikke lave om på den. Der er jo netop tale om *sociale* konstruktioner, ikke

individuelle. Og der er tale om *konstruktioner*, ikke *illusioner*. Analogien til sprog er oplagt. Hvor meget jeg end vil, kan jeg ikke med ærlighed sige *hest* og mene *kat*, selvom et ords semantik ubetvivleligt er en social konstruktion.

Og

2. *Som vi altid har gjort*. Ved at se om den kan stå sin prøve i det videnskabelige samfunds diskussioner. Metodevalget og data behøver ikke at være forskellige hos tilhængere af de to metateorier. Vurderingen af en videnskabelig teori hviler på videnskabelig rationalitet og konsistens med allerede accepterede konstruktioner, ikke på en direkte tilgang til en før-social verden. Den gode beskrivelse er den der accepteres af en stor del af (forsker)samfundet, fordi den overholder kriterierne for rationalitet, argumentation og konsistens. Den dårlige er den der ikke gør.

I praksis er forskellen på de to metateorier altså ikke voldsomt stor, og som William James siger:

If no practical difference whatever can be traced, than the alternatives mean practically the same thing, and all dispute is idle. Whenever a dispute is serious, we ought to be able to show some practical difference that must follow from one side or the other's being right. (James 1907 [1981]: 26).

Med et gennemført Popperiansk udgangspunkt vil man finde sig selv i socialkonstruktivismen. Også Popper (1996) understreger jo at videnskabeligt arbejdes videnskabelighed ligger i den kollegiale kritik, og dermed i at det er et socialt arbejde, og videre at videnskabelige erkendelser dermed er (hvis man ser bort fra de kritiske konnotationer) sociale konstruktioner. Omvendt viser Ashmore (1989) med stor fornøjelse, at socialkonstruktivismen kollapser hvis den ikke låner udsigelseskraft fra realismen. For hvordan kan udsagnet ”al videnskabelig viden er en konstruktion” være en gyldig sandhed hvis al videnskabelig viden er en konstruktion?

1.1 Socialkonstruktivismens muligheder

Efter nu at have sagt at der ikke er nogen forskel på realisme og socialkonstruktivisme, kan jeg så alligevel fremføre hvorfor jeg vælger socialkonstruktivismen som mit udgangspunkt:

På et teoretisk plan, som allerede fremført, giver socialkonstruktivismen en større grad af frihed til at trække på forskellige teoretiske skoler. Sagt på en anden måde, så forklarer det socialkonstruktivistiske perspektiv hvorfor forskellige forklaringer kan eksistere i forskellige forskersamfund, men at de alligevel kan bringes i diskussion med hinanden fordi forskersamfund typisk deler en faglig rationalitetsopfattelse (Latour & Woolgar 1979, Bourdieu 1984, Mulkay 1991).

Samtidigt er valget af metateori styret af projektets mål og midler. Mit mål er at forklare andre menneskers verdensforståelse, specifikt deres forståelse af visse sprogpoltiske spørgsmål. Jeg mener at et socialkonstruktivistisk udgangspunkt på en intellektuelt tilfredsstillende og etisk acceptabel måde kan hjælpe til at forklare hvorfor ikke-forskere kan leve med vidt forskellige opfattelser af verden uden at overgive sig og acceptere ”den rigtige”, videnskabelige, forklaring. Den socialkonstruktivistiske tilgang betyder ikke værdirelativering af videnskaben, det betyder et nyt syn på konkurrerende forklaringsmodeller – og et nyt analytisk sprog (Esmark m.fl. 2005a, b).

Skellet mellem realisme og socialkonstruktivisme kan præsenteres som et klassisk *emic/etic*- eller internt/eksternt-spørgsmål. For det interne, *emiske* perspektiv fra mennesker der levede i en tid hvor jorden var flad, var verden *i enhver praktisk henseende* flad, og da der ikke er nogen verden uden for den praktiske henseende, ja så var verden flad. Fra vores eksterne, *etic*-synspunkt, er det en ligeså tåbelig påstand som at påstå at verden forsvinder når jeg lukker øjnene. Så langt så godt. Der hvor slagsmålet for alvor begynder, er når socialkonstruktivisten fortæller realisten at også hans videnskabelige *etic*-perspektiv er et *emic*-perspektiv, et perspektiv der er indlejret i en historisk og social samtid. Det burde vel ikke være så provokerende som det ofte opfattes...

Mere interessant bliver det fordi valget af et socialkonstruktivistisk udgangspunkt, naturligt vil trække *refleksiviteten* med sig (Ashmore 1989, Jørgensen 2002, Bourdieu 2002). Man tvinges til at indtænke sig selv og sin egen udsigelse som et *emic*-udsagn blandt mange og uden en særligt privilegeret status. Udsagnet udstiller ikke bare andres udsagn, men også sig selv som udsagn.

2 Teorikomplekser – en personlig dannelsesrejse

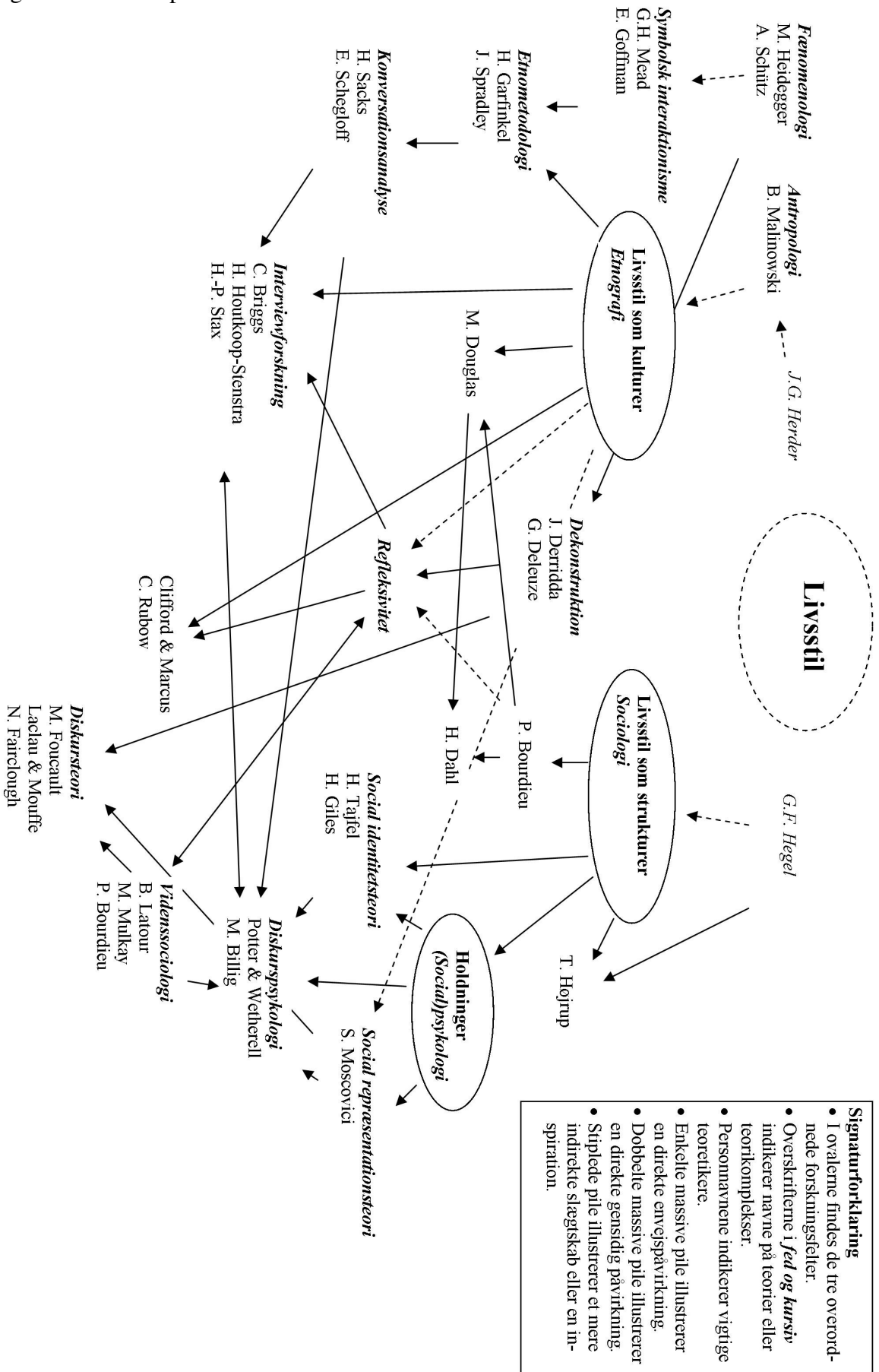
Projektet trækker ikke på én skoles forskningshistorie, men på vidt forskellige forskningstraditioner der på forskellig måde krydser hinanden og har udviklet sig parallelt og/eller med inspiration fra hinanden. Forbindelserne mellem de forskellige traditioner kan tegnes på utallige måder. Figur 1 viser ét forsøg på en genealogi over de forskningstraditioner jeg trækker på når ”livvstil” tages som udgangspunkt. Man kan se at projektet overordnet trækker på teori fra tre forskellige forskningsfelter: sociologien, etnografien og (social)psykologien. Det skyldes forskningsobjektet ”holdninger”. Holdninger kan dels anskues som psykologiske entiteter der findes et sted i vores hjerner, de kan anskues som udtryk for vores sociale tilhørsforhold, et produkt af vores socialisering og et middel i vores strukturering af den sociale verden, og en-

delig kan de anskues som en del af vores viden om verden, og dermed ud fra et kulturudforskningsperspektiv. De tre forskningsfelter er kun i teorien til at isolere fra hinanden. I realiteten finder de inspiration hos hinanden, og forsøger ofte at indtænke andres resultater i deres egen teorier. Derfor det komplekse net af pile der illustrerer påvirkninger – i det mindste i min tænkning over dem. Figuren er ikke udtømmende, og personnavnene skal udelukkende tages som pejlinger på forskningstraditionerne.

Ud over de nævnte tre felter trækker projektet på en interesse for *sprogpolitik*. Sprogpolitik er dog snarere et objekt end et teoretisk standpunkt. Det følger af min konstruktivistiske metateori at lingvistikens faglige opfattelse af sprog og sprogpolitik er en social konstruktion på linje med lægmandens (som er den der skal undersøges). Det følger ikke heraf at de to er *ligeværdige*. Men en undersøgelse der starter med at antage den lingvistiske forståelse, må beskrive lægmandens afvigelser som misforståelser, og det virker ikke særlig interessant eller produktivt. Efter gennemgangen af den teoretiske genealogi, følger en præsentation af aktuelle emner i dansk sprogpolitik med fokus på engelskindflydelsen.

Figur 1 tager udgangspunkt i begrebet *livsstil*. Havde den taget et andet udgangspunkt, fx *holdninger* eller *sprogpolitik*, var forskningstraditionerne blevet struktureret anderledes. Livsstil blev brugt som udgangspunkt for informantudvælgelsen til projektet og danner derfor sociologisk fundament for undersøgelsens udsagn. Livsstilsbegrebet udlægges nedenfor. Livsstil (og det beslægtede *livsform*) kan angribes på to måder. Den strukturalistiske anskuelse er at se livsstilene som opdelinger af samfund i et antal forskellige grupper som står i modsætning til hinanden. Formålet her er at beskrive samfundet som en dynamisk struktur af kræfter der arbejder på og mod hinanden. En mere etnografisk anskuelse er at betragte hver af livsstilene som selvopretholdende, komplette kulturer med deres egne ideologier og verdensforståelse. Formålet er her at beskrive hvordan ”de andre” lever deres liv og danner mening i deres verden.

Figur 1: Teorikompleks

2.1 Livsstil som struktur - socialteori

Ved at vælge begrebet *livsstil* skriver man sig i dansk kontekst ind i en tradition af markedsføringsorienteret sociologi. I sin mere teoretisk funderede udformning bygger livsstilsbegrebet på sociologen Henrik Dahls arbejde (Dahl 1997). Livsstilsbegrebet baserer sig på den filosofiske anskuelse at livet leves og forstås gennem praksisser, ikke gennem refleksioner. Den vigtigst tænker bag en sådan påstand er Bourdieu og hans begreb om *habitus* (Bourdieu 1979, 1998, Bourdieu & Wacquant 2002, Scheuer 2003). En persons eller en gruppes habitus er et sæt af bestemte, for omverdenen synlige, men for den enkelte måske usynlige praksisser. Disse praksisser, som man socialiseres ind i og dermed er med til at reproducere, er ikke bevidst valgt som den mest hensigtsmæssige måde at leve på, de *er* den måde man er fx dansker eller hip-hopper på. Man instrueres ikke til nogen af disse roller, ret beset er der vel ingen der rigtigt ved hvordan man skal definere rollerne, alligevel er der ingen der er i tvivl om at det som personen gør, definerer ham i rollen.

Antallet af habitusser er i princippet ubegrænset; hvor der kan postuleres en gruppe, kan der postuleres en habitus. Med begrebet *livsstil* begrænses antallet, typisk ud fra det praktiske hensyn at livsstil ikke bruges til at beskrive den enkeltes adfærd, men til at inddele et samfund i visse idealtyper. Hos Dahl inddeles samfundet således i fire livsstile, en inddeling som jeg har overtaget. Operationaliseringen af de fire livsstile beskrives i Tekst 7.

Der er en vigtig forskel mellem Dahls livsstilsbegreb og denne afhandlings operationalisering af det. Dahls livsstile ikke er teoretisk baseret, men baseret på korrelationer mellem forskellige værdier. Det er ikke sådan at medlemmerne i en af Dahls livsstile alle er mænd, unge, veluddannede osv. (selvom der måske godt kan være tendenser i den retning). Livsstilen er udelukkende en klynge af værdier som har det tilfældes at de typisk optræder sammen, og at samfundsborgere opfatter det som naturligt, ja uomgængeligt, at de optræder sammen, skønt de ikke har nogen logisk sammenhæng. Der er ikke nogen logisk grund til at der er sammenhæng mellem *miljøbevidsthed* og *kulturliberalisme* men modsætning til *privatisering*. Det er en del af vores *habitus* som danskere at vi ved at verden uomgængeligt hænger sådan sammen.

Ved at påpege hvordan værdier ikke bare klumper sig sammen, men også defineres i opposition til hinanden, vises et andet vigtigt aspekt ved livsstilen, nemlig at den bliver udtrykt i opposition til andre livsstile. Det betyder at hvis en gruppe man ser sig i opposition til, har det som en del af sin habitus at gøre én ting, så ”vælger” man selv at gøre det modsatte (bemærk at der ikke, nødvendigvis, er tale om et bevidst valg). Samtidigt bliver selvfølgelig selve den-

ne artikulering af oppositioner basis for den grundlæggende opposition mellem grupper som foranlediger nye artikuleringer af oppositionen osv.

Der kan muligvis udledes en økonomisk basis for de fire livsstile, nemlig i en sammenligning af den *kapital* (Bourdieu 2002) som livsstilen besidder. Kapital er ikke et rent monetært begreb. Kapitalen differentieres hos Bourdieu i *økonomisk kapital*, *kulturel kapital* og *social kapital*. Med introduktionen af en materiel basis nærmer *livsstils*-begrebet sig etnologen Thomas Højrup's begreb om *livsform* (Højrup 1989, 1995). I modsætning til Dahls livsstilsbegreb der er baseret på statistiske korrelationer mellem i princippet uafhængige værdier, er Højrup's livsform baseret på en teoretisk analyse af *produktionsmåde*, et begreb der er lånt fra marxistisk teori.

For Højrup sætter de materialistiske vilkår for livsformerne forskellige rammer og mål, og det er markedsvilkårene der definerer disse, ja hele livsformens rationalitetsbegreb og dens ideologier. Dahl begynder i den anden ende af det materialistisk/ideologiske kontinuum, med værdier som folk deler, og finder derefter at folk der deler værdier, typisk også deler materialistisk basis. På trods af forskelle, fx i hvor meget den enkelte designer sin egen livsstil/livsform, og om man designer udtryk for sin livsstil/livsform i opposition til andre samfundsgrupper, virker de to modeller i høj grad sammenlignelige. Begge forsøger de at forklare hvorfor mennesket gennem sine frie valg alligevel tegner letgenkendelige og stabilt reproducerede mønstre af deres handlinger. De forsøger altså fra hvert deres sted at forklare strukturen uden at glemme agenterne og vice versa. De forklarer også begge at et samfund som det danske ikke udgør en sammenhængende enhedskultur. Blandt forskellige livsstile/livsformer eksisterer der idealer og rationaliteter som er i (bevidst eller ubevidst) modstrid med hinanden.

Opfattelsen af livsstilene som strukturelle oppositioner og værdier og holdninger som emblemer for disse oppositioner går igen i alle kvantitative analyser i afhandlingen. Det vil først og fremmest sige Tekst 2 og Tekst 7. Men også i andre tekster er der kvantitative sammenligninger der udforsker livsstilsforskelle.

2.1.1 Livsstil som holdningsformende – psykologisk teori

Indtil nu har interessen været for hvordan livsstil og livsform er baseret på fælles værdier og holdninger, eller omvendt hvordan værdier og holdninger er baseret på livsstilenes eller livsformens materielle vilkår. I det følgende skifter fokus til disse holdninger som psykologiske størrelser.

Holdninger er notorisk et komplekst og uklart objekt at beskæftige sig med. Meget er skrevet om holdninger, og meget af den akademiske teoretiseren er svært at holde ude fra mere dagligdags opfattelser af holdningernes natur. Måske den simpleste definition af holdninger er den rent behavioristiske: ”en tendens til at handle på en bestemt måde når man præsenteres for en bestemt type stimuli” (Anastasi 1957). Her er fokus altså på hvordan folk handler, og holdningerne er de skjulte dynamikker der får dem til at handle som de gør. Det er som om ”holdning” her har bevaret noget af grundbetydningen ’legemsstilling’. Holdningen er det samme som en persons *karakter*. Dermed også sagt at holdninger ikke behøver at være folk bekendt, og udforskning af holdninger er i praksis udforskning af handlinger.

I senere tider får holdninger en mere kognitiv betydning: ”An attitude is a psychological tendency that is expressed by evaluating a particular entity with some degree of favor or disfavor” (Eagly & Chaiken 1998, citeret fra Bohner 2001). Bemærk at holdningen her er hvordan entiteten *opfattes*, ikke hvordan der handles mod den. Det betyder at holdninger kan undersøges uafhængigt af handlinger – fx i interviews. Det betyder også at det bliver muligt at handle i modstrid med sine holdninger.

Dette sidste er et af holdningsforskningens fundamentale problemer. På den ene side handler folk ikke altid i overensstemmelse med deres holdninger – når holdninger defineres som deres psykologiske evalueringer, eller rettere deres afrapportering af deres psykologiske evalueringer. På den anden side er en af holdningsforskningens helt grundlæggende berettigelser at den kan forudsige fremtidige handlinger og udviklinger. Det er ikke altid det ekspliciteres, men er alligevel underliggende de fleste holdningsundersøgelser at de mener at kunne forudsige hvordan folk vil handle når de stilles foran de entiteter de spørges om. Forholdet mellem holdninger og handlinger er dog ikke ligetil. Som allerede Paulus bemærkede: ”det gode jeg vil, det gør jeg ikke...”. Festinger (1956 [1989], 1957 [1989]) har behandlet dette problem under overskriften *kognitiv dissonans*, og vist fx hvordan vi kan danne nye holdninger når vi har observeret vores handlinger som var i strid med de oprindelige holdninger. Dermed minimeres den kognitive dissonans med tiden. For den enkelte undersøgelse af holdninger som forudsigelse af handlinger består problemet dog.

Indtil nu er holdninger betragtet som individuelle størrelser. Det er de også, men det er ikke hele sagen. Holdninger er også sociale størrelser. Dels socialiseres vi til at have de holdninger vi har, dels er holdninger symboler på socialt tilhørsforhold (jf. diskussionen af livsstilsartikulationer ovenfor), og endelig danner vi nogle af de vigtigste holdninger til egen såvel som til andre sociale grupper. Såkaldte minimalgrupperforsøg (dvs. forsøg der involverer to grupper

som ikke har andet tilfælles end at de er grupper i eksperimentet, de har altså intet forudgående gruppetilhørsforhold) som dem Henri Tajfel udførte, viser et tilsyneladende universelt mønster, nemlig at man favoriserer sin egen gruppe på bekostning af den anden (Brown 2001). Vi har altså tilsyneladende en medfødt tendens til diskrimination, en tendens som ikke behøver andet end en tilfældig tilskrivning af fællesskab og konkurrence for at udløses (Oakes 2004, Operario & Fiske 2004). *Social identitetsteori* (Tajfel & Turner 1986) bygger videre på minimalgruppeforsøgene og opstiller den teori at vores personlige identitet udspringer af vores gruppeidentitet(er), og at vores instinktive ønske om et positivt selvbillede derfor er afhængigt af at vi (i egne øjne) kan få vores egen gruppe til at fremstå mere positiv end sammenlignelige grupper. Grundlæggende for at det kan lade sig gøre, er at vi vælger en sammenligningskategori hvor vi er sikre på at komme positivt ud. Hvis altså min gruppe tydeligvis er svagere end modstandergruppen, kunne jeg fx vælge at fremhæve at vi er mere sympatiske – og dermed kommer vi stadig positivt ud af sammenligningen

Minimalgruppeforsøgene og favorisering af egen gruppe kan dermed forklare holdningernes funktion. Vi bruger holdninger til at strukturere verden i det der er væsentligt, og det der er uvæsentligt. Vel at mærke på en sådan måde at det der er væsentligt (altså tilskrives en positiv holdning) er det som vores egen gruppe er stærk i, sammenlignet med andre grupper.

Overført på sprog, som er et af de vigtigste symboler på gruppetilhørsforhold enten det er regionalt, socialt eller professionelt, bliver konsekvensen at vi har positive holdninger til vores egen gruppes sprog, og negative til andre grupper. I tilfælde hvor andre grupper tydeligvis har højere status, fx i sammenligningen mellem rigsmål og dialekt, forflyttes sammenligningskategorien for den svage gruppe. Rigsmålstalende kan så negativt karakteriseres som fx snobbende eller bedrevidende, med den underliggende holdning at sociabilitet er vigtigere end status.

2.1.1.1 Diskurser og sociale repræsentationer

Når jeg undersøger sprogholdninger, er det som oftest ikke ud fra en teoretisk baggrund i social identitetsteori. Når jeg alligevel nævner den, er det dels fordi den har stået stærkt i udforskningen af sprogholdninger, dels fordi tankegangen ligger under de kvantitative analyser af sprogholdninger her. Men langt de fleste af de sprogholdninger der ellers fremtræder i afhandlingen, er ikke så meget sprogholdninger i betydningen reaktioner på sproglige udtryk, som det er (stereotype) *opfattelser* af sprog. Desuden rejser mange af spørgsmålene langt større politiske problemstillinger end hvad der kan begrænses til at kaldes *sprogholdninger*. Dennis Preston har beskrevet sit projekt som *folk linguistics* (Preston 1989, 1993, 1999, 2004) og

sammenlignet studiet af lægfolks opfattelser om sprog med alle andre specialiserede etnografiske studier. Lægfolks opfattelser af sprog forholder sig til lingvistens ligesom lægmandens opfattelse af medicin og sygdomsbehandling forholder sig til lægens. De er sammenhængende og rationelle, selvom de måske ikke følger en rationalitet som lingvisten forventer. Folkelingvistikkens berettigelse er som en del af antropologien. Den beskriver hvordan nogle mennesker opfatter (en del af) deres verden. Den må derimod ikke bedømmes efter mål som (lingvistisk set) rigtigt eller forkert. Prestons betragtninger over folkelingvistikken går igen i Tekst 7 og Tekst 8.

I socialpsykologisk teori kan denne *antropologiske* opfattelse af holdninger genfindes i den såkaldte *sociale repræsentationsteori* (Moscovici 1984, 1972, Marková 1996, Jovchelovitch 1996). Social repræsentationsteori er en konstruktivistisk teori om hvordan mennesker forstår deres verden og handler i den. Teorien fremfører at vi gennem vores opvækst er socialiseret til visse kulturelt bestemte måder at opfatte verden på – bestemte repræsentationer af verden. Disse repræsentationer ligger imellem os og verden og danner et filter for perceptionen. Vi ser med andre ord repræsentationer af verden, ikke verden selv. De sociale repræsentationer er som sådan analoge til sproget i Sapir-Whorf-hypotesen, men de er ikke determineret af sprogets struktur, men af den sociale brug af sproget. Social repræsentationsteori har på den ene side mange ligheder med den konstruktivistiske videnssociologi (Latour & Woolgar 1979, Mulkay 1991) idet den beskriver den sociale konstruktion og reproduktion af viden, og desuden hvordan videnskabelige landvindinger populariseres og udvandes i den offentlige diskurs (Moscovici 1998 [2000]). På den anden side har den store ligheder med diskursteori i traditionen fra Foucault (Foucault 1966 [1991], 1972 [2002], Fairclough 1992, Laclau & Mouffe 1985, Howarth & Torfing 2005).

Diskursteorien deler den sociale repræsentationsteoris fokus på sociale konstruktioner som vores tilgang til verden, den deler ydermere opfattelsen af disse konstruktioner som kulturelle fænomener, dvs. størrelser der er forskellige i forskellige samfund, og som ændrer sig over tid. Men med diskursteorien flyttes repræsentationerne fra den indre, mentale verden – fra hvordan vi *tænker over* verden – til den ydre, sproglige verden – til hvordan vi *taler om* verden. Der er dog ingen tvivl om at der grundlæggende er den samme antagelse om at repræsentationerne eller diskurserne afgrænser den måde vi opfatter verden på.

Diskursteorien er blevet brugt i studier og kritikker af nationalisme inspireret af Benedict Anderson (1983) (Wodak m.fl. 1999, Wodak & Reisigl 2003) og i kritik af ideologien om en-

gelsk som et neutralt verdenssprog (Pennycook 1994). Man kan ikke skrive denne afhandling uden at inddrag nationalisme og ”verdensengelsk”, og disse perspektiver er derfor også implicit til stede i flere artikler ligesom jeg vil komme ind på dem sidst i dette kapitel.

Begrebet *diskurs* bruges på adskillige forskellige måder i lingvistisk og sociologisk teori (se fx Jørgensen & Phillips 1999). I diskursteorien bruges *diskurs* om *indholdet* af tekster. Denne opfattelse er den der findes i Tekst 2 og Tekst 8. En anden opfattelse af *diskurs* fokuserer på *formen* eller måske snarere på *retorikken* i et udsagn. Diskursen opfattes i denne fokus som de retoriske strategier, de *repertoier* som man bruger i argumenterne for sin sag.

De klassiske undersøgelser af diskurser som retoriske repertoier stammer fra videnssociologien. Her viser Mulkay & Gilbert (1981 [1991], 1984 [1991], 1986 [1991]) at naturvidenskabsfolk bruger helt forskellige diskurser når de forklarer deres resultater i videnskabelig sammenhæng (i artikler) end når de gør det i interview med en sociolog. I videnskabelig sammenhæng er resultaterne fremkommet ved metodiske, nøje kontrollerede forsøg og stringente forsøg på hypoteseforkastninger. I interviewet er resultaterne fremkommet som gæt, øjeblikke af (guddommelig) inspiration eller som heldige tilfældigheder. Videnskabsfolkene opererer altså med forskellige, kontekstafhængige *diskurser*.

Det er denne opfattelse af *diskurs* der bliver overtaget i den såkaldte *diskurspsykologi* (Potter & Wetherell 1987, Wetherell & Potter 1992, Edwards & Potter 1992, Potter 1996a, b, 1998). Hos Potter og Wetherell (1987, 1992) bruges Mulkay og Gilberts diskursbegreb i en holdningsundersøgelse af racisme. Potter & Wetherell viser at informanters variable holdningsudtryk ikke er udtryk for ambivalens i mentale præferencer, men snarere skal ses som forskellige diskurser eller forskellige *interpretative repertoier* – altså forskellige måder at danne mening af problemstillingen. Denne opfattelse af *diskurser* og denne tilgang til holdningsforskning er den man finder i Tekst 2, Tekst 8 og til dels Tekst 9. Potter, Wetherell og Edwards’ diskurspsykologi har en del til fælles med Billigs retoriske tilgang til psykologi (1987, 1991) som bliver inddraget i Tekst 7. Den største forskel er formentlig at diskurspsykologien interesserer sig for nærstudier af sproglig interaktion (inspireret af Sacks’ konversationsanalyse se nedenfor) mens Billigs retoriske psykologi er en mere abstrakt teori om hvordan mennesker *tænker* i argumenter.

2.2 Livsstil som kultur - etnografisk teori

Som sagt kan livsstil dels betragtes som strukturer, dynamiske modsætninger i et samfund som det danske, dels som kulturer der danner forskellige verdensbilleder og forståelsesram-

mer for forskellige grupper. Denne etnografiske tilgang til livsstilene har dannet inspiration for de kvalitative dele af holdningsanalysen. Desværre bliver det i nogen grad ved inspirationen. Afhandlingen præsenterer ikke en etnografisk analyse af nogen af livsstilene, endsi­ge af forskelle mellem livsstilene. Den etnografiske metodes indflydelse på analyserne ses først og fremmest i ønsket om at beskrive informanternes verdensbilleder som forskellige fra lingvisternes og den almindelige faglige diskussion af sprogpolitik.

Etnografien beskæftiger sig med at beskrive fremmede kulturer for et hjemligt (forsker)samfund. I senere tider har etnografer og andre humanister vendt den etnografiske kikkert mod det nære, og brugt den etnografiske metode til at beskrive kulturer der er knap så fjerne og derfor mindre påfaldende fremmede. Den moderne etnografi sporer sine rødder tilbage (i hvert fald) til Malinowskis og Radcliffe-Browns feltarbejder i henholdsvis Trobrianderne og Andamanerne. Her er der ingen tvivl, den fremmede er virkelig fremmed. Det tager år blot at forstå hans sprog, og først derefter kan man sætte sig ind i hans tankesæt og hans forestillinger om verden. Det var Malinowski (1929) og Radcliffe-Browns fortjeneste - og ikke i mindre grad den amerikanske antropologis personliggjort af folk som Boas, Sapir og Benedict (1934) – at vise at de fremmedes anderledeshed ikke skyldes at de er mere barnlige, irrationelle eller på anden måde står under den vestlige kultur (Grønbech 1915 [1996]). Etnografien viser, og tager derefter som sit udgangspunkt, at enhver kultur præsenterer et sammenhængende, rationelt verdensbillede. Og at ligesom den vestlige kultur bygger sin verdensanskuelse på generationers akkumulerede viden, så hviler også andre kulturers verdensanskuelse på logisk konsistente teorier der nøje beskriver verden. Man kan se hvordan etnografien, i hvert fald i anden generation, byder sig til både med et kritisk perspektiv på den vestlige kultur vi har tendens til at tage for givet som den eneste fornuftige (dvs. som et værktøj i kritikken af *etnocentrisme*) og med en metodologi til udforskning af kulturer – herunder selvfølgelig også den vestlige. Mere om dette nedenfor.

Der har med tiden udviklet sig en særlig lingvistisk interesseret gren af etnografien, dvs. en forskningstradition med interesse for hvordan sprog bruges og læres i forskellige samfund. Med mindre forskelle i fokus kendes dette møde mellem traditioner under forskellige navne som ethnography of communication (Hymes 1964), lingvistisk antropologi (Duranti 1997, 2004) og antropologisk lingvistik (Foley 1997). Den antropologiske interesse for sprogbrug er igen vigtig som basis for forståelsen af interkulturel kommunikation, som den der foregår i et interview. Dette aspekt vender jeg også tilbage til nedenfor.

Også i sociolingvistikken er der i de senere år opblomstret en (fornyet) interesse for etnografiske tilgange til studiet af sproglig variation (Maegaard & Quist 2004). Flere væsent-

lige nybrud er sket ved at inddrage (sub)kulturer og *communities of practice* (Wenger 1998) som variabler (Eckert 1989, 2000, Quist 2005).

I en del nyere etnografi (Clifford & Marcus 1986, Haastrup 2003, Rubow 2000) vendes det refleksive blik ikke blot mod ens egen kultur, men også mod selve den etnografiske proces som skriver den fremmede kultur i en rapport, og dermed så at sige fastlåser et billede af den. Der er både etisk/politiske problemstillinger i denne proces og forskningsteoretiske. For at tage den forskningsteoretiske først. Man må spørge sig selv hvilken status etnografens beskrivelse af en besøgt kultur har. Der er ingen tvivl om at etnografien opstår i mødet mellem en kultur og en fremmed i kulturen – etnografen. Uden et af de to elementer ville der ikke være en etnografi. Men i hvor høj grad etnografien kan siges at være en beskrivelse af noget foreliggende-i-verden og i hvor høj grad det er en afspejling af etnografens fordomme, er nærmest umuligt at afgøre. Og problemet bliver bare dobbelt af at etnografen både er analysator af de indkomne data og selv fungerer som måleinstrument i og gennem sine deltagerobservationer og udspørgen af informanter. Ikke bare kan han i analysen risikere at være blind for det han ikke venter at finde i data, men det uventede finder måske ikke engang vej til data fordi han ikke leder efter det.

Den kontinentalfilosofiske *fænomenologi* kan inddrages her. Fænomenologien giver ikke så meget svaret på spørgsmålet om datas objektive sandhedsværdi, snarere forflytter den spørgsmålet. Fænomenologien (Zahavi 2003, Psathas 1989, Wind 1979) og den nærtbeslægtede hermeneutik (Gadamer 1975, Andersen 1979) følger af det tilsyneladende tomrum som Hegels ”absolutte idealisme” havde efterladt erkendelsesfilosofien i (Bukdahl m.fl. 1979). Kant viste at kategorier som tid og rum var bevidsthedskategorier og ikke objektivt tilstedeværende i verden. Hegel viste at alle kategorier er bevidsthedskategorier. Skarpt sagt betyder det at der ikke ligger nogen verden uden for den erkendende bevidsthed, ligesom der heller ikke er nogen erkendende bevidsthed uden noget der erkendes. Og det gamle skel mellem erkendende subjekt og erkendt objekt må derfor opgives (Hartnack 1979).

Fænomenologiens projekt er at opbygge et apparat til at behandle denne nye enhed af erkender og verden. Et første skridt er at forkaste tanken om et erkendende subjekt der står uden for verden. Vi er *altid allerede i verden*, og en analyse der forsøger at tænke et objekt uafhængigt af det erkendende subjekt, begår derfor en metodisk fejl. Næste skridt er at analysere fænomenet ikke som det *er* i sig selv (for det er jo ikke i sig selv) men som det fremtræder for (eller i) den erkendende. I Gadamers hermeneutik problematiseres tingene yderligere.

Ikke nok med at der ikke findes et fænomen uafhængigt af det erkendende subjekt, men subjektet går altid til det fænomen der skal analyseres, med en for-forståelse af hvad det er. Med moderne udløbere af fænomenologien som Derrida (1967a [1997], 1967b [2005]) og Deleuze (2004, Deleuze og Parnet, 1984) radikaliseres denne tanke yderligere. Hos Derrida med en grundlæggende mistillid til sprogets referencialitet, og dermed til hvad en beskrivelse er. Hos Deleuze (og i Danmark Martin Fuglsang (1998), Fuglsang & Ljungstrøm (1999)) føres denne tanke tilsyneladende videre sådan at teksten ikke så meget er en beskrivelse af noget uden for teksten liggende, men måske snarere en begivenhed i sig selv – en form for poesi.

Til gengæld betoner fænomenologien også at mennesker deler deres *væren-i-verden*. Selvom mennesker er vidt forskellige er vi grundlæggende udstyret med samme sansesapparat og samme kognitive apparat. Der er dermed basis for forståelse af hinanden – ja faktisk kan vi som sansende væsner slet ikke lade være med at forstå hinanden.

Kernepunktet for den hermeneutiske og den fænomenologiske analyse er at der ikke kan skelnes mellem subjekt og objekt. Der findes ikke noget objekt uden for subjektet, og samtidigt findes der ikke nogen erkendelse som er tømt for objekt. Hermed er etnografiens problemer med beskrivelsens objektivitet forkastet som et pseudoproblem. Det er simpelthen forkert at spørge efter en objektiv beskrivelse. Noget sådan findes kun som en abstraktion.

Etnografiens andet retfærdiggørelsesproblem er som sagt af etisk og politisk slags. Det drejer sig om magten og retten til at beskrive andre mennesker som objekter. Det kan opfattes som en utidig indblanding at nogle (sikkert velmenende) vestlige forskere kommer hjem fra feltarbejde og udlægger andre folks verdenssyn som fremmed og eksotisk. Særligt selvfølgelig når der i beskrivelserne afsløres tabubelagte (i den snævre betydning) emner. Problemet er kun marginalt relevant for mit projekt der ikke hviler på deltagelse i frugtbarhedsritualer eller lignende. Alligevel synes det vigtigt at tænke de etiske aspekter ind i ethvert projekt der involverer andre menneskers udtalelser². For de større og mere overordnede diskussioner kunne man

---

² Jeg kan give to anekdoter som indikation på at etiske spørgsmål også kan dukke op i interviews om ukontroversielle emner. Den første er da jeg mødte en informant nogle uger efter at have interviewet hende, og hun udtrykte hvor ubehageligt det havde været at deltage i interviewet. Hun havde følt sig tvunget til at svare på ting som hun måske ikke følte særlig dybt for, og hun syntes hun kom til at fremstå som mere konservativ end hun opfattede sig. Hun hører jo også selv sine svar, og hendes selvbillede bliver dermed påvirket af interviewet, ligesom det fikses for eftertiden som *hendes* svar (ikke den fælles konstruktion det snarere er). Selvom alle informanter er anonymiserede, er det øjebnsynligt en ubehagelig erkendelse.

Den anden er at en informant under et interview begyndte at fortælle om sin søsters død. Fortællingen havde ingen relevans for interviewet, men var en naturlig tangent. Jeg følte mig tvunget til at slukke for optagelsen mens hun fortalte for ikke at optagelsen en dag skulle blive spillet for andre. Efter al sandsynlighed var der ingen grund til sådan en forholdsregel – hun mente formentlig ikke at historien var særlig intim – alligevel følte det som det etisk rigtige ikke at stille hende i en situation hvor hun kom til at fortryde noget hun havde afsløret.

henviser til Foucaults magtanalyser (fx Foucault 1994) eller Bourdieus i forbindelse med den reflekterende sociologi (Bourdieu 2002).

2.2.1 Etnometodologi og konversationsanalyse

Gennem det sidste halve århundrede er der ud fra etnografien vokset en interesse også for de nærmere fremmede kulturer. Inspirationen kommer dels fra etnografien, dels fra sociologer som Goffman (fx 1959 [1999]), Garfinkel (1967, 1972, 2002) og Sacks (1972, 1992, Sacks, Schegloff & Jefferson 1974) der var interesserede i hvordan det sociale udspillede sig i det helt nære, fx hvordan sociale og kulturelle strukturer afspejler sig i face-to-face mødet. Disse henter igen en del af deres inspiration fra Schütz' sammentænkning af Webers sociologi med den filosofiske fænomenologi som netop beskrevet (Schütz 2005, Schütz & Luckmann 1973) og Meads socialpsykologi, den såkaldte symbolske interaktionisme (Mead 1956 [1977]).

Særligt for Goffman, Garfinkel, Sacks samt efterfølgere er en interesse for det arbejde der ligger i at gøre "det normale". Rutinen er ikke det upåfaldende, trivielle og afslappede, rutinen er med Schegloffs ord en "achievement" (Schegloff 1986). Denne interesse for opretholdelsen af dagligdagens rutiner, og ikke mindst bruddet med rutinerne, blev Garfinkels *etnometodologis* essens. Spradley med en baggrund i etnometodologien bringer med sin håndbog i etnografisk metode (1979) metodologiske spørgsmål såsom interviewmetode ind i billedet. Spradleys *kulturer* er ikke de fjerne og eksotiske som Malinowski, det er heller ikke "vores egen" middelklassekultur som hos Garfinkel. Spradleys kulturer er de nære men fremmede, såsom børnehaverbørns, servitricers eller hjemløses. Spradleys interesse for de udstødte, og for udstødthedens kultur findes i øvrigt allerede hos Goffman (1961).

Konversationsanalysen, CA, har sine rødder i etnometodologien og dermed i socialvidenskabernes. Således udkom nogle af de tidligste skrifter i CA-kanonen i bogen *Everyday Language. Studies in Ethnometodology* (Psathas 1974). Ligesom hos etnometodologien er interessen for såkaldt members' competence, dvs. de regler for social adfærd som den enkelte har internaliseret, som er det der gør os til *sociale* individer. Man beskriver således de normer som medlemmer *orienterer sig mod*, det vil ikke nødvendigvis sige at de overholder dem, men de er opmærksomme på dem, og når de bryder dem, vil de ofte vise det, fx ved undskyldninger, forklaringer e.l. Konversationsanalysen har dog et mere afgrænset fokus end etnometodologien. Som navnet siger, fokuserer den på *samtalen*, eller *talk-in-interaction* som det kaldes for at understrege samtalens sociale komponent over for dens sproglige. Dette fokus på samtalens sociale og kulturelle aspekt er stadig grundlæggende, men med tiden har konversationsanaly-

sen også gjort sit indtog inden for lingvistikken. Den kan således ses som mødested for sociologer med en interesse for sproglig interaktion (Sacks m.fl. 1974, Psathas 1995, Atkinson & Heritage 1984, Hutchby & Wooffitt 1998) og lingvister med en interesse for sprogbrugens sociale aspekter (Schiffrin 1994, Nielsen & Nielsen 2005).

Man kan se to spor i konversationsanalysen: På den ene side opbygning af et korpus af viden om kulturen, en slags grammatik for interaktionen. Der er utallige eksempler på dette aspekt, fx analyser af telefonåbninger (Schegloff 1979), indskudte sekvenser (Jefferson 1972), forklaringer (Antaki 1994), THERE + BE-konstruktioner (Schiffrin 1994). På den anden side brugen af CA's detaljefokus som analyseværktøj til at undersøge enkeltepisoder (Schegloff 1987) eller til at analysere forskelle på institutionelle samtaler (Drew & Heritage 1992, Drew 1998), medieinterviews (Nielsen 2001), meningsmålinger (Houtkoop-Steenstra 1995, 2000, Stax 2000, 2005), etnografiske interviews (Briggs 1984, 1986) identitet i samtaler (Antaki & Widdicombe 1998) eller utallige andre fænomener. I det sidste er fokus altså ikke på at beskrive fænomener i den sociale begivenhed *samtale*, men i at udnytte vores viden om samtaler til at udforske hvordan et socialt fænomen konstrueres i samtale.

Det er det sidste fokus der er interessant for mig, og som udnyttes i Tekst 8 og Tekst 9 (og mere teoretisk Tekst 3 og Tekst 4). Det er også det som vil blive taget op i afsnittet om interviewforskning.

2.2.2 Interviewforskning

Under denne overskrift gemmer der sig en gammel diskussion af hvordan man bedst bruger interviewet som dataindsamlingsmetode (Lazarfeld 1944, Beatty 1995). Diskussionen behandles indgående i Tekst 3 og Tekst 4 og vil kun blive skitseret groft her.

Det er klart at vi har brug for interviews (eller en anden form for selvrapporteringsmetode) når vi undersøger en indre og skjult størrelse som *holdninger*. Diskussionen står om hvad der giver de mest sigende data. Skal man på den ene side standardisere mest muligt for at minimere indflydelsen fra interviewer og interviewsetting (Fowler & Mangione 1990)? Eller skal man på den anden side acceptere at standardisering er uopnåelig når man har med tænkende, sociale individer at gøre (Mishler 1986), og i stedet forsøge at forstå den enkelte på egne vilkår (Kvale 2001)? Diskussionen er beslægtet med diskussionen om kvantitative over for kvalitative metoder i samfundsfagene (Bryman 1997, Pedersen & Nielsen 2001), men ikke nødvendigvis sammenfaldende. Man kan godt forestille sig en standardiseret, kvalitativ undersøgelse eller en ikke-standardiseret kvantitativ. Begge dele kan siges at findes repræsenteret i denne afhandling. Den ene fordi spørgsmål hvis svar bliver registreret kvantitativt, bliver

diskuteret og udlagt af informant og interviewer. Den anden fordi svar på ”samme” spørgsmål bliver analyseret kvalitativt.

Debatten har dels en metodeudviklende side, ønsket om at udvikle den mest effektive metode til udforskning af fx holdninger, dels en etisk side hvor man fremhæver at informanter i en undersøgelse skal fremstilles som tænkende væsener, ikke som svarautomater (se også fodnote 2 ovenfor). Denne diskussion kan genfindes i refleksivitetsdebatten (fx Clifford & Marcus 1986) som blev diskuteret ovenfor.

Den ”ikke-standardiserede” side af debatten har fået ny næring af detaljeundersøgelser af den interaktion som faktisk foregår i et interview. Med Schaeffers ord kan interviewet betragtes som ”en samtale med et formål” eller blot og bart som ”en samtale” (Schaeffer 2002), og det er ved at introducere det sidste perspektiv og betragte interviewet som en samtale at man får øje på hvordan interaktionelle problemer og sociale normer gennemsyrrer interviewet, og påvirker resultatet (Suchman & Jordan 1990, Street 1986, Button 1987, Schaeffer & Maynard 1996, Maynard m.fl. 2002). Houtkoop-Steenstra (1995, 2000) og Stax (2000, 2005) har undersøgt indflydelse af interaktionelle normer i spørgeskemabaserede telefoninterviews – en genre man kunne forledes til at tro tilsidesatte alle sociale regler. Briggs (1984, 1986) har undersøgt etnografiske interviews og vist hvordan interaktionstypen spørgsmål-fra-eleven, svar-fra-læreren som er fundamental i etnografisk deltagerobservation, ikke er universel, men kulturspecifik. Det er ikke alle kulturer der tillader den uindviede at tage initiativ til opdragelsen, med store problemer til følge for etnografien.

Briggs’ løsning er at forlade sig mere på observation og mindre på udspørgen, Houtkoop-Steenstra og Stax’ er at give køb på formel standardisering, fx ved at tilpasse spørgsmålet til etableret viden om respondenterne. (Hvis han som svar på et andet spørgsmål har fortalt at han er skilt, er det kun forvirrende senere at spørge om han er gift). Også inden for et mere ”standardiseret”, dvs. ikke-interaktionelt, paradigme har denne individuelle tilpasning af spørgsmål fået en vis støtte. Schober & Conrad (1997, Schober & Conrad 2000) har vist at man kan mindske måleusikkerheden ved at forklare evt. tvivlsspørgsmål for respondenterne, og altså at afvigelse fra standardiseringen kan øge sammenligneligheden.

3 Sprogpolitik: Engelsk i Danmark

Diskussionen af engelsk i Danmark kan siges at følge to spor der teoretisk kan holdes adskilt, men sjældent bliver det i den stående debat. De to kan kaldes *purismeperspektivet* og *verdenssprogsperspektivet*.

3.1 Purisme

Purismeperspektivet er det mest håndgribelige, og det der oftest drages frem i den offentlige debat. Debattens to poler er på den ene side kritikken af at dansk bliver mere og mere infiltreret af overflødige engelske lån – noget der ofte indgår som en del af fortællingen om sprogets og kulturens generelle forfald; på den anden side det naturlige i sproglig udvikling, herunder låneord, og den enkelte sprogbrugers ret til at udtrykke sig med alle forhåndenværende midler.

Diskussionen af (for meget) engelskindflydelse på dansk og de øvrige nordiske sprog har været levende siden 2. verdenskrigs afslutning. Indtil da, og specielt selvfølgelig under og umiddelbart efter 2. verdenskrig, opfattedes tysks indflydelse som mere påtrængende, og den opblomstring af skandinavisme som førte til oprettelsen af sprogstyrkende institutioner som fx Dansk Sprognævn, skal nok snarere ses som en anti-tysk end som en anti-engelsk reaktion (Galberg Jacobsen 2005, Andersen m.fl. 2004). Sørensen (1973) kan ses som en eksemplificering af debatten om anti-engelsk purisme.

Den engelske og amerikanske sproglige og kulturelle påvirkning af modersmålet er tydelig for enhver nutidsdanser. Man kan ikke læse aviser eller tidsskrifter, se tv eller høre radio uden at blive slået af den kraftige angelsaksiske islæt inden for talrige samfundsområder: politik, sociale forhold, forretningslivet, teknik og sport, for at nævne nogle af de vigtigste. Denne indflydelse [...] har været overordentlig markant i perioden siden 2. verdenskrig. (Sørensen 1973: 15).

Debatten er altså på ingen måde ny. Alligevel kan man se en ny intensivering af den sprogpoltiske debat siden midten af 90'erne, en intensivering der førte til udgivelsen af en Kulturministeriel betænkning med forslag til en fremtidig sprogpolitik (Lund m.fl. 2003).

Som udtryk for den anti-engelske position i debatten finder man især en mængde bekymrede kronikker, fx Herslund (1994) "Det amerikanske mareridt", Davidsen-Nielsen & Herslund (1997, genoptrykt i Davidsen-Nielsen et al. 1999) "Dansk han med sin tjener talte" og Herslund & Davidsen-Nielsen (1997) "Engelsk indflydelse på dansk – er der brug for sprogrøgt". Som det fremgår af titlerne, ser alle tre artikler med negative øjne på engelskindflydelsen; den

er for stor, den består stort set af overflødige engelske ord hvor man lige så godt kunne have brugt dansk, og ikke mindst, hvis det fortsætter med samme hast, vil det snart være slut med dansk: ”Vi [trækkes] sprogligt og kulturelt hen imod en énsproglig, volds- og pengefikseret kultur hvor man taler amerikansk” (Davidsen-Nielsen & Herslund 1999: 17).

Til fordel for den modsatte, pro-engelske, side af diskussionen fremføres især to argumenter, dels et sproghistorisk, dels et socialpsykologisk.

Det sproghistoriske argument fremhæver at sprog altid har forandret sig og altid vil forandre sig (Aitchison 1991). Låneord er en naturlig del af levende sprog der er i kontakt med andre sprog (Weinreich 1953, Thomason & Kaufman 1988). Dansk har lånt fremmed ordstof så længe som det har levet. Historisk set er påvirkningen fra engelsk mindre og mindre gennemgribende end påvirkninger dansk tidligere har været udsat for fx fra tysk (Karker 1993, 1996, Skautrup 1958). Ud fra denne betragtning er det ikke et svaghedstegn at dansk låner fra engelsk, det er snarere et tegn på dansks brugbarhed for danskere at det er åbent for nye ord. Problemet ville være langt større hvis dansk ikke accepterede nyt ordstof, det kunne være et tegn på at sprogbrugerne ikke længere benyttede dansk til alle livets formål, men fx brugte et fremmedsprog til tekniske diskussioner.

Det socialpsykologiske argument fremfører at modstanden mod engelskpåvirkningen i høj grad er en modstand mod ungdommen fra – som udtrykt i Normann Jørgensens (2006) karakteristik, ”de gamle, sure mænd”. Vi vil nedenfor se hvordan det især er yngre der (siger at de) bruger engelsk, og det er tydeligt at engelskbrug associeres med ungdommelighed, og der er ikke noget nyt i at voksne skælder ud over ungdommens sjuskede og forfladigede sprog.

Til enhver tid har de unge talt ganske særlig sjusket, plat og respektløst. [...] Det er, som det altid har været og åbenbart skal være. Vor tids unge i Nordvesteuropa er uhørt slemme til at sjuske, og så taler de ikke engang rent. [...] Hvorfor skal det måske hedde *cool*, når det lige så godt kunne hedde *ypperligt* eller *behageligt*? Hvorfor skal det hedde *burger*, når det lige så godt kunne hedde *bollebøf*, eller *speeder* når det lige så godt kunne hedde *hastfodtræder*, eller *minister* når det lige så godt kunne hedde *høvding*? (Jørgensen 2002: 7).

Brugen af engelsk og oppositionen mod (dem der bruger meget) engelsk, er i dette perspektiv et sprogligt ungdomsoprør og en modsvarende reaktion. Modreaktionen på ”de sure gamle mænds” reaktion er den værdiliberale at lade de unge (og andre engelskbrugere) om at tegne deres egen sproglige identitet gennem valg af de ord som de ønsker. Som Kristiansen udtrykker det (her dog i sammenhæng med dialekter):

I det gode sprogsamfund skal den enkelte borger føle sig fri til at tage ordet og deltage i den offentlige debat; ingen skal behøve at holde sig tilbage med deres meninger fordi de oplever at deres sprog ikke er godt nok. (Kristiansen 1999: 135).

3.2 Engelsk som verdenssprog

Engelsks fremmarch som (virkeligt eller opfattet) lingua franca har affødt en del forskellige problemstillinger. Én problemstilling er de politiske og kulturelle følger det kan få for verden at mere og mere kommunikation, også international kommunikation, foregår på engelsk. Man kan på den ene side frygte at det giver modersmålstalende en alt for stor fordel over ikke-modersmålstalende; og på den anden side at det fører til en øget ensretning af tankegang og rationalitet (Phillipson 2000, 2003). I sidste ende bliver resultatet måske en total kulturel ensretning i takt med at sprog holder helt op med at blive brugt og dermed uddør. Sprogdød er ikke fremmed i andre dele af verden (Crystal 2000), måske kan den med tiden også brede sig til Danmark?

En anden problemstilling er opblomstringen af nye ”engelsker”. Fra tiden med det store britiske imperium har engelsk været brugt som lingua franca i kolonierne, og engelsk er i dag officielt sprog og/eller modersmål i mange af de tidligere kolonier. Det har i de senere år medført en ophedet diskussion af disse ”ikke-britiske engelsker” status i forhold til det oprindelige britiske engelsk. Det er ukontroversielt at fastslå at der eksisterer et eller flere amerikanske engelsker, et canadisk og et australsk engelsk med egne normer. Men hvad med fx pakistansk engelsk? Er pakistansk engelsk at betragte som et sprog med sin egen grammatik (som fx Braj Kachru (1997) mener) eller som et mere eller mindre ukorrekt intersprog med britisk engelsk som målsprog? Det er klart at dette er et politisk statusspørgsmål mere end det er et lingvistisk. Diskussionen er opsummeret af Seidlhofer (2003: 7-75). Med engelsks fremmarch som *globalt sprog* (Crystal 1997) siden 2. verdenskrig udvides denne diskussion til også at gælde engelsk talt som fremmedsprog. Kan man fx tale om at der er ved at opstå et *euro-engelsk* (Berns 1995), dvs. en sproglig norm for engelsk talt af europæere som ikke har engelsk som modersmål? Og i hvor høj grad skal modersmålstalende briter acceptere og måske endda følge denne norm når de taler med andre europæere?

Dette er nogle af de internationale diskussioner som engelsks fremmarch som verdenssprog har givet anledning til. Fra et mere nationalt dansk synspunkt har debatten især drejet sig om såkaldte *domænetab* for dansk (Haberland m.fl. 1990, Jarvad 2001). Med begrebet domænetab peges der på at dansk ikke så meget er truet af gradvis udvanding med engelske låneord, det er snarere truet ved at tabe sprogbrugssituationer hvor engelsk bruges i stedet for dansk.

Det er også denne trussel der advares mod i forslaget til en dansk sprogpolitik (Lund m.fl. 2003). Man taler dermed ikke længere om *purisme* og om at holde sproget *rent* for påvirkning udefra, men om at sproget skal være *et helt og kulturbærende sprog* (en formulering der i sig selv er lånt fra det svenske forslag til en sprogpolitik *Mål i mun* (Gustavsson et al. 2002)).

Jarvad (2001) dokumenterer at læge- og naturvidenskabelige udgivelser er et domæne som er ved at blive tabt til engelsk ved at danskere ikke (længere) skriver deres artikler på dansk, men i stedet på engelsk. Begreber som *virksomheds-* eller *koncernsprog* og *undervisningsprog* er også dukket op i debatten af domænetab. Flere og flere virksomheder angiver at de har engelsk som koncernsprog (uden at det dog er klart hvad det betyder, se Thøgersen, under udgivelse), og højere undervisningsinstitutioner, herunder den tidligere Landbohøjskolen, har under stor bevågenhed meldt ud at de med tiden vil undervise udelukkende på engelsk. Fra Dansk Sprognævns (og senere fra politisk) side har det ført til kravet om *parallelsproglighed*: ”Inden for områder som videnskab, højere uddannelse og erhvervsliv er målet altså at sikre at der bruges dansk, ikke i stedet for, men ved siden af vor tids internationale hjælpesprog (internationalt engelsk)” (Dansk Sprognævn 2003). Ved at lovgive om parallelsproglighed forsøger man altså at dæmme op for truende domænetab.

Andre debatter drejer sig ikke om truslen mod dansk og dansks evt. uddøen, men om mere nært forestående økonomiske og sociale problemer. Kravet om brug af engelsk i stedet for dansk i international kommunikation kan opfattes som en hæmsko for danske politikere og erhvervsfolk, og også engelsks stadig mere enerådende position som fremmedsprog i Danmark giver problemer (Phillipson 2006). Danskere tror måske nok at: ”engelsk åbner alle døre, men det gør det ikke som Dansk Industri udmærket ved, og ligeledes enhver der rejser syd eller øst for Rødby” (Ibid: 5). Det betragtes i dag som en fordel for menneskets kognitive udvikling at beherske mange sprog, det gradvise tab af multilingualisme til fordel for bilingualisme, kan derfor også ses som et personligt problem såvel som et samfundsmæssigt.

Endelig kan man betone hvordan engelsks stærkere position i Danmark, både som mere eller mindre påkrævet fremmedsprog og som de facto andetsprog i Danmark, indfører et socialt skel i befolkningen mellem dem der kan engelsk, og dem der ikke kan (Preisler 1999b). De engelsksvage kan fx være de ældre og dem der vokser op med et andet modersmål end dansk, såvel som dem der forlader skolen tidligt og måske uden at have fået fuldt udbytte af den. I takt med at engelsk i højere og højere grad bliver et krav for at fungere i det danske samfund, bliver disse grupper yderligere marginaliseret.

På den modsatte side finder man argumenter om at engelsk jo faktisk åbner døre. *Verden er blevet mindre* som klicheen siger. I en globaliseret verden har alle mere lige muligheder fordi alle har den samme adgang til information og alle kan kommunikere med hinanden, fx via internettet. Økonomien er ikke længere præget af eksklusive markeder, alle kan handle på det samme globale marked. Men betingelsen for at være med i den globale verden, er at man kan engelsk. Dem der kan engelsk, kan træde ind i "den globale landsby" (McLuhan 1964) og deltage i det egalitære fællesskab, dem der ikke kan, står uden for. De der taler for globalisering, ser dermed engelsk som en vidunderlig mulighed for økonomisk, intellektuel og politisk fremgang, såvel som en mulighed for at skabe en egen identitet uden at være bundet til ens fysiske bopæl. Der trækkes altså dels på det socialpsykologiske argument som blev fremdraget ovenfor, dels på økonomiske og andre argumenter som ligner de globaliseringskritiskes, blot med modsat fortegn. I stedet for at kæmpe imod engelsks øgede magtposition, gælder det om at ruste sig bedre. Hvis der er et problem, er det ikke engelsk, men at nogle ikke har lært nok engelsk. Og hvis der er en løsning, er det derfor undervisning i engelsk, ikke begrænsning af kontakten med engelsk. Den stærkeste præsentation af dette synspunkt fik vi måske da det Radikale Venstre i 2006 foreslog at gøre engelsk til Danmarks andet officielle sprog. Denne linje er forladt i RV's sprogpolitik fra 2007, men fokus på engelsk som "*nødvendigt for dansk konkurrencedygtighed i en global verden*" er bevaret også her (Det Radikale Venstre 2007).

Øget engelskindflydelse i Danmark er dermed både en sproglig, en økonomisk, en kognitiv, en udenrigspolitisk og en socialpolitisk problemstilling.

3.3 Holdninger til engelsk

Her skal omtales resultaterne fra tre nyere holdningsundersøgelser der beskæftiger sig med engelsk, Jarvad (1995), Preisler (1999) og Andersen (2004). Med erfaringen fra disse tre undersøgelser in mente vil jeg derefter vende mig mod den meningsmåling som gennemførtes under projektet *Moderne importør i Norden* – den meningsmåling som denne afhandling tager sit afsæt i.

3.3.1 Jarvad

Jarvad undersøger i en spørgeskemaundersøgelse holdninger blandt lægfolk. I alt 169 danskere er blevet bedt om at tage stilling til engelskindflydelsen, både som abstrakt eller generelt fænomen og i form af specifikke ord og konstruktioner. Det konkluderes at:

Lægfolk her i undersøgelsen tager den engelske påvirkning af dansk afslappet. Der er en høj grad af accept over for en række af de engelske lån, nemlig dem som betegner nye ting og fænomener, mens der er lidt afstandtagen til ord der konkurrerer med veletablerede danske ord, og der er ikke meget accept af engelske vendinger (Jarvad 1995: 135).

Når svarene sammenholdes med sociale baggrundsvariable som køn, alder og social placering, viser det at det generelt er kvinderne og de ældre der er mest engelskkritiske. Sammenholder man holdning med kontakt til engelsk, finder man at de mest engelskkritiske er dem der har den laveste kontakt med engelsk. Disse forskelle gælder både mht. de abstrakte spørgsmål og mht. de konkrete ord. Variablen social placering giver modstridende resultater. På de abstrakte spørgsmål er de højtplacerede mest negative, mht. de konkrete ord er de lavtplacerede mest negative. Det skal understreges at forskellene er ganske små, ligesom stikprøven ikke lever op til standarderne for en repræsentativ meningsmåling.

3.3.2 Preisler

Preislers undersøgelse (1999) er i virkeligheden snarere to undersøgelser. Det er dels en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse med repræsentativt udvalgte, voksne respondenter, dels en kvalitativt anlagt, etnografisk udforskning af en række (ungdoms-) *subkulturer*, der regnes for særligt engelskpåvirkede.

Spørgeskemaundersøgelsen cementerer størsteparten af de resultater der blev fundet i Jarvads undersøgelse: Spurgt abstrakt er det især yngre der finder engelskbrug ”spændende”, mens det især er ældre der ”bliver vrede” og ”ærgrer sig”. Tilsvarende er det især de ældre og lavtuddannede som finder at engelsk truer dansk sprog og kultur. Respondenterne spørges også (som hos Jarvad) om deres engelskbrug. Og igen viser det sig at mænd og yngre (siger at de) bruger mere engelsk.

Derudover introducerer Preisler spørgsmålet om engelsk som fremmedsprog, dvs. ikke engelsks påvirkning af dansk, men danskernes behov for at kunne engelsk. Her mener størsteparten af respondenterne at alle burde kunne engelsk, og der er vel at mærke ikke forskelle mellem respondenter med forskellig alder eller køn. Derimod er det påfaldende at de mest positive kvinder er de ældre og lavtuddannede, mens de mest positive mænd er de yngre og højtuddannede. Dette skisma forklarer Preisler med at de engelsksvageste (ældre, lavtuddannede kvinder) på egen krop har mærket problemet ved ikke at kunne engelsk, mens de engelskstærkeste (yngre, højtuddannede mænd) har mærket fordelene ved at kunne engelsk – altså to vidt forskellige udgangspunkter med samme resultat.

I subkulturundersøgelsen undersøges fem forskellige subkulturer (computer, dødsmetal, hip-hop, rock og amatørradio) ved hjælp af etnografiske interviews. Alle fem kulturer er udvalgt som særligt engelskpåvirkede kulturer, de fire første ydermere som ungdomskulturer, den sidste som en subkultur med noget højere aldersprofil som sammenligningsgrundlag. Argumentet for at lave en særlig, kvalitativ, undersøgelse af (ungdoms)subkulturer er dels at vi fra de repræsentative undersøgelser ved at unge er mere engelskpositive end ældre, dels en formodning om at den høje engelskbrug i subkulturerne efterhånden breder sig til almenkulturen.

Preisler finder at alle de undersøgte subkulturer er (eller opfatter sig selv som) internationale, og at engelskkundskaber derfor er en nødvendighed. De regner alle (måske med undtagelse af radioamatørerne) deres historie tilbage til USA, og til en opposition mod det etablerede samfund. Det vil på den ene side sige at det geografiske udspring bruges som forklaring på at man bruger mange engelske ord og vendinger, man har så at sige arvet fagterminologien sammen med kulturen. På den anden side bruger man også de engelske ord for at minde sig selv og hinanden om kulturens udspring. I denne symbolske brug af engelsk kan den historiske opposition til det etablerede samfund også spille ind. Det er måske i virkeligheden ikke så slemt hvis den omkringliggende verden finder at ens sprogbrug er uforståelig og alt for engelskpåvirket, det kan måske netop bruges til at opretholde oppositionen til det øvrige samfund

Min undersøgelse er ikke en undersøgelse af unge eller af specielle subkulturer, alligevel er Preislers subkulturundersøgelser en vigtig inspirationskilde. Den fremhæver at der er (forskellige) værdier tilknyttet engelskbrug, og at der er symbolske og sociale årsager til at bruge engelsk. Spørgsmålet om hvorfor man bruger engelsk, kan altså ikke besvares som et rent praktisk spørgsmål. Det bliver dermed af fundamental vigtighed at undersøge hvordan informanterne *selv* forstår engelskbrugen, og hvordan de forklarer den.

3.3.3 Andersen

Andersens undersøgelse (2002) indeholder også en række delundersøgelser. Dels en spørgeskemaundersøgelse, dels en reaktionstest, begge med unge mennesker som deltagere, og dels en undersøgelse af holdninger til engelskindflydelse som de kommer til udtryk i den officielle normering på Dansk Sprognævn. Den sidste konkluderer: *"I Sprognævnets sekretariat er der en ret afslappet holdning til engelskpåvirkningen af dansk. Der er ingen der giver udtryk for at det danske sprog er i fare, eller at det er nødvendigt at skride aktivt ind for at sikre det danske sprogs overlevelse"*.

Spørgeskemaundersøgelsen viser et genkendeligt mønster, nemlig at eleverne fra den rige kommune er mere positive over for et spørgsmål om abstrakt engelskpositivitet, et resultat der er analogt til at de højtuddannede generelt er mere engelskpositive i de to foregående undersøgelser.

Reaktionstesten viser at en person vurderes som mere *dygtig, begavet og pålidelig* når han taler ”rent” dansk, men omvendt som mere *interessant, selvsikker, moderne og tiltalende* når han taler engelskpræget. Man kan med andre ord se at der blandt unge mennesker er tilknyttet en dynamik-værdi til brugen af engelsk, men omvendt en kompetence-værdi til brugen af ”rent” dansk. Der er kun små og sværttolkelige forskelle på forsøgspersoner med forskelligt køn og forskellig social baggrund. Der er dog noget der tyder på et ”omvendt” socialt mønster sammenlignet med spørgeskemaerne, nemlig at forsøgspersonerne fra den rigeste kommune ser mere positivt på den ”rent” danske tekst.

3.3.4 Meningsmålingen i Moderne Importord i Norden

Resultaterne fra den danske MIN-meningsmåling er publiceret af Kristiansen (2005). Det er samme data der benyttes i Tekst 2. De fleste af resultaterne ligner dem der netop er præsenteret. Mændene, de yngre, de højtuddannede og de højtlønnede er de mest engelskpositive og bruger engelsk mest. Ligesom i Jarvads undersøgelse spørges respondenterne om deres holdning til visse konkrete ord – her formuleret som valget mellem dansk og engelsk i et dansk/engelsk ordpar som fx ”livvagt”/”bodyguard”. Der viser sig her en påfaldende kønsforskel, nemlig at hvor mænd generelt er mest engelskpositive på de abstrakte spørgsmål, så er kvinderne de mest engelskpositive når det kommer til de konkrete ordpar. Denne anomali behandles i Tekst 5.

Endelig spørges der i MIN-meningsmålingen om holdningen til den hypotetiske situation at engelsk skulle være modersmål for alle i verden. Her findes en næsten perfekt modstilling til de typiske resultater. Det er godt nok mændene der er mest positive af de to køn, men det er også de ældste og dem med de korteste uddannelser og dem med lave indkomster. Én mulig forklaring kunne være den som foresloges i omtalen af Preislers resultat, nemlig at det især er de engelsksvageste grupper der har oplevet ulempen ved ikke at kunne fremmedsprog – et problem de naturligvis ikke ville have i en etsproget verden. Alternative fortolkninger bliver foreslået i behandlingen af spørgsmålet i Tekst 4 og Tekst 8.

4 Tekster i afhandlingen

Artiklerne som udgør denne afhandling, kan knyttes til to forskellige projekter. På den ene side er de *metodediskuterende* artikler, Tekst 3, Tekst 4 og Tekst 10, på den anden side de *analyserende* og *resultatpræsenterende*, Tekst 2, Tekst 5, Tekst 6, Tekst 7, Tekst 8 og Tekst 9. Der er dog overlap mellem de to perspektiver, og en overordnet metodekritik er vist til stede selv i de mest analytiske tekster. Analyseartiklerne kan opdeles efter datanærhed. Tekst 2 er rent kvantitativ og benytter spørgsmål fra telefonmeningsmålingen. Tekst 5, Tekst 6 og Tekst 7 integrerer kvantitative og kvalitative svar. Tekst 5 ved at inddrage kvalitative data i håb om at komme tættere på ”de sande” holdninger eller den egentlige årsag til et påfaldende kvantitativt resultat. Tekst 6 og Tekst 7 ved at anvende kvantitative og kvalitative data for mere udtømmende at beskrive henholdsvis en ideologi og en folkelig forståelse af sprogpolitiske spørgsmål. Tekst 8 ser kvalitativt på gennemgående træk i svarene i undersøgelsen og således på underliggende tanke- eller fortolkningsfigurer. Og endelig forsøger Tekst 9 sig med en næranalyse af fremkomsten af de data der fortolkes som ”holdninger”. Hermed vendes der tilbage til de teoretiske diskussioner af interviewmetoder og holdningernes natur. Tekst 10 kommenterer som Tekst 5, Tekst 6 og Tekst 7 sammenhængen mellem kvantitative og kvalitative resultater. Men den er først og fremmest en øvelse i refleksivitet og et eksperiment med alternative præsentationsformer.

4.1 Påstande

Afhandlingen har to hovedpåstande knyttet til de to projekter som deler artiklerne. Begge har overordnede forskningsmetodiske konsekvenser såvel som politiske implikationer. Samtidigt forsøger jeg at vise hvordan begge ikke er løse postulater, men er påstande der er belagt i og endog udsprunget af interviewdata.

Den første påstand er at når vi diskuterer *engelskindflydelsen på Danmark i en globaliseret verden*, taler vi forbi ikke-lingvisten. Dels går vi fejl af de emner som betyder mest for lægmanden, dels tror vi måske at vi taler samme sprog som lægmanden når vi bruger de samme ord. Men en næranalyse af lægmandens argumenter for og imod engelsk viser for det første at det er andre ting han finder relevante, for det andet at han ofte bruger de samme ord med en anden betydning.

I en sprogpolitisk debat er det fuldstændig fundamentalt at forstå lægmandens interesser. En sprogpolitik der ikke er bekendt med lægmandens forhåndsopfattelse af problemstillingerne, har ingen chance for at blive accepteret som andet end tom snak fra elfenbenstårnet.

Med analysen af informanternes *folk linguistics* om engelskpåvirkning kunne man måske give bedre grundlag for en egentlig sprogpolitisk dialog – en samtale af den slags hvor man er interesseret i at forstå modparten.

Den anden påstand er at den overvældende brug af meningsmålinger i den politiske debat er problematisk. Brugen af meningsmålinger har den sympatiske intention at indrette politikken efter folkets ønsker og behov. Men den velmenende intention hviler på en mængde misforståelser af hvordan sproglig og social interaktion fungerer, så meningsmålingens praksis bliver let (bevidst eller ubevidst) manipulerende. I interviewanalyserne vælder meningsmålingsproblemerne frem. I modsætning til andre interviewundersøgelser har jeg gjort en dyd ud af at fremvise misforståelser og interaktionelle problemer.

I sidste ende må man spørge sig selv om meningsmålingen er et effektivt middel til at fremme debatten mellem det politiske liv, befolkningen og pressen, eller om den omfattende brug af meningsmålinger snarere bruges som et forsøg på at lukke debatten end på at åbne den.

På den ene side er afhandlingen altså en holdningsundersøgelse, på den anden side er den en kritik af holdningsundersøgelser. Og her bruger den data fra sin egen holdningsundersøgelse for at vise svagheder ved holdningsundersøgelser. Afhandlingen gennemfører således en kritik af sit eget fundament og dermed også sit eget resultat. Afhandlingen er *refleksiv*. Refleksiviteten begynder allerede i analysen af interviewene. Jeg forsøger at analysere interviewinteraktionerne som en udenforstående. Selvom interviewerens i de fleste interviews er mig selv, og selvom jeg udmærket ved hvad spørgsmålenes intention er, forsøger jeg at suspendere denne viden og i stedet analysere den betydning som konstrueres i det enkelte interview. Ligesom man inden for konversationsanalysen bruger den efterfølgende ytring til at analysere hvad den foregående må have været (hvis der kommer noget der kan tolkes som et svar, må det foregående have været et spørgsmål), bruger jeg informanternes svar til at analysere hvad det egentlig er jeg selv har spurgt om. Analysen er dermed både en analyse af det udforskede objekt og af det udforskende subjekt. Ved at pege tilbage på mit metateoretiske udgangspunkt i socialkonstruktivismen, vil jeg fastholde at dette analytiske perspektiv og den dekonstruktion det medfører udgør en analytisk gevinst. Fastholder man i stedet et ”realistisk” metateoretisk udgangspunkt, vil man måske anse afhandlingen for at være skizofren eller simpelthen dårligt gennemført.

[10.569 ord]

Referencer

- Aitchison, Jean. 1991. *Language Change: Progress or Decay?*, Cambridge: Cambridge University Press
- Anastasi, Anne. 1957. *Principles of Psychological Testing*, New York: MacMillan.
- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities*, London: Verso.
- Andersen, Margrethe Heidemann. 2004. *Engelsk i dansk: Sprogholdninger i Danmark*, København: Dansk Sprognævn.
- Andersen, M.H., E. Hansen, P. Jarvad & J. Schack. 2004. Dansk fra skandinavismen til i dag, i H. Sandøy & J-O Östman (red.), *Det "främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord*, Oslo: Novus: 142-74.
- Andersen, Vagn. 1979. Filosofisk Hermeneutik, i Bukdahl, J.K., J. Sløk, J. Hass, J. Hartnack, H.C. Wind & V. Andersen. 1979. *Filosofien efter Hegel*, København: Gyldendal.
- Antaki, Charles. 1994. *Explaining and Arguing*, London: Sage.
- Antaki, C. & S. Widdicombe (red.). 1998. *Identities in Talk*, London: Sage.
- Ashmore, Malcolm. 1989. *The reflexive thesis*, Chicago: University of Chicago Press
- Atkinson, J.M. & J. Heritage. 1984. *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Beatty, Paul. 1995. Understanding the Standardized/Non-Standardized Interviewing Controversy, *Journal of Official Statistics* 11 no. 2: 147-160.
- Benedict, Ruth. 1934 [1952]. *Kulturmønstre*, Gentofte: Fremad.
- Berger, P. L. & T. Luckmann. 1966 [1999]. *Den Samfundsskabte Virkelighed. En videnssociologisk afhandling*, Viborg: Lindhardt & Ringhof.
- Berns, Margie. 1995. English in Europe: Whose language, which culture?, *International Journal of Applied Linguistics* 5: 21-31.
- Billig, Michael. 1987. *Arguing and Thinking*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Billig, Michael. 1991. *Ideology and Opinion*, London: Sage.
- Bohner, Gerd. 2001. Attitudes, i M. Hewstone & W. Stroebe (red.), *Introduction to Social Psychology*, Oxford: Blackwell: 239-82.
- Bourdieu, Pierre. 1979. *Distinction, a social critique of the judgement of taste*, London: Routledge
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Homo Academicus*, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre. 1998. *Practical Reason*, Stanford : Stanford University Press.
- Bourdieu, P. & L.J.D. Wacquant. 2002. *Refleksiv sociologi – mål og midler*, København: Hans Reitzels Forlag.

- Briggs, Charles L. 1984. Learning how to ask: Native metacommunicative competence and the incompetence of the fieldworkers, *Language in Society* 13: 1-28.
- Briggs, Charles L. 1986. *Learning How to Ask*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, Rupert. 2001. Intergroup Relations, i M. Hewstone & W. Stroebe (red.), *Introduction to Social Psychology*, Oxford: Blackwell: 479-515.
- Bryman, Alan. 1997. *Kvantitet och Kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*, Lund: Studentlitteratur.
- Bukdahl, J.K., J. Sløk, J. Hass, J. Hartnack, H.C. Wind & V. Andersen. 1979. *Filosofien efter Hegel*, København: Gyldendal.
- Button, Graham. 1987. Answers as Interactional Products: Two Sequential Practices Used in Interviews, *Social Psychology Quarterly* 50, no. 2: 160-171.
- Clifford, J. & G. E. Marcus (red.). 1986. *Writing Culture. The poetics and politics of ethnography*, Berkeley: University of California Press.
- Collin, Finn. 1998. Socialkonstruktivisme og den sociale virkelighed, i M. Järvinen & M. Bertilsson (red.) *Socialkonstruktivisme – bidrag til en diskussion*, København: Hans Reitzel.
- Collin, Finn. 2004. Socialkonstruktivisme og sondringen mellem den fysiske og den sociale virkelighed, i Widell, Peter (red.), *Socialkonstruktivismen under debat*, Viborg: Modtryk, 128-146.
- Conrad, F.G. & M.F. Schober. 2000. Clarifying Question Meaning in a Household Telephone Survey, *Public Opinion Quarterly* 64 no. 1: 1-28.
- Crystal, David. 1997. *English as a Global Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, David. 2000. *Language Death*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Henrik. 1997. *Hvis din nabo var en bil*, Viborg: Akademisk Forlag.
- Dansk Sprognævn. 2003. Dansk Sprognævns forslag til retningslinjer for en dansk sprogpolitik, *Nyt fra Sprognævnet* 2003/2: (<http://www.dsn.dk/nfs/2003-2.htm>).
- Daidsen-Nielsen, N. & M. Herslund. 1997. Dansk han med sin tjener talte, kronik i *Politiken*, 23. marts, genoptrykt i N. Daidsen-Nielsen, E. Hansen & P. Jarvad (red.), *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*, København: Gyldendal: 11-18.
- Deleuze, Gilles. 2004. *Desert Islands*, Los Angeles: Semiotext(e).
- Deleuze, Gilles & Claire Parnet. 1987 (1977). *Dialogues*, New York: The Athlone Press.
- Derrida, Jacques. 1967a [1997]. *Of Grammatology*, Baltimore: Johns Hopkins.
- Derrida, Jacques. 1967b [2005]. *Writing and Difference*, London: Routledge.

- Drew, Paul. 1998. An exercise in the comparative analysis of talk-in-interaction in different (institutional) settings: The case of 'formulations', i H. Lehti-Eklund (red.), *Samtalsstudier*, Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Helsingfors Universitet, B19: 29-42.
- Drew, P. & J. Heritage (red.). 1992. *Talk at Work*, Cambridge: Cambridge University Press
- Duranti, Alessandro. 1997. *Linguistic Anthropology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Duranti, Alessandro. 2004. *A Companion to Linguistic Anthropology*, Oxford: Blackwell.
- Eagley, A.H & S. Chaiken. 1998. Attitude structure and function, i D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Lindsey (red.), *The Handbook of Social Psychology*, 4th edition, New York: McGraw-Hill.
- Eckert, Penelope. 1989. *Jocks and Burnouts*, NY: Teacher College Press.
- Eckert, Penelope. 2000. *Linguistic Variation as Social Practice*, Oxford: Blackwell.
- Edwards, D. & J. Potter. 1992. *Discursive Psychology*, London: Sage.
- Esmark, A., C. B. Laustsen & N.Å. Andersen. 2005a. *Socialkonstruktivistiske Analysestrategier*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Esmark, A., C. B. Laustsen & N.Å. Andersen. 2005b. *Poststrukturalistiske Analysestrategier*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity.
- Festinger, Leon. 1956 [1989]. When Prophecy Fails, i S. Schachter & M. Gazzaniga (red.), 1989, *Extending Psychological Frontiers. Selected works of Leon Festinger*, New York: Russel Sage Foundation: 258-69.
- Festinger, Leon. 1957 [1989]. A Theory of Cognitive Dissonance, i S. Schachter & M. Gazzaniga (red.), 1989, *Extending Psychological Frontiers. Selected works of Leon Festinger*, New York: Russel Sage Foundation: 201-37.
- Fink, Hans. 2004. Om sociale konstruktioners virkelighed, i Widell, Peter (red.), *Socialkonstruktivismen under debat*, Viborg: Modtryk, 102-115.
- Foley, William A. 1997. *Anthropological Linguistics. An introduction*, Oxford: Blackwell.
- Foucault, Michel, 1966 [1991]. *The Order of Things*, London: Routledge.
- Foucault, Michel, 1972 [2002]. *The Archaeology of Knowledge*, London: Routledge.
- Foucault, Michel. 1994. *Power (the essential works of Foucault 1954-1984, 3)*, London: Penguin.
- Fowler, F.J & T.W. Mangione. *Standardized Survey Interviewing. Minimizing Interviewer-Related Error*, London: Sage.

- Fuglsang, Martin. 1998. *At være på grænsen – en moderne fænomenologisk bevægelse*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Fuglsang, M. & A. C. Ljungstrøm. 1999. *Det Nøgne Liv – en poetik for det sociale*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Goffman, Erving. 1959 [1990]. *The presentation of self in everyday life*, London: Penguin.
- Goffman, Erving. 1961. *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, New York: Doubleday.
- Gadamer, Hans-Georg. 1975. *Truth and Method*. London: Continuum.
- Garfinkel, Harold. 1967. *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Garfinkel, Harold. 1972. Studies of the Routine Grounds of Everyday Activity, i David Sudnow (red.), *Studies in Social Interaction*, New York: The Free Press: 1-30.
- Garfinkel, Harold. 2002. *Ethnomethodology's Program. Working out Durkheim's Aphorism*, New York: Rowman & Littlefield.
- Grønbech, Vilhelm. 1915 [1996]. *Primitiv Religion*, (Genudgivet som: Mikael Rothstein (red.), *Liv og Virkelighed*, København: Hans Reitzel).
- Haberland, H. C. Henriksen, R. Phillipson & T Skuttnabb-Kangas. 1990. Tak for mad. Om sprogæderi med dansk som livret, i J. N. Jørgensen (red.), *Det danske sprogs status år 2001 – er dansk et truet sprog?*, København: Danmarks Lærerhøjskole: 111-34.
- Hartnack, Justus. 1979. *Fra Kant til Hegel – en nyfortolkning*, København: Berlingske.
- Herslund, Michael. 1994. Det amerikanske mareridt, kronik i *Politiken*, 20. maj.
- Herslund, M. & N. Davidsen-Nielsen 1997. Engelsk indflydelse på dansk – er der brug for sprogrøgt?, kronik i *Berlingske Tidende*, 23. juni.
- Houtkoop-Steenstra, Hanneke. 1995. Meeting Both Ends: Between Standardization and Recipient Design in Telephone Survey Interviews, i P. ten Have & G. Psathas (red.), *Situated Order. Studies in the Social Organization of Talk and Embodied Activities*, Washington, DC: University Press of America: 91-106.
- Houtkoop-Steenstra, Hanneke. 2000. *Interaction and the Standardized Interview. The Living Questionnaire*, Cambridge: Cambridge University Press,
- Howarth, D. & J. Torfing. 2005. *Discourse Theory in European Politics*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hutchby, I & R. Wooffitt. 1998. *Conversation Analysis*, Cambridge: Polity Press.
- Højrup, Thomas. 1989. *Det glemte folk*, København: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Højrup, Thomas. 1995. *Omkring livsformsanalysens udvikling*, København: Museum Tusulanums Forlag.

- Haastrup, Kirsten (red.). 2003. *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*, København: Hans Reitzel.
- Hymes, Dell. 1964. Introduction: Towards an ethnography of communication, *American Anthropologist* 66, no. 6: 1-34.
- James, William. 1907 [1981]. *Pragmatism*, Indianapolis: Hackett.
- Jarvad, Pia. 1995. *Nye ord – hvorfor og hvordan*, København: Gyldendal.
- Jarvad, Pia. 2001. *Det danske sprogs status i 1990'erne med særligt henblik på domænetab*, København: Dansk Sprognævn.
- Jefferson, Gail. 1972. Side Sequences. i David Sudnow (red.), *Studies in Social Interaction*, New York: The Free Press: 294-338.
- Jovchelovitch, Sandra. 1996. In Defence of Representations, *Journal for the Theory of Social Behaviour* 26, 2: 121-35.
- Jørgensen, Jens Normann (red.). 2002. *De Unges Sprog*, København: Akademisk.
- Jørgensen, Jens Normann. 2006. Sprogs betydning for tosprogede børn, i Martha Sif Karrebæk (red.), *Tosprogede børn i det danske samfund*, København: Hans Reitzel: 19-74.
- Jørgensen, Marianne Winther. 2002. *Refleksivitet og kritik*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Jørgensen, M. W. & L. Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Karker, Allan. 1993. *Dansk i Tusind År*, Kolding: Modersmål-Selskabet og C.A. Reitzel.
- Karker, Allan. 1996. *Politikens Sproghistorie*, Århus: Politiken.
- Katchru, Braj. 1997. World Englishes and English-Using Communities, *Annual Review of Applied Linguistics* 17: 66-87.
- Kristiansen, Tore. 1999. Norden og Europa – og det gode sprogsamfund, i Krister Ståhlberg (red.), *Norden og Europa: Språk, Kultur och Identitet*, København: Nordisk Ministerråd: 131-152.
- Kristiansen, Tore. 2005. Engelsk i dansk sprog og sprogsamfund: Rapport fra en landsdækkende meningsmåling, *Danske Talesprog* 6, 139-169.
- Kvale, Steinar. 2001. *InterView. En Introduktion til det Kvalitative Forskningsinterview*, København: Hans Reitzel.
- Laclau, E. & C. Mouffe. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*, London: Verso.
- Latour, B. & S. Woolgar. 1979. *Laboratory Life*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Lazarfeld, Paul F. 1944. The Controversy over Detailed Interviews – an Offer for Negotiation, *The Public Opinion Quarterly* 8: 38-60.
- Lund, Jørn m.fl. 2003. *Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik*, København: Kulturministeriet
(http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Sprog_paa_spil.pdf)
- McLuhan, Marshall. 1964. *Understanding Media*, New York: Mentor.
- Maegaard, M. & P. Quist. 2004. Etnografi, praksis og sproglig variation – om etnografisk metode I udforskningen af sproglig variation som social praksis, *NyS* 33: 42-73.
- Malinowski, Bronislaw. 1929. *The Sexual Life of the Savages*, New York: Halcyon House.
- Marková, Ivana. 1996. Towards an Epistemology of Social Representations, *Journal for the Theory of Social Behaviour* 26, 2: 177-96.
- Maynard, D.W., H. Houtkoop-Steenstra, N.C. Schaeffer & J. van der Zouwen (red.). 2002. *Standardization and Tacit Knowledge: Interaction and Practice in the Survey Interview*, New York: Wiley.
- Mead, George H. 1956 [1977]. *The Social Psychology of George Herbert Mead* [Genudgivet som *On Social Psychology. Selected Papers*], Chicago: University of Chicago Press.
- Mishler, Elliot G. 1986. *Research Interviewing. Context and Narrative*, Cambridge, Harvard University Press.
- Moscovici, Serge. 1972. Society and Theory in Social Psychology, i J. Israel & H. Tajfel, *The Context of Social Psychology*, London: Academic Press: 17-68.
- Moscovici, Serge. 1984 [2000]. The Phenomenon of Social Representations, trykt i *Social Representations*, Cambridge: Polity Press: 18-77.
- Moscovici, Serge. 1998 [2000]. The History and Actuality of Social Representations, trykt i *Social Representations*, Cambridge: Polity Press: 120-55.
- Mulkay, Michael. 1991. *Sociology of Science. A sociological pilgrimage*, London: Open University Press.
- Mulkay, M. & N. Gilbert. 1981 [1991]. Putting Philosophy to Work, trykt i M. Mulkay, *Sociology of Science. A sociological pilgrimage*, London: Open University Press: 109-30.
- Mulkay, M. & N. Gilbert. 1984 [1991]. Theory Choice, trykt i M. Mulkay, *Sociology of Science. A sociological pilgrimage*, London: Open University Press: 131-53.
- Mulkay, M. & N. Gilbert. 1986 [1991]. Replication and Mere Replication, trykt i M. Mulkay, *Sociology of Science. A sociological pilgrimage*, London: Open University Press: 154-66.
- Nielsen, Mie F. 2001. *Replik til Journalistikken*, København: Akademisk.
- Nielsen, M.F. & S.B. Nielsen. 2005. *Samtaleanalyse*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.

- Oakes, Penelope. 2004. The root of all evil in intergroup relations, i M.B. Brewer & M. Hewstone (red.), *Social Cognition*, Oxford: Blackwell: 102-19.
- Operario, D. & S.T. Fiske. 2004. Stereotypes, i M.B. Brewer & M. Hewstone (red.), *Social Cognition*, Oxford: Blackwell: 120-41.
- Pedersen, K. B. & L. D. Nielsen. 2001. *Kvalitative Metoder – fra metateori til markarbejde*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Pennycook, Alastair. 1994. *The Cultural Politics of English as an International Language*, Harlow: Pearson Education.
- Phillipson, Robert. 2000. English in the New World Order. Variations on a Theme of Linguistic Imperialism and “World” English, i Thomas Ricento (red.), *Ideology, Politics and Language Policies. Focus on English*, Amsterdam: John Benjamins: 87-119.
- Phillipson, Robert 2003. *English-only Europe? Challenging Language Policy*, London: Routledge.
- Phillipson, Robert. 2006. ”It’s the economy, stupid” (President Clinton) – eller har den sproglige mangfoldighed en chance, *Sprogforum* 36: 4-7.
- Popper, Karl. 1996. *Kritisk rationalisme*, 2. oplag, Kbh: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Potter, Jonathan. 1996a. *Representing Reality*, London: Sage.
- Potter, Jonathan. 1996b. Attitudes, Social Representations and Discursive Psychology, i M. Wetherell (red.), *Identities, Groups and Social Issues*, London: Sage: 119-73.
- Potter, Jonathan. 1998. Discursive Social Psychology: From Attitudes to Evaluative Practices, i W. Stroebe & M. Hewstone (red.), *European Reviews of Social Psychology* 9: 233-66.
- Potter, J. & M. Wetherell. 1987. *Discourse and Social Psychology*, London: Sage.
- Preisler, Bent. 1999a. *Danskerne og det engelske sprog*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Preisler, Bent. 1999b. Engelsk ovenfra og nedenfra: sprogforandring og kulturel identitet, i N. Davidsen-Nielsen, E. Hansen og P. Jarvad (red.), *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*, København: Gyldendal: 39-64.
- Preston, Dennis R. 1989. *Perceptual Dialectology. Nonlinguists’ View of Areal Linguistics*, Dordrecht: Foris.
- Preston, Dennis R. 1993. The Uses of Folk Linguistics, *International Journal of Applied Linguistics* 3, no. 2: 181-259.
- Preston, Dennis R. (red.). 1999. *Handbook of Perceptual Dialectology*, Philadelphia: John Benjamins

- Preston, Dennis R. 2004. Folk Metalanguage, i A. Jaworski, N. Coupland & D. Galasiński, *Metalanguage. Social and Ideological Perspectives*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Psathas, George. 1989. *Phenomenology and Sociology. Theory and research*, Boca Raton, FL: Center for advanced research in phenomenology.
- Psathas, George. 1995. *Conversation Analysis. The Study of Talk-in-Interaction*, London: Sage.
- Quist, Pia. 2005. *Stilistiske Praksisser i Storbyens Heterogene Skole. En etnografisk og sociolinguistisk undersøgelse af sproglig variation*, upubliceret ph.d.-afhandling, Nordisk Forskningsinstitut, afd. for dialektforskning. Københavns Universitet.
- Radikale Venstre, det. 2007. *Sprogpolitik – et udspil fra det Radikale Venstre*, <http://www.radikale.dk/public/upload/Filer/DetRadikaleVenstreSprogpolitik.pdf>.
- Rubow, Cecilie. 2000. *Hverdagens Teologi. Folkereligiøsitet i danske verdener*, København: Anis.
- Sacks, Harvey. 1972. An Initial Investigation of the Usability of Conversational Data for Doing Sociology, i David Sudnow (red.), *Studies in Social Interaction*, New York: The Free Press: 31-73.
- Sacks, Harvey. 1992. *Lectures on Conversation*, Oxford: Blackwell.
- Sacks, H., E.A. Schegloff & G. Jefferson. 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation, *Language* 50 no. 4: 696-735.
- Schaeffer, N.C. & D.W. Maynard. 1996. From Paradigm to Prototype and Back Again. Interactive aspects of cognitive processing in standardized survey interviews, i N. Schwarz & S. Sudman (red.), *Answering Questions. Methodology for determining Cognitive and Communicative Processes in Survey Research*, San Francisco: Jossey-Bass: 65-88.
- Schaeffer, Nora Cate. 2002. Conversation with a Purpose – or Conversation? Interaction in the Standardized Interview, i D.W Maynard., H. Houtkoop-Steenstra, N.C. Schaeffer & J. van der Zouwen (red.). 2002. *Standardization and Tacit Knowledge: Interaction and Practice in the Survey Interview*, New York: Wiley: 95-123.
- Schegloff, Emanuel A. 1979. Identification and Recognition in Telephone Conversation Openings, i George Psathas (red.), *Everyday Language. Studies in Ethnometodology*, New York: John Wiley: 23-78.
- Schegloff, Emanuel A. 1986. The Routine as Achievement, *Human Studies* 9: 111-51.
- Schegloff, Emanuel A. 1987. Analysing Single Episodes of Interaction: An exercise in Conversation Analysis, *Social Psychology Quarterly* 50 no. 2: 101-114.

- Scheuer, Jann. 2003. Habitus as the principle for social practice: A proposal for critical discourse analysis, *Language in Society* 32: 143-175.
- Schiffrin, Deborah. 1994. *Approaches to Discourse*, Oxford: Blackwell.
- Schober, M.F. & F.G. Conrad. 1997. Does Conversational Interviewing Reduce Survey Measurement Error?, *Public Opinion Quarterly* 61 no. 4: 576-602.
- Schütz, Alfred. 2005. *Hverdagslivets Sociologi*, København: Hans Reitzel.
- Schütz, A. & T. Luckmann. 1973. *The Structures of the Life-World*, Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Seidlhofer, Barbara. 2003. *Controversies in Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University Press.
- Skautrup, Peter. 1958. *Arv og Gæld i Ordenes Samfund*, København: J.H. Schultz.
- Spradley, James P. 1979. *The Ethnographic Interview*, Orlando, FL: Holt, Rhinehart and Winston.
- Stax, Hanne-Pernille. 2000. And then what was the question again? Text and talk in standardised interviews, *Proceedings of the 2000 American Statistical Association's Section on Survey Research Methods*: 913-17.
- Stax, Hanne-Pernille. 2005. Når tekst kommer på tale. Studier af interaktion, tekst og opgaveforståelse i spørgeskemabaserede interview, ph.d.-afhandling ved Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet:
<http://www.humaniora.sdu.dk/phd/dokumenter/filer/Afhandlinger-50.pdf>.
- Street, Richard L. 1986. Interaction Processes and Outcomes in Interviews, i M.L. McLaughlin (red.), *Communication Yearbook* 9, London: Sage: 215-50.
- Suchman, L & B. Jordan. 1990. Interactional Troubles in the Face-to-Face Survey Interviews, *Journal of the American Statistical Association* 85 no. 409: 232-241.
- Tajfel, H. & J. Turner. 1979. An integrative theory of intergroup conflict,
- Tajfel, H. & J. Turner. 1986. The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour, i S. Worchel & G.W. Austin (red.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*, Chicago: Nelson: 7-24.
- Thomason, S.G & T. Kaufman. 1988. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*, Berkeley: University of California Press.
- Thøgersen, Jacob. under udgivelse. *Det er meget godt som det er... er det ikke?*, Oslo: Novus.
- Weinreich, Uriel. 1953. *Languages in Contact. Findings and Problems*, New York: Linguistic Circle.
- Wenger, Etienne. 1998. *Communities of Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Wetherell, M. & J. Potter. 1992. *Mapping the Language of Racism. Discourse and the Legitimation of Exploitation*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Widell, Peter (red.). 2004. *Socialkonstruktivismen under debat*, Viborg: Modtryk.
- Wind, H.C. 1979. Fænomenologien, i Bukdahl, J.K., J. Sløk, J. Hass, J. Hartnack, H.C. Wind & V. Andersen. 1979. *Filosofien efter Hegel*, København: Gyldendal.
- Wodak, R., R de Cillia, M. Reisigl & K. Liebhart (red.). 1999. *The Discursive Construction of National Identity*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wodak, R. & M. Reisigl. 2003. Discourse and Racism, i D. Schiffrin, D. Tannen & H.E. Hamilton, *The Handbook of Discourse Analysis*, Oxford: Blackwell: 372-97.
- Zahavi, Dan. 2003. *Fænomenologi*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Tekst 2

Attitudes towards the English influx in the Nordic countries:

A quantitative investigation.

Abstract

This paper aims at investigating two questions: Whether some Nordic populations really are more purist than others or if this commonly accepted truth is a mere myth. And whether purism or laissez faire'ism is a generally acknowledged ideology within a society or if they are parts of particular elite discourses.

The paper is comprised of two independent analyses. The first attempts to empirically investigate the often stated stereotypical image of the socio-linguistic environments of the Nordic linguistic communities. An image which is here expressed as their attitudes towards English influx. The second attempts at a more fine-grain analysis of the attitudes towards English as a product or emblem of belonging to certain social classes. "Social class" is here operationalised by "degree of formal education".

In the first study we find the prevalent stereotypical image of the societies roughly reproduced. In the second we largely find that positive attitudes towards English (and hence anti-purist attitudes) correlate with high levels of formal education irrespective of the linguistic climate of the country. Iceland makes for a noteworthy exception to this trend.

Background

This paper sets a rather ambitious goal. It wishes to confirm or reject the stereotypical images Nordic people have of each other's linguistic climates. Among linguists and others with an interest in language these images are common knowledge: In Iceland strong purist sentiments are prevalent. In Denmark foreign words are accepted with little distress. When the stereotypical images are presented and defended however, it is done by use of anecdotes, never representative empirical facts, because such empirical facts are not easy to come by. Through the inter-Nordic "Moderne Importord i Norden"-project however, attitude data on a representative scale has become accessible. The Moderne Importord i Norden-project is a large scale, inter-Nordic project initiated by Nordisk Språkråd to investigate the English influence on the Nordic languages, the Nordic languages' adaptation of this influence, i.e. phonetic and orthographic adaptation of loan words, and the populations' attitudes towards this influence. The project is headed by Helge Sandøy in Bergen, and is still underway. Below a small part of the

empirical data of this project are compared with the tentative stereotypical images mentioned above. A comparison like this could add support to our common sense notions, or it could pose important questions to, and maybe in the long run even lead to a redefinition of, our notions.

Study 1

In the first study, the independent Nordic societies are viewed as homogenous wholes. The interest is to see whether the stereotypical image the Nordic peoples have of each other's linguistic environments can also be found in a large scale survey investigation of the populations. Or stated differently, do the official attitudes, as it were, seep down through the general population, or do they remain ideological phrases shifted between language planners?

Linguistic consciousness

To my knowledge, no one has carried out a representative, comparative empirical study of attitudes in the Nordic countries towards the influx of English. A common knowledge state-of-affairs is often cited, in academic but especially in the more popular discourse (e.g. Venås 1986, Lund 1990, Rask 1995, 1999, Davidsen-Nielsen & Herslund 1997, Phillipson 2000, Thorsen 1999). But any well-defined theoretical framework has not been proposed. Hence, the best ad-hoc theoretical framework on which to base a comparison with empirical data, seems to be the somewhat abstract notion of "linguistic consciousness" posed by Lund (1986), and adopted by Vikør (1993). In effect "linguistic consciousness" can be utilised as an explication of the prevalent stereotypes of linguistic environments cited above. The term is not explicitly defined by Lund. Apparently it could cover a wide range of aspects of language policy, e.g. language purism, pro-neologism, pro-dialect sentiments, anti-English sentiments etc. For practical purposes it can be thought of as the general linguistic climate of a society which underlies and supports official purism.

Lund (1986: 35) lists the Nordic countries according to their "linguistic consciousness": "Least linguistically conscious is the Danish linguistic society. The Swedes are probably a bit more conscious; then follows, in order of ascending consciousness, the Finns, the Finland-Swedes, the Norwegians, and the Faeroese" [my translation]. A schematic presentation would thus look like this:

Table 1 Linguistic consciousness of the Nordic societies.

"Linguistic consciousness" in order of descent:
The Faeroes
Norway
Swedish-Finland
Finland
Sweden
Denmark

The Saamí, Iceland, and Greenland are treated separately and not included in the list. Since the Saami and Greenland are not included in the *Moderne Importord i Norden*-data either, their omission is insignificant for this study. However, it is also a part of the common-knowledge notion that Iceland has no (meaning few) un-adapted English loanwords, and that the Icelandic language policy strongly promotes invention of words on native roots to substitute for English loanwords (Rask 1999), (Davidsen-Nielsen & Herslund 1997). Thus, it is suggested that Iceland should be placed somewhat high on the list of "linguistic consciousness".

The present study 1 is conducted to investigate whether a pattern similar to Lund's hypothesised (and the general common-knowledge one) can be found in an empirical material viewing the societies as wholes. The test hypothesis is that the theoretical notion of "linguistic consciousness" is a good indicator of purism towards English. Hence we would expect to find a pattern similar to the one in table 1: the Faeroes (or maybe Iceland) being the most purist, Denmark being the most *laissez faire*.

Survey questions in the studies

Two survey questions from the attitude investigation part of the "*Moderne Importord i Norden*"-project are used to measure the populations' attitudes towards English influx in their languages.

The attitude investigation in *Moderne Importord i Norden* in itself consists of three parts. The first is a large scale telephone poll conducted by Gallup or similar institutes. The second is comprised of qualitative interviews with fewer informants, representing different areas of society. Finally the third is a reaction test, a so called "matched guise test" (Lambert et al. 1960) which investigates people's unconscious attitudes through their response to more or less English influenced speech. For the present study, the interest is in the poll-data. Respondents are here a representative sample of the populations, and the questions are of core interest for the notion of "linguistic consciousness". The other types of attitude data of course

also shed light on the “linguistic consciousness” of the Nordic peoples, but they do it in ways more difficult to use for the comparison at hand.

The two questions from “Moderne Importord i Norden” which are used for comparison, are reproduced below in their original Norwegian wording and in my translation:³

- 4a. Det brukes altfor mange engelske ord i språket i dag,
Far too many English words are being used in the language these days.
- 4b. Det bør lages nye ord som erstatter de engelske ordene vi får inn i språket.
New words should be created to substitute for the English words entering into the language.

A few things should be noted about the questions: 1) They regard the respective languages, not domains within the societies. That is, one could very well imagine that more internationally oriented countries (and more internationally oriented persons within the countries) use English in their everyday life, and that this influences their attitudes towards English. This however falls beyond the scope of the questions, as the questions deal specifically with English influence on the Nordic languages, not on the Nordic societies in a broader sense.⁴ 2) Of the two questions, one is posed as an agenda-question; “new words *should* be created...” while the other concerns the current state of affairs. For someone imbedded in the Danish language policy discourse, these two perspectives would be perceived to correlate highly. I.e. if one thinks that there are too many English words, one will promote neologisms. If one promotes neologisms, one perceives even a low degree of influx from English as being too much. However this need not be the case. In a highly purist society, the perception might be that “new words should be created”, but that this is being done to such a high degree that “too many English words are *not* being used”. Hence the questions would correlate negatively and express a positive valuation of the countries’ purist policies.

---

³ The questions are posed in the national language of the individual country. The Norwegian was the original formulation which the other national versions are translations of.

⁴ It is highly relevant to ask whether people indeed perceive a distinction between these two aspects when confronted with the question. My answer, based on a number of qualitative interviews, is that some do, but most do not! However, a tentative interpretation of how people might have understood the questions different from how they were meant, is bound to be counter-productive. For this study I simply accept the wording of the questions at face value.

Method

As mentioned above, the questions were asked in a telephone poll conducted by professional survey institutes. Only exception to this method are the Faeroese data which were gathered by the university, using students as interviewers. Answers were given on a scale with the labels "agree fully", "agree somewhat", "neither agree nor disagree", "disagree somewhat", "disagree fully", and "don't know". For analysis the answers have been coded so that "fully agreeing" answers are scored as 1 and "fully disagree" are scored as 5, the intermediate answers being scored as 2, 3 and 4 respectively. In other words, because the questions are phrased in terms of hostility to English influx, the higher the score, the more *positive* the attitude towards English influx.

The sampling was done at random and was representative of the populations as wholes on background variables such as gender, age, income etc. The total number of respondents, excluding "don't know's", were 5,663, comprised of approx. 1,000 respondents from Denmark, Sweden, Norway and Finland, 700 from Iceland, and 500 from the Faeroes and the Swedish speaking part of Finland.

Comparison

In order to enhance the immediate intelligibility, the scored responses to the questions are here presented as arithmetical means in order of ascending positive attitude towards English influx. Arithmetical means are strictly speaking not the proper way to represent data of an ordinal scale type such as these, but it makes for easier overview. The significance testing was done in SPSS ver. 10.1 using the Kruskal-Wallis test which is based on ordinal scale data and operates with "mean rank".⁵

As one can readily see, the results are highly statistically significant ($p < .001$).

---

⁵ For details on the Kruskal-Wallis test and non-parametric statistics in general see Siegel (1956: 184ff.).

Table 2 Attitudes towards English influx, society wise, higher values signify more positive attitudes towards English influx.

Question 4a.

Country	Far too many English words are being used in [language] these days.
Norway	2,36
Iceland	2,50
Sweden	2,62
Finland	2,64
Swe-Finland	2,79
Faeroes	2,91
Denmark	3,02
p	,000

Question 4b.

Country	New words should be created to substitute for the English words entering into the language.
Faeroes	2,15
Iceland	2,37
Norway	2,71
Swe-Finland	2,72
Finland	2,97
Sweden	2,98
Denmark	3,46
p	,000

Most remarkable is how closely answers to the second question (4b) resemble the hypothesised order of “linguistic consciousness”. This is a strong empirical claim in support of validity of the stereotypical images presented above. The populations viewed as wholes in fact *do* reproduce the hypothesised order, and, as it were, reproduce the stereotypes of linguistic purism and laissez faire’ism.

Even more so, it is interesting that question 4b shows higher resemblance to the hypothesis than do question 4a. 4b is the agenda-question, the question of which policy the language community should adopt. The proposed policy needs not correlate with the perception of the current state of affairs, expressed in 4a - although a correlation would be expected, note the discussion of the questions above. That question 4b, the agenda-question, shows higher resemblance to the hypothesis than 4a, thus count as added support for the “linguistic consciousness”-notion since question 4b most directly regards linguistic purism and a pro-neologism policy.

However, the ”state-of-affairs”-question (4a), regarding the influx from English, does also to a high degree reproduce the hypothesised order. However, there are a few significant exceptions.

Sweden is somewhat higher on the list than would be expected, which I find no immediate explanation for. One can only interpret the answers to the two questions as to mean either that Swedes find the English influx too large but that they do not want to replace English words for Swedish – which leaves the Swedish language community with an insolvable dilemma of how to fill the semantic gaps. Or the solution to the dilemma lies in a discourse analytic interpretation which could claim that both the labels ”too English” and ”purist” are laden with negative connotations in Sweden. This would lead the respondents to oppose themselves to both labels, and would trigger the illogical connection between the two. However, exposing a

questionnaire-type question to discourse analysis is to open a door to relativism. No statement can then be taken at face value, and the study loses its meaning. Thus we will leave the interpretation as an enigma and conclude that something is going on which cannot be explained without further study.

The other important reordering from 4a to 4b is that the Faeroes are in the opposite end of the list from what would be expected if one presumes positive correlation between the two questions. This however is somewhat anticipated in the discussion of the questions above. It is likely that the Faeroese have indeed answered the question by stating that there are not too many English loan words, and thus reproducing a general belief that there are indeed none or very few. In other words, the Faeroese wish for a purist policy, and are happy with what they have.

This could indicate that Norway and Iceland on the other hand have unsuccessful purist policies. People do in fact state that there are “too many English words”, that is a higher degree of English words in Norwegian and Icelandic than people wish for. It could also be interpreted in accord with the “positive correlation”-interpretation proposed. The respondents might understand the two questions to be two sides of the same coin. The latter interpretation would claim that Norwegians and Icelandics find that there may not be many English words, but even a few are *too* many. The policy is not in itself unsuccessful, people merely share the belief that a purist policy is needed.

Solving the correlation between the two questions, as well as throwing some light on the Swedish dilemma, will demand further studies, preferably of a qualitative kind. Hopefully the “Moderne Importord i Norden”-project’s qualitative analyses will help to understand how the populations may interpret the questions differently and which aspects of the issues they base their answering on.

Study 2

The second study follows up on the first and aims at expanding on it for two reasons. The first is, it is very likely that the wording of the questions posed are perceived differently in the different societies. Not only are translations never exact representations, it is also very likely that an ideology of purism has an innately positive tone to the more general purist societies and vice versa for the more laissez faire ones. The result of these tendencies would be that the answers to the questions do not in fact express peoples’ “attitudes”. Rather than comparing attitudes we may be comparing understandings of the questions and positive or negative connotations to the labels. Analysing the answers intra-societal avoids both the problem of translati-

ons and the problem of labels having innately more positive or negative values in one society over another.

The other reason for attempting to expand on the first study with an intra-societal study, is that it will enable us to get a closer look at the nature and the ownership of the "discourses" of linguistic purism or laissez faire'ism. We wish to establish which social groups and classes are the purist ones. And to suggest what part the discourse of linguistic purism plays in societal struggles for symbolic power.

Hypothesis

The second study is based on a hypothesis founded on a Bourdieu-inspired view of the society as a field of constant power struggles between groups (i.e Bourdieu 1998, 1991).⁶ In this view, groups are constructed and remain in constant conflict with each other. This has a number of theoretical implications:

All conflict between groups is based on the fight over resources, capital in Bourdieu's terms. But the capital at stake in the social struggle is a multidimensional entity, not to be equated merely with money or material goods. Capital can also be "symbolic capital" e.g. in the form of knowledge, education etc. Intellectuals possess a high degree of symbolic capital, they have the diplomas of long education, they are regarded as knowledgeable, their interpretation of the world is taken to be, in a sense, more objective and rational than everybody else's. However, their share of material capital, money, does not correlate with their share of symbolic capital. They are not as wealthy as e.g. a business executive, who on the other hand possesses a lower share of symbolic capital. Thus Bourdieu's "capital" is a complex entity.

An aspect of the conflict between groups, and maybe the more fundamental one, is that the groups only exist in that they identify themselves in opposition to other groups. This implies that group membership is not so much a matter of members sharing certain features, as it is a matter of symbolically marking "not-belonging" to some other group. The characteristics, such as style of clothes, brand of car or political affiliation, of two groups (e.g. intellectuals and business executives) are therefore constructed to be in opposition to the other, but also in opposition to some common third party (e.g. unskilled workers). This makes for the complex symbolic oppositions found in modern society.

The basic assumption for this second study is that "attitude towards English influx" can be viewed as one such symbolic emblem of group membership on a par with brand of car,

---

⁶ See also Douglas' (1996) and Dahl's (1997) studies on symbolic oppositions between subcultures.

political affiliation etc. Furthermore, it is assumed that it is a symbolic emblem of "high" vs. "low" status in the official hierarchy (here operationalised by length of education) rather than e.g. an emblem of "type of education". If the latter was the case, one might find large differences between e.g. people with long educations within the human sciences and others with long educations within business, differences which might be shaded when these two groups are paired together to form "long education". It is likely that such differences do exist, but unfortunately the only information about education given in the survey is its length, so such an effect can not be evaded. On the other hand, in grouping all types of long educations together, one combines the groups which have the most capital in Bourdieu's terms. The business executives are regarded as having the most "material capital", but the intellectuals (i.e. within the humanities) are regarded as having the most "symbolic capital". Thus in combining the two one can claim to grasp the elite of society, though elite here counts as a somewhat larger percentage of the population than would usually be counted as elite.

The test hypothesis for the study is that the official policies, as expressed by the notion of "linguistic consciousness", are in line with the sentiments of higher social strata, the elite, since it is formulated by language professionals in the countries and sanctioned by the political elite. Promotion of the official language policy would, in other words, act as a symbolic emblem of belonging to the elite. Such a finding could be interpreted as to mean that the official policy goes relatively unquestioned and has strong support. The reverse would mean that the official policy is formulated by language planners without support from the elite, and would pose a problem for the official policy. Of course one could argue that if the lower strata support the official language policy to a higher degree than the higher strata, this is a sign of the official policy being in accord with the general population. The problem of this argument is, if one accepts a Bourdieuan model of society, that it is a weakness for the language planners that their support is not among their "own kind" viz. the elite, but among, as it were, their socially opposing groups.

For this study, as mentioned above, "class" is operationalised by dividing the populations according to degree of formal education. This is done on the one hand because of "degree of formal education" being probably the most objective expression of social class in a broader sense, and on the other, because educational data are easily accessible from the survey material.

One could raise a crucial critique of correlating formal education with attitude towards English in claiming that the higher educated of course will be the more positive towards English. They have the higher, and supposedly more international, jobs, and therefore they use more English and are more positive towards English. This may be a just critique for the attitudes towards English as such. However, as specified above, the questions asked in this study are specifically about English *influx* in the respective languages, not about English influence more broadly speaking. If there is any explicit correlation between high exposure (and competence) in English and language purism regarding the national language, it would supposedly be in terms of a norm of not mixing the two; a kind of *double purism* (Jørgensen 1998). However this is speculative. What is important for the present is that there is no direct logical correlation between exposure to English and national language purism.

Method

The survey data are the same as the ones used in the analysis above. The difference lies only in the analysing the data as a variable dependent on the independent variable “education”.

The study distinguishes only between “short” and “long” formal education. This rather crude distinction is used on the one hand because the data are gathered using different measures for education (e.g. the Norwegian material uses length of education in years, the Danish material uses the type or name of the education). On the other hand because simplifying the data to merely two groups, “high” vs. “low” education, makes the data more transparent. It is therefore not exclusively a deficit.

The dividing line between high and low formal educations is for the Danish, Swedish, Icelandic, and Finnish material placed so that the upper secondary level (gymnasium) is counted as a long education. For the remaining countries the division is set between 3 and 4 years of education beyond primary school (Danish gymnasium usually equals 3 years). Of course one could argue that 3 years is not a long education. The counter argument is that 3 years of formal, non-manual gymnasium-education is the crucial social dividing point between “the educated” and “the non-educated”.⁷

The school systems are not immediately comparable, so in order to judge the usability of this division, the percentages of the population in the different educational groups are in-

---

⁷ The gymnasium, at least in Denmark, has a tradition of middle class norms emphasising classical literature and knowledge, and upholding a general educative purpose.

cluded. As one can see the populations are split roughly at 50-50% to 40-60% “high”/”low” education across all societies which would seem to justify the division⁸.

Results

As above, the results are presented here as arithmetical means. The significance testing is done in SPSS ver. 10.1 using the Mann-Whitney test which assumes the data to be ordinal.⁹

Table 3 Formal education and attitude towards English influx, higher values signify more positive attitudes towards English influx.

Question 4a: Far too many English words are being used in the language these days.							
Country	Faeroes	Iceland	Norway	Swe-Finl.	Finland	Sweden	Denmark
Short edu.	2,67	2,39	2,29	2,86	2,66	2,46	2,84
% of N	53,6%	51,8%	41,6%	47,4%	60,2%	38,8%	48,9%
Long edu.	3,17	2,61	2,46	2,74	2,61	2,74	3,20
% of N	46,4%	48,2%	58,4%	52,6%	39,2%	59,5%	49,6%
p	,001	,017	,222	,491	,734	,003	,000

Question 4b: New words should be created to substitute for the English words entering into the language							
Country	Faeroes	Iceland	Norway	Swe-Finl.	Finland	Sweden	Denmark
Short edu.	2,03	2,49	2,46	2,74	2,92	2,93	3,28
% of N	53,6%	51,8%	41,6%	47,4%	60,2%	38,8%	48,9%
Long edu.	2,29	2,25	2,91	2,70	3,03	3,01	3,65
% of N	46,4%	48,2%	58,4%	52,6%	39,2%	59,5%	49,6%
p	,020	,022	,000	,788	,258	,418	,000

One general trend and a few exceptions are apparent: In most countries, the recurrent pattern for both questions is that higher formal education correlates with more positive attitudes towards the English influx. Thus, the stated hypothesis that one would see the official policy as an emblem for the more educated rather than the less educated does not hold true. One could claim that the hypothesis is confirmed for the more laissez faire countries (Denmark and Sweden). However, a more reasonable interpretation seems to be that attitudes towards English influx in the Nordic countries follow a more fundamental trend than the policies of the individual countries. My claim is that the results can best be interpreted as a sign that a laissez faire attitude towards English influx is generally used as a symbolic emblem of belonging to the more educated classes. I will return to possible implications of this general pattern in the conclusion.

⁸ Some of the data does not add up to 100% because some respondents apparently did not know what their highest education was, or they refused to report it.

⁹ For details on the Mann-Whitney test Siegel (1956: 116ff).

One certain exception to this general pattern is Iceland on question 4b (the agenda-question) where the pattern is the opposite of the general, i.e. that higher education correlates with more purist attitudes. A pro-neologism discourse seems to be a part of the elite discourse in Iceland as opposed to most of the other Nordic countries. Apparently Iceland's much admired and criticised purist policy reflects and/or constitutes a truly unique linguistic environment.

The other exceptions to the general pattern of correlation are both questions for the two Finnish societies, Finnish speaking Finland and Swedish speaking Finland, and question 4a for Norway and 4b for Sweden, which are all statistically non-significant. One should of course always hesitate to interpret statistical non-significance as a sign of anything. A few speculations, however, are in place. One could claim that the questions posed are not a part of any discourse to mark social class affiliation; they have no emblematic function. The questions are either not value-laden at all, or they are connected with national rather than class identity. Or one could speculate that the lack of differences may be interpreted as a methodological shortcoming, as "attitude towards English influx" may, as sketched above, be used to mark group affiliation in a complex way that is hidden using this design. It may be that one would find differences between i.e. business executives and intellectuals educated within the humanities, but that these differences disappear when the two are grouped together. If this is the case one would claim that "attitudes towards English influx" marks the difference between "material" and "symbolic" capital, and thus leaving the capital-less somewhere in the middle, rather than marking the difference between the capital "have's" and "have-not's". To justify such a claim, further studies are required.

Conclusion

This paper presented to studies, or rather two analyses, of data from a survey regarding Nordic peoples' attitude towards English influx on their languages and on linguistic purism. The first study offered empirical support for the stereotypical images of the Nordic linguistic communities with few exceptions. The other presented a somewhat more fragmented result when trying to correlate attitude towards English influx with social status. The general pattern was for those with a high status to be more positive to English influx than those with a low status. However, significant exceptions were also apparent. To conclude I wish to offer some speculations about the significance of the correlation between level of education and attitude towards English influx.

The most significant finding is that the official language policy plays as little a role as it does. It is remarkable that both Denmark and the Faeroes (in the opposite ends of the "lin-

guistic consciousness” spectrum) show the same pattern *irrespective* of being each other’s opposition in stated policy and in overall attitude (as expressed in the results of the first study). Apparently, official language planning bears little impact on a more general tendency for the elite to have positive attitudes towards English influx and/or negative attitudes towards purism. This could be interpreted as to mean that a purist discourse, in those countries that follow the general tendency, is associated with traditionalism and nationalism; two “ism’s” in sharp opposition to the educated elite’s image of itself.

The long-term, but also very uncertain, consequences of these findings could be that the purist language policies in the Faeroes and Norway are under threat. If the elites in these countries do not support a purist policy, or, stated differently, if purist discourse is associated with low status, it would be hard to imagine a long-term future for it.

On the other hand, the Danish and Swedish *laissez faire* policy seems to be under no threat from the educated elite, which may be a sign that the current influence of English on the Nordic languages here is seen as an inevitable development.

It is my hope that others will propose their interpretations of the data. Especially the interpretation of the dubious correlation between education and language attitudes would gain from being discussed by members of the different linguistic communities. I believe the results presented here warrant that an analysis of attitudes as an emblem of social group membership can give new insights regarding the Nordic linguistic communities. But the empirical data offer no simple, unambiguous interpretation. Future interpretations should perhaps look more into differences between societies, and attempt a plausible intra-societal interpretation, rather than the unified interpretation for all societies that I have attempted in this paper.

[4.837 ord]

References

- Bourdieu, Pierre (1991): *Language & Symbolic Power*, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1998): *Practical Reason*, Stanford: Stanford University Press.
- Dahl, Henrik (1997): *Hvis Din Nabo Var en Bil*, København: Akademisk Forlag.
- Daidsen-Nielsen, Niels & Michael Herslund (1997): *Dansk han med sin tjener talte*, Politiken March 23, Copenhagen.
- Douglas, Mary (1996): *Thought Styles*, London: Sage.
- Jørgensen, Jens Normann (1998): *Sproglige data til belysning af integreret tosprogethed hos skoleelever*, in Møller, J. et.al. (ed): *Tosproget Udvikling*, Danmarks Lærerhøjskole.
- Lambert, W.E., R.C. Hodgson, R.C. Gardner & S. Fillenbaum (1960): *Evaluational Reactions to Spoken Languages*, in: *Journal of Abnormal and Social Psychology*, vol. 60, no. 1.
- Lund, Jørn (1986): *Det sprogsociologiske klima i de nordiske lande*, *Språk i Norden* 1986, Arlöv: Nordisk Språksekretariats Skrifter.
- Lund, Jørn (1990): *Dansk og norsk*, *Språk i Norden* 1990, Nordisk Språksekretariats Skrifter.
- Phillipson, Robert (2000): *En politik for sproget*, Politiken October 6, Copenhagen.
- Rask, Kirsten (1995): *De fremmede ord*, Weekendavisen July 28, Copenhagen.
- Rask, Kirsten (1999): *Dogmedansk*, Politiken September 5, Copenhagen.
- Siegel, Sidney (1956): *Non-parametric Statistics for the Behavioral Sciences* international student edition, New York: McGraw-Hill.
- Thorsen, Lotte (1999): *Sprogpolitik: Den engelske syge*, (interview with Niels Daidsen-Nielsen, Jørn Lund, Inge Lise Pedersen & Pia Jarvad) Politiken September 25, Copenhagen.
- Venås, Kjell (1986): *Tanker om det sprogsociologiske klimaet i Norden*, *Språk i Norden* 1986, Arlöv: Nordisk Språksekretariats Skrifter.
- Vikør, Lars S. (1993): *The Nordic Languages*, Nordic Language Secretariat, Oslo: Novus Press.

Tekst 3

Sprog og interview, interview og sprog

– interviews som dataindsamlingsmetode i sprog- og sprogholdningsforskning.

INTERVIEWS SOM METODE

Mange og meget forskelligartede forskningstraditioner bruger interviewet som metode til dataindsamling. Nogle traditioner bruger interviewet for at få et objektivt udtryk for hvad andre mennesker mener om nogle enkelte, på forhånd bestemte spørgsmål. Andre traditioner bruger interviewet til i mere fundamental grad at få indblik i menneskers liv og i hvordan de forstår deres verden. Endelig er der de mere specifikt sprogvidenskabelige traditioner der bruger interviewet som en særlig tilgang til talesprog. For at beskrive de forskellige former for interviews må man give dem betegnelser – også selvom disse betegnelser vil kunne diskuteres. I det følgende vil jeg derfor omtale interviewtraditionerne som henholdsvis ”det positivistiske”, ”det kvalitative” og ”de lingvistiske” herunder bl.a. ”det sociolingvistiske” og ”det diskursanalytiske” interview.

I denne artikel vil jeg forsøge at give en præsentation af disse forskellige tilgange til interviewet som dataindsamlingsmetode. Jeg vil forsøge at udpege hvilke erkendelsesinteresser og hvilke forudantagelser der knytter sig til dem, og dermed hvilken type data og hvilke udsigelsesmuligheder de giver. Formålet er ikke at give en forskningshistorisk præcis gennemgang af de forskellige traditioner, men at vise spektret af udtalte forforståelser man kan gå til interviewet med. Et problem ved at så mange forskningstraditioner bruger interviews, er nemlig at der er en udtalt uenighed om hvad selve begrebet *interview* betyder. Er man ikke bevidst om hvilken tradition man skriver sig ind i, er man ofte heller ikke bevidst om hvilke grundantagelser man påtager sig når man vælger en interviewmetode frem for en anden – og hvilke muligheder for udsigelser man afskærer sig senere i forløbet.

Det brede spektrum af interviewtraditioner kan bedst belyses ved at vise nogle ekstreme og let overdrevne interviewtyper, som sikkert ingen 100 % påtager sig, men som alle må forholde sig til og positionere sig et sted imellem.

Efter fremlæggningen af de forskellige interviewtilgange, vil jeg forsøge at vise hvordan jeg i mit ph.d-projekt om holdninger til engelsk i Danmark, må forsøge at forene flere af tilgangene.

INTERVIEWS ER MANGE TING

At kalde "interview" en veldefineret forskningsmetode og behandle den som noget der kan beskrives, er i virkeligheden en overdrivelse. I endnu højere grad er det en overdrivelse at kalde interviews for én forskningsmetode. For interviews er ikke en afgrænset metode som fx en statistisk frekvensanalyse kan være det. Interviews er en form for samtale. En form for samtale der har nogle særlige træk, men også en samtale med mange lighedspunkter med alle andre samtaletyper. I denne artikel beskæftiger jeg mig med forskningsinterviewet, vel vidende at det blot er én afart af interviews, og ikke nødvendigvis den hyppigst anvendte. Vi kender jo også interviews fra læge-patient-samtaler, jobsamtaler, nyhedsinterviews osv., men også helt banale hverdagssituationer som fx når man spørger sin ven om hvad han mener om regeringen eller hvad han lavede i sin ferie, har lighedspunkter med interviews. Hverken "hverdagsinterviewet" mellem venner eller de institutionaliserede læge-patient-samtaler og nyhedsinterviews er forskningsinterviews, men det er ikke let at pege på hvad der præcist markerer grænsen mellem forskningsinterviewet og andre interviews. Først og fremmest er interviews (og herunder altså forskningsinterviews) en samlebetegnelse for nogle metoder at gennemføre en samtale på som har visse fællestræk, men som også er indbyrdes meget forskellige. På det strukturelle plan er de fælles om spørgsmål-svar-strukturen og om den skæve rollefordeling mellem de samtalende, men samtidigt opfatter og udfylder de denne struktur forskelligt.

Man kan i en beskrivelse af forskningsinterviewets karakter fokusere på hvordan det adskiller sig fra andre typer samtaler, eller man kan beskrive hvordan interviews netop på mange punkter ligner andre typer samtaler. Valget af fokus, på ligheder eller på forskelle, er ikke et neutralt valg, men indeholder i sig selv et valg af udgangspunkt og forudantagelser. Hvis man fokuserer på hvordan et interview *ligner* en hverdagssamtale, bliver ens ideal for interviewet en friere, mere ligeværdig og mindre struktureret "løben ud af tangenter" som kendetegner (vores ideal om) en hverdagssamtale (Albris 1991, Kvale 1997, Labov 1984). Hvis man derimod fokuserer på hvordan interviewet er *forskelligt fra* hverdagssamtalen, vil man betone interviewets strukturerede karakter med forhåndsdefinerede talerroller og spørgsmål der nøje er formuleret på forhånd, og man vil især betone interviewets karakter af objektiv videnssøgen (Manstead & Semin 2001). Som antydnet ovenfor skal beskrivelsen her ses som en markering af ekstreme standpunkter. I virkeligheden er der ingen der ønsker et fuldstændig ligeværdigt, fuldstændig ustruktureret interview; alle har i det mindste nogle emner de vil tale om, og dermed en strukturering, når de gennemfører et interview. Men graden af strukturering spænder vidt. For at se eksempler på hvor forskellige positionerne kan være, kan man fx

sammenligne Labovs beskrivelse af det sociolingvistiske interview med Fowler & Mangiones af det standardiserede surveyinterview:

The network [en grafisk fremstilling af de emner der skal dækkes under interviewet og mulige "naturlige" overgange fra et emne til et andet] is a guide for the interviewer as he or she constructs a simulated conversation which follows principles quite similar to the unfocused conversation of everyday life. The interviewer does initiate topics, often with questions; this is an expected role. But there is no rigid insistence upon a preset order of topics, *and ideally the interviewer plays a part in the conversation which approaches that of any other participant: volunteering experience, responding to new issues, and following the subject's main interest and ideas wherever they go.* (Labov 1984: 36f., min fremhævning)

[...] the procedures for the interviewers to follow in handling the question-and-answer process in a standardized way are simply stated:

Read all the questions exactly as worded.

If the respondent's answer to the initial question is not a complete and adequate answer, probe for clarification and elaboration in a nondirective way; that is in a way that does not influence the content of the answers that result.

[...]

The interviewer communicates a neutral, nonjudgemental stance with respect to the substance of the answers. *The interviewer should not provide any personal information that might imply any particular values or preferences with respect to topics to be covered in the interview, nor should the interviewer provide any feedback to respondents, positive or negative, with respect to the specific content of the answers they provide.*

(Fowler & Mangione 1990: 33, min fremhævning)

Begge citater beskriver *interviewet*, men det er vel rimeligt at spørge om det alligevel er det samme fænomen de beskriver.

Som sagt ovenfor er der ikke nogen klar grænse mellem den talesituation hvor man spørger sin ven om hvad han lavede i sin ferie eller hvad han mener om regeringen, og den hvor man spørger en interviewperson om det samme. Der er naturligvis forskelle på de to situationer, men de ligger ikke så meget i talesituationen som i hvilke formelle krav man stiller til spørgeren og især hvordan data efterfølgende bliver analyseret. Når ens ven svarer på hvad han lavede i sin ferie, er det naturligt at man selv kommer med en tilsvarende historie. Når ens interviewperson gør det samme, er det almindeligt at man udskriver ordret hvad han har sagt, at man sammenligner det med hvad andre har svaret på samme spørgsmål, og måske også med hvad de selv tidligere har sagt om ferier i almindelighed. Men selve spørgsmål-svarsekvensen som er så fundamental for interviewet og for megen hverdagsamtale, er altså fælles for de to. Med andre ord lægger forskningsinterviewet som speech event sig tæt op ad hverdags-speech events. Det har fået interviewforskere til at diskutere om interviewets deltagere opfatter interviewet som en særlig genre, eller om interviewets (mis)brug af hverdags-samtalens træk er et metodisk og etisk problem for data. Nessa Wolfson (1976) citeres ofte for

sin kritik af det sociolingvistiske interview (Heegaard et al. 1995: 6ff., Møller 1991: 249ff.). Hendes anklage er netop at det sociolingvistiske interview (og formentlig andre løst strukturerede interviewgenrer) udgør en ukendt og unaturlig hybridgenre for begge parter – det er ikke en struktureret hierarkisk udspørgen som man kender fra skolen eller medierne, det er heller ikke en intim hverdags samtale. Konsekvensen er at interviewet bliver en ubehagelig oplevelse for deltagerne fordi de ikke ved hvordan de skal agere. Wolfsons kritik er relevant for al interviewforskning, og desværre nok uomgængelig, ligesom den rejser spørgsmålet om hvilke genrer der så kan opfattes som kendte og uproblematisk. I det følgende vil jeg vælge at acceptere at interviewet *er* en speech event, kendt eller ukendt, uden at tage stilling til hvad en kendt og naturlig speech event i øvrigt måtte være. Jeg interesserer mig ikke så meget for om interviews *kan* gennemføres, men mere for hvordan de faktisk *bliver* gennemført, og hvordan de fremkomne data kan benyttes.

INTERVIEWETS BRUG

Man kan helt grundlæggende bruge interviews og interviewdata, fx om regeringer eller om ferier, på to forskellige måder: På den ene side kan man bruge interviewet og det sprog der bliver frembragt i det, som et vindue mod verden. Man udnytter her at sproget har refererende funktioner; altså at sproget kan bruges til at fortælle om noget som ikke er til stede i samtalsituationen eller om noget som er skjult for den ene af de to talende, fx den andens tanker, følelser osv. På den anden side kan man bruge interviewet for at få frembragt talesprog som i sig selv er det man er interesseret i. Den ene fremgangsmåde er altså interesseret i sproget som *medium* for at få viden om ”verden derude”, mens den anden er interesseret i sproget som *objekt* i sig selv.¹⁰ Den første og mest basale opdeling af interviewgenren mener jeg altså er den mellem en ”verden derude”- og en ”sproget i sig selv”-tilgang.

Den del af interviewforskningen som bruger interviewet for at undersøge ”verden derude” kan igen underopdeles. Dels i noget man kunne kalde en positivistisk, ofte kvantitativ, forskning der forsøger at få svar på *hvad* folk mener og tænker. Dels i en antropologisk eller etnografisk baseret, som oftest kvalitativ, forskning der snarere er interesseret i *hvordan* folk

---

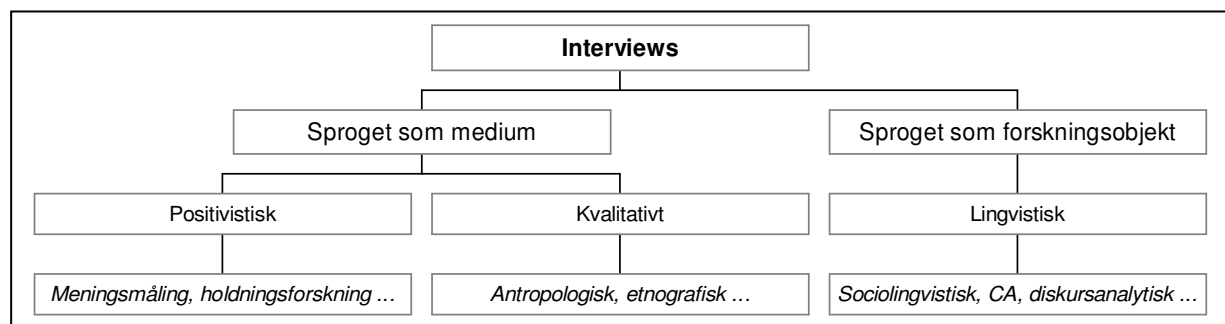
¹⁰ I historievitenskaben skelner man tilsvarende mellem kilder som *frembringelser* og kilder som *beretninger* (Erslev 1975 [1926]: 6 f.). Som frembringelser betragtes kilderne som håndgribelige udtryk for forfatterens produktion – deres eksistens er ubetvivlelig, men deres fortolkning kan være vanskelig. Som beretninger kan kilderne være mere eller mindre informerede, sandfærdige osv. – deres udsigelse er til gengæld tydeligere. Det springende punkt er at forskellen ikke ligger i kilden, men i forskerens brug af kilden. Enhver genstand der kan tolkes som *beretning* er også altid en *frembringelse*.

tænker. Denne skelnen, der her er præsenteret både skematisk og tentativt, bliver udviklet nedenfor.

Også den del af interviewforskningen der beskæftiger sig med sproget som objekt kan underopdeles afhængigt af hvilket sprogligt niveau der undersøges. Man kan i hvert fald udskille *den sociolingvistiske tradition* som (primært) er interesseret i udtalevariationen (Albris 1991, Heegaard et al. 1995, Labov 1984); en *diskursanalytisk* som interesserer sig for fx gentagne sproglige repertoarer eller retoriske træk som udtryk for sociale *diskurser* (Potter & Wetherell 1987); og en *konversationsanalytisk (CA)* tradition som beskæftiger med samtals mindstedele, fx spørgsmål-svar-sekvenser, og hvis interesse for interviews først og fremmest har været den kritiske analyse af hvad der faktisk sker under den interaktion som et interview repræsenterer. CA-tilgangen har især taget strukturerede, ”positivistiske”, interviews under behandling (Houtkoop-Steenstra 1995, 2000, Stax 2000, Suchman & Jordan 1990); men Briggs’ behandling af de mere generelle grundantagelser som interviewgenren baseres på, låner også analyseværktøjer fra CA og i endnu højere grad fra CA’s skolestartpunkt, etnometodologien (Briggs 1986: 47, 109f.).

Skematisk og forsimplet kan man sætte de forskellige interviewtraditioner op i et skema som i figur 1.

FIGUR 1. FORSKELLIGE INTERVIEWTRADITIONER

I det følgende vil jeg forsøge at præsentere hver af de tre interviewtilgange som i figuren bliver benævnt *positivistisk*, *kvalitativ* og *lingvistisk*.

SPROG SOM ET VINDUE MOD VERDEN

Historisk har interviewmetoden sit udgangspunkt i venstre side af figuren, altså med sproget som medium, som et vindue mod verden. Man interviewer i første omgang mennesker for at lære noget om dem, det gjorde fx allerede Herodot i det antikke Grækenland. Først meget senere opstod interessen for interviewet som samtalsituation. Måske kan Freuds psykoanalyti-

ske interview ses som eksponent for denne gryende interesse for samtalen i sig selv. Under alle omstændigheder er hans opfattelse af interviewet interessant: dels fordi han mener samtalen i sig selv har terapeutisk virkning, dels fordi dets sigte er at trænge ned under og bagved de svar som interviewpersonen er sig bevidst (at gøre det ubevidste bevidst for interviewpersonen), dels fordi Freud interesserede sig for de mellem menneskelige relationer som opstår under samtalen – patientens had eller kærlighed til terapeuten og projektioner af sine egne følelser på terapeuten (Egidius, 2001: 460ff.). Interessen for det rent sproglige materiale der produceres i interviewet, kan måske dateres til 1800-tallets (national)romantiske interesse for dialekter og folkeminder. I hvert fald er interessen for interviewet som et vindue mod verden langt ældre end interessen for interviewets form.

I nyere tid kan man i en *vindue mod verden*-tilgang bruge betegnelsen interview enten om de meningsmålinger som analyseinstitutter, valgforskere og markedsanalytikere bruger, eller om det som etnografer og antropologer gør når de taler med fremmede folkeslag om disses verden og verdensopfattelse. Fælles for de to typer af interview er altså at man interviewer for at belyse en verden som ikke er umiddelbart tilgængelig for observation – fx fordi den tilhører informantens indre liv. Der er dog også fundamentale forskelle mellem de to traditioner. Så fundamentale at disse som oftest ses som hinandens modpoler, nemlig som repræsentanter for henholdsvis kvantitative og kvalitative metoder. Min påstand er dog at de to traditioner, som jeg benævner *det positivistiske* og *det kvalitative* interview, har en del fællestræk der for en sprogvidenskabelig opfattelse af interviews placerer dem i samme overordnede kategori.

Det positivistiske og det kvalitative interviews traditionelle forskelle bunder i deres forskningshistoriske tilblivelse og i de problemer de ønsker at belyse: *Det positivistiske interview* er udviklet af den behavioristiske psykologi og af den positivistiske sociologi til brug i holdnings- og meningsundersøgelser, fx i form af forbrugeranalyser, valgforskning osv. Et positivistisk interview anvendes i dag ofte for at undersøge *holdninger*. Traditionen bygger helt fundamentalt på den common sense-antagelse at man ud fra folks holdninger kan forudsige deres handlinger –for eksempel i forbindelse med køb af en vare eller stemmeafgivning. Hvis folk siger at de bedre kan lide Pepsi Cola end Coca-Cola, og hvis de siger at de vil købe Pepsi, så betyder det at Pepsi har et godt produkt, og at deres salg er sikret. Koblingen mellem holdning og handling er godt nok blevet problematiseret i hvert fald siden LaPieres forsøg i 1930'erne (LaPiere 1934, refereret i Bohner 2001). I et stærkt racistisk (antikinesisk) USA rejste (den hvide) LaPiere rundt sammen med et kinesisk ægtepar. Af de 251 restauranter og hoteller de tre besøgte blev de kun nægtet adgang ét sted. Men da LaPiere et halvt år efter

skrev til de samme restauranter og hoteller og spurgte om de modtog kinesere som gæster, svarede 92 % at det gjorde de ikke. På trods af dette klassiske angreb på sammenhængen mellem holdning og handling er den positivistiske tradition stærk, og både forbrugeranalyser og meningsmålinger er så udbredte som aldrig før.

Det kvalitative interview på den anden side er udviklet af antropologer og etnografer til brug i deres feltarbejder enten blandt fremmede folkeslag i afsides egne af verden, eller i knap så afsides kroge af vores eget samfund som vi ellers sjældent får indblik i. Hvor det positivistiske interview altså er interesseret i *holdninger* og svar på få og enkle spørgsmål, så er det kvalitative interesseret i at få indblik i hvordan (fremmede) mennesker forstår deres verden. Forskningsmetodisk betyder det også at de to skoler ser forskelligt på stort set alle elementer i et interviewprojekt: Hvor meget data der skal indsamles, hvilken karakter data skal have, hvordan interviewerens skal agere, hvordan analysen kan og skal foretages, hvordan resultaterne kan fortolkes, ja hvad hele formålet med forskningsprojektet er. Det er ikke helt fejlagtigt at vende tilbage til definitionen af interviewet som blev givet ovenfor: Det eneste disse to traditioner er enige om ved et interview, er at det er en samtale der er kendetegnet ved spørgsmål-svar-struktur, og at det er en samtale hvor de deltagende spiller tydeligt definerede roller – og altså at undersøgelsens egentlige objekt ligger uden for samtalen. Jeg vil i det følgende forsøge at præsentere de to traditioner en ad gangen.

Det positivistiske interview

At kalde det interview som udspringer af forbruger- og meningsmålingsundersøgelsen for "positivistisk" er i virkeligheden noget af en tilsnigelse. "Positivism" kan i dag have en negativ klang, der er sikkert ingen af de forskere der bruger denne form for interview, som vil kalde sig selv for positivister. "Positivistiske interviews" er derfor heller ikke en betegnelse man vil se i metodelitteraturen, derimod ser man betegnelser som 'standardiserede interviews', 'strukturerede (i modsætning til semi-strukturerede) interviews' eller 'survey- eller meningsmålingsinterviews'. Når jeg alligevel - lidt provokerende - bruger betegnelsen positivistisk er det fordi tilgangen bærer rundt på meget arvegods fra den egentlige positivisme: Data skal frembringes på neutral vis og efter stringente metoder, data er en afspejling af virkeligheden – en sandhed som er derude, og sandheden er i den forstand objektiv. Dette positivistiske arvegods finder man også i former for undersøgelser der ikke kan opfylde de repræsentativitetskrav der stilles til surveys, derfor finder jeg betegnelsen surveyinterview uheldig. Der

kunne ligeledes være gode grunde til at omtale traditionen som *kvantitativ*; det er den nemlig i overvejende grad. Jeg bruger alligevel betegnelsen positivistisk for at understrege at det afgørende for metoden ikke er at data er kvantificerbare, men at de kan beskrives objektivt, og at metoden søger dem gennem standardiserede metoder.

Inden for psykologien opfattes interviews som *selvrapporteringsmetoder* på linje med spørgeskemaafkrydsninger (Manstead & Semin 2001: 99ff.). For at forstå det positivistiske interviews natur må man forstå det ud fra den behavioristiske psykologis forskningshistorie. Interviews opfattes her sammen med spørgeskemaer som en "hurtigere, billigere og lettere målemetode end observation":

The researcher does not have to contrive a laboratory setting or find a natural setting in which to observe a behavioural response; furthermore, there is typically no need to train observers to use recording equipment, for self-reporters are usually recorded by the participants in the form of written responses. (Manstead & Semin 2001: 99)

Positivistiske interviews er altså den næstbedste ting. Når man ikke har tid og råd til at vente på at mennesker gør det man gerne vil vide om de gør, så kan man spørge dem i stedet, og registrere hvad de siger som udtryk for hvad de gør eller ville have gjort.

Det er sigende for det positivistiske interview at der kun findes en begrænset litteratur der beskriver hvordan interviewerens rolle skal opføres – Fowler & Mangione (1990) er en undtagelse. Der findes derimod omfattende beskrivelser af hvordan et spørgeskema skal udføres og (de skriftlige) spørgsmål formuleres (fx Hjorth Andersen 1982), men interviewerens rolle bestemmes oftest negativt: "... a poorly trained interviewer can easily bias the respondent's answers by hinting at a desired or socially acceptable response" (Manstead & Semin 2001: 100). En dårlig interviewer kan altså påvirke svarene. Det må betyde at en god interviewer ikke påvirker svarene, og dermed kan man udlede at målet er at interviewerens rolle i et positivistisk interview skal være så neutral som det overhovedet er menneskeligt muligt. Det ligger i traditionens grundforståelse at sandheden ligger inde i den interviewede og at denne sandhed ikke må sløres eller manipuleres af den støj som en interviewers personlighed kunne udgøre. Et positivistisk interview bliver derfor som regel gennemført efter et spørgeskema. Spørgeskemaet er en rettesnor for interviewerens rolle der skal sikre at han stiller alle interviewpersoner de samme spørgsmål med præcis samme ordlyd sådan at resultater kan sammenlignes mellem grupper. Kliniske eksperimenter har nemlig vist at ordlyd kan påvirke hvordan folk svarer på et spørgsmål – mest ekstremt selvfølgelig i såkaldt ledende spørgsmål – så kun ved at præsentere alle interviewpersoner for præcis det samme spørgsmål kender man sit måleinstrument og har mulighed for at eftergøre eksperimentet. På sand naturvidenskabelig vis kan man altså si-

ge at spørgsmålene fungerer som et termometer der tager temperaturen på interviewpersonens holdninger, erfaringer eller hvad det nu måtte være.

Et spørgeskema har to store fordele: dels som allerede nævnt at det kan beskrives som et måleinstrument og efterprøves i andre eksperimenter, dels at det ordner svarene i på forhånd definerede kategorier. Det første er en betingelse for forskning i naturvidenskabelig og objektiv forstand. Det andet er en betingelse for at kunne sammenligne forskellige personer og grupper med hinanden; hvis den enkelte interviewperson selv formulerer sit svar, kan man være sikker på at få ikke-kompatible data, nogle svarer med et énstavelsesord, mens andre svarer med en fortælling fra deres barndom. Kun ved at inddele svarene i fastlagte kategorier kan man sammenligne – og besvare det ofte stillede ”hvor mange danskere mener ...?” Med andre ord: I et spørgeskema er ikke bare spørgsmålene givet på forhånd og uafhængigt af kontekst, også svarene (eller rettere svaralternativerne) er fastlagt af forskeren på baggrund af hans hypoteser om hvad svarpersonerne kan tænkes at ville svare.

Det kvalitative interview

I de sidste 20-25 år har man set en voldsom vækst i socialforskningens brug af kvalitative tilgange til verden. Det anslås fx at der i Danmark i perioden 1980-2000 er offentliggjort ca. 1000 socialvidenskabelige undersøgelser af kvalitativt tilsnit (Olsen 2002: 14). De kvalitative tilgange opfattes som en reaktion på og en frigørelse fra de unaturlige eksperimenter som den positivistiske forskning forestår. Man har ment at de positivistiske metoder virkede unødvendigt reduktionistiske endda dehumaniserende. Og uafhængigt af disse etiske overvejelser har man kritiseret at de stramt strukturerede laboratorieeksperimenter som er positivismens udgangspunkt, ligger så fjernt fra den hverdag vi som sociale individer befinder os i, at positivismens resultater dårligt kan fortælle os noget om virkeligheden uden for laboratoriet.

De kvalitative metoder forholder sig fundamentalt forskelligt fra de positivistiske metoder til hvad sandhed er og til hvordan sandhed afdækkes i forskning. For et kvalitativt forskningsprojekt er sandheden ikke en objektiv størrelse som kan fremgraves, men altid en fortolkning som skabes i en konkret sammenhæng, og som derfor ikke har nogen absolut generaliserbarhed (for en diskussion af kvalitative interviews' validitet se Kvale 1987). Der er forskellige grader af radikalitet inden for dette grundsyn. Nogle forskere vil fokusere på hvordan den viden som den kvalitative forskning afdækker, afhænger af den konkrete forsker. De vil nærme sig en forståelse af forskningen som en impressionistisk-journalistisk genre; altså at forskeren oplever noget som han fortæller videre til sit publikum med sine egne ord. Kvale

bruger i stedet for journalisten *den rejsende* som metafor for denne opfattelse (Kvale 1997: 18). Andre forskere vil mene at det de siger om deres forskningsobjekt har en større grad af robusthed; altså at hvis andre forskede i det samme ville de finde ”mere eller mindre” det samme. De har i den forstand afdækket en ”objektiv” sandhed. Endelig i den mest ekstreme ende af det konstruktivistiske kontinuum finder man visse moderne antropologer og etnografer for hvem analysens blik vendes indad, mod dem selv og mod den refleksion der sker i dem selv under et interview. Her er det ikke en virkelighed der afdækkes, men fortolkninger af fortolkninger der finder sted både i interviewpersonen og i forskeren (se Clifford & Marcus 1986 for et indblik i denne diskussion). Antropologen Cecilie Rubow skriver om sine interviews med ”almindelige mennesker” om døden og kirkelige døderitualer:

Efterhånden fortonede den konkrete rituelle hændelse sig, og i stedet dukkede fortolkningernes komplekse orden frem, hvor indholdet i første, anden, tredje, fjerde orden hele tiden er i bevægelse og indlejrer hinanden. Alle fortolker alle, og derved indskrev projektet sig som ”selv-antropolgi” [...] dvs. en faglig refleksion over kultur og samfund i en verden, som selv reflekterer over kultur og samfund.
(Rubow 2003: 239)

Rubows bog (2000) er en fascinerende fremstilling af denne selvrefleksive form for analyse. Det centrale datakapitel (ibid. 77-114) er opstillet som to-spaltet tekst. I den venstre spalte findes en fremlægning af citater fra interviewene og beskrivelser af religiøse handlinger set udefra osv., som man forventer det af en kvalitativ analyse. I den højre spalte findes teoretiske refleksioner der sætter informanternes svar ind i en faglig diskurs, regikommentarer til interviewets forløb osv. Forfatteren reflekterer over sine egne refleksioner, og prøver måske at forstå sin egen forståelse af interviewene og informanterne. På den måde bliver forskningens data de forandringer der sker i forfatteren ved hendes møde med informanternes fortællinger. Der er langt fra en sådan opfattelse af interviewet som lag på lag af fortolkninger, til den positivistiske forskers ideal om at ”læse spørgsmålet som det er skrevet og notere interviewpersonens svar præcis som det er sagt”.

Fælles for alle positioner i det konstruktivistiske kontinuum er dog en bevidsthed om at det fortolkende led som forskeren udgør, spiller ind på forskningens produkt. Men graden af subjektivitet kontra intersubjektivitet udgør altså et temmelig bredt kontinuum.

Bevidstheden om at forskersubjektet gennem sin fortolkning aktivt spiller ind på videnproduktet, giver den kvalitative tradition nogle muligheder, men også et ansvar som den positivistiske tradition kan frasige sig. Den kvalitative forsker har en ret til at fortolke sine data mere frit og mindre tekstnært end sin positivistiske kollega; til at inddrage sin viden om det samfund han udforsker og ikke bare gengive svaret på det enkelte spørgsmål. Men samti-

digt har han en forpligtelse til at forklare hvordan han kommer frem til sine fortolkninger. Enhver kvalitativ forskningsproces er således reflektiv, det kræves at forskeren hele tiden sætter spørgsmålstejn ved sine egne antagelser. Hvor den positivistiske forsker altså opstiller hypoteser og forsøger at forkaste dem ved eksperimenter, opstiller den kvalitative forsker fortolkninger som han eksplicit argumenterer for – og lige så vigtigt: argumenterer imod.

Et kvalitativt interview ligner en hverdagssamtale meget mere end et positivistisk interview gør. Den kvalitative interviewer vil ofte have en interviewguide med sig – en dagsorden med emner der gerne skal behandles under interviewet. Men hvor det positivistiske spørgeskemas spørgsmål altid skal formuleres på samme måde og i samme rækkefølge, så er den kvalitative interviewguide et oplæg til improvisation. Spørgsmålene formuleres forskelligt og skal helst stilles så de falder naturligt i samtalen, og måske vigtigst: Hvis informanten fortæller noget der ligger uden for interviewguidens rammer, vil det ofte blive opfattet som et plus og ikke som spild. Interviewets forløb står altså i nogen grad til forhandling, og skal helst (så meget som muligt) nærme sig en *samtale*.

Det kvalitative interviews natur af pseudo-hverdagssamtale betyder også noget for hvordan intervieweren må og skal opføre sig. Den kvalitative interviewer vil som regel stille sig an som den udefrakommende fremmede der ønsker at blive oplært i den interviewedes verden. Som James Spradley programmatisk skriver:

I want to understand the world from your point of view. I want to know what you know in the way you know it. I want to understand the meaning of your experience, to walk in your shoes, to feel things as you feel them, to explain things as you explain them. Will you become my teacher and help me understand?
(Spradley 1979: 34)

Intervieweren stiller naive og dumme spørgsmål, og efterhånden som han får indsigt i informantens verden kan han tillade sig at gætte på hvad informanten mon vil svare. ”Er det så det samme som ...” eller ”hvordan er ... forskelligt fra ...”, kan den kvalitative interviewer spørge; noget som er utænkeligt for den positivistiske.

Det positivistiske interview gennemføres uden at de to talende ved noget om hinanden eller hinandens verden, i et slags konversationelt *nihil*; mens det kvalitative mere har karakter af undervisning af og vidensafprøvning for intervieweren/forskeren (Briggs 1986, Spradley 1979).

Forskelle og ligheder i punktform

I de foregående afsnit er de positivistiske og kvalitative interviewtilgange blevet præsenteret hver for sig. Som en støtte for tanken, opsummerer jeg i dette afsnit nogle af de vigtige for-

skelle mellem de to retninger. Desuden findes i figur 2 nedenfor nogle stikord til de to traditioner.

FIGUR 2. STIKORD TIL POSITIVISTISKE OG KVALITATIVE INTERVIEWS.

<p>Positivistiske interviews: Intervieweren skal altid stille de samme spørgsmål på den samme måde, og skal stræbe efter total neutralitet.</p> <ul style="list-style-type: none">
- Objektiv virkelighedsopfattelse – virkeligheden er derude, det er forskerens opgave at afdække den
- Beskrivelser
- Svarpersoner
- Standardiserede og ikke-naturlige situationer, fx eksperimenter
- Bruges når man kender feltet og er interesseret i frekvenser
- Bruges til at undersøge fx erfaringer, meninger og holdninger
- Udforsker forskelle inden for et samfund – fx ens eget
- Viden er rationel og bevidst
- <i>Vores</i> termer (fx i spørgeskemaer)
- <i>Deres</i> fortolkninger
- Svar, sprog, meninger, holdninger (fokuseret på indhold/teksten)
- Store stikprøver
- Man formoder høj reliabilitet, muligvis på bekostning af validitet <p>Kvalitative interviews: Intervieweren forsøger at forstå verden som hans informant forstår den.</p> <ul style="list-style-type: none">
- Intersubjektiv virkelighed – virkeligheden er den virkelighed vi skaber i fællesskab her-og-nu
- Forståelse
- Informanter
- Ikke-standardiseret, men naturlig(ere) situationer fx i form af samtaler
- Bruges når man ikke kender feltet på forhånd
- Bruges for at undersøge folks måder at forstå deres verden på
- Udforsker fremmede (oprindeligt i geografisk forstand, nu ofte i social forstand) kulturer
- Viden er praksis
- <i>Deres</i> termer
- <i>Vores</i> fortolkning
- Personen bag svarene (fokuseret på forfatter/medlem af kulturen)
- Små stikprøve eller enkelte cases
- Man formoder lav reliabilitet, men høj validitet
--

- Det positivistiske interview arbejder som sagt ud fra en objektiv virkelighedsforståelse, hvor forskelle mellem grupper eller mellem individer kan afdækkes hvis måleinstrumentet holdes konstant. Det kvalitative interview forstår virkeligheden som en konstruktion – en *fortolkning* af virkeligheden og ikke virkeligheden selv.
- Det positivistiske interview arbejder med *beskrivelser*, det kvalitative med *forståelser*. Den kvalitative forsker forsøger så vidt muligt at sætte sig i den interviewedes sted, den positivistiske forsøger objektivt at beskrive den interviewedes responser (og bagvedliggende, skjulte faktorer).
- Det positivistiske interview arbejder med *svarpersoner*, deltagere i et eksperiment, det kvalitative arbejder med *informanter*, lokale insider-eksperter.

- Det positivistiske interviews arv fra den naturvidenskabelige positivisme ses i at det især er velegnet til at afdække forskelle og frekvenser inden for et felt hvor man i forvejen kender de mulige svar, hvor man altså allerede kender feltet. Det er derimod svagt til at indsamle ny forståelse af et felt netop fordi det kommer til feltet med nogle foruddefinerede svarkategorier.
- Det positivistiske interview forudsætter en hypotese om at visse faktorer spiller ind på et fænomen, fx at socialklasse eller køn spiller ind på holdninger. Til gengæld kan det ikke i sig selv afsløre sammenhænge man ikke var bevidst om, men kun give svar på de spørgsmål man stiller, og kun svar inden for sine forudbestemte kategorier. Derfor vil man i et konkret projekt ofte bruge kvalitative metoder til at afdække feltet og positivistiske til at afsøge hvor hyppige visse sammenhænge er.

DE LINGVISTISKE INTERVIEWS

Den anden hovedtype af interviews som blev præsenteret i figur 1, er som sagt den type der benytter interviewet til at fremskaffe sproglige data. Det klassiske interview af denne type er vel det traditionelle dialektologiske hvor interviewereren spørger den interviewede ”og hvad kalder du så sådan én her?”; og noterer svaret ”en stang” eller hvad det nu måtte være, samt særlige sproglige træk som fx vokalkvaliteter. Det dialektologiske interview minder med sin baggrund i folkemindeforskningen på sin vis om det etnografiske interview, begge er interesserede i ”remmede kulturer”. Så vidt jeg kan se dog med den forskel at dialektforskningen er interesseret i en ren *beskrivelse* af en kultur eller et sprog, mens etnografien også ønsker at *forstå* kulturen, og i et vist mål at blive insider i den (for en beskrivelse af det dialektologiske interview se Hovmark 2004).

I nyere tid er det prototypiske eksempel på en interviewgenre der primært interesserer sig for den sproglige udformning af svarene *det sociolingvistiske interview*. Det sociolingvistiske interview blev udviklet af William Labov som en metode til at undersøge spektret for og mekanismerne bag stilistiske skift. ”There are no single style speakers” siges det programmatisk (Labov 1984: 29) og ”[s]tyles can be ranged along a single dimension, measured by the amount of attention paid to speech” (ibid.). Det sociolingvistiske interview er designet sådan at forskellige sproglige opgaver - fra oplæsning af ordlister til fortællinger om egen barndom – presser informanten til forskellige grader af opmærksomhed om eget sprog. Når informanten fortæller historier om sin barndom formodes han eller hun at være mindst opmærksom på sit sprog, og at stilskifte i retning af *the vernacular* (da. ”dagligsproget”). ”Ver-

vernacular” defineres som ”that mode of speech that is acquired in pre-adolescent years” (ibid.). I den modsatte ende af opmærksomhedsskalaen findes som sagt oplæsning fra en ordliste, hvor informanten formodes at være meget opmærksom på sit sprog og derfor stilistisk bevæge mod mere formelt sprog.

Labov er altså interesseret i at fremprovokere talesprog med forskellige grader af formalitet. Dog slås det fast at:

”The vernacular, in which the minimum attention is paid to speech, provides the most systematic data for linguistic analysis. [...] In some cases, systematic data can be obtained from more formal speech styles, but we do not know this until they have been calibrated against the vernacular” (ibid.).

Det er derfor heller ikke overraskende at man hos Labov kan finde et citat som det ovenfor, at det er interviewerens mål at skabe ”a simulated conversation which follows principles quite similar to the unfocused conversation of everyday life” (ibid.: 36), fordi *the vernacular* optræder i uformelle situationer og samtidig er målestokken for de øvrige stilistiske niveauer.

Som nævnt er Labovs metode blevet kritiseret for at udsætte interviewer og informant for en talegenre som de ikke er bekendt med, og derfor føler sig utilpasse ved (Wolfson 1976). Det er jo et definerende træk ved Labovs vernacular at det er den stil hvor man er mindst opmærksom på sit sprog. Bliver situationen utryk og pinlig (i princippet det modsatte af hverdags samtalen) formodes det derimod at informanten bliver gjort meget bevidst om sproget. I yderste konsekvens betyder det at det sociolingvistiske interview ikke giver de naturlige og afslappede taledata det postulerer.

Endvidere kritiseres det sociolingvistiske interview for at antage at intervieweren udgør et sprogligt-stilistisk fikspunkt (Heegaard et al. 1995). Heegaard et al. anbefaler at man ”undlader at benytte DSI [det sociolingvistiske interview] som indsamlingsmetode i kvantitative studier, såfremt man ønsker at kunne beskrive og forklare sprog i relation til den kontekst de produceres i” (ibid.: 58). Deres analyse af 4 interviews hvor den samme interviewer interviewer 2 arbejderklasse- og 2 middelklasseinformanter, viser nemlig at de sociale relationer mellem interviewer og informant langt fra er lige i de forskellige interviews. Når (middelklasse-)intervieweren taler med middelklasseinformanter opstår der en mere åben og fri samtale. Når han taler med arbejderklasseinformanter tager samtalen mere karakter af spørgsmål-svar mellem forsker og forskningsobjekt. Kritikken er eksplicit rettet mod Labovs sociolingvistiske interview, men jeg ser ingen grund til at de samme socialklasseforskelle ikke skulle spille ind i alle andre typer af (kvalitative) interview.

En tilsvarende, men mere generel, kritik af interviewet som genre, er som nævnt ovenfor rejst på baggrund af konversationsanalytiske (CA) analyser af interviews, især telefonmeningsmålingsinterviews. Når jeg ovenfor præsenterede CA som en lingvistisk genre der benytter interviews er det nemlig ikke helt præcist. Med CA's fokus på naturlige hverdagssamtaler som data, er det ikke sandsynligt at nogen CA-analytiker vil bruge interviewet for at frembringe data. Derimod har adskillige CA-analytikere brugt allerede foreliggende interview-data for at undersøge interviewet som en særlig samtaletype. Mange forskere med et CA-udgangspunkt, fx Suchman & Jordan (1990), Houtkoop-Stenstra (1995, 2000), Stax (2000) Schaeffer (2002), Schaeffer & Maynard (1996), har undersøgt hvordan spørgeskemaets stramt standardiserede formler i praksis bliver brugt i en meningsmåling. De er alle enige om at positivismens fordringer på stram standardisering ikke svarer til virkeligheden i interviewene. Respondenter er ikke svarmaskiner der leverer svar på skalaer mellem 1 og 5 som det antages. Virkelige respondenter misforstår spørgsmål, svarer "både og" eller "ingen af delene" og vil hellere diskutere spørgsmål og svar end svare ind i spørgeskemaets kontekstfrie univers. Og rigtige interviewere er ikke spørgemaskiner. De bliver pinligt berørte når respondenter ikke forstår spørgsmålene, de forsøger at forklare og hjælpe. Begge deltagere gør dét som intet spørgeskema tager højde for: de tænker og prøver at forstå. Løsningen bliver for Houtkoop-Stenstra (2000: 180ff.) at tillade interviewer en større grad af konversationel frihed. I erkendelse af at mennesker er forskellige og at enhver samtale er en social interaktion, bliver hendes forslag at lade interviewer udnytte sine evner som socialt væsen og gennemføre interviewet som en samtale.

I vores tid hvor *diskurs* er blevet et buzz word for megen kvalitativ forskning, er der naturligvis også forskere der har inkorporeret diskursanalysens forståelse af sprog i interviewforskning.

Én sådan diskursanalytisk orienteret retning der har brugt interviews, er den såkaldte diskursive psykologi (Edwards & Potter 1992, Potter & Wetherell 1987). Den diskursive psykologi undersøger hvordan holdninger kommer til udtryk og konstrueres som sproglige udtryk, "holdningsytringer" i et interview. Disse "holdningsytringer" kan på den ene side opfattes som fælles samfundsindlejret tankegods. På den anden side er de ikke blot udtryk for informantens socialt indlærte kundskaber, de er udtryk der bruges i en samtalsituation for at udføre et konkret stykke konversationelt arbejde, fx overtale eller lukke munden på samtalepartneren (Edwards & Potter 1992: 2-3). Man kan altså sige at diskursiv psykologi i forhold til den kvalitative interviewforskning præsenteret ovenfor, gennemfører en omfortolkning af

holdningsudtrykkenes væsen. For at forstå denne omfortolkning kan man tænke på den med analogi til historikerens brug af sin kilde (jf. note 1). Historikeren kan anskue sin kilde enten som en *frembringelse*, som siger noget om den tid den er frembragt i, eller som en *beretning*, som fortæller noget om en svunden tid. Diskurspsykologiens omfortolkning består i at anskue holdningsudtrykket som en *frembringelse* der fortæller noget om den kontekst (samtalesituationen) den optræder i og ikke som en *beretning* om informantens indre tilstande (holdninger eller erfaringer). Ikke ulig Houtkoop-Stenstras (2000) kritiske analyser af hvad der faktisk sker i et holdningsinterview, forsøger diskurspsykologien at vise hvordan det som den klassiske holdningsundersøgelse kalder holdninger, ”i virkeligheden” er træk i et sprogligt spil, og er en konsekvens af det aktuelle interview. Den tale som den interviewede frembringer, afslører derfor ikke noget om hans indre.

I stedet for at afdække ”holdninger” som det positivistiske interview gør eller ”verdensforståelse” som det kvalitative gør, afdækker diskursiv psykologi (når den vover sig ud i generaliseringer) *interpretative repertoires* (Potter & Wetherell 1987: 146ff.); særligt prominente og ofte gentagne argumenter for eller imod et aktuelt emne. Her kan man se det ”diskursive” i *diskursiv* psykologi, nemlig at den afdækker de diskurser, særlige måder at tale om et emne på, som findes eksplicit i samfundets sprog, men alligevel ofte overses ”fordi det nu engang er sådan det er”. Dette står i modsætning til søgen efter *holdninger* som dels tilhører personens indre liv, og dels er bevidste og kan diskuteres. Man kan ikke umiddelbart spørge en person hvad diskursen om indvandrere i Danmark er, for diskursen udgør hele det (ikke uendelige) repertoire af mulige måder man kan tale om indvandrere på. ”Holdninger” (eller ”holdningsstyringer”) må man omvendt opfatte som personens aktuelle valg af én af disse måder.

Eksempler på samfundets diskursive repertoires kunne være det som Wetherell & Potter (1992) finder i deres undersøgelse af racisme i New Zealand. To af disse er at ”oprindelige folk skal følge deres traditionelle kultur”, og ”oprindelige folk må integrere sig i moderne samfund”. Sådanne repertoires kan komme på tværs af hinanden. Man vil derfor i et konkret interview ofte se at betydningen af repertoiresne bliver forhandlet, og ligeledes at der forhandles om hvilke repertoires der kan bruges til at argumentere for hvad.

En interessant dansk tilgang med et diskursanalytisk (ikke diskurspsykologisk) udgangspunkt, repræsenterer Lene Tanggaard (2003). Det er hendes pointe at interviewerens altid tilskrives en position inden for det felt som interviewet drejer sig om. Hun har interviewet unge på en teknisk skole om deres forhold til læring, og finder at de opfatter hende som en repræsentant for

visse idealer om læring og om psykologi (hun er psykolog). Uanset om interviewerens altså opfatter sig selv som repræsentant for disse holdninger, er det uundgåeligt at informanten udtrykker sine svar i bevidst stillingtagen til interviewerens (formodede) holdninger. Hun mener derfor at interviewet kan "opfattes som en situation, hvor diskurser [om læring] krydser klinger og kæmper om at producere viden" (Tanggaard 2003: 22). Hun stiller spørgsmålene: "kan målet for et forskningsinterview eksempelvis primært være *dissensus* fremfor *konsensus*?" og "[k]an opfattelsen af formen på et interview udvides ved et fokus på kamp frem for fokus på forskerens empatiske indlevelse med og intime nærhed til forskningens felt?" (ibid.). Tanggaard lader spørgsmålet stå åbent, men rejser altså muligheden for et interview som står i skærende kontrast til både det upersonlige positivistiske og de mere intime kvalitative interviews.

Almindeligvis vil de lingvistiske interviews' krav til interviewerens ligne dem der gælder for den kvalitative interviewer. De lingvistiske interviews ønsker nemlig også en form for data der ligner naturlige data, og altså kun adskiller sig derved at forskeren har bestemt hvad der skal tales om. De lingvistiske traditioner er netop interesserede i at sige noget om "den sproglige virkelighed" som den er når den ikke bliver iagttaget; hvis det viser sig at de interviewede ville have talt anderledes uden for interviewet, er det derfor ubrugeligt. Tænkte man sig fx at mennesker havde en særlig interview-sociolekt, så ville det sociolingvistiske interview blive værdiløst. Og hvis det viste sig at informanter brugte særlige repertoier eller argumenter når de bliver interviewet – repertoier som de ikke ville bruge hvis de ikke blev interviewet – så ville den diskursive psykologis interviews være værdiløse. Selvom de lingvistiske interviews altså kun beskæftiger sig med det sprog der rent faktisk frembringes (og ikke nødvendigvis påstår nogen reference til verden-derude) undslipper de derfor ikke det problem at interviewet kan udgøre en særlig genre som kan påvirke data. Hvor *sproget som medium*-traditionerne kan kritiseres for at beskrivelsen af verden-derude bygger på sproglige data som ikke er uafhængig af den aktuelle situation, så kan det lingvistiske interview kritiseres for at den aktuelle situation måske frembringer sproglige data som ikke siger noget om den sproglige virkelighed udenfor interviewet.

Endelig kan man, hvis man tager udgangspunkt i en vindue mod verden-opfattelse, kritisere de lingvistiske interviews, og især de diskursorienterede, for bevidst at undlade at svare på de spørgsmål man i virkeligheden er mest interesseret i. De fleste af de interviewprojekter der bliver gennemført, ønsker jo faktisk viden om *hvad* interviewpersonerne mener og ikke bare

om *hvordan* de udtrykker sig. Ved at vælge en lingvistisk tilgang har man imidlertid afskåret sig fra at udtale sig om interviewpersonens indre. Hvis man ikke opfatter sproget som et medium der kan formidle viden om skjulte sider af interviewpersonen, vil man kunne kritiseres for ikke fortolke og forklare, men udelukkende at beskrive de foreliggende data. Det er diskurspsykologiens akilleshæl, og det er samtidig her den giver sine mest interessante svar. Den forsøger jo netop at vise hvordan vores *holdninger* og vores verdensopfattelser er rent sproglige fænomener – ikke noget vi har, men noget vi konstruerer i den konkrete samtale. Den opstiller her en interessant nyfortolkning af hvad *holdninger, følelser*, ja i sidste instans *mennesker* er. Fører man argumentet helt igennem bliver konsekvensen at mennesker blot er taleproducerende organiske maskiner. Hvis talen ikke er en afspejling af personen, men reproduktioner af en samfundsindlejret diskurs, er det vel heller ikke mennesket der udtrykker sig gennem sproglige ytringer så meget som det er sproglige ytringer der manifesterer sig gennem mennesket.

Her ender den stringente teoretiske og skematiske præsentation af interviewtraditionerne. I det foregående har jeg præsenteret forskellige skoler, og argumenteret for at de i princippet udelukker hinanden. I det følgende vil jeg præsentere et konkret projekt hvor forskningsspørgsmålet har krævet at der blev trukket på flere forskellige traditioner. Som man vil se giver det nogle vanskeligheder, men måske giver det også nogle muligheder for at nedbryde grænser mellem skolerne.

INTERVIEWS I PRAKSIS

Mit ph.d.-projekt drejer sig om danskernes holdninger til importord (fra engelsk) og mere generelt til sprog i Danmark i dag. Projektet er en del af det fællesnordiske Moderne Importord i Norden-projekt, som er en sammenlignende undersøgelse af graden af importord i Norden, af tilpasningen af importord i de enkelte sprog og altså af holdninger til importord i sprogsamfundene. Som led i holdningsundersøgelsen bliver der dels gennemført en landsdækkende Gallupundersøgelse, dels en såkaldt *matched guise*-undersøgelse af underbevidste sprogholdninger og endelig kvalitative, semistrukturerede interviews med 48 personer af forskellig social baggrund. Mit projekt er dette semi-strukturerede interviewprojekt.

Projektet opererer med en opdeling af samfundet i fire forskellige sociale idealtyper, såkaldte *livsstile* (Dahl 1997). Informanterne udvælges som repræsentanter for disse livsstile, de tæller altså direktører såvel som lagerarbejdere. Projektet har et dobbelt formål: dels at af-

dække holdninger der er gennemgående for alle danskere og for de enkelte livsstile, sådan at danskerne kan sammenlignes med de øvrige nordiske befolkninger og livsstilene kan sammenlignes med hinanden. Dels at give en sammenhængende beskrivelse af de holdninger der kendetegner de enkelte livsstile og de enkelte informanter. Projektet har altså både et sammenligningselement og et ønske om at beskrive de enkelte informanter og livsstile på deres egne betingelser. Projektet må derfor for at få svar på sine spørgsmål på samme tid må være positivistisk og kvalitativt.

Sammenligneligheden forsøger man at sikre ved at alle de nationale projekter bruger samme spørgeskema og samme interviewguide i interviewene. Dermed er der en struktureret kerne i alle interviews som kan sammenlignes på tværs af livsstilsgrupper og på tværs af landegrænser. Det kvalitative element forsøger man at sikre ved at båndoptage al den samtale der foregår under og omkring interviewet, og ved (både eksplicit og ved at etablere en uformel stemning) at opfordre informanten til at fortælle så meget som muligt.

Ved at benytte flere forskellige interviewtilgange kan man desuden opnå en art *metodetriangulering*; det vil sige at man ved at undersøge det samme fænomen med flere forskellige måleredskaber får et mere præcist billede end man ville gøre ved kun at undersøge det med ét metoderedskab. Som man vil se nedenfor kan der også være en bagside af idealet om metodetriangulering; for hvad gør man hvis to målinger af samme fænomen peger i hver sin retning?

I forhold til de skematiske præsentationer af forskellige interviewgenrer ovenfor er mine interviews derfor en hybrid. På den ene side stramt strukturerede idet alle informanter er blevet præsenteret for det samme spørgeskema med samme spørgsmålsformuleringer, omend i forskellig rækkefølge og med forskellig grad af forklaring. På den anden side så uformelle som det har kunnet lade sig gøre under de givne rammer. Informanterne er blevet opfordret til at ”sige hvad de kommer til at tænke på” og til at forklare deres afkrydsninger. Med nogle informanter førte det faktisk til at der opstod lange sekvenser (op til 20-30 minutter) hvor der ikke blev stillet strukturerede spørgsmål, men blot fortalt om oplevelser, diskuteret og argumenteret. De data der blev indsamlet er med andre ord meget heterogene; fra simple talkodninger på skalaer til lange, sammenhængende livshistorier.

Udover at mine data er heterogene og dermed svære at give en entydig fortolkning af, kunne man også kritisere min brug af interviewet for en vis metodisk ambivalens. Som det er blevet fremlagt ovenfor, baserer positivistiske og kvalitative metoder sig på grundlæggende forskellige videnskabssyn og antagelser om hvordan videnskab kan udtale sig om verden. Ved første øjekast virker det derfor umuligt at bruge data der er indhentet ved en sammenblanding

af de to metoder til noget videnskabeligt: Hvis man antager et positivistisk videnskabssyn (og altså forsøger at udtale sig objektivt om virkeligheden) er det et problem at interviewerens har været en aktiv deltager i interviewet – som kvalitative metoder kræver at han skal være. Hvis man omvendt ønsker naturlige data og at interviewet skal udfolde sig som en pseudo-hverdagssamtale, så er det problematisk at interviewerens bringer et spørgeskema med sig og således helt fysisk påtvinger informanten ord som ikke nødvendigvis er dem han selv ville vælge. Mine interviews sigter både efter sammenlignelighed og beskrivelser af de enkelte informanter; det dobbelte fokus giver problemer, men det kan også være det der åbner analysen for problemfeltets virkelige kompleksitet.

Analysen af de kvantitative, positivistiske data som spørgeskemaet frembringer og som især skal danne grundlag for sammenligningen landene og livsstilene imellem, er i høj grad givet af matematikken. Den består af sammenligninger af frekvenser og analyser af korrelationer samt statistiske signifikansberegninger for sådanne sammenligninger og korrelationer. Den vil jeg ikke behandle her, de kvantitative data vil kun blive inddraget for at belyse de kvalitative. I analysen af de kvalitative data er der nemlig i højere grad frihed til at de enkelte nationale projekter kan vælge deres egen analysestrategier. De resterende sider vil jeg derfor bruge på at præsentere mine data og skitsere mulige kvalitative analyser af dem.

DATA

Interviewene har som sagt adskillige gange et dobbelt mål: de skal både være sammenlignelige og kvalitative. Informanten og interviewerens sidder derfor begge med en kopi af samme spørgeskema foran sig. Et spørgeskemaspørgsmål kan fx se således ud:

FIGUR 3. ET SPØRGESKEMASPØRGSMÅL FRA "MODERNE IMPORTØR I NORDEN".

Hvor enig er du i følgende påstande:
3.4) De mennesker i Verden der ikke har engelsk som modersmål, bør lære sig engelsk som internationalt sprog.
stærkt uenig /___/___/___/___/___/ stærkt enig

Informanten sætter et kryds på skalaen mellem 1 (stærkt uenig) og 5 (stærkt enig). Og samtidigt med afkrydsningen bliver informanten altså opfordret til at begrunde og argumentere for sine svar.

Et kvalitativt svar der knyttes til et spørgeskemaspørgsmål, og som altså i en vis forstand kan siges at ligge til grund for det kvantificerbare svar, kan fx se således ud:¹¹

FIGUR 4. ET SVAR FRA "MODERNE IMPORTØR I NORDEN".

Interv.:	mm ## okay # hvor enig er du i at de mennesker i verden som ikke har engelsk som modersmål de bør lære sig at beherske det som internationalt sprog.
Inform.:	det kommer jo lidt an på hvor de er i verden ikke # men øh men jeg er sådan # ret enig i # at øh at de burde lære engelsk som internationalt sprog. (...)
Inform.:	men du ved det er også altså hvis man bor i en lerhytte i Afrika # altså så er der bare så mange ting der kommer før <at>[>] lære at kommunikere på engelsk.
Interv.:	<klart>[<].
Interv.:	ja men det der spørges til er en # altså <i en ideel>[>] i en ideel verden har vi så en masse sprog som folk har som førstesprog og ét # stort sprog eller har vi en masse små sprog som folk taler og så fire store sprog eller tolv store.
Inform.:	<altså hvis det er sådan en>[<] [/].
Inform.:	ja det synes jeg # altså jeg synes d[/] virkelig folk skal beholde deres sprog # øh # fordi at øh sprog er totalt lig med de enkelte landes kultur ikke.
Interv.:	mm # men når nu vi +/.
Inform.:	men jeg synes det er ret vigtigt trods alt at kunne kommunikere med andre mennesker og øh # og derfor hvis man kommer fra en eller anden vanvittig lille nation og taler et sindssygt absurd sprog # øh så er det ret hensigtsmæssigt at kunne øh for eksempel tale engelsk ikke.

Informanten som gav denne retoriske fremstilling af sine synspunkter, scorede på spørgeskemaet sit svar som 5. Som analytiker har man altså to meget forskellige typer data at basere sin fortolkning på. Som kvantificeret - og postuleret objektivt - udtryk for sin holdning siger informanten 5, altså maksimalt enig; men ser man på det retoriske udtryk, er det tydeligt at den maksimale enighed er forbundet med en mængde forbehold. I analysen må man konstruere et konsistent verdenssyn som kan forklare de to typer data, eller forkaste den ene type og give den anden forrang, eller man må på anden måde forsøge at forklare de modstridende udmeldinger.

ANALYSER

Mit forslag til at få greb om de heterogene data er for det første at forkaste tanken om at svarene skulle være en afspejling af skjulte, sjælelige sider af informanten. Hvis svarene var en

¹¹ Udskriftskonventionerne er en let simplificeret udgave af Childes-konventionerne (se childes.psy.mu.edu). # markerer en kort pause, ## en længere pause. [/] markerer selvfølgelig uden rettelse, [//] selvfølgelig med rettelse. +/ markerer afbrydelse af en anden og +... løser udgang. Endelig markeres overlappende tale med < >[>] og < >[<] hvor det der står i klammerne er det der overlapper, og "pilen" bagefter, [<] eller [>], markerer om det der overlappes med står før eller efter i udskriften.

afspejling ville vi jo forvente at de to svartyper overlappede hinanden, at indholdet var det samme, men medierne forskellige. Men som man så ovenfor er det ikke tilfældet. Snarere er det sådan at svarpar af afkrydsning og tale kommenterer hinanden eller direkte modsiger hinanden. Jeg påstår at det bedst kan forklares ved at informanten med de modstridende udsagn udfører forskellige handlinger, eller at de modstridende udsagn er forskellige elementer i den samlede handling ”at præsentere en kompleks holdning”. Derimod mener jeg at det vil være uproduktivt og kræve en del hakken hæle og klippen tær at presse et svarpar ind i en samlet, entydig analyse; altså fx at påstå at informanten ”i virkeligheden” mener 5, og at det mundtlige svar er en anden måde at sige det samme på (altså at forbeholdene er uinteressante). Jeg mener med andre ord at datas heterogene natur tvinger mig til at foretage en analyse af det jeg har kaldt sproget-i-sig-selv.

I det følgende vil jeg derfor præsentere forskellige lingvistiske analyseværktøjer og foreløbige (del)analyser. Analyserne har et vist fragmentarisk præg som jeg opfatter som en nødvendig og ikke uønsket følge af at data har et lignende fragmentarisk præg. Faktisk mener jeg at en bevidst eklektisk strategi kan være en farbar vej. Ved at se på data med forskellige metoder kan man forhåbentlig på forskellig måde sige noget om holdninger til engelsk – og i bredere forstand om holdningers natur – og tegne et tilpas facetteret om end fragmenteret billede.

Konversationsanalyse (CA)

Begynder man med den mest grundlæggende analyse af interviewene som talesprog kan man efter CA's anvisninger læse ytringer som situerede udtalelser der er bestemt af den samtale som informanten er indlemmet i. Man kan i yderste konsekvens vælge helt at se bort fra svarenes indhold og kun beskæftige sig med hvordan et holdningssvar konstrueres som sproglige handlinger. Den mest konsekvente CA analyse ville være at se på *adjacency pairs*, forbundne par som spørgsmål-og-svar, og for eksempel se hvordan informanten kreerer noget der kan opfattes som et svar og dermed viser at han har fortolket interviewerens foregående ytring som et spørgsmål. Den slags analyser er absolut interessante, men de fortæller os ikke meget om hvad holdninger er for en størrelse.

Vil man tættere på holdningernes sproglige konstruktion kunne man bruge CA-værktøjer til at beskrive hvordan ”holdninger” konstrueres rent sprogligt. Fx er det slående at holdningsudtryk ofte konstrueres i formler som disse:

FIGUR 5. EN TYPISK HOLDNINGSYTRING.

Inform.:	[...] jeg er ikke # jeg hører ikke til den type der synes at s[/] alt # skal være dansk. (...)
Inform.:	[...] så jeg er ikke sådan øh rigoristisk at haha det hele skal være dansk.

Det er interessant at se at holdnings svar ikke gives som ”jeg mener ...” eller ”min holdning er at ...”, men derimod som ”jeg er ...”, eller rettere som ”jeg er ikke ...” Holdningsudtrykkene gives altså ikke som udsagn om det objekt der spørges til (her engelske låneord); de gives som udsagn om svarpersonen selv. Dermed rejses der fundamentale spørgsmål ved holdningers natur. Det antyder at holdninger ikke, som positivismen ville mene, konstrueres som en individuel følelsesmæssig tiltrækning eller frastødning knyttet til et objekt, men måske snarere som en markering eller konstruktion af social identitet. Et udtryk som ”jeg hører ikke til den type der synes at alt skal være dansk”, konstruerer retorisk en gruppe der mener sådan, og lægger afstand til denne. Informanten fortæller altså noget om hvilken type mennesker han ikke vil associeres med, og indirekte hvem han vil associeres med – og kun indirekte hvad han mener om det der blev spurgt om. Det må være rimeligt at fortolke et sådant udtryk som en konstruktion eller markering af identitet. Ikke sådan at forstå at informanten virkelig *er* sådan som han siger, det ville være en forsimplet analyse, men sådan at han i den aktuelle interviewsituation vil blive *opfattet* på en sådan måde. Måske er det en bevidst selvpræsentation for at fremstå positiv i interviewerens øjne, måske for at afværge yderligere spørgsmål, måske ved han ikke selv hvorfor han gør det eller ville i virkeligheden have gjort noget helt andet; det er irrelevant, det relevante er at beskrivelse af hvilken slags person informanten er, bliver bragt på banen. Hvis det viser sig at være et gennemgående træk at holdningsudtryk konstrueres som identitetsmarkører, så bør det få konsekvenser for den måde vi bedriver holdningsforskning, og for hvad vi bruger holdningsforskning til.

Der er ikke nogen skarp grænse mellem CA og diskurspsykologi, og den grænse der er, kommer først og fremmest af at CA har sit udgangspunkt i sociologien og senere er blevet adopteret af sprogvidenskaben, mens diskurspsykologien har sit udgangspunkt i psykologien, men dog med en interesse for sprog. Man kunne derfor lige så vel kalde en retorisk analyse af holdningskonstruktioner for en diskurspsykologisk analyse. Faktisk er en del af de forskere der stod bag udviklingen af diskurspsykologien (først og fremmest Jonathan Potter, men også fx Charles Antaki) på det seneste begyndt at omtale deres analyser som CA. Når jeg alligevel opretholder en skelnen mellem CA og diskurspsykologi, er det for at skelne mellem på den

ene side den ortodokse CA's analyser i *adjacency pairs* og på den anden side de analyser af diskursive repertoierer som diskurspsykologien også står for.

Diskurspsykologi

De tidligste skrifter om diskurspsykologi handlede specifikt om holdninger (Potter & Wetherell 1987). Og derfor får diskurspsykologien her en særlig plads, skønt den altså kunne fortolkes som en afart af CA. Endvidere er diskurspsykologiens *diskursive repertoierer* altså et begreb det er værd at bide mærke i, og som dårligt kan indføjjes under en CA-tilgang.

Det der gør en diskurspsykologisk tilgang til holdninger utraditionel i forhold til en positivistisk, er behandlingen af holdningsudtrykkene. Man er nemlig ikke i diskurspsykologien interesseret i om informanterne udtaler sig positivt eller negativt om emnet (i det konkrete tilfælde engelske ord i dansk) – fordi man har en formodning om at de kunne gøre begge dele afhængigt af situationen. Man er derimod interesseret i de repertoierer (argumenter eller diskurser) de bruger til at retfærdiggøre deres stillingtagen for eller imod. Og, allervigtigst, man er ikke interesseret i disse repertoierer i formodning om at de er kognitive tilstande; man påstår altså ikke at kigge ind i informantens hoved. Holdninger er ikke noget vi *har*, men noget vi *gør* når vi samtaler. Diskurspsykologien antager at repertoiererne viser deres sociale validitet, deres effektivitet som argumenter, i og med at de bliver brugt i en samtale mellem sociale individer. Hvis man altså kan argumentere *for* engelsk i de yngre klasser i folkeskolen ved at sige ”engelsk er jo det sprog som alle i verden taler”, så har man vist at dét er et socialt gyldigt argument. Hvis man kan argumentere *imod* med et argument som fx ”man skal have styrket sit eget modersmål i stedet for engelsk” så har man vist at det har social validitet. Analysen er ikke afhængig af om informanten (og interviewer) faktisk tror på argumentet. Og det er ikke et problem hvis informanten har modstridende holdninger eller hvis det samme argument kan bruges både for og imod engelsk. Det postuleres kun at der i samfundet findes visse repertoierer som man kan bruge retorisk til at forsvare sin position. Eller helt præcist, at der *i den sociale begivenhed som interviewet udgør* findes visse repertoierer som man kan bruge retorisk til at forsvare sin position.

I citatet i figur 4 ovenfor kan man fx finde ansatser til repertoierer i formuleringer som ”det kommer jo lidt an på hvor de er i verden ikke”, ”hvis man bor i en lerhytte i Afrika (...) så er der bare så mange ting der kommer før at lære at kommunikere på engelsk”, ”folk skal beholde deres sprog (...) fordi at øh sprog er totalt lig med de enkelte landes kultur ikke”, ”det er ret vigtigt trods alt at kunne kommunikere med andre mennesker” og ”hvis man

kommer fra en eller anden vanvittig lille nation og taler et sindssygt absurd sprog (...) så er det ret hensigtsmæssigt at kunne for eksempel tale engelsk ikke”.

Om man skal lære sig engelsk som internationalt sprog afhænger altså af hvor man kommer fra. Kommer man fra ”en (vanvittigt) lille nation med et (lille) absurd sprog”, er det fornuftigt at lære engelsk. Man kunne forestille sig at Danmark var en sådan vanvittigt lille nation med et absurd sprog, og at danskere derfor af disse grunde bør lære sig engelsk.

Hvis man ”bor i en lerhytte i Afrika”, og altså formentlig ikke har den store internationale kontakt, bør man derimod ikke lære sig engelsk, men i stedet koncentrere sig om mere presserende problemer – beherskelsen af engelsk som internationalt sprog kan altså beskrives som en luksus som forudsætter en vis velfærd.

Endelig skal indlæringen af engelsk ske som internationalt hjælpesprog, ikke som overtagelse af nationalsprog, for landes kulturelle enhed hænger uløseligt sammen med opretholdelsen eller etableringen af et nationalsprog.

For at kunne tale om disse citater som repertoier, må man dog have flere forekomster og helst fra flere forskellige informanter. Men bare dette ene eksempel viser den mulige kompleksitet i repertoierne. Informanten argumenterer tilsyneladende både for og imod engelsk som andetsprog med udtrykket ”hvis man bor i et fjernt land så ...” På den ene side ”hvis man bor i Afrika, er der så mange ting der er vigtigere end at lære engelsk”, på den anden ”hvis man bor i et lille land og taler et lille sprog, så skal man lære engelsk”.

Repertoierne eller diskurserne viser sig hurtigt at blive uhyre komplekse. Ud fra en positivistisk tilgang ville man se det som en fejl, som støj på vejen fra informantens sande holdninger til hans sproglige udtryk. En diskurspsykologisk tilgang vil derimod se denne kompleksitet som selve holdningsudtrykkets natur.

Kvalitative data i den kvantitative analyse

Endelig kan de kvantitative og kvalitative data måske bruges til at øge hinandens udsigelseskraft. Normalt er man i et positivistisk interview og med et spørgeskema tvunget til at antage at respondenterne har forstået spørgsmålene på samme måde som de var tænkt. Man har ikke inden for de stramt strukturerede spørgsmål- og svarkategorier mulighed for at undersøge hvordan svareren faktisk forstår spørgsmålene. I mine interviews derimod kan jeg ofte fungere som deltagerobservatør og blot registrere hvordan folk handler med de spørgsmålsformuleringer vi præsenterer dem for. Sagt på en anden måde: Man kan ikke i et telefoninterview først stille et spørgsmål og derefter spørge ” hvordan forstod du spørgsmålet?” Det ville være

en bizar form for samtale i hvert fald og falde uden for rammerne for et telefoninterview. I mine interviews kan jeg derimod godt lade informanten udfylde spørgeskemaet og ud fra svarbegrundelserne gøre antagelser om hvordan han har forstået spørgsmålet. I et interview optrådte fx denne spørgsmål-svar-sekvens som opfølgning på spørgsmålet ”det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål”.

FIGUR 6. SVAR PÅ SPØRGSMAAL OM MODERSMAAL.

Interv.:	det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål # vil du ikke s[ ] sige et eller andet om den.
Inform.:	jamen det er fordi at jeg synes engelsk er et godt sprog # og jeg synes øh # bedre end tysk i hvert fald og også lidt lettere at lære.

Hvor spørgsmålet for spørgsmålsstilleren (forskerteamet bag undersøgelsen og interviewer) betyder ”skal alle mennesker i verden have det samme modersmål, sådan at hele verden taler ét sprog”, så betyder det for informanten snarere ”hvilket andetsprog vil du foretrække (af dem du har lært i skolen)?”

I forbindelse med en kvantitativ undersøgelse må man stadig antage at svarerne har forstået det samme som spørgeren, eller i hvert fald at alle svarere har forstået det samme, men i en kvalitativ undersøgelse er det interessant i sig selv at registrere hvilken mening informanterne knytter til spørgsmålene. Fx er det her et vigtigt omend banalt resultat at ”modersmål” kan betyde noget helt andet for informanterne end det gør for sprogforskeren. Man kunne endda gætte på at ”modersmål” i informantens betydning bliver brugt i den offentlige debat når fordele og ulemper ved et fælles modersmål diskuteres. Her er det jo helt fundamentalt at være enige om hvad det egentlig er vi diskuterer. En kvalitativ analyse af udtryk som sammenhængende fremstillinger der optræder i en kontekst, kan altså også bruges til bedre at forstå betydningen af det enkelte ord.

KONKLUSION

Det jeg har ønsket at sige her kan opsummeres i en enkelt sætning: Interview *er* altid sprog. Vi kan behandle det sprog som interviewet frembringer på forskellig måde, men interviewdata er altid sprog. Det kan virke som en overflødig pointe. Når jeg alligevel finder det nødvendigt at understrege det, er det fordi meget interviewforskning - mest udtalt selvfølgelig Gallupundersøgelser - præsenterer læseren for ”holdninger”, ”erfaringer”, ”følelser” osv., altså for abstrakte fænomener som ikke kommer frem i interviewet, men først kan findes gennem en fortolkning af det sprog der faktisk kom frem i interviewet. Jeg mener det er kritisabelt at

lave denne kobling fra sprog til verden uden at informere læseren om hvordan man er kommet frem til sit resultat.

Min egen konsekvens af dette standpunkt er at sige at interview *kun* er sprog og at interviewdata må behandles som sproglige data der knytter sig nært til den sammenhæng de er brugt i. For andre vil interviewets sproglige data være data der bruges til at undersøge andre, ikke-sproglige, fænomener; erfaringer, holdninger, kulturer eller hvad det nu måtte være. Men den pointe der ikke kan understreges nok, er at koblingen fra interviewets sproglige data til at hypotetisere og konkludere om bagvedliggende fænomener ikke er uproblematisk. Overgangen fra interviewets sproglige data til at fastslå noget om verden-derude må være reflekteret, og fortolkningerne skal fremlægges og beskrives. En naiv tro på at interviewpersonens sproglige frembringelser er uproblematisk afspejlinger af hans indre liv, svarer for sprogvidenskabens til at påtage sig et sprogsyn hvor sproget bruges til udveksling af meningspakker der uproblematisk ind- og afkodes af afsender og modtager. Det er et sprogsyn som vel alle i dag vil opfatte som naivt, men som man ikke desto mindre let kommer til at påtage sig i fortolkningen af sproglige data som udtryk for menneskers virkelighed.

[10.191 ord]

Jeg skylder en stor tak til Marianne Johansen og Jann Scheuer for omfattende og skarpe kommentarer til tidligere versioner af denne artikel. Fejl og mangler står selvfølgelig for egen regning

LITTERATUR

- Albris, J. (1991): "Style Analysis". F. Gregersen & I.L. Pedersen (eds.): *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. København: Reitzel.
- Bohner, G. (2001): "Attitudes". M. Hewstone & W. Stroebe (eds.): *Introduction to Social Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Briggs, C. (1986): *Learning how to Ask*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clifford, J. & G. Marcus (1986): *Writing Culture*. Berkeley: University of California Press.
- Dahl, H. (1997): *Hvis din nabo var en bil*. København: Akademisk Forlag.
- Edwards, D. & J. Potter (1992): *Discursive Psychology*. London: Sage.
- Egidius, H. (2001): *Nyt psykologisk leksikon*. København: Hans Reitzel.
- Erslev, K. (1975) [1926]: *Historisk teknik*. 2. udg., 9. oplag, København: Gyldendal.
- Fowler, F. & T. Mangione (1990): *Standardized Survey Interviewing*. Newbury Park, NJ: Sage.
- Heegaard, J., U. Hvilshøj & E. Møller (1995): "Det sociolingvistiske interviews anvendelighed". *Danske Folkemål* 37. København: Reitzel.
- Hjorth Andersen, B. (1982): *Om spørgeskemaer: Problemer ved spørgsmålsformuleringer i interviewundersøgelser*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Houtkoop-Steenstra, H. (1995): "Meeting Both Ends: Between Standardization and Recipient Design in Telephone Survey Interviews". P. ten Have & G. Psathas (eds.): *Situated Order*. Washington, D.C.: University Press of America.
- Houtkoop-Steenstra, H. (2000): *Interaction and the Standardized Survey Interview*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hovmark, H. (2004): Jagten på det autentiske citat. *Danske talesprog* 5.
- Kvale, S. (1987): "Validity in the Qualitative Interview". J. Fog, K. Jensen, O. Kristensen & S. Kvale: *Interviewet som forskningsmetode*. Århus, Århus Universitet, Psykologisk Institut.
- Kvale, S. (1997): *Interview – Introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Reitzel.
- Labov, W. (1984): "Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation". J. Baugh & J. Scherzer (eds.): *Language in Use*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- LaPiere, R. (1934): "Attitudes versus Action". *Social Forces* 13.

- Manstead, A. & G. Semin (2001): "Methodology in Social Psychology: Tools to Test Theories". M. Hewstone & W. Stroebe (eds.): *Introduction to Social Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Møller, E. (1991): "Narratives in the Sociolinguistic Interview". F. Gregersen & I.L. Pedersen (eds.): *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. København: Reitzel.
- Olsen, H. (2002): *Kvalitative kvaler: Kvalitative metoder og danske kvalitative interviewundersøgelers kvalitet*. København: Akademisk Forlag.
- Potter, J. & M. Wetherell (1987): *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.
- Rubow, C. (2000): *Hverdagens teologi*. Frederiksberg: Anis.
- Rubow, C. (2003): "Interviewet som deltagerobservation". K. Hastrup (red.): *Ind i verden*. København: Reitzel.
- Schaeffer, N.C. & D. Maynard (1996): "From Paradigm to Prototype and Back Again". N. Schwarz & S. Sudman (eds.): *Answering Questions*. San Fransisco: Josey-Bass.
- Schaeffer, N.C. (2002) "Conversation with a Purpose – or Conversation? Interaction in the Standardised Interview". D. Maynard, H. Houtkoop-Stenstra, N.C. Schaeffer & J. van der Zouwen (eds): *Standardization and Tacit Knowledge*. Hoboken, NJ: John Wiley.
- Spradley, J. (1979): *The Ethnographic Interview*. Austin, TX: Holt, Rhinehart & Winston.
- Stax, H.-P. (2000): "And Then What Was The Question Again? – Text and Talk in Standardized Interviews". *Proceedings of the Section on Survey Research Methods*. Alexandria, VA: American Statistical Association.
- Suchman, L. & B. Jordan (1990): "Interactional Troubles in Face-to-Face Survey Interviews". *Journal of the American Statistical Association* 85 (409). Alexandria, VA: American Statistical Association.
- Tanggaard, L. (2003): "Forskningsinterviewet som diskurser der krydser klinger". *Nordisk Pedagogik* 23. Oslo: Nordisk Förening for Pedagogisk Forskning.
- Wetherell, M. & J. Potter (1992): *Mapping the Language of Racism*. New York: Columbia University Press.
- Wolfson, N. (1976): "Speech Event and Natural Speech". *Language in Society* 5. Cambridge: CUP.

Tekst 4

THE QUEST FOR OBJECTIVITY IN THE STUDY OF SUBJECTIVITY.

Abstract

This paper explores the debate over standardisation and non-standardisation in research interviews. From various sides, it is claimed that a strict insistence on formal standardisation of interviewers' practice does not warrant standardisation of the interview situation and the resulting data, because it breaks with the participants' expectancies of a conversation. The interviewer and the interview thus are faced with somewhat of an objectivity- dilemma. On the one hand, 'true' standardisation may only be feasible by allowing for an element of conversational freedom and inter-subjective accommodation in the interview. On the other, accommodating to the individual interviewee may flood the interview with interviewer's bias.

To claim true standardisation, interviewees must share a common understanding of the interview genre and the words used. An understanding like this cannot be achieved through interview design, but must be argued by the researcher to exist, and must be based on familiarity and routine.

1. Introduction

The study of attitudes can be thought of as 'the objective study of subjectivity'. Though the relation is far from straightforward, attitudes are in some way subjective factors underpinning people's actions. The scientific study of attitudes attempts to describe these factors objectively. The study of language attitudes is therefore in a double sense interesting in understanding subjective factors in linguistic variation and change. On the one hand, language attitudes are relatively concrete utterances of underlying subjective factors. On the other hand, the actual situation in which the investigation takes place, whether as an experiment or as an interview, is itself subject to the socio-psychological processes which are investigated. An attitude interview is simultaneously an investigation of subjective and socio-psychological patterns and inseparably a social encounter given to these selfsame patterns.

In the following, a classic definition of the standardised interview is presented along with some of the objections posed against it. The presentation will be exemplified with excerpts from attitude interviews conducted under a project, which investigates the Danish population's attitude towards the linguistic climate in Denmark today. Informants cover a wide range of social backgrounds, managers, scientists, unskilled workers to name some extremes.

Excerpts will be drawn to highlight how differences in informants' socio-linguistic backgrounds as well as socio-linguistic differences between interviewer and informant pose problems to standardisation¹².

2. Arguments around standardisation

All science of course contains a certain demand for objectivity. It is demanded that methodological and analytic choices be theoretically rationalised, and ideally, that another researcher following the same procedure would end up with the same conclusions. In interview research, scientific demands is one of two factors that has lead to an attempt for maximum standardisation of interviews, the other being that standardisation is necessary when one wishes to compare samples of different populations with each other. Without a standard, comparison is simply not possible.

However, what form standardisation should assume, how standardisation is achieved, and which consequences it has for analysis, turns out to be a highly disputable matter. Arguing for extreme objectifying standardisation, we have Fowler & Mangione (1990) (see below), whereas some qualitative minded interview theorists, on the other hand (e.g. Mishler 1986, Spradley 1979, Kvale 1997) hold that standardisation is reductionistic and dehumanising, and that standardisation for the purpose of comparison, leaves research blind to the uniqueness of each individual.

The debate over standardisation vs. non-standardisation is in no way a new one. Already Lazarfeld (1944) attempted to negotiate between the two poles. However, the debate has been fuelled by new insights from a range of scientific disciplines including ethnography/anthropology as prime users of interview methodology (Briggs 1986, Wolfson 1976) and Conversation Analytic studies of the interaction during an interview (Houtkoop-Stenstra 2001, Suchman & Jordan 1986). Other linguistic traditions' work on variation in talk during the interview could also be included in the debate – most notably maybe Speech Accommodation Theory's (SAT) analyses of the Labovian interviews (Giles 1973) and later research into convergence and divergence of communication within the SAT paradigm.

---

¹² I use the terms 'informant', 'respondent' and 'interviewee' with only a marginal difference. 'Respondents' generally belong to the literature of experimental interviews in e.g. psychology and in market researcher's surveys. 'Informants' on the other hand, is the preferred term of anthropology and qualitative minded research. I generally observe this traditional difference and talk of 'respondents' in surveys etc. and 'informants' in qualitative interviews. 'Interviewee', I use as a cover term to the two specialised terms. In the excerpts, the abbreviations 'Interv' and 'Resp' for 'interviewer' and 'respondent' are used without any special implication about the type of the interviewees.

2.1 Formal standardisation

Fowler & Mangione (1990) represent one extreme in the debate over standardisation.

[t]he goal of standardization is that each respondent be exposed to the same question experience, and that recording of the answers be the same, too, so that any differences in the answers can be correctly interpreted as reflecting differences between respondents rather than differences in the process that produced the answers (ibid: 14).

Most researchers would probably agree with this goal, this is indeed what any research project would ideally want. What is the matter for discussion and what will be discussed is the various ways in which standardisation is achieved and if it is at all feasible through formal standardisation.

Fowler and Mangione list the four demands for a standardised interview of which the first two (the ones dealing with posing questions as opposed to receiving and recording answers) are:

1. Read the questions exactly as worded.
2. If the respondent's answer to the initial question is not a complete and adequate answer, probe for clarification and elaboration in a nondirective way; that is, in a way that does not influence the content of the answer that results (ibid: 33).

A number of methods to 'probe' inadequate answers are given: The interviewer can repeat the question in its entirety. The interviewer can ask a wh- question or similar; 'how do you mean that?'. Or, if the respondent explicitly expresses doubts about the meaning of the question, he can tell the respondent that the question means 'whatever it means to him'.

Standardised interviewing is best understood as a collaborate work between interviewer and respondent in which common conversational rules are put aside for the benefit of rationally measuring subjective truths about the respondent. If the respondent has a legitimate problem with how to apply a question to his experience (e.g., about the school system), the interviewer may give an instruction such as: "Obviously there are many things that go into how you feel about a school. The way a survey works is to ask people the same questions and let them interpret and answer each question in a way that seems best to them. Let me read the question again, and you give me the answer which from your perspective is the best answer to this question as it is written" (ibid. p. 15). If people were without emotions and if no social relations were involved in the interview, if for instance, no patronising voice was heard in the

utterance, Fowler & Mangione's method would be ideal. Indeed, their entire method is in itself an attempt to effectively minimise the effect of interpersonal influence on the question-and-answer-sequence. Most of the criticism raised against the standardisation of interviews concerns various aspects and degrees of the impossibility of such a 'de-socialising' attempt.

2.2 The impossibility of standardisation

Already Kahn & Cannell (1957), as suggested by the title 'The Dynamics of Interviewing' rejects the notion of an interview riddled of interpersonal dynamics. Their discussion of 'bias' in the interview is well worth quoting, since it sums up much of what the literature on interviewing has been wrestling with before and since:

The answer to these questions [of bias] is that they represent a concept of the interview and the respondent and interviewer roles that is rejected by the interactional analysis we have just made. That concept places primary emphasis on the interviewer's negative function, that of not influencing what the respondent says. What we propose to emphasize in the interviewer's role is the importance of controlling and directing the process of interaction between himself and the respondent in such a way that the basic objectives of the interview are met (ibid: 59).

To Kahn & Cannell, the main reason for 'obstruction to communication' (ibid. p.5) in the interview is that both interviewer and respondent, as all other experienced communicators, have developed the ability to 'protect ourselves against making some undesirable revelation or against putting ourselves in an unfavorable light' (ibid. p.6). Their solution to this innate quality of resistance from the respondent, is for the interviewer to show the importance and relevance of the questions and to appreciate that questions and answers may indeed be embarrassing for the respondent. For instance a physician, when asking if a patient has followed the prescribed diet and imagining that he may not have and therefore is prone to not telling the truth, can emphasise the importance for both parties of obtaining correct information, or he can appreciate that many patients cheat on their diet, and that they are in no way punished for their transgressions. The similarities with Fowler and Mangione's collaborative investigation of the respondent's subjective truths are obvious, though, as mentioned, Fowler & Manigione's categorisation of the interview as standardised is quite opposite to Kahn and Cannell's categorising it as fundamentally interactive.

The following pages will consider more recent attacks on the standardised interview method from various scientific paradigms.

3. Conversation Analysis

The psychologist Elliot Mishler, in his criticism of survey interviews and claim for a ‘narrative’ analysis of interviews, states that “the ordinary language competence shared by investigators and respondents is a critical but unrecognized precondition for effective research” (Mishler 1986: 7). The task of recognising and analysing the ‘unrecognized ordinary language competence’ could well be seen as the very task that research on survey interviews from a Conversational Analytic (CA) background answers to. The last few decades have seen a host of work that tries to analyse the interaction that interviewing represents, through findings from CA. Suchman & Jordan (1990) sketches out many of the possibilities of this merger, programmatically stating that:

We find that the validity of survey data is potentially undermined by the same prohibition against interaction that is intended to ensure reliability. As a remedy, we recommend a collaborative approach that would allow the kinds of interactional exchanges between interviewer and respondent necessary to ensure standardized interpretations, without introducing interviewer bias (Suchman & Jordan 1990: 232).

This sketch has been followed up by attempts to incorporate CA insights in order to improve on standardised interviewing procedures in various papers by Schaeffer (e.g. Schaeffer 2002, Schaeffer & Maynard 1996), whereas Houtkoop-Stenstra (2000) presents one of the most radical attempts to define a ‘new standardisation’ based on freer interviewer roles: “Having studied tape-recorded standardized survey interviews for some years now, I have become increasingly convinced that the quest for standardisation is no longer tenable [...]” (ibid. 180).

Two points of criticism raised from within a CA background will be presented here. The first is that question-and-answer-sequences are in a way conversational machines with certain constraints and certain rules. The consequence, as discussed below, is that no interlocutor (e.g. an interviewer) can avoid responsibility in the construction of a joint meaning. The other criticism is the insistence that all utterances must be studied as they are, placed in a linguistic co- and con-text. That utterances appear in contexts is a truism, but the consequences of this is most often neglected when data from interviews are presented abstracted from their context. This questions the validity of standardised interview methods.

3.1 Meaning as an interactive accomplishment

A basic claim of CA is that conversation is always a joint interaction. An utterance proceeding another utterance will usually be understood as a response to this. An utterance follo-

wing a question, is thus seen as an answer to that question, and an utterance following that answer as an evaluation or token of reception. Utterances of course can also relate to other utterances than the one immediately preceding it, but when they do, they will usually do this in a way that allows them to simultaneously relate to the one immediately preceding them. For instance, you can refer to a question posed earlier in the conversation by something like ‘as you said earlier’, but you than need this prologue, a simple ‘yes’ will be taken to answer the most immediately question.

Furthermore, responses are not limited to verbal utterances. As discussed e.g. by Pomerantz (1984) a dispreferred response is often delayed or marked with hesitance. Thus, hesitation and pauses in responses will often be understood as tokens of disagreement. All interlocutors in a conversation are therefore constantly actively involved in negotiating agreement and even joint understanding. This has the implication that nothing that happens during an interview can be attributed solely to one of the participants. ‘Meaning’, this phenomenon so fundamental to interviews, is thus always and inevitably jointly negotiated, never the responsibility of the respondent. No matter how the interviewer receives the respondent’s answers, his receipt will always be a contribution – either as a request for repair, through explicitly marking non-understanding; or as a sign of understanding and agreement if non-understanding is not explicated. “Consequently, should no repair be initiated on their displayed understanding, understanding is not an issue. [...] understanding may not be an issue until it is made one, and speakers seemingly proceed on the basis that their displayed understanding is an appropriate one” (Button 1987: 163f.). In survey interviewing this marks a dilemma between on the one hand remaining standardised and not requesting repair of respondent’s (faulty) understanding of the question, and on the other participating in constructing the faulty understanding through not requesting repair.

Excerpt 1 shows this dilemma in real life interviewing. The respondent and interviewer effectively negotiates a new meaning to the term ‘mother tongue’ (one synonymous with ‘international lingua franca’) through the interviewer’s silent acceptance. The excerpt has a rather abrupt beginning since the interviewer’s first question refers to a question given a minute or so earlier.

- (1) 1 Interv: det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som
2 modersmål (.) vil du ikke s sige et eller andet om den
'it would be better if everybody in the world had English as
their mother tongue, please say something about that one'
3 Resp: jamen det er fordi at jeg synes engelsk er et godt sprog

- ‘well that’s because I think English is a good language’
- 4 Interv: ja
‘yeah’
- 5 Resp: øh (.) bedre end tysk i hvert fald og også lidt
6 lettere at lære.
‘and I think uh better than German anyway and also a bit easier
to learn’
(0.4)
- 7 Interv: ja
‘yeah’
(1.0)
- 8 Resp: øh og det er også det jeg bruger mest (0.7) i dagligdagen for
9 eksempel (.) for i [jobfunktion] er det jo (0.9) altså svenskere
10 slår jeg over i engelsk for eksempel fordi (.) at jeg er jyd ikke
11 så øh derfor forstår jeg ikke så godt (0.9) øh (.) og så synes jeg
12 faktisk det er det bedste sprog jamen altså
‘and it is also what I use the most in my everyday for example
because in [my work] it is you know well [with] Swedes I
switch to English for example because I am from Jutland you
know so therefore I don’t understand [Swedish] so well uh and
then I think actually that it is the best language you know
really’
(0.3)
- 13 Interv: ja
‘yeah’
- 14 Resp: tysk bryder jeg mig ikke så meget om det lyder sådan lidt
underligt
‘German I am not very fond of it sound a little weird’
(0.3)
- 15 Interv: ja
‘yeah’
(2.5)

The interviewer’s ‘ja’s lines 4, 7, 13 and 15 can be read as agreement tokens or as mere tokens of reception and invitations to elaborate. Either way, when not explicitly objecting to the respondent’s use of the word ‘mother tongue’, his acceptance is implied. In the unique interview, the negotiating of a ‘new’ meaning to terms gives us insights into the lay understanding of such semi-professional terms. To standardised comparison on the other hand, varying definitions are problematic. It would be wrong to claim that this respondent is ‘exposed to the same question experience’ as a respondent interpreting ‘mother tongue’ in its usual (professional) meaning. It follows that the insistence on formal standardisation actually leads to a lack of ‘true’ standardisation. Whereas this respondent is indeed presented with the same linguistic stimulus (question) as all other respondents, her understanding is different. As a consequence her response relates to a cognitively non-standardised stimulus.

Furthermore, there is a clear correlation between the alternative meaning of ‘mother tongue’ and social background. Of the working class informants in the interviews, at least as many present the alternative definition of mother tongue as those presenting the linguists’. The majority of the working class informants however, do not explicate which definition they subscribe to. Due to the ‘dynamics of interviewing’, probing for the informant’s meaning of ‘mother tongue’ would probably prove difficult; rather than clarifying matters probes could just as well lead to a collapse if the informant hears the clarifying question as implicitly questioning her knowledge of the subject. See for example this excerpt with a middle class informant, who at this point several times stated that he would prefer that everyone shared English as their mothertongue. Still, his response to the interviewer’s logical implication of his statement receives a very negative uptake.

- (2) 1 Interv: har du børn
'do you have children'
(0.5)
- 2 Resp: ja
'yes'
- 3 Interv: kunne du finde på at opdrage dem på engelsk
'could you imagine rearing them in English'
(1.3)
- 4 Resp: nej ikke når de bor i Danmark så k det kunne jeg ikke
'no not when they live in Denmark I couldn't'
- 5 Interv: nej (1.2) så vi er ikke så tæt på men det er mere sådan en
6 fremtids (0.5) vision (0.8) øh at øh at alle taler (.) engelsk som
7 (.) som førstesprog
'no so we are not that close it is more like a vision for the
future uh for everybody to speak English as their first
language'
(2.3)
- 8 Resp: nej øh det var ikke det jeg b jeg blev ikke spurgt om jeg syntes
9 at mine børn skulle tale engelsk jeg blev spurgt om jeg syntes
10 det ville være praktisk at vi alle sammen talte engelsk og der og
11 det svarede jeg ja til men nej altså jeg vil ikke gå hjem og
12 opdrage mine børn [på engelsk]
'no uh I was not asked if I thought my children should speak
English I was asked whether I thought it would be practical for
all of us to speak English and to that I replied yes but no I will
not go home and rear my children [in English]'

3.2 Answers are set in a context

Another consequence of the collaborative nature of conversation is that both interviewer and respondent presume that any given utterance is in some way significant and relevant at this

exact moment in the conversation. This is what Grice has called the Cooperative Principle (Grice 1975: 45). The conversationalists interpret contributions to make sense in the context in which they appear. Grice's hypothetical examples are well known: 'I am out of petrol' is answered by 'there is a garage around the corner' (ibid: 51). The answer becomes meaningful only through the expectation that it is somehow connected with the first utterance.

In standardised interviewing however, the context sensitivity of conversationalists can pose problems. Interview questions are posed in the abstract, and rid of relevant context. During an interview, a respondent will try to interpret the questions as relevant to the context in which they appear. That is, the respondent will induce his own context to make questions relevant. Likewise, the respondent can answer a question with reference to another answer given earlier in the interview, i.e. using his own prior contributions as relevant context for an answer. Neither of these context-introducing strategies are anticipated by standardised interview methodology.

The interviews used as examples, are conducted around a questionnaire. Often two questions follow each other containing supposed opposite or otherwise connected claims about the same attitude. In one of these pairs, one question asks for a scalable reaction to the claim 'in the Inter-Nordic communication people should use either Danish, Swedish, or Norwegian', whereas the other asks for a reaction to the claim that 'it is an advantage if people use English in Inter-Nordic communication'. Theoretically, reactions to the two should correlate negatively, either a person prefers Nordic people to use Scandinavian or they prefer them to use English. However, in actual interviews reactions tend to correlate positively just as often. Excerpt 2 shows how such a logically irrational but, as we will see, pragmatically sound result is produced.

- (3) 1 Interv: den internordiske kommunikation altså (.) kommunikation
2 mellem (0.7) Danmark Sverige (.) Finland (0.4) Norge hvad vi
3 nu har=
'the Inter Nordic communication that is communication
between Denmark Sweden Finland Norway [and] what else='
4 Resp: =ja
'yes'
(0.8)
5 Interv: bør foregå på øh norsk dansk eller svensk (0.8) ikke sådan at
6 du skal vælge et af dem men (0.4) men på de nordiske sprog
'should be conducted in Norwegian Danish or Swedish not so
that you have to choose one of them but in the Nordic
languages'
(3.7)

- 7 Interv: jeg kan sige den hænger uløseligt sammen med den næste der
8 hedder det er helt i orden og bare en fordel at bruge (0.5)
9 engelsk (1.0) i den internordiske kommunikation
'I can say that it is connected with the next one which states
that it is quite alright and just an advantage to use English in
the Inter Nordic communication
(1.3)
- 10 Resp: ja (.) den er den er ment mellem med sit eget sprog ikke også
11 (.) som du siger ikke også=
'yeah it is meant between [speaking] ones own language right
as you say right'
- 12 Interv: =enten at tale sit eget sprog (.) når man gør det eller at tale
13 (0.4) engelsk=
'either to speak ones own language when doing it [speaking
with Scandinavians] or to speak English'
- 14 Resp: =ja (.) altså d det vil jeg nok sige den er (0.7) altså selvfølgelig
15 må de bruge deres eget sprog fordi som jeg siger de kan
16 generelt forstå hinanden=
'yes well I guess I will say it is you know of course they can
use their own language because as I told you in general they
understand each other'
- 17 Interv: =mm mm mm
- 18 Resp: i Norden ikke (0.5) der kan være nogle enkelte tilfælde hvor de
19 ikke kan (1.2) men som regel f kan man forstå (0.5) i hvert fald
20 (1.6) femoghalvfjerds procent af de ord der bliver sagt
'in the Nordic Countries there can be a few instances where
they cannot but in general you can understand at least seventy
five percent of what is said'
- 21 Interv: ja
'yes'
(1.0)
- 22 Resp: så kan man også godt forstå hvad hinanden mener=
'and then you can also understand what the other means'
- 23 Interv: =forstå en mening i hvert fald=
'understand a meaning at least'
- 24 Resp: =ja (.) ja (1.5) det mener jeg i hvert fald
'yeah right at least I believe so'
(0.4)
- 25 Interv: ja
'yes'
(1.4)
- 26 Resp: og det var lidt i sammenhæng med den hernede=
'and it was connected to that one down here'
- 27 Interv: ja og så den sidste der står at det er (.) helt i orden og bare en
28 fordel at man bruger (.) engelsk i stedet for
'yes and then the last one there that says that it is quite alright
and just an advantage if you use English instead.
(2.5)
- 29 Resp: jamen det det vil jeg sige det d (.) det er da helt i orden og det
30 er da også en fordel at man bruger engelsk (.) fordi så er man

- 31   sikker på så forstår man hinanden
              ‘well I will say it is quite alright and it is an advantage to use
              English because then you are sure to understand each other’
- 32 Interv: ja
              ‘yes’
              (1.3)
- 33 Resp: de[/] det mener jeg ja
              ‘that is what I believe’

The interviewer in this excerpt does not stick to formal standardisation. He mentions a connection between the two questions, even hinting at their opposition. Still, the abstract questions regarding the respondent’s attitudes are re-contextualised in a way so that they are made relevant. And, in the newly invented context, both answers make perfect sense. No one would probably disagree that it is a pragmatic advantage to use whatever language the Nordic speakers commonly understand. This was however not the abstract, de-contextualised attitude the research team hoped for.

Based on conversational intrusions such as these, both Houtkoop-Stenstra (2000) and Suchman & Jordan (1986) conclude that the best way to assure true standardisation in survey interviews, is to allow for interviewers to redesign questions to the actual context they are to appear in, i.e. interviewers should play an active part in designing questions for the recipient, and not leave the interpretative work to the respondent in the way that Fowler and Manigione argues. If interviewers refrain from recipient designing and stick to the questions as they are phrased, CA argues, they will not improve but rather jeopardise any chance of standardising *intended meaning* of the question as opposed to merely its *form*.

As a follow-up to Suchman and Jordan’s article, experiments have been conducted to test their proposals for improving interview technique (Schober & Conrad 1997, Conrad & Schober 2000). These experiments indicate that the reliability of answers (at least in experimental situations) does indeed improve when interviewers are allowed to explain the intention of the questions rather than just read them aloud. Not surprisingly, this effect is particularly visible in instances where the respondents’ experiences do not immediately map onto the phrasing of the question (Schober & Conrad 1997: 595). Schober and Conrad’s experiments involved respondents answering ‘fact’ questions such as ‘last week, did you have more than one job’, i.e., questions that presumably have *one* correct answer but where definitions may be troublesome; does voluntary work count as a job for example? It would be harder to prove whether their ‘freer’ interviewing also improve on the quality of interviews regarding language attitudes. In these, it is difficult to claim that questions have one true answer.

This is not to say that Schober and Conrad's results are insignificant for attitude interviews, but conversational interviewing styles may not remedy the problem since attitude interviews are probably more given to interactional dynamics than fact-finding interviews.

4. An attack from anthropology

Interview methodologies have been criticised not only for neglecting to appreciate the conversational aspects of the interview; the methods are criticised also on an even more fundamental ground. Namely by anthropologists arguing that the very question-and-answer procedure that standardised as well as qualitative interviews rely on, may not be a natural and unproblematic speech genre at all. I.e. not just *standardisation* is potentially misled; the very belief that question-and-answer sequences are appropriate information seeking devices, is troublesome. Consequently, not only are questions and answers to be analysed as interactional products, the social situation that facilitates questions and answers need examination.

Wolfson (1976) argues that Labov's sociolinguistic interviews (see Labov 1984 for a description) is not a known speech event in the cultures which Labov investigates, and that the unfamiliarity of the speech event renders interviews an unsatisfactory source of linguistic data. Importantly, Labov's ideal of interviewing is not standardisation, but for the interviewer to become an 'intimate stranger' to the respondent. That is, the interviewer does not enter into the interview with a set list of questions to be answered, but rather attempts to follow the respondent's leads, and only subtly guide the interview through a set of topics that should be covered. On the face of it, this is what conversationalists do all the time, follow each other's leads and ask for clarifications and elaborations when needed. But, Wolfson argues, this naturalness of the sociolinguistic interview is a mock - being partly an interview, i.e. being defined as to who gets to ask questions and who will answer them, and partly a conversation (or even a therapy session). This, Wolfson argues, inevitably leads to embarrassing situations where interviewer, respondent or both are unclear about which rules to follow. The conclusion from Wolfson's criticism is twofold. On the one hand, the sociolinguistic interview does not offer the opportunity for gathering *vernacular* speech that is intended. Instead of decreasing the respondent's attention to his speech, the 'intimate stranger'-method can increase the attention paid, since it often leads to uncomfortable situations. On the other, the conversations recorded through the sociolinguistic interview cannot be viewed as 'natural' speech (ibid: 201f.). The term 'natural' speech (apparently more or less synonymous with 'vernacular') is abandoned altogether. Instead of speaking of more or less 'natural' speech, Wolfson argues we should speak of 'situationally appropriate speech'.

Wolfson supports her claims by showing that historical present tense, which is very common in narratives in casual communication (noted through observation) is strikingly rare in sociolinguistic interviews. Hence, the sociolinguistic interview has certain influences on the respondent's style of speech.

It seems reasonable to assume that an attitude interview of a qualitative kind is given to the same fundamental problems of uncertainty about speech events as the ones Wolfson points out. Like the sociolinguistic interview, the qualitative interview also treats informants as 'intimate strangers' asking rather personal questions and demanding answers that strangers would not usually ask of each other. Of course the degree of intimacy varies with different interview approaches, however, all interview procedures share with the sociolinguistic interview the quality of being partly a conversation and partly 'something else'. Thus, it seems reasonable for attitude interviews to make the same reinterpretation as Wolfson suggests. Instead of describing attitudes presented in an interview as the respondent's 'natural' attitudes, they should be regarded as 'situationally appropriate attitudes'.

Charles Briggs' (Briggs 1986, 1984) criticism is less than Wolfson's restricted to the sociolinguistic interview, but rather regards all interviewing with interest in social or cultural descriptions. Like Wolfson he has a background in anthropology. Through his fieldwork with Spanish speaking Mexicanos in New Mexico, he found that some informants coped better with the question-and-answer procedures he wished them to participate in than did others. Some informants presented long, elaborate, and reflexive answers to his questions, others answered with an 'oh well, you know' (Briggs 1986: 91). Most often, the investigator's analysis of a society will be based primarily on the full and elaborate answers of key-informants, the shorter answers of informants less able to fill the format being disregarded. This would be only a minor problem if all informants shared the same background and answers' contents were only dependent on traits of personality. However, what Briggs finds is that the informants who give elaborate answers are the informants who speak English the best; who not only master the language but also the *metacommunicative* genres of the American speech community, i.e. its system of interviewing. The informants who are not familiar with these genres would have entirely different ways of transmitting the cultural knowledge that anthropologists look for. For example, the appropriate way to instruct a novice might not be for the novice to ask questions, but for an elder to give orders and ask questions. With the anthropologist acting as a novice seeking cultural knowledge, we see that his method may not comply with the native's metacommunicative genre. Failure to comply with the partner's metacommunicative expectancies may lead to communication break down.

Excerpt 4 exemplifies two things. On the one hand, how the informant answers with evading and not very elaborate accounts of his opinions – note also the very extended pauses in which the informant is absorbed with filling out the questionnaire. On the other hand, how focused he clearly is on filling out the questionnaire with as little ado as possible. He effectively cuts off the interviewer’s attempts to explicate questions and to provoke elaborations (line 2 and the overlap in line 9). The excerpt thus illustrates that interviewer and informant disagree as to what the task of the informant is.

- (4) 1 Interv: når nu vi får de her engelske ord om du så=
           ‘when we get these English words if you then’
 2 Resp: =mm
 3 Interv: ja
           ‘yes’
           (7.0)
 4 Resp: det ved jeg sgu ikke
           ‘I don’t know’
           (10.4)
 5 Resp: det må jo blive engelsk og xxx
           ‘it must be English and xxx’
 6 Interv.: mm
           (14.3)
 7 Interv: og så (.) de øh andre nordiske sprog [de] samme spørgsmål
 8   ‘and then uh the other Nordic languages the same questions’
 9 Resp: [mm]
           (3.3)
 10 Resp: ja.
           ‘yes’
           (28.2)
 11 Interv: du virker meget sikker
           ‘you seem very certain’
 12 Resp: ja øh det tror jeg sådan (1.3) virker sådan nogenlunde
           ‘yeah uh I believe that is like about’
           (0.9)
 13 Interv: ja (.) hvorfor
           yes why
           (0.8)
 14 Resp: ja fordi at øh der er øh (2.0) det ved jeg sgu ikke sådan (1.2) F
 15   Færøerne (0.7) Finland og Island det er jo nogle mærkelige
 16   lande jo (.) de kan jo kun tale med sig selv jo.
           ‘yes because there is uh I don’t know you know the Faeroes
           Finland Iceland they are weird countries they can only speak
           with themselves’
 17 Interv.: ja.
           ‘yes’
           (3.0)

The effect of Briggs' points is that the world views that find their way into the final report, are the ones that are formulated by speakers who share the interviewer's linguistic frame of reference. This demands that in order for an informant to make his views heard, he must be able to express himself in a format known to the interviewer; and not the other way around as would be ideal – that the interviewer makes the necessary translation from one code to another. When, however, Briggs familiarised himself with the native metacommunicative repertoires, he found that the best informants were the ones that had previously given short, evading answers. The morale is that an interviewer needs to know the 'native's' metacommunicative repertoires if he intends to interview him.

As a simple yet illustrative measure of the cultural differences, I give some quantitative data deducted from my own research. These measures of linguistic difference between informants are based on 41 interviews, 23 with middleclass informants, 18 with working class informants. The questionnaire used as fundament for the interviews is the same in all interviews. Likewise, the interviewer is the same in all interviews.

Table 1: Quantitative measures of linguistic differences (means)

Informants	Word level		Utterance level	
	Word types	Word tokens	Utterances	Length of utterances
Middle class	1214.4	9515.2	443.9	21.44
Working class	827.5	5749.8	349.1	16.47
ANOVA sig.	p<.001	p<.001	p=.024	p=.001

As one can see from Table 1, on all the objective measures there are significant differences between the two groups ($p < .2,5\%$ in all instances). This gives support to the claim that social classes differ in their linguistic performance not only in terms of content but also in terms of form.

To both Briggs and Wolfson the only way for interviews to overcome the problems of being an unknown speech event, is to adopt participant observation. For Wolfson participant observation is the only reasonable way to obtain linguistic data. For Briggs participant observation is needed in order for the interviewer to learn and adopt the question-and-answer genres of his informants. Before the interviewer has learned how asking is done in a given (sub)culture, he cannot begin to examine the culture's members. This of course leads to a certain circularity: the investigator needs to know the culture in order to investigate the culture, a knowledge he can only gain through investigating it. Circularity indeed, seems an omnipresent problem for these takes on interview method.

From a sociolinguistic background Heegaard et al. (1995) find much the same as Briggs and Wolfson; that life style or ‘cultural’ differences between interviewer and informant has tremendous influence on the quality of the interview; leading to the conclusion that the sociolinguistic interview is unsuitable for its very purpose of producing data for quantitative analysis (ibid.: 58). Furthermore, Heegaard et al. find that not only the informants’ style vary with social background, also the interviewer’s style will vary when speaking with informants of different background. In their study, they show that an interviewer systematically shifts register when speaking with working class informants as opposed to speaking with middle class informants. He accommodates to the informant – or, crucially, to his expectancies of the informant, we cannot tell. This leads us back to the problem of circularity sketched out above: Briggs points out that member’s metacommunicative repertoires crucially effect data gathered through interviews; Heegaard et al. point out that interviewer and informant effect each other’s communicative repertoires (cf. also the discussion of SAT below). Thus, it would seem, we wind up in a situation where the very language of the interview is partly a product of the interviewer’s interpretation of the informant. That is, the interviewer needs, according to Briggs, to adjust his communicative repertoires to the informant; but the language that he translates to can only be qualified guesses of the informant’s communicative repertoires – prejudices as it were. Moreover, no matter whether they are good or poor guesses, they will effect the informant’s answers. The interpretations of the interviews, e.g. in terms of cultural or social differences between different informants, will then in part be a product of the interviewer’s assumption of informants’ metacommunicative repertoires. I will return to the problem of circularity when discussing SAT’s analysis of ‘overaccommodation’.

4.1 Familiarity and routinisation

Summing up the discussions above, interviewing is dependant on the informant’s familiarity with certain social practices. This goes from the very macro level of familiarity with the interview as a speech event right to the micro level of familiarity with the usage of single words. Wolfson’s arguments imply that the interview may prove troublesome because it is an unknown speech genre to the informant as well as the interviewer. Briggs argues that the validity of data is dependant on the interviewer and the informant sharing familiarity with certain metacommunicative repertoires. From CA comes an argument not unlike Wolfson’s, that interviewing is problematic because it is parasitic on everyday conversation and shares certain features with this familiar genre, whereas its data are treated as experimentally objective. Finally, from the ‘mother tongue’ example we saw how an informant’s unfamiliarity with a

word – or rather with a certain meaning of a word – jeopardises reliability in interviews. Furthermore, not only is interviewing dependant on familiarity on the part of the informant, this familiarity is unexplicated, taken for granted, though as we have seen, it may not be present.

Standardisation of interviews then rests on our assumption that the informant (and interviewer) during the interview were performing actions and using words in a familiar or routinised way. This means that reliability and validity is less of an issue the more of a routine the interview is for the participants, and the more mundane are the topics discussed and the words used. When the interview is less of a routine, topics are abstract, and words are unfamiliar or used in an unfamiliar way, researcher as well as reader should critically assess validity and reliability. One instance when routine may be questioned, is of course when the interview is conducted in an unorthodox style of interviewing, as in Wolfson's criticism of the sociolinguistic interview. However, even a more orthodox telephone survey, as argued e.g. by Houtkoop-Stenstra, may not be a routine matter for the respondents involved.

To Houtkoop-Stenstra the interviewer should attempt to minimise problems by approaching the interview to the routine event of an everyday conversation e.g. by 'recipient designing' questions. Briggs' point, that the interviewer needs to adopt the informant's metacommunicative repertoires, could be seen as a similar strategy. Both strategies emphasise empathic communication rather than formalisation, and thus stress interpersonal communication over standardisation and objectification. As will be discussed below, this convergence to the interlocutor could well be a fundamental in human communication; however, it also carries with it certain negative potentials.

5. Speech Accommodation Theory

Speech Accommodation Theory (SAT) has many points in common with Heegaard et al.'s analysis sketched above. Giles (1973) shows how speaker's styles are affected by each other, and that the vernaculars that the classic sociolinguistic interview seeks to record, are therefore effected by whom the informant speaks to; e.g. a middle aged or a young man, a RP speaker or a speaker of a regional variant. This find has later been applied to a variety of different social settings, consistently showing that speakers accommodate to each other (see Giles & Coupland 1991: 60-93 for an overview). The typical accommodation is convergence, i.e. approximating one's own style to that of the interlocutor. However, the opposite, divergence, accentuating differences, is also found. In general, convergence is found to be the unmarked strategy for most speakers in most situations, divergence marking a rather strong antagonism to the interlocutor. Furthermore, the force of convergence and divergence is found everywhe-

re, and should perhaps be regarded a fundamental in human communication and a prerequisite for successful social interaction.

However, accommodation also has a negative side to it. Divergence as a symbolic marker of opposition was mentioned, but also convergence can have negative outcomes. Recent work on ‘accommodating the elderly’ (Coupland et al. 1988, Coupland et al. 1991, Ryan et al. 1986) highlights such negative outcomes, pointing out problems which I believe are also appropriate for interaction in attitude interviews. The paradigm analyses the styles of speech that some younger speakers adopt when speaking to elderly people whom they assume will have trouble hearing, understanding or relating to their usual style. Ryan et al. (1986) list a number of strategies used by younger speakers to elders that will result in unsuccessful, often demeaning, communication. The most blatant of them is when the younger may diverge his speech, in order to mark intergroup opposition with the elderly – e.g. by using colloquialisms. This is the more rare strategy. More often, the strategies that result in unsuccessful communication are *over*-accommodating. That is, a younger speaker may, when speaking to an elderly, apply generally negative expectancies about elder peoples’ linguistic and mental capacities. This will lead him to accommodate, not to the actual needs of his interlocutor, but far exceeding these needs; e.g. speaking with raised vocal volume and reduced syntactical complexities to an interlocutor with excellent hearing on the assumption that all old people have hearing impairments. Or it can lead to tragic-comical situations in which a person with a poor eyesight but excellent hearing are addressed in raised volume on the implicit assumption that handicapped people have special needs. In sum, “elderly recipients might regularly be addressed by speakers who are accommodating *not* to individuals’ communicative characteristics per se, but rather to those they stereotype the elderly as possessing” (Coupland et al. 1988: 9).

Interesting for the discussion of subjective processes in the interview is Coupland et al.’s (ibid.) presentation of two examples of ‘elderspeak’. What they clearly show is that ‘elderly in need of special linguistic attention’ is not a label that can be simply induced from a person’s (apparent) age. Rather, the label should maybe be regarded an interactional construction of the specific elderly and the younger interlocutor. The article presents the same interlocutor/interviewer, JC, in conversation with two elderly women, cousins, and of roughly the same age. The striking differences between the conversations with the two women, and the honest, introspective analysis, highlight several interesting points. Firstly, the woman who is regarded harder to communicate with, Doris, is so, not because of her age, but because of her ‘life position’ e.g. her health and the fact that she rarely leaves the house. That is, JC finds it hard to communicate with Doris because any question asked conceals a possibly painful re-

minder of Doris' poor health or her rather lonely life. It is, needless to say, irrelevant whether Doris really feels lonely or physically weak. All that matters is JC's adapting her speech to her perception of Doris' life position and experiences. JC finds it impossible to ask seemingly innocent questions such as 'what've you been up to?' or 'doing anything nice this weekend?', knowing (or believing) that Doris' circumstances does not allow her to do anything reportable, and that she is not planning to do any either.

The other elderly woman, Emily, on the other hand, leads an active life, and JC can therefore unobtrusively ask such questions. In addition, JC has no problem interrupting Emily telling a repeated anecdote or 'openly signalling any negative response' (ibid: 19). With Doris, on the other hand, she does not interrupt or signal negative responses, she does on the other hand participate in 'ideological matching' i.e. indulging the elder's opinions. These strategies could be seen as face-saving or politeness strategies, but their negative potential in stigmatising the elderly are obvious.

Furthermore, over-accommodative strategies have a tendency of reproducing themselves. When JC finds it impossible to ask Doris certain otherwise trivial questions, she effectively denies Doris the possibility to assume ordinaryness. That is, due to the simplest mechanics of conversation - an utterance must show sensitivity to the context it appears in - Doris' possibility for self presentation are limited by JC question. Naturally, JC's interactional possibilities are limited by Doris' moves as much as vice versa. The fundamental difference is not in the process of identity construction, but in what is at stake for the two. An elderly person as Doris could ultimately be labelled as weak and dependant on the help of others - in the extreme case dependant on professional help of others. For a younger person as JC, a similar social stigmatisation is not at stake, if anything she would be labelled as caring - at the most as over-caring.

What this adds up to is that 'agedness' in the sense of negative stereotypes of communication is a joint construction between interlocutors. Doris may very well be communicatively less capable than Emily, but only through the interaction with JC, are the potentials of the two elderly women analysable. Not only conversations are at stake, since "certain kinds of speech from the elderly (as well as the younger's own self-monitored speech in that same context) do seem to have a range of cognitive and affective consequences, including reinforcing ageist stereotypes, including feelings of a lack of interactional control and guilt, and lessening the desire for contacts with the elderly in the future." (ibid: 35)

Coupland et al. themselves open up the possibility that the features presented above are not restricted to intergenerational talk. "Indeed, it is quite possible that many of the features of

Doris' discourse (and JC's sociolinguistic behaviours related to them) could be found in young peer interactions, particularly when there is an imbalance across interlocutor's life events and experiences [...]” (ibid: 22). I claim that this is a highly relevant statement for intercultural interviewing, and in essence, all interviews. There is, in other words, a risk that omnipresent ‘politeness’ strategies and accommodation of talk will mean locking respondents in stereotyped categories. The risk is minor if true standardised interviews were feasible, but as discussed above, standardisation is probably more of an ideal than a reality. All the same, much modern interviewing attempts a qualitative and hermeneutic description of informants’ experiences rather than a strictly quantitative and standardised (e.g. Kvale 1997). To these approaches Coupland et al.’s finds are crucial. They show that the dynamics of the intergenerational interactions, which may very likely also be at play in intercultural interactions, effectively delimits which questions can reasonably be addressed to a respondent. It is highly unlikely that an interviewer in an interview will be insensitive to social constraints on his questioning. Firstly, because he is a social individual (cf. CA’s points about the intrusion of everyday conversations in formal interviews). Secondly, because transgressing social constraints might lead to the informant terminating the interview, and certainly will make the interview situation highly salient, both to the disadvantage of the interview.

It is difficult to give short and illustrative examples of over-accommodation or ‘ideological matching’ since these are strategies deployed exactly to keep the conversation running smoothly, and therefore usually are subtle and inobtrusive. However, if we return to the excerpts already given, some incidents could be extracted. In excerpt 1 (the mother tongue example) the interviewer participates in ideological matching by not questioning the informant’s new meaning of the word. Effectively then the ‘new’ meaning is then put on record as the informant’s own understanding of the word, where a critical response might have led her to adjust her understanding. This is however not what happened following the critical response in excerpt 2, which may then show the effect of an instance of ‘under’-accommodation. Excerpt 3 certainly shows an attempt to accommodate to the perceived competence of the informant when the interviewer points out the supposed opposition between the two questions. To judge whether this is an instance of over-, under- or simply *accommodation*, we would need to know if the informant understood the question as it was intended by the interviewer, something that cannot be established from the excerpt. Excerpt 4 could be argued to show instances of over-accommodation when the interviewer does not question or probe the informant’s evading, vague answers, but rather accepts them – something he would surely not do with an interlocutor deemed more rhetorically competent.

The provocative conclusion that can then be drawn from the discussion of accommodation theory is that social or cultural differences, the very data of most interview investigations, are constructed jointly by the informant and the interviewer. The informant of course participates in the construction through his answering and explaining, but to an equal, if not exceeding degree, the interviewer does so also in his accommodating questions limiting his demands to the perceived competence of the informant. Great responsibilities are placed on the interviewer when his questions and probes, which effectively delimits the informant's answers, are based primarily on his *a priori* perception of the informants, and secondarily on his ability to challenge and adjust these during the interaction. Interviewing, it seems, is a highly reflexive enterprise on the part of the interviewer.

Naturally, the process runs both ways. Just as the interviewer facilitates some conversational identities for the informant and not others, the informant does the same for the interviewer. Again, the difference is not in the process but in the stake for each participant. The interviewer partakes (to a larger or smaller degree) in writing the conclusion about the informant, the informant's views on the interviewer is not similarly published.

Accommodation theory is comparable to Briggs' anthropological points in some respects, as well as divergent in others. Both theories agree that knowing and appropriating the interlocutor's *real* capacities or repertoires as opposed to one's own stereotyped views, is necessary for successful communication (e.g. interviewing). On the other hand, accommodation theory can be used to underline the innate and dangerous circularity in Briggs' point. The interviewer's perceptions of the interlocutor's repertoires will always be that, his perceptions; perceptions that will have a tendency to reproduce themselves as the informant slips into the conversational slot prepared for him by the interviewer. That is, in investigations one could fear that the interviewer's *a priori* perceptions of the informant (e.g. as an elderly) will take the form of self-fulfilling prophecies. In accommodating questions to the perceived repertoires of the informant, the interviewer restricts the informant's possibilities to include only a limited set of answers, which will then go on the record.

6. Discussion

Borrowing a phrase from Eckert's (2003) discussion of 'the authentic speaker', what I have wanted to argue is that notions of objectivity in interviews are *elephants in the room*, "large presences [...] that we set aside in order to get on with our research enterprise" (ibid: 392). And like Eckert "[w]hat I am arguing is not that they are improper constructs, but that they

have done their work and it is now time to pull them out and examine what they have helped us take for granted” (ibid: 396).

I have presented some of the criticisms that have been raised against objectivity in interviews as interactions. If insisted on, these points of criticism would paint a rather gloomy picture for the future of interview research. Apparently, the future does not lie in improving on standardisation through better question formulation, as the fundamental criticism of standardised interviewing from a CA background shows. Neither does it lie in a more interactive interviewing – as pointed out in the discussion of accommodation theory. One possible future for interviewing then could be to accept that standardisation is not feasible in human interaction, since different contexts (linguistic as well as interpersonal and physical) will always effect answers and render them incomparable. This would force us to reject standardisation and thus the notion of the interview being an experimental method. Instead, we would view it as a linguistic interaction on a par with all other linguistic interactions, an interaction where both participants cooperate in producing the outcome as in other linguistic interactions. Only one major difference from most other interactions would remain, namely that the topics of this interaction are (more or less) defined in advance. In this vein, I believe the excerpts presented above give us new information about the perceptions of the respondents; though as was argued, the very aspects that make them interesting are the same that makes them incomparable to others. Abandoning standardisation would therefore not mean giving up on interview research; perhaps it would instead lead to a renewed interest in interviews as interactional methods.

However, seeing how popular interview methods are in social sciences, market research, voting polls etc and how massive the demand for ‘hard’ data in the human and social sciences is, this is not a likely outcome. Another, less drastic and more feasible, future would be to pay attention to the fundamental criticism in our interpretation and use of interview data. Much interview research presented today has a certain ‘rabbit out of the hat’ quality to it. A researcher composes questions and leaves the interviewing in the hands of others, e.g. students or a survey institute. Data are given back as pure numbers, the transition seemingly a simple, straightforward one, and the researcher is left unaware of any interactional troubles that might have occurred or indeed if respondents understood his questions as he inadvertently assumes they did. If researchers took an interest in the interactions, their results would probably be presented with less confidence and more discussion.

Summing up, the problems seemingly arise because we take upon us a simplistic model of language when the enterprise is attitude research and the method is interviews; a model that

we would never agree to otherwise. When attempting to standardise interactions we in effect adopt a model of language in which each sign has one and only one meaning, independent of context and the persons talking. That is, the kind of lexical meaning one would find in a dictionary, but hardly in real interactions. If we did not, we could not assume that different people's responses to similar vocal stimuli were comparable.

What I would argue is that we need to pragmatically assess whether it is reasonable to assume that informants' responses are actually comparable or not. Two criteria come into play: On the one hand, is it reasonable to assume that the questions and answers were given in a situation equally familiar to all respondents? In other words, were they performing the same tasks? On the other, is it reasonable to assume that the researcher's interpretation of the question and of the answers is the only one – indeed that it is a plausible one at all?

To take an example, an election can be regarded as a questionnaire with one question and an array of possible answers. It is very likely that each 'respondent' (voter) understand the situation in the same way and thus interpret their task as the same, viz. 'put an X next to the name of your preferred candidate'. Likewise, the possibility for interpreting the question differently from what was intended is effectively cancelled out due to the routine of voting being a familiar genre. Curiously, one can gain anecdotal support for a claim to 'routinisation' from the 2000 US election. The introduction of new (unfamiliar) voting machines in Palm Beach County, Florida, is said to have led voters who wanted to vote for Al Gore to actually punch their X next to the name of Pat Buchanan – effectively leading to George Bush' victory in Florida and later in the whole of the country.

As another, less anecdotal, example of a problematic genre, I have presented excerpts from interviews above. Here, where the routine is unknown to them, we see respondents displaying doubts regarding how to answer questions. We see e.g. some missing the point that they are supposed to give elaborate verbal accounts for their answers, a simple 'oh well, you know', is not anticipated as part of the interview genre – though very common in everyday statements of attitudes. Equally, we see that different respondents will interpret questions differently when they are as abstract as the one above about 'mother tongue'.

What I will point out then, is that interviews are first and foremost interactions between social beings, and that interview data should be regarded as the outcome of such interactions. The need for qualitative interpretation is thus a prerequisite for understanding attitude research, and no matter how 'hard' quantitative attitude data may seem, they are still susceptible to hermeneutic interpretation.

Interviews are dangerously deceptive. They give us answers to our questions from people from whom we would otherwise never get such answers. What I believe I have shown in this paper is that the quantity of such answers comes at the price of quality. That is, if you in an interview ask a person a question about something they have never given a thought, you will (unfortunately) get an answer, but the answer might not be an answer to the same question, you believe you asked.

[9.648 ord]

References

- Briggs, Charles L. 1984. Learning how to Ask: Native Metacommunicative Competence and the Incompetence of Fieldworkers. *Language in Society* 13, 1-28.
- Briggs, Charles L. 1986. *Learning how to Ask*. Cambridge: CUP.
- Button, Graham. 1987. Answers as Interactional Products: Two sequential Practices in Interviews. *Social Psychology Quarterly* 50, 160-171.
- Conrad, Frederick G & Michael F. Schober. 2000. Clarifying Meaning in a Household Telephone Survey. *Public Opinion Quarterly* 64, 1-28.
- Coupland, Nikolas, Justine Coupland, Howard Giles & Karen Henwood. 1988. Accommodating the Elderly: Invoking and Extending Theory. *Language in Society* 17, 1-41.
- Coupland, Nikolas, Justine Coupland & Howard Giles. 1991. *Language, Society and the Elderly*. Oxford: Blackwell.
- Dahl, Henrik. 1997. *Hvis din Nabo Var en Bil*. Copenhagen: Akademisk Forlag.
- Eckert, Penelope. 2003. Elephants in the Room. *Journal of Sociolinguistics* 7, 392-397.
- Fowler, Floyd J., Jr. & Thomas W. Mangione 1990. *Standardized Survey Interviewing*. Newbury Park, CA: Sage.
- Giles, Howard. 1973. Accent Mobility: A Model and Some Data. *Anthropological Linguistics* 15, 87-105.
- Giles, Howard & Nikolas Coupland. 1991. *Language: Contexts and Consequences*. Milton Keynes: Open University Press.
- Grice, H. Paul. 1975. Logic and Conversation. In P. Cole & J.L. Morgan (eds.) *Syntax and Semantics, vol. 3 Speech Acts*, New York: Academic Press, 41-58.

- Heegaard, Jan, Ulrik Hvilshøj & Erik Møller. 1995. Det Sociolinguistiske Interviews Anvendelse. *Danske Folkemål* 37, 3-60.
- Houtkoop-Stenstra, Hanneke. 2000. *Interaction and the Standardized Interview*. Cambridge: CUP.
- Kahn, Robert L. & Charles F. Cannell. 1957. *The Dynamics of Interviewing*. London: John Wiley & Sons.
- Kvale, Steinar. 1997. *InterView*. Copenhagen: Hans Reitzel.
- Labov, William. 1984. Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation. In J. Baugh & J. Scherzer (eds) *Language in Use*. New Jersey: Prentice Hall, 28-53
- Lazarfeld, Paul F. 1944. The Controversy over Detailed Interviews – an Offer for Negotiation. *Public Opinion Quarterly* 8, 38-60.
- Mishler, Elliot G. 1986. *Research Interviewing*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Pomerantz, Anita. 1984. Agreeing and Disagreeing with Assessments: Some Features of Preferred/Dispreferred Turn Shapes. In J.M. Atkinson & J. Heritage (eds) *Structures of Social Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ryan, Ellen B., Howard Giles, Giampiero Bartolucci & Karen Henwood. 1986. Psycholinguistics and Social Psychological Components of Communication by and with the Elderly. *Language and Communication* 6, 1-24.
- Schaeffer, Nora Cate. 2002. Conversation with a Purpose – or Conversation? In D. Maynard, H. Houtkoop-Steenstra, N. C. Schaeffer, J van der Zouwen (eds) *Standardization and Tacit Knowledge*. Hoboken, NJ: John Wiley, 95-123.
- Schaeffer, Nora Cate & Douglas Maynard. 1996. From Paradigm to Prototype and Back Again. In N. Schwartz & S. Sudman (eds) *Answering Questions*. San Francisco: Jossey-Bass, 65-89.
- Schober, Michael F. & Frederick G. Conrad. 1997. Does Conversational Interviewing Reduce Survey Measurement Error? *Public Opinion Quarterly* 61, 576-602.
- Spradley, James P. 1979. *The Ethnographic Interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Suchman, Lucy & Brigitte Jordan. 1990. Interactional Troubles in Face-to-Face Survey Interviews. *Journal of the American Statistical Association* 85, 232-241.
- Wolfson, Nessa. 1976. Speech Events and Natural Speech. *Language in Society* 5, 189-209.

Tekst 5

Rigtige mænd er ikke bange for engelsk

- om konstruktion af sprogholdninger og kønsidentitet

Tore Kristiansen & Jacob Thøgersen¹³

1. Indledning

Ikke mindst takket være Pia Jarvads mangeårige og omfattende indsats på området *Nye ord i dansk* (Riber Petersen 1984, Jarvad 1999) ved vi i Danmark god besked om hvilke ord vi 'hentede udefra' i løbet af forrige århundredes sidste halvdel. Vi vil kalde dem for importord, i overensstemmelse med den terminologi der benyttes i et stort anlagt internordisk forskningsprojekt – *Moderne Importord i sprogene i Norden*, MIN (se <http://www.uib.no/moderne>) – hvor vi begge gennem de sidste fem år har haft glæden af at samarbejde med Pia¹⁴. Nu giver Pia jo ikke bare god besked om *hvad* vi importerer af ordstof, men også om *hvordan* det foregår – direkte eller indirekte, uændret eller tilpasset? Og hun går gerne ud over det beskrivende og interesserer sig også for *hvorfor* (Jarvad 1995). Vores egen beskæftigelse med importordsproblemstillingen indskrænker sig til det sidste aspekt, så det følgende drejer sig udelukkende om at rejse og besvare et *hvorfor*-spørgsmål.

MIN-projektet omfatter tre undersøgelser – kaldet E1, E2 og E3 – der på forskelligt vis belyser nordboernes *holdninger til indflydelsen fra engelsk* på deres sprog og sprogsamfund. E1 er en *kvantitativt* anlagt undersøgelse. Dataindsamlingen foregik i begyndelsen af 2002 og blev foretaget af professionelle meningsmålingsinstitutter i form af nogle ganske få spørgsmål stillet i telefoninterview med repræsentative informantudvalg fra befolkningerne i de syv involverede sprogsamfund (opregnet fra vest mod øst, med informanttallet i parentes): Island (801), Færøerne (537), Norge (1000), Danmark (1000), Sverige (1094), Svenskfinland (500) og Finskfinland (1000). E2 er en i hovedsag *kvalitativt* anlagt undersøgelse, baseret på længerevarende interview med et antal informanter der varierer fra 24 til 49 i de syv samfund. Mens problemstillingen 'engelskindflydelse' er sat i fokus og gjort til *bevidst* tema i E1 og E2, er den holdt skjult i E3-undersøgelsen, som er et eksperiment (en såkaldt masketest der forsøger at 'måle holdningsklimaet' i samfundet på et mere *underbevidst* ideologisk niveau¹⁵.

---

¹³ Afsnit 4, *En socialpsykologisk tolkning af kvantitative svarmønstre*, er skrevet af Kristiansen og udelades af bedømmelsen.

¹⁴ Termen *importord* stammer fra Hansen og Lund 1994

¹⁵ Rapporter fra de nævnte undersøgelser og fra resten af *Moderne Importord*-projektet udkommer som publikationsserie fra det norske forlag Novus

Begrundelsen for at operere med et så mangesidigt og komplekst design er naturligvis at sprogholdningssituationen i ethvert samfund må antages at være mangesidigt og kompleks. Ved at nærme os forskellige holdningsniveauer via flere tilgange håber vi at få et skarpere billede – og dermed bedre muligheder for at besvare *hvorfor*-spørgsmål. I denne artikel gør vi et første forsøg på at inddrage kvalitative interviewdata (fra det danske E2) til at belyse et uventet – og dermed ikke umiddelbart forståeligt – svarmønster i det kvantitative telefoninterviewmateriale (fra E1). Det drejer sig om en provokerende 'omvendt' kønsforskel som optræder ret gennemgående i hele det nordiske E1-materiale. Vi begynder med at præsentere denne forskel.

2. Problemstilling: køn og 'ordpurisme' i telefoninterviewene

To af spørgsmålene i telefoninterviewet drejede sig om holdninger til brug af engelske ord i informanternes eget nationalsprog. Først blev problemstillingen 'ordpurisme' rejst 'abstrakt' i form af to påstande som informanterne blev bedt om at reagere på ved at vælge en af fem svarmuligheder: *helt enig – overvejende enig – hverken enig eller uenig – overvejende uenig – helt uenig*. Det to-leddede spørgsmål drejer sig dels (4a) om affektive reaktioner i tilknytning til det oplevede omfang af engelsk ordbrug i det 'hjemlige' sprog, dels (4b) om stillingtagen til en bevidst indsats for at skabe nye hjemlige ord til brug i stedet for de engelske.

- 4a. Hvor enig eller uenig er du i påstanden *der bruges alt for mange engelske ord i dag?*
4b. Hvor enig eller uenig er du i påstanden *der bør laves nye danske ord som erstatter de engelske ord som vi får ind i sproget?*¹⁶

Dernæst blev ordpurisme-problemstillingen gjort 'konkret' ved at informanterne blev præsenteret for tre engelske ord kombineret med et hjemligt synonym. De engelske ord – *e-mail*, *bodyguard* og *design* – var de samme i alle syv samfund. De danske synonymer var *e-post*, *livvagt* og *formgivning*.¹⁷ Spørgsmålene lød:

- 5a. Hvilket ord foretrækker du at bruge: *(e-)mail* eller *e-post*?
5b. Hvilket ord foretrækker du at bruge: *bodyguard* eller *livvagt*?
5c. Hvilket ord foretrækker du at bruge: *design* eller *formgivning*?

Når mænd og kvinder i de syv undersøgte sprogsamfund forholder sig til engelske ord henholdsvis abstrakt (4a, 4b) og konkret (5a, 5b, 5c), fremkommer der som nævnt et interessant 'omvendt' mønster, som vist i tabel 1.

¹⁶ Nummereringen af spørgsmålene fra det benyttede spørgeskema er her og ellers i artiklen bevaret

¹⁷ At finde tre sådanne ordpar der fungerer ensartet som synonymer i mange forskellige sprog og sprogsamfund er naturligvis umuligt. De tre ordpar er bare det bedste vi kunne finde frem til (se Sandøy 2002: 88-89)

Tabel 1: Kønsforskelle mht. *ordpurisme* (4. abstrakt og 5. konkret) i telefoninterviewdata fra syv nordiske sprogsamfund

	Island	Fær- øerne	Norge	Danmark	Sverige	Svensk- finland	Finsk- finland
4a. engelske ord	M > K	(M > K)	M > K	M > K		M > K	
4b. afløserord	(M > K)	M > K		(M > K)			
5a. e-mail	K > M					K > M	
5b. bodyguard				K > M			
5c. design				K > M	(K > M)	K > M	

Tabellen viser signifikante forskelle $p < 0,05$; (parentes angiver 'tendens' $p < 0,10$)
M = Mænd, K = Kvinder, > = 'er mere engelskpositiv end'

I de tilfælde hvor kønsforskellen er testet statistisk *signifikant* ($p < 0,05$) – og dermed kan *generaliseres* til at gælde for befolkningen som helhed – er forholdet mellem M(ænd) og K(kvinder) angivet ved >, som læses 'er mere engelskpositive end'. I nogle tilfælde er forholdet mellem M og K angivet i parentes, hvilket betyder at forskellen kun er *tendenciel* ($0,05 < p < 0,10$) – dvs. at risikoen for at tage fejl ved at generalisere er noget større. Når en celle i tabellen er tom, betyder det at der næppe er nogen kønsforskel i befolkningen (den beregnede p-værdi er over 0,10).

Det er et påfaldende træk ved resultatmønstret i tabel 1 at vi ikke i nogen af de syv sprogsamfund finder samme kønsforskel mht. begge slags ordpurisme. Det overordnede indtryk for det nordiske område som helhed er at mænd er mere engelskpositive end kvinder når ordpurisme rejses som abstrakt problemstilling, mens kvinder er mere positive end mænd når problemstillingen rejses konkret som et spørgsmål om ordpræference. Mønstret er tydeligst i Danmark, Svenskfinland og Island. Men det kan også siges at være repræsenteret – om end i mere udvisket udgave – når *M>K-forskellen* mht. abstrakt ordpurisme modsvares af *ingen kønsforskel* mht. konkret ordpurisme (Færøerne og Norge), og når *K>M-forskellen* mht. konkret ordpurisme modsvares af *ingen kønsforskel* mht. abstrakt ordpurisme (Sverige). Kun i Finskfinland finder vi *ingen kønsforskel* uanset ordpurismens art.

Billedet er ulige skarpt i de forskellige samfund; men der kan næppe herske tvivl om at der på tværs af det germansktalende Norden findes en kønsforskel hvad ordpurisme angår: *Mænd er mere 'engelskpositive' end kvinder når det gælder om at forholde sig til engelske importord som abstrakt sprogpolitisk problemstilling* (de er relativt mere uenige i at der bruges for mange engelske ord og relativt mere uenige i at der bør laves hjemlige afløserord). *Omvendt er kvinder mere 'engelskpositive' end mænd når det mere konkret gælder om at angive ordpræference* (de foretrækker i højere grad de engelske ord frem for de hjemlige). Umiddelbart forekommer det os svært at se hvad forklaringen på denne 'omvendte' kønsforskel kan være.

2. Er resultaterne af E1 og E2 sammenlignelige?

Som sagt er det vores hensigt at se om vi kan komme videre med den 'omvendte' kønsforskel ved at inddrage materiale fra dybdeinterviewene. Men først må vi sikre os at det overhovedet giver mening at bruge 'det de siger' i E2 til at kvalificere resultaterne fra E1.

Mod E1's 1000 respondenter består E2-materialet af kun 49 informanter. Til gengæld giver det mindre antal interview mulighed for en mere omfattende samtale. Så ud over at E1-spørgsmålene også blev stillet i dybdeinterviewene, blev der stillet en mængde andre og relaterede spørgsmål. Desuden arbejdes der i de kvalitative interview med en mere afslappet omgang med begrebet 'standardisering'. Det betyder at man giver afkald på noget af objektiviteten i interviewet for til gengæld at nærme sig informantens egne præmisser og (verdens)forståelse. I stedet for (eller ved siden af) rent kvantificerbare 'afkrydsningssvar' prøver vi altså også at finde informanternes argumenter og retfærdiggørelse af deres svar, deres (mis)forståelser af spørgsmålene osv. Se Thøgersen (2005a, b) for mere indgående beskrivelser af interviewene.

Informanterne blev kontaktet gennem deres arbejdsplads sådan at de kom til at udgøre et bredt udsnit af forskellige sociale baggrunde. I udvælgelsen af arbejdspladser/informanter opererede vi med en simpel inddeling af arbejdsmarkedet ved hjælp af to ortogonale akser: På den vandrette akse aflæses virksomhedens (og dermed de ansattes) 'position' i en dimension der kan siges at repræsentere VIRKSOMHEDSKULTUR – med kategorierne *traditionel* og *moderne* – dvs. vareproducerende industrivirksomheder (gerne med et lidt konservativt image) over for videns- og serviceproducerende virksomheder. Den lodrette akse repræsenterer de ansattes 'position' i virksomhedens HIERARKI – med kategorierne *høj* og *lav* – dvs. (mellem)ledere over for 'folk på gulvet'. Vi får altså fire celler: A: traditionel og høj, B: moderne og høj, C: moderne og lav, D: traditionel og lav. Formålet var at få en gruppering af informanter der kan siges at repræsentere fire *livsstile* (jf. Dahl 1997). Repræsentanter for de fire livsstile er fx A: ingeniører, B: reklamefolk, C: butiksansatte eller plejepersonale, D: lagerarbejdere. – Ud over at der generelt er en overrepræsentation af mænd, er der ret store kønsforskelle mellem livsstilene: A: 10 mænd og 2 kvinder; B: 4 mænd og 7 kvinder; C: 5 mænd og 7 kvinder; D: 12 mænd og 0 kvinder. I alt: 31 mænd og 16 kvinder. Gennemsnitsalderen er 39,1 år for mændene og 37,3 for kvinderne.

For at vi med rimelighed skal kunne bruge dataene fra dybdeinterviewene til at belyse vores problemstilling med den 'omvendte' kønsforskel mht. ordpurisme, er det en forudsætning at disse E2-informanter ikke har helt andre holdninger til 'engelskindflydelsen' end E1-informanterne – såvel i al almindelighed som mht. spørgsmålene 4a og 4b i særdeleshed.

Tabel 2: Kønsforskelle i de danske dybdeinterview – sammenlignet med telefonmeningsmålingen

	E2	E1
	Dybdeinterview (N=49)	Telefoninterview (N=1000)
4a. engelske ord		M > K
4b. afløserord	M > K	(M > K)
5a. e-mail	K > M	
5b. bodyguard	K > M	K > M
5c. design	K > M	K > M
6. modersmål	M > K	M > K
8. arbejdssprog	K > M	
2. hyppighed	M > K	M > K

De kønsforskelle der er angivet for E2, er ikke signifikantstestet; E2-kolonnen viser blot hvilket køn der har hhv. den højeste og laveste gennemsnitsscore

Det fremgår af tabel 2 at der hvad indflydelse fra kønsfaktoren angår, er stor overensstemmelse mellem de to informantudvalg: Det gælder også for E2-materialet at mændene er de mere engelskpositive når engelskindflydelsen rejses som *abstrakt* sprogpolitisk problemstilling (4b, 6) og som et spørgsmål om brugshyppighed (2), mens kvinderne er de mere engelskpositive når problemstillingen rejses mere *konkret* som et spørgsmål om ordpræference (5a, 5b, 5c) og arbejdssprog i danske virksomheder (8). Den væsentligste forskel er at i E2-udvalget kommer de to køn ud med præcis samme gennemsnitsscore mht. synet på omfanget af engelske ord i dansk (4a), hvor E1-materialet fremviste signifikant M>K-forskel. Men alt i alt må vi kunne sige at overensstemmelsen er god, og at det dermed giver god mening at lytte til E2-informanterne og 'det de siger' – for eventuelt at blive klogere på den 'omvendte' kønsforskel mht. ordpurisme.

3. Forklaringsramme: diskursiv fremstilling af et positivt selvbillede

Vi antager at det er en væsentlig side ved enhver holdningstilkendegivelse at den også fungerer som *selvfremstilling*. Informanterne er hele tiden under interviewet i gang med at give et billede af sig selv – og ikke bare over for interviewer: Selvfremstilling er også fremstilling af sig selv *for* sig selv. Selvfremstilling er ikke forstillelse, selvfremstillingen er *den jeg i virkeligheden er*. Når informantens selvfremstilling således i enhver praktisk henseende *er* informanten, må man også antage at den påvirker alle sider ved holdningstilkendegivelsen – både *hvad* man mener og *hvordan* man mener det. Et vigtigt moment ved enhver selvfremstilling er at man selv har det godt med det billede man oplever at man giver. Man søger altid at 'have det godt med sig selv', at konstruere et *positivt selvbillede* (Tajfel and Turner 1979).

Med udgangspunkt i et sådant teoretisk grundlag bliver vores spørgsmål til den registrerede kønsforskel: Hvorfor er det sådan at mænd mere end kvinder kan styrke det positive

selvbillede ved at lægge afstand til *abstrakt* formuleret purisme over for engelske ord? Og hvorfor er det omvendt sådan at kvinder mere end mænd kan styrke det positive selvbillede ved *konkret* at foretrække et engelsk ord?

Konstruktionen af et positivt selvbillede kan kun foregå i forhold til eksisterende *ideologiske rammer*: systemer af forestillinger og vurderinger, rutiner og roller – som giver det medspil og modspil som er selvfremstillingens sine qua non. Sprogligt eksisterer sådanne rammer som *diskurser* – dvs. som 'bestemte måder at tale om tingene på', en slags faste 'lingvistiske repertoarer' som sprogsamfundets medlemmer er mere eller mindre fortrolige med, og som de bruger mere eller mindre forskelligt når tingene kommer på tale (Potter and Wetherell 1987). At telefoninterviewene i vores undersøgelse var korte og stærkt styrede, forhindrer ikke at de kan og bør forstås som diskurser hvor konstruktion af positiv social identitet har været en væsentlig ingrediens.

I det følgende tager artiklens to forfattere hver for sig livtag med den 'omvendte' kønsforskel. Kristiansen skriver mere om E1 i afsnit 4, Thøgersen skriver mere om E2 i afsnit 5. Udgangspunktet er at vi er enige om at forskellen er påfaldende, at den er sværtforklarlig og at den fortjener diskussion – og ydermere at den hænger sammen med konstruktionen af positiv kønsidentitet. Men vi har ikke ønsket at presse én entydig tolkningsramme ned over de kvalitativt forskellige data. I stedet fremlægger vi hver vores tolkning på grundlag af de hhv. kvantitative og kvalitative data vi hver især arbejder med inden for MIN-projektet. I konklusionen vil vi så vurdere hvorvidt vores tolkninger supplerer eller modsiger hinanden.

4. En socialpsykologisk tolkning af kvantitative svarmønstre [Kristiansen]

I forklaringsøjemed refereres der ofte inden for sociolingvistikken til en eller anden form for (*social*)psykologisk usikkerhed i forhold til sprogbrug – særdeles velkendt som 'linguistic insecurity' hos William Labov (1972). Ikke mindst når det har drejet sig om kønsforskelle, har *usikkerhed* været en yndet forklaringskategori (klassikere her er Trudgill 1972, Lakoff 1975). Ideen er at de relativt usikre søger at 'stive sig selv af' både i kraft af 'det de siger' og 'hvordan de siger det' – og når fokus er på sprogbrug, gøres dette typisk ved at 'tilslutte sig' prestigenomen. Når kvinder i deres sprogbrug og sprogholdninger er mere 'prestige-orienterede', er det fordi deres samfundsmæssige position er svagere. De kan 'øge deres værdi' og 'sikre sig' via sproget ved i enhver forstand at tale 'pænt' – Kvindelige sociolingvister gik snart i spidsen for at foreslå andre fortolkninger: De træk som tidligere betragtedes som udtryk for usikkerhed, blev i stedet forstået som udtryk for større fleksibilitet og hensynsfuldhed, for en mere

ansvarlig og samarbejdende måde at tale på (Fishman 1980, 1983, Nichols 1983, Deuchar 1988; Eckert and McConnell-Ginet 2003 giver et godt indblik i hvor denne diskussion står i dag). Uanset hvordan og hvorledes, bygger alle sådanne fortolkninger mere eller mindre explicit på socialpsykologisk teori om hvordan vi i enhver interaktion arbejder på at 'reducere usikkerhed' og 'ikke tabe ansigt' (Goffman 1967). Som den anden side af medaljen, så at sige, opnår vi derved at 'sikre et positivt selvbillede'.

Især inden for den teori jeg vil bygge på i det følgende – Henri Tajfel med disciples *sociale identitetsteori* – har 'det positive selvbillede' været set på som den afgørende motivationelle kraft i sociale identifikationsprocesser (se skoledannelsens 'lærebog' Hogg and Abrams 1988). Vi styrker selvfølelsen ved at fremstå så positivt vi bare kan mht. de træk som opmærksomheden er rettet mod i enhver given situation. Bemærk vel at dette ikke er et udsagn om at selvfremsstilling er lig med 'forstilling'. Det er et udsagn om at social kategorisering, herunder selv-kategorisering, er baseret på kognitive og affektive sammenligningsprocesser der altid vil være 'stereotyperende': Vi 'accentuerer' (fremhæver og nedtoner) træk på en måde så vi fremstår i et positivt lys.

Ikke mindst hvis det drejer sig om træk og situationer hvor vi er usikre på vores eget værd, har vi i vores selvfremsstilling en tendens til at 'fordreje' tingene til egen fordel. Det betyder at oplevet lavt selvværd kan komme til udtryk som relativt set stærk selvhævdelse. Inden for en sådan forståelsesmodel, er det altså ikke bare muligt, men endda tilrådeligt, at være 'mistænksom'. En selvsikker fremtoning kan være udtryk for usikkerhed. I Danmark har tidligere analyser af sprogholdningsdata vist systematiske kønsforskelle som kan tolkes sådan at mænd mere end kvinder søger at fremstå som *selvsikre* i spændingsfeltet mellem standard-sprog og dialekter – og derfor kan mistænkes for at være mere usikre på sig selv end kvinderne hvad den problemstilling angår (Kristiansen 1992).

Lad os nu se hvad der sker hvis vi anlægger denne synsmåde over for engelskindflydelsen og antager at den som problemstilling er knyttet til globaliseringen og den *usikkerhed* den skaber hos mange mennesker. Vi ved at denne usikkerhed er ulige fordelt i befolkningen. Det er almindeligt antaget at den er større blandt de ældre og lavtuddannede end blandt de veluddannede unge. Det skyldes ikke mindst at globaliseringen og engelskindflydelsen har vidt forskellige konsekvenser for disse grupperes 'værdi' – og dermed muligheder – på arbejdsmarkedet. Men hvad med kønnene? Hvordan påvirkes mænds og kvinders 'værdi' på arbejdsmarkedet? Statistiske opgørelser for de årtier der er centrale her, viser en klar ændring i de fuldtidsbeskæftigedes sammensætning mht. mænd/kvinder (ca. i procenttal) – 1981:

63/37 – 1989: 58/42 – 1999: 52/48¹⁸. I den udstrækning kønnenes oplevelse af social sikkerhed er betinget af tilknytningen til arbejdsmarkedet (sådan som man antog i 1970's forklaringsforsøg), er det nu muligt forestille sig at udviklingen har resulteret i én af to ret forskellige situationer: Kvinderne kan have opnået en social position der tilnærmet svarer til mændenes, med styrket social selvfølelse til følge – (i) uden at dette har haft nogen indvirkning på mændenes sociale selvfølelse – (ii) eller også kan det have haft en negativ indvirkning, sådan at mændene føler sig socialt mere usikre end før. Det forekommer ikke usandsynligt at det sidste er tilfælde. Det kan anskueliggøres ved at se på udviklingen på uddannelsesområdet, i og med de sidste årtiers 'globalisering' har gjort social sikkerhed i arbejdsmarkedsforstand til et spørgsmål om mere og højere uddannelse. Og som det er velkendt, udgør kvinderne efterhånden et markant flertal på gymnasierne og universiteterne. Der er altså grund til at antage at globaliseringen og dens indvirkning på arbejdskraftens værdi betyder mere usikkerhed blandt mænd end blandt kvinder.

Næste skridt i vores ræsonnement er så at antage at denne større usikkerhed i den mandlige del af befolkningen 'bekæmpes' ved en stærkere markering (relativt set i forhold til kvinderne, i telefoninterviewsituationen) af at der 'ikke er noget problem'. Sammenhængen mellem 'abstrakt engelskpositivitet' og 'positiv maskulinitet' bliver altså at forstå som en følge af at *mænd mere end kvinder søger at fremstå som om de 'har fod på tingene': Udviklingen og dens engelske sprog kan bare komme an – vi mænd føler os ikke truet!* Dermed har vi forklaret M>K-forskellen på de abstrakte spørgsmål.

Hvad så med den omvendte K>M-forskel på de konkrete ordvalg? For at forklare den på samme teoretiske grundlag må vi antage at (konstruktionen af holdninger til) 'engelskindflydelsen' som hhv. abstrakt sprogpolitisk problemstilling og konkret ordvalg er to vidt forskellige ting hvad (konstruktionen af) kønsidentitet angår. Selv om ræsonnementet nu måske begynder at få et skær af *ad hoc* over sig, er det næppe helt urimeligt at antage at det kun er som abstrakt problemstilling at engelskindflydelsen findes i den almene sprogpolitiske diskurs som informanterne trækker på når de svarer. Opgaven med at vælge ord indgår ikke på samme måde i det repertoire der (kan) inddrages i konstruktionen af sprogholdninger. Derfor er konstruktionen af kønsidentitet heller ikke på spil på samme måde – der kan kun 'accentueres' mht. interviewnets ene træk (engelskindflydelsen som abstrakt sprogpolitisk problemstilling), ikke mht. det andet (engelskindflydelsen som konkret ordvalg). Derfor giver spørgsmålet om ordpræference heller ikke M>K-forskellen. Enten får vi ingen kønsforskel.

---

¹⁸ Tallene er beregnet på grundlag af søjlediagrammer præsenteret af Hans Thor Andersen ved et foredrag på DGCSS den 10.3.2006

Eller også får vi K>M (altså at kvinder er mere engelskpositive end mænd) – netop som et udtryk for mænds usikkerhed over for engelskindflydelsen.

Påstanden er altså at kønnenes 'modsatte' reaktion på engelskindflydelsen når problemstillingen rejses hhv. abstrakt og konkret, skyldes forskel i usikkerhed over for globaliseringen og dens konsekvenser. Mændene er mere usikre end kvinderne. Denne større usikkerhed kommer til udtryk både som større engelsknegativitet og som større engelskpositivitet. Det første er tilfælde når sprogholdningskonstruktionen *ikke* aktualiserer konstruktion af kønsidentitet, og mændene derfor *ikke* føler noget behov for at 'accentuere' til egen fordel. Det andet er tilfælde når spørgsmålet og svarmulighederne er til stede og tilgængeligt som sprogligt repertoire i den offentlige diskurs, og mændene derfor føler et behov for at markere at de har fod på tingene.

4.1 Hvad kan vi sige om den 'omvendte' kønsforskel ved at inddrage andre E1-svar?

Lad os nu gå videre og se på hvordan de to køn besvarede de øvrige E1-spørgsmål der drejede sig om engelsk – og se efter andre svarmønstre der kan siges at støtte den model vi her har anvendt til at forklare den 'omvendte' kønsforskel mht. ordpurisme.

Der blev stillet to spørgsmål om holdning til sprogligt 'domænetab'. Det ene rejste problemstillingen 'abstrakt' og udbad sig en stillingtagen til det ultimative domænetab (6. *Hvor enige eller uenig er du i påstanden 'det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål'?*), mens det andet gjorde problemstillingen mere 'konkret' (8. *I en del danske virksomheder er engelsk blevet arbejdssprog: Hvad er din holdning til det? Er du positiv eller negativ?*). Desuden blev der stillet to spørgsmål om informanternes brug af engelsk. Det ene drejede sig om brugshyppighed (2. *Hvor tit har du talt, læst eller skrevet engelsk i løbet af den sidste uge?*), det andet om brugssammenhænge (3. *I hvilke sammenhænge har du læst, skrevet eller talt engelsk i løbet af den sidste uge?*) – det sidste med fem specificerede svarmuligheder fordelt på skrivning og læsning i hhv. arbejds-/studiesammenhænge og fritidssammenhænge, foruden læsning af bøger og artikler. I tabel 3 er resultaterne fremstillet efter samme principper som i tabel 1.

Tabel 3: Kønsforskelle mht. *holdninger til domænetab* (6. abstrakt og 8. konkret) og *engelskbrug* (2. hyppighed og 3. sammenhænge) i telefoninterviewdata fra syv nordiske sprogsamfund

	Island	Fær- øerne	Norge	Danmark	Sverige	Svensk- finland	Finsk- finland
6. modersmål	M > K	M > K	M > K	M > K	M > K		M > K
8. arbejdssprog	M > K						
2. hyppighed	(M > K)	M > K	M > K	M > K	(M > K)	M > K	
3.1 arbejde/skrift		M > K	(M > K)	M > K	M > K	(M > K)	(M > K)
3.2 arbejde/tale	(M > K)	(M > K)		(M > K)		M > K	
3.3 læsning				M > K		(M > K)	
3.4 fritid/skrift							
3.5 fritid/tale							

Tabellen viser signifikante forskelle $p < 0,05$; (parentes angiver 'tendens' $p < 0,10$)

M = Mænd, K = Kvinder, > = 'er mere engelskpositiv end'

Mønstret i denne tabel fremviser flere træk der kan have interesse i forhold til vores forsøg på at forstå den 'omvendte' kønsforskel mht. ordpurisme (tabel 1):

- (i) For det første ser vi at der kun findes $M > K$ -forskelle. Det vil sige at den omvendte $K > M$ -forskelle kun findes hvad de konkrete ordvalg (5a, 5b, 5c) angår.
- (ii) Samtidig ser vi at kønnene langt fra optræder ens i deres svar på de to domænetabsspørgsmål (6 og 8). Hele fem af sprogsamfundene kombinerer $M > K$ når den sprogpoltiske problemstilling rejses abstrakt (6) med *ingen kønsforskel* når tingene konkretiseres (8). I den forstand ligner mønstret her til en vis grad mønstret i tabel 1. (Island skiller sig ud ved at have $M > K$ -forskellen på begge domænetabsspørgsmål, Svenskfinland ved ikke at have den på nogen af dem).
- (iii) Vi ser et tilsvarende mønster når kønnene svarer på spørgsmål om hvilke sammenhænge de har brugt engelsk i. Over hele Norden rapporterer flere mænd end kvinder om brug i arbejds- og studiesammenhænge (3.1 – 3.2), mens der ikke er nogen kønsforskel mht. brug i fritidssammenhænge (3.4 – 3.5).

Hvis vi først ser på holdningsspørgsmålene for sig og inddrager mønstrene fra tabel 1 såvel som tabel 3, finder vi $M > K$ -forskellen kun på 4a, 4b og 6. Det vil altså sige at $M > K$ -forskellen gælder for alle de abstrakte spørgsmål (og ikke kun mht. ordpurisme). Det betyder videre at vi – med vores socialpsykologisk-diskursive 'selvfremstillingslogik' som forståelsesramme – kan antage at det gælder mere generelt (og ikke kun mht. ordpurisme) at *mænd mere end kvinder mener at stå sig ved at indtage en anti-puristisk/pro-engelsk positur når en-*

gelskindflydelsen rejses som abstrakt problemstilling (med Island som eneste undtagelse på spørgsmål 8).

Hvad brugen af engelsk angår, er det muligt at rapporteringen om brugssammenhænge, som beskrevet under (iii), giver et *rigtigt billede* af virkeligheden og i første række skal ses i lyset af det traditionelle kønsrollemønster på arbejdsmarkedet. Og vi kan vel tilføje at M>K-forskellen mht. brugsfrekvens (2) og læsning af bøger og artikler (3.3) harmonerer godt med den udlægning. Men med udgangspunkt i teorien om den positive selvfremsstillings betydning er det også muligt at pege på en alternativ, eller måske snarere supplerende, udlægning. Den følger af de præmisser der udgøres af det ovenfor sagte, nemlig følgende tre: (i) Påvirkningen fra engelsk (og måske fra sproglige overnormer i al almindelighed?) opleves af mange som en *trussel*. (ii) Konstruktionen af kønsidentitet på det sproglige område (og måske i al almindelighed?) sker i samspil med en ideologisk 'ramme' hvor mænd efterstræber positiv maskulinitet ved at fremstå som om de har fod på tingene og derfor indtager en relativt set mere *selvsikker positur* end kvinderne. (iii) Denne forskel i positur finder først og fremmest sted i den mere *abstrakt-ideologiske sfære*. – Den sandsynlige følge heraf er at mænd vil svare mere engelskpositivt end kvinder på ethvert spørgsmål der rejser engelskindflydelsen som abstrakt problemstilling. Set på den måde er det langt fra usandsynligt at det enerådende M>K-mønster mht. brug (spørgsmålene 2 og 3) er et *fordrejet billede* som følge af forskelle i selvfremsstilling. Flere mænd end kvinder har følt behov for at svare at de bruger engelsk ofte, og altså ikke har problemer med den (skræmmende) udfordring som den øgede engelskbrug repræsenterer. Måske kan vi sige at en sådan udlægning styrkes af det mønster som konstruktionen af kønsidentitet giver i forhold til brugssammenhænge: Ud fra almene forestillinger om de traditionelle kønsroller virker det umiddelbart plausibelt at mænds behov for at fremstå *selvsikkert* giver M>K-forskel i forhold til arbejds- og studiesammenhænge (og ikke i forhold til fritidssammenhænge).

4.2 Hvad kan vi sige om den 'omvendte' kønsforskel ved at inddrage uddannelsesniveau?

Jeg vil nu – eftersom 'engelskbrug og arbejde/studier' synes at være en vigtig ideologisk ramme for selvfremsstilling og realisering af kønsidentitet – kaste et blik på hvordan kønsforskellen ser ud i de danske telefoninterview når vi fordeler danskerne på parameteren *uddannelse*, som utvivlsomt er den af baggrundsvariablerne i E1-undersøgelsen der er mest arbejds-/studie-relateret. Vi skal her – af hensyn til sammenligneligheden med den høj/lav-inddeling der er brugt i E2-undersøgelsen – operere med to uddannelsesniveauer. Gruppen 'lav' omfatter alle med folkeskole plus eventuelt en eller anden efteruddannelse af mindre end et 3 års

varighed (N= 497); gruppen 'høj' omfatter alle med en 3-årig gymnasieuddannelse plus eventuelt en eller anden efter-gymnasial uddannelse (N= 489).

Tabel 4: Kønsforskelle i de danske telefoninterviewvar fordelt på lav og høj uddannelse

	Uddannelse	
	Lav	Høj
4a. engelske ord	(M > K)	M > K
4b. afløserord		M > K
5a. e-mail		
5b. bodyguard	K > M	K > M
5c. design	K > M	(K > M)
6. modersmål	M > K	
8. arbejdssprog		M > K
2. hyppighed	(M > K)	M > K
3.1 arbejde/skrift		M > K
3.2 arbejde/tale		(M > K)
3.3 læsning	(M > K)	
3.4 fritid/skrift		
3.5 fritid/tale		

Tabellen viser signifikante forskelle $p < 0,05$; (parentes angiver 'tendens' $p < 0,10$)

M = Mænd, K = Kvinder, > = 'er mere engelskpositiv end'

Som det fremgår af tabel 4, genfinder vi de væsentlige træk fra totaludvalget på begge uddannelsesniveauer. Kønsforskellen er $K > M$ for de konkrete ordvalg, ellers er den $M > K$.

Der er alligevel forskelle at bemærke. For det første ser $M > K$ -forskellen ud til at være langt svagere funderet blandt de lavtuddannede end blandt de højtuddannede. Igen: Hvad den rapporterede brug angår, er det ikke usandsynligt at dette er et *rigtigt* virkelighedsbillede – altså at det i første række er blandt de højtuddannede at mænd bruger mere engelsk end kvinder (2), og at denne forskel især findes i arbejdssammenhænge (3.1 og 3.2). Men det er heller ikke umuligt at billedet er noget *fordrejet* som følge af selvfremstillingsmekanismer. Bemærk ikke mindst at der er $M > K$ -forskel blandt de højtuddannede mht. hvor positivt man ser på brugen af engelsk som arbejdssprog i danske virksomheder (8). Den overordnede konklusion mht. $M > K$ -forskellen kan nu modificeres som følger: *Det er især i samfundets højtuddannede lag at positiv maskulinitet (kan) opnås ved at indtage en, relativt set, pro-engelsk/anti-dansk positur; det gælder når engelskindflydelsen rejses som et spørgsmål om abstrakt sprogpolitisk ordpurisme (4a og 4b), og når perspektivet er engelskbrug på arbejdsmarkedet (8, 3.1 og 3.2).*

Spørgsmål 6 om det eventuelt fordelagtige ved at alle i hele verden havde engelsk som modersmål, er det eneste spørgsmål hvor de lavtuddannede har M>K-forskellen signifikant. Her skal nævnes at det gælder generelt for telefoninterviewmaterialet fra hele Norden at de præsumptivt svageste sociale grupperinger hvad engelskkompetence angår (ældre, lavt uddannede, lavt lønnede), er de mest positive over for visionen om engelsk som modersmål for alle. Den 'kommunikations-logiske' forklaring på det er naturligvis at virkeliggørelsen af visionen ville betyde enden på deres problemer med ikke at strække til sprogligt. Den supplerende 'socialpsykologiske logik' tager udgangspunkt i de svageste gruppers særlige 'sårbarhed' i mødet med engelskindflydelsen og forstår deres udtrykte relative engelskpositivitet som en 'positur' på et område hvor de føler sig truet og usikre på sig selv. Og posituren indtages altså – i forhold til den højst *abstrakte* 'ramme' der stilles op af spørgsmål 6 – af de lavtuddannede *mænd* (mere end af 'deres' kvinder). Når der omvendt ikke er nogen kønsforskel som reaktion på spørgsmål 6 blandt de højtuddannede, virker det ikke usandsynligt at man (m/k) mere generelt har set det som et højst hypotetisk og virkelighedsfjernt scenario, en uinteressant og helt betydningsløs problemstilling – og derfor har de højtuddannede mænd ikke følt noget større behov (end 'deres' kvinder) for at indtage den mere pro-engelske positur.

Opsummerende vil jeg mene at de ovenstående analyser gør det rimeligt at antage at konstruktionen af kønsidentitet er et væsentlig aspekt af den diskurs som telefoninterviewsvarene i E1-undersøgelsen udgør. Interviewets emne synes især at fungere som 'ramme' for konstruktion af positiv maskulinitet – men det sker vel at mærke kun når 'engelskindflydelsen på eget sprog og sprogsamfund' rejses som *abstrakt* ideologisk problemstilling. Analyserne viser endvidere at 'arbejde og studier' er et vigtigt moment i 'rammen', og at informanternes egen uddannelse (og dermed position på arbejdsmarkedet) synes at spille en rolle for den selv-fremstillende diskurs.

5. Køn og 'ordpurisme' i dybdeinterviewene [Thøgersen]

Når vi ser på de argumenter som informanterne i E2 brugte til at forklare deres holdningssvar, ser vi hurtigt hvordan især de abstrakte spørgsmål (4a og 4b) betyder noget forskelligt for forskellige informanter. Forskellige informanter beskriver 'engelskindflydelse' på vidt forskellige måder, ja, endda kan den enkelte informant operere med flere forskellige betydninger og dermed bringe flere forskellige, potentielt modsatrettede, 'holdninger' i spil. Man kan sige at informanterne viser forskellige strategier for at gøre spørgsmålet (og problemstillingen) relevant. Se fx dette svar på spørgsmålet om om 'der bruges for mange engelske ord':

- (1) *Må jeg lige spørge om noget? Er det øh – fagord? er det når vi siger ‘computer’ for eksempel, eller er det når vi fletter en engelsk frase ind når vi taler? [...] Jeg synes ikke [der] er for mange engelske låneord eller hvad det hedder [...] men jeg synes der er for mange -- gange hvor vi slår over i engelsk. Og det synes jeg [...] ikke fordi det i sig selv er dårligt, men fordi det tyder på hvor påvirkede vi er af... ikke at det er dårligt at være påvirket af engelsksprogede kulturer, men fordi vi burde være lige så påvirkede af vores egen sprogkultur. [Inf 18, kvinde, B]*

Informanten giver et (mindst) todimensionelt svar. På den ene side står ‘fag-’ eller ‘låneord’ som *computer* – som der *ikke* er for mange af. På den anden side står ‘engelske fraser’ som der *er* for mange af. Vel at mærke ikke fordi de i sig selv er problematiske, men fordi de er symptom på noget problematisk – at vi er mere påvirkede af ‘engelsksprogede kulturer’ end af ‘vores egen sprogkultur’. Hvad er så det ‘rigtige’ svar på spørgsmålet *er der for mange engelske ord?*, hvad er informantens ‘egentlige’ holdning (hvis det der er på spil overhovedet kan beskrives som ‘holdninger’)? I den konkrete situation hvor informanten bliver tvunget til at passe sin holdning ind i fastlagte svarkategorier vejer ‘fraserne’ åbenbart tungere end ‘låneordene’, for i sin afkrydsning svarer hun *overvejende enig*.

På tilsvarende måde kan vi se på de øvrige informanters svar og argumenter og forsøge at udlede hvilke aspekter ved problemstillingen de bringer frem, og dermed hvad der får dem til at svare som de gør.

5.1 Mændene taler om ‘arbejde’

Den mest slående kønsforskel i argumentationen er hvor hyppigt mændene nævner brug af engelsk i forbindelse med deres arbejde, og hvor relativt sjældent kvinderne gør det. Eller sagt med andre ord hvor tit mændene konstruerer maskulin kønsidentitet omkring temaet arbejde, og hvor sjældent kvinderne konstruerer feminin kønsidentitet omkring det. Af de 16 kvinder nævner 2 hvordan der bliver brugt (for) meget engelsk i forbindelse med deres arbejde. Af de 31 mænd nævner ca. 13 deres arbejde¹⁹, typisk som et eksempel på et sted hvor der bliver brugt mange engelske ord, men af og til også som eksempel på et sted hvor der ikke bliver brugt ret mange. Det interessante er imidlertid ikke om ‘arbejdet’ fremdrages som et meget eller lidt engelskpåvirket område, det interessante er at mændene igen og igen koncentrerer deres diskussion af engelskpåvirkning omkring arbejde.

---

¹⁹ Ind imellem kan det være svært at bestemme om informanten omtaler sin egen arbejdsplads eller ‘brancher’ i almindelighed, eller om det ord de nævner som godt eller skidt, tilhører deres fagsprog eller (om de opfatter det som en del af) almensproget.

Tabel 5 illustrerer forskellen ved at gengive resultaterne af en simpel optælling af hvor tit informanterne inden for den del af interviewet der omhandler spørgsmål 4 og 5, bruger visse 'arbejdsrelaterede' ord.

Tabel 5: Kønnenes brug af 'arbejdsrelaterede' ord i diskussionen af spørgsmålene 4a og 4b^{20,21}

	Mænd	Kvinder
Ord i alt	14393	9325
'Arbejdsrelateret'		
arbejd	arbejde, arbejdede, arbejder, arbejdet, arbejdsleder, arbejdsmæssigt, arbejdsredskaber, arbejdssammenhæng, lagerarbejder, terminalarbejder 16	arbejde, arbejder 3
job*	job 4	0
branche	branche, brancher, reklamebranchen 8	0
virksomhed*	virksomhed, virksomheden, virksomheder 6	0
industri*	industrisprog 1	0
firma*	firma, firmaet 3	0
fag*	fag, faggrupper, fagkreds, fagsproget, fagtermer 5	faglige, faglitteratur, fagområde, fagord, fagsprog, fagtermer 6
I alt	43	9

Det måske mest overraskende er at det er mænd i alle 'livsstile' der taler om deres arbejde. Det var nok forventeligt at de karrieresøgende A'ere, ledere i traditionelle mandefag, tager udgangspunkt i deres arbejde. Men det samme gør altså også lagerarbejdere og butiksansatte. Imidlertid fremdrages arbejdet for at argumentere for noget forskelligt. Det skal understreges at der er tale om tendenser og langt fra nogen en-til-en korrespondens; adskillige informanter inddrager argumenter som er mere typiske for en anden livsstil.

I livsstil A siges der typisk at der bruges mange, men ikke *for* mange engelske ord på arbejdspladsen – det er nærmest en nødvendighed at bruge engelske ord i deres, som det siges, 'højteknologiske', 'internationale' e.l. virksomhed. Se fx:

- (2) *Mange af de dokumenter som vi arbejder med til dagligt, de har engelske ord, de hedder noget engelsk. [...] Jeg synes det er udviklingen, altså, hvis ikke jeg kunne lide at arbejde i en internationale virksomhed som den her, jamen så kunne jeg jo finde noget andet [Inf 23, mand, A].*

²⁰ Man kunne som sammenligning med meningsmålingsdataene ovenfor have inkluderet 'studierelaterede' ord som 'studie', 'skole' etc. Når man læser interviewudskrifterne viser det sig imidlertid hurtigt at 'studierelaterede' ord for denne voksne informantgruppe tilhører et andet repertoire end 'arbejdsrelaterede', nemlig et om børn, børns sprog og hvad børn lærer i skolen

²¹ * angiver at der er søgt på 'bogstavstreng' og ikke på 'ord'. Det betyder at også bøjningsformer og afledninger og sammensætninger der skønnes relevante medtælles, altså fx 'lagerarbejder' og 'arbejdsredskab' men ikke 'samarbejder'

I samfundet udenfor kan der derimod godt være for mange unødvendige engelske ord, a la det argument vi så informanten fremføre i (1) – der er altså ikke nogen én til én-korrespondens mellem fokus på arbejde og engelskpositivitet.

D’erne, arbejdere i traditionelle virksomheder, siger noget lignende om deres arbejde, nemlig at der ikke bruges for mange engelske ord – men her i kombination med en udtrykt opfattelse af at der faktisk *ikke* bruges mange. Ligesom blandt lederne kan det dog godt kombineres med udsagn om at der bruges for mange engelske ord andre steder, fx blandt unge, sådan at resultatet på afkrydsningsskalaen bliver et forholdsvist *enigt* svar.

Blandt B’erne og C’erne, de ’moderne’ *livsstile*, fremdrages arbejdslivet også, men her er det typisk for at sige hvordan der *bliver* brugt for mange engelske ord i visse brancher, af visse personer osv.

- (3) *Der er nogle brancher som blandt andet reklamebranchen der excellerer i de her ord. Og problemet er [at]de skifter hele hvad hedder det vocabularyet ud hvert år fordi det skal lyde smart, og de skal helst lige være et hestehoved foran kunderne. Så de har altid nogle nye ord for nogle ting og så sidder kunden ”neej”, det vil han gerne betale to tusind kroner for i timen ikke. Selvom hvis du tager og oversætter ordet [og] lige tænker over hvad ordet betyder, så findes det formentlig allerede. [Inf 3, mand, B]*

Det der er i fokus, er altså ’blære-effekten’ ved brug af engelske ord. En kritisk holdning til den ser i øvrigt ud til at forene de ’lave’ mod de ’høje’ på tværs af skellet mellem ’traditionelt’ og ’moderne’, nemlig derved at de to ’lave’ livsstile nævner ’jobtitler’ som et særligt område – ikke nødvendigvis som et særligt centralt eller vigtigt område, men stadig øjensynligt vigtigt nok til at nævnes:

- (4) *Vi kan jo alle sammen hedde et eller andet åndssvagt på engelsk så det lyder rasende fint, ikke. [...] Altså jeg har det jo ikke skidt med at sige at jeg er lagerarbejder, vel altså, men der findes garanteret et smartere engelsk ord for det som ville lyde skidegodt hvis du skulle ud at score på et eller andet diskotek [Inf 34, mand, D].*

Ser vi altså på mændene alene, synes der at være tale om noget man kunne kalde en ’diskursiv kamp’: Sprogholdninger og især konkurrerende definitioner af problemstillingen bruges til at markere sociale positioner og oppositioner. Det er tydeligt hvordan det som af én gruppe opfattes som nødvendige og uomgængelige fagord, af andre opfattes som overflødigt, lånte fjer og tom staffage. Når informanter i en livsstil kritiserer en anden livsstils brug af engelske ord – som i (3) - er det selvsagt ikke en kritik af ordene, det er en kritik af livsstilen(s medlemmer). Kritikken er derfor heller ikke så meget et normativt krav om sproglig

standardisering; 'de skal bruge ord som jeg forstår', som det er en udfordring af deres viden og (i videre forstand) deres magt; 'de skal ikke tro de kan dupere mig ved at bruge engelske ord', 'de skal ikke tro de er noget'. Netop derfor er det arbejdet (ens eget og andres) der fremhæves, for jobpositionen er det tydeligste eksempel på en status som nogle har, og andre ikke har. Man kan sige at mændene fremdrager arbejdet som diskursivt felt for at kunne konstruere maskulinitet omkring de oppositioner som arbejdsmarkedet frembyder. De konstruerer altså maskulinitet som en kamp om social prestige og 'kapital' i Bourdieus betydning (Bourdieu 1992, introduction)

5.2 Kvinderne taler om 'identitet' og 'fællesskab'

Det er ikke lige så tydeligt ét aspekt ved engelskindflydelsen som kvinderne typisk er optaget af i forbindelse med de 'abstrakte' spørgsmål (4a og 4b). Der er dog nogle emner som bringes op oftere af kvinder end af mænd. Det er langt oftere kvinder end mænd der drøfter 'identitets-' og 'kulturelle' aspekter ved engelskpåvirkningen. Som en illustration bruges 'identitets- og kulturelle ord' ('identitet*', 'kultur*', 'historie*', 'fællesskab*') 10 gange i kvindernes besvarelser mod 3 gange i mændenes. Og det skal her (som i de andre talsammenligninger) ses i forhold til at mændene siger ca. 50 procent flere ord end kvinderne (se 'ord i alt' i tabel 5).

Det er vigtigt at holde fast i at kvindernes eksplicite brug af et repertoire der drejer sig om 'identitet', ikke betyder at de i højere grad end mændene bruger deres svar til at konstruere 'identitet'. Mændenes tale om 'arbejde' er i lige så høj grad en selvfremsættelse og en identitetskonstruktion. Forskellen er *hvilken* identitet der konstrueres, og hvad den kan bruges til. Ligesom mændenes 'arbejdsrepertoire' kan bruges på forskellige måder i forhold til engelsk, fx til at argumentere for 'nødvendigheden' af sin egen engelskbrug eller 'overflødheden' af de andres; kan også kvindernes 'identitetsrepertoire' bruges på forskellige måder. Typisk er kvindernes diskussion af engelsk udspændt mellem 'truslen mod fællesskabet' og 'den enkeltes frihed til at vise sin kreativitet'. Det hyppigste er at bruge 'kulturelle' argumenter for at argumentere for 'fællesskab', så det vil jeg først give nogle eksempler på; derefter vender jeg mig mod argumenter for 'den personlige kreativitet'.

De kulturelle argumenter kan bruges til at imødegå synet på engelsk ordbrug som en trussel mod 'danskheden' ('jeg tror ikke det går ud over vores identitet at...'), men langt oftere er det tilfældet at de bruges for at sige at der er for mange engelske ord i dansk, eller at man i hvert fald skal passe på at der ikke kommer det:

- (5) *Jeg synes også man skal værne om det [dansk]. Fordi det er en del af vores identitet, vores sprog. [...] Altså det vil vel nødvendigvis give en følelse af fællesskab når man taler det samme sprog [Inf 29, Kvinde, C].*

Et andet men beslægtet argument imod for meget engelsk, er det vi så en aftegning af i (1), nemlig brugen af 'fraser' eller 'slang', noget som især forbindes med unge, og som der generelt ses på med kritiske øjne. Kvinderne fremdrager noget oftere end mændene denne problemstilling. Der er således 27 eksempler på 'kodeskiftrelaterede ord' ('frase*', 'ung*', 'slang*', 'påvirke*') blandt kvinderne mod 11 blandt mændene.

Endelig, og det er måske lidt overraskende, taler kvinderne oftere om computerteknologi end mændene gør, der er således 24 eksempler på 'computer*', 'data*', 'internet*', 'chat*' blandt kvinderne mod 14 blandt mændene. Computere fremdrages i flere typer af argumenter, men først og fremmest hævdes det at der er for mange engelske ord i forbindelse med computere, og at det gør det sværere end det behøver at være at lære at håndtere computere. Sproget er altså med til at sætte en social barriere mellem dem der kan bruge computere, og dem der ikke kan. Det er især, men ikke udelukkende, kvinder der fremdrager brugen af engelsk i forbindelse med computere som noget problematisk.

I forhold til alle tre argumenttyper mener jeg man kan sige at kvinderne konstruerer feminin kønsidentitet omkring 'lighed' og 'fællesskab'. De engelske ord udgør en potentiel trussel mod vores fælles kulturelle identitet; og opretholdelsen af denne identitet og det fællesskab den giver, kræver et vist mål af standardisering og ensretning. Man kan se den kritiske holdning til 'kodeskift' og lignende ungdommelig brug af engelsk som et krav om ikke at stikke af fra normen, ligesom man kan opfatte kritikken af engelsk i forbindelse med computere og de problemer det giver nogle, som endnu et krav om solidaritet og lige adgang for alle. Hvor sproglig afvigelse kan være en barriere, må sproglige afvigelser udjævnes.

Men på den anden side står altså argumenter til fordel for 'den personlige kreativitet'. Det er som sagt også oftere kvinder end mænd der ser det positive i at have flere forskellige ord for samme sag. Dette ses dels afspejlet i at det i noget højere grad er kvinder end mænd der siger at de fortrækker at 'bruge begge' i spørgsmål 5a, b og c (19,7 % mod mændenes 13,7 %). Men det ses også afspejlet i kommentarer som disse:

- (6) *Det er en rigdom for os på dansk at vi kan have betydningsnuancer mellem det engelske og det danske ord - så på den måde er det virkelig en rigdom [Inf 18, kvinde, B]*

- (7) *Det er fedt at have [et] dansk substitut som er helt forståelig[t]... Jeg ved ikke, jeg synes begge dele er okay, hver ting til sin tid når det er hensigtsmæssigt og alt sådan noget.* [Inf 12, kvinde, B]

Som en grov generalisering kan man altså sige at den maskuline kønsidentitet der fremstilles, pointerer konkurrenceperspektivet, mens den feminine pointerer 'fællesskab' og 'identitet'. Der er ikke langt herfra og til 70'er-feminismens stereotyper af mænd der konkurrer og afbryder og kvinder der støtter og samarbejder. Der er dog én væsentlig forskel. Jeg siger ikke noget om hvordan mænd og kvinder faktisk opfører sig – om kvinder er mere samarbejdende og mænd mere konkurrerende – jeg konstaterer blot at det er aspekter der kommer frem i de to køns selvfremsstilling, deres idealbillede af hvad det vil sige at være mand respektive kvinde i mødet med en mandlig interviewer. Det er slet ikke umuligt at denne forskel i selvfremsstilling er blevet forstærket netop af 70'er-feminismens stereotyper...

Denne *kvalitative* kønsforskelse er ret klar, men det er et åbent spørgsmål om den kan forklare den *kvantitative* kønsforskelse der optræder i E1-materialet og i mindre grad i E2-materialet. Det har jo netop vist sig hvordan både det maskuline repertoire om 'arbejde' og de feminine om 'fællesskab' og 'identitet' kan bruges til at argumentere *for* såvel som *imod* at der bruges for meget engelsk. Faktisk er det nok netop dét der er sådanne diskursive repertoires store fordel, at de er åbne for fortolkning og at de tilpasses og bearbejdes til den konkrete argumentation. I det øjeblik et diskursivt repertoire kan ekspliciteres, kan det også modsiges og vendes mod sig selv. Ikke desto mindre kan man forestille sig at der er visse *default*-læsninger af repertoirene, og at det er disse der giver statistisk udslag i E1.

Data ovenfor er især taget fra spørgsmålet om hvorvidt der er 'for mange engelske ord', 4a, og ikke om hvorvidt der skal 'laves nye ord', 4b. Det skyldes at de kvalitative kønsforskelle er noget mindre på dette sidste spørgsmål. Praktisk talt alle informanter, uafhængigt af køn, er ret negative over for afløsningsord, uanset om de mener der bruges for mange engelske ord eller ej. Det lyder måske selvmodsigende, men er det ikke med vores nyvundne indsigt i informanternes forståelse af, og argumenter omkring, det første spørgsmål. Vi så hvordan 4a drejer sig om alle mulige former for engelskbrug, slang, engelsk som fagterminologi osv. I spørgsmål 4b drejer det sig mere snævert om at oversætte 'nye ord vi får ind i sproget'. Men som vi så i (1) er det ikke er 'nye ord' informanterne har noget imod, det er engelsk som 'lånte fjer', engelsk som bruges for at pumpe en ting op til noget større end den er osv. Det drejer sig altså ikke om at lave nye danske ord, men, som det ofte siges, om at 'bruge de ord vi allerede har'.

5.3 Kønsidentiteten og de konkrete ordpar

Det store paradoks vi satte ud for at undersøge, var hvordan det kan være at mændene er mere positive over for engelsk når spørgsmålene stilles abstrakt, og kvinderne mere positive når spørgsmålene stilles som konkrete ordpar. Som ovenfor tror jeg også her at man kommer tættest på forklaringen ved at se på hvordan spørgsmålene opfattes. Vi så at modstanden mod engelsk er mod den 'overflødige', 'unødvendige' brug, når man bruger engelske ord på steder hvor man 'lige så godt kunne sige...'; og den modstand gælder begge køn og alle livsstile – forskellene drejer sig om *hvad* man finder er 'nødvendigt' og 'overflødigt'.

Der er imidlertid ikke nogen der opfatter de engelske ord i 5a, b og c som 'overflødige' 'bullshit-' eller 'slangord', tværtimod, det drejer sig om helt almindelige (og 'nødvendige') hverdagsord. Informanterne opfatter altså ikke at der er en 'naturlig' ideologisk sammenhæng mellem 4a (og/eller 4b) og 5a, b og c. Men det i sig selv forklarer jo ikke at der faktisk er en kønsrelateret 'omvendt' korrelation mellem reaktionerne på ordpurisme som hhv. abstrakt og konkret problemstilling. Det er da også svært at finde særlig stærke argumenter for valg af enten det danske eller det engelske ord i interviewene. For informanterne (og sikkert enhver anden sprogbruger) er ordvalg ikke et bevidst valg, man bruger de ord der ligger lige for; og spørger en interviewer hvorfor man bruger dem, svarer man at det er fordi de er de 'almindelige', 'naturlige', 'bedste', 'mindst klodsede' e.l., og det gør man uanset køn.

Men der er en enkelt interessant kønsforskel: Hvor mændenes argumenter imod 'e-post' er at det lyder 'gammeldags' eller at det er unødvendigt at opfinde et dansk ord for noget der allerede har et godt engelsk ord, er der to kvinder som eksplicit fremhæver de sociale konnotationer ved at bruge et sådant ord:

(10) *'Det er krukken, og man vil være provokerende måske, ikke. Og sådan 'det er da dansk, vi skriver da dansk' og sådan noget ikke'* [Inf 13 kvinde, B].

(11) *'Hvis der er nogen der skriver e-post nu, til mig, eller siger e-post, virker det insisterende på noget dansk ikke'* [Inf 12, kvinde, B].

Det ser i disse citater ud til at det danske ord faktisk har de karakteristika som de engelske blev kritiseret for ovenfor: nemlig at de er overflødige, duperende, at de stikker ud osv. Det kunne altså se ud som om at det kvinderne opponerer imod – både når de er engelskpositive og når de er engelsknegative – er det der stikker ud, det der er unødvendigt markeret osv. Igen kan man pege tilbage på de overordnede argumenter, at kvinderne har tendens til at fokusere på lighed og fællesskab og den ensretning der kræves for at opretholde et fællesskab, mens mændene fokuserer på konkurrencen, friheden til at stikke ud og markere sin egen position –

hvilket selvfølgelig også indebærer at udfordre andres stikken ud. Man kan sige at kvindernes feminine identitet bygges omkring mange valgmuligheder *inden for normen*, mens en del af mændenes maskuline identitetsbygning er at *overskride og udfordre normen*.

Et andet interessant aspekt som man ser ansatser til, er at de to køn konstruerer det helt grundlæggende spørgsmål om 'hvorfor vi har ord' forskelligt. Et par mænd afviser 'bodyguard' med argumentet 'vi har allerede livvagt der er ikke noget behov for bodyguard'. Kvinderne (og størsteparten af mændene) 'ser ikke bodyguard som noget problem', og de foretrækker derfor det engelske eller oftere 'begge'. Det interessante er at bemærke hvordan det første argument har præmissen at der skal være *behov* for et ord for at give det eksistensberettigelse, det andet giver det berettigelse blot fordi det ikke er noget *problem*. Vi ser tilsyneladende forskellen mellem at konstruere sprog som et værktøj, der skal være så effektivt og strømlinet som muligt, eller som en identitetsmarkør der skal have så mange udtryksmuligheder som muligt. Heraf følger det hvordan nogle mænd ved at konstruere sprog som et 'værktøj', fremstiller sig selv som praktiske, mens kvinderne ved at konstruere sprog som en identitetsmarkør, fremstiller sig selv som kreative.

Spørgsmålet om hvorvidt og hvordan de kvalitative forskelle i diskursive repertoier afspejles i de kvantitative forskelle i afkrydsninger kunne være emnet for en selvstændig, mere teoretisk artikel. For indeværende konkluderer jeg blot at de diskursive repertoier har et vidt rum for fortolkning og bearbejdning. Vi har således set hvordan både 'arbejds'- og 'identitets'-repertoiret kan bruges til at argumentere engelskpositivt såvel som engelsknegativt. Samtidigt er der dog en tendens til at mændenes arbejdsrelaterede repertoier oftere bruges til at diskutere abstrakt engelskpositivt mens kvindernes fællesskabsargumenter bruges mere abstrakt engelsknegativt. Dvs. man argumenterer oftere for at der er behov for engelsk i forbindelse med arbejdet og at engelsk er en trussel for fællesskabet end vice versa. Og præcis omvendt gælder det for de tre konkrete ordpar: Man bruger oftere arbejdsrelaterede repertoier til at argumentere for at have ét ord for en ting (værktøjsmetaforen) og identitetsrelaterede til at argumentere for at have flere (den bredere palet) end vice versa. Ydermere så vi hvordan spørgsmålet om de konkrete ordpar ikke så meget drejede sig om valg mellem dansk og engelsk, men mere var et valg mellem et *markeret* (dansk) ord og et *umarkeret* (engelsk); og endvidere hvordan 'arbejds'- og 'konkurrence'-repertoierne øjensynligt ser mere positivt på at bruge det markerede alternativ end 'fællesskabs'-repertoiret.

6 Konklusion

Når spørgsmålet om holdning til engelske ord rejses som abstrakt sprogpolitisk spørgsmål, fremstår mændene som mere engelskpositive end kvinderne (M>K). Når spørgsmålet rejses som et spørgsmål om konkret ordpræference, forsvinder kønsforskellen, eller også fremstår kvinderne som mere engelskpositive end mændene (K>M). Denne 'omvendte' kønsforskel behøvede ikke at plage os – den kunne afvises som en tilfældig og uinteressant inkonsistens – hvis det ikke var for at den samme inkonsistens fremkommer i telefoninterviewene i alle de germansktalende sprogsamfund i Norden (tabel 1). Ikke mindst mønsterets tværnationale konsistens har virket stærkt dragende og udfordrende på os som analytikere. Her er noget at forklare.

Vi har med udgangspunkt i en forståelse af *samtalen* (herunder interviewet i såvel struktureret som ustruktureret form) som *skueplads for identitetskonstruktion* forsøgt at komme tættere på den tilsyneladende inkonsistens. Vi har valgt den atypiske fremstillingsform hver at give sin analyse i stedet for at forsøge os med en universel. Kristiansen behandler skalaafkrydsningerne fra telefoninterviewene som diskursive data der kan og skal tolkes socialpsykologisk; imidlertid bevirker dataens art at ræsonnementerne med nødvendighed må referere mere til 'socialpsykologiske mekanismer' end til 'diskursive repertoarer'. Thøgersens data fra dybdeinterviewene lægger anderledes op til at der kan og skal fokuseres mere på 'det de siger' end på de psykologiske tolkninger. Således ligger det i kortene at vi får problemer med en fælles konklusion.

Der kan imidlertid peges på nogle fællestræk ved vores respektive besvarelser af hvorfor vi får den 'omvendte' kønsforskel. Begge besvarelser søger at forstå den tilsyneladende selvmodsigelse ved at koble den til konstruktionen af kønsidentitet, og begge analyser antager at forklaringen ligger i kønnes (re)konstruktion af et positivt selvbillede – af hvad det vil sige at være mand respektive kvinde. Mere konkret er det et interessant fællestræk at begge analyser finder frem til 'arbejde' som en langt vigtigere 'brik' i mændenes konstruktion af positiv kønsidentitet end i kvindernes. Sidst men ikke mindst skal det fremhæves at begge analyser kommer frem til at informanterne tydeligvis ikke oplever nogen 'naturlig' eller 'tvingende' sammenhæng mellem ordpurisme som abstrakt problemstilling og som konkret ordvalg; analyserne supplerer hinanden i at falsificere udgangsforståelsen af de 'omvendte' hhv. abstrakte og konkrete holdningstilkendegivelser som en slags selvmodsigelse.

Samtidig fører de to analyser til ret forskellige svar på hvad det er for en maskulinitet og femininitet der fremstilles. Kristiansen finder (indlæser) i sine data en maskulin identitet der

centreres omkring 'selvsikkerhed': Mænd insisterer på at 'have fod på tingene' og 'ikke at føle sig truet af globaliseringen'. Denne diskursive selvsikkerhed ses som udtryk for en følt trussel mod den traditionelle manderolle. Den 'omvendte' kønsforskel forklares alene og udtømmende af mændenes oplevelse af social usikkerhed; forklaringsmodellen og dataene giver ikke mulighed for at tilskrive engelskindflydelsen nogen betydning for konstruktionen af positiv kvindelig kønsidentitet. Thøgersen finder (indlæser) en maskulinitet der centreres omkring 'konkurrence' og 'social kamp mellem ulige grupper' – og en femininitet der centreres omkring 'kultur' og 'identitet', på den ene side de grænser som et fællesskab sætter for den enkeltes udtryksmuligheder, på den anden side mulighederne for at udtrykke sig *inden for* fællesskabets grænser.

Det er et væsentlig fællestræk ved begge analyser at vi bestræber os på at se – eller skabe – en konsistent kønsidentitet neden under de tilsyneladende inkonsistente sprogholdnings-svar. Den bestræbelse skal nok undervejs have forledt os til en enkelt *ad hoc*-forklaring eller to – har vi en fælles fornemmelse af. I sidste ende er vi ret usikre på hvor langt vi er kommet med at forstå den 'omvendte' kønsforskel. Men vi håber at have skrevet om den på en måde der kan stimulere til diskussion, ikke bare om hvordan denne 'provokerende' kønsforskel skal forstås, men også om forholdet mellem teori og metode og resultat.

[6.307 ord (afsnit 4 ekskl.)]

Litteratur

- Bourdieu, Pierre. 1992. *Language and Symbolic Power*, Oxford: Polity Press
- Dahl, Henrik. 1997. *Hvis din nabo var en bil*, Viborg: Akademisk Forlag
- Deuchar, Margaret. 1988. A pragmatic account of women's use of standard speech. Jennifer Coates and Deborah Cameron (eds) *Women in their speech communities*. London: Longman, 27-32.
- Eckert, Penelope & Sally McConnell-Ginet. 2003. *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fishman, Pamela M. 1980. Conversational insecurity. Howard Giles, W.P. Robinson and P. Smith (eds) *Language: social psychological perspectives*. Oxford: Pergamon, 127-132.

- Fishman, Pamela M. 1983. Interaction: the work women do. Barrie Thorne, Cheri Kramarae and Nancy Henley (eds) *Language, gender and society*. Rowley, MA: Newbury House, 89-102.
- Goffman, Ervin. 1967. On face work. *Interaction Ritual*. New York: Doubleday, 5-45.
- Hansen, Erik & Jørn Lund. 1994. *Kulturens Gesandter. Fremmedordene i dansk*. København: Munksgaard.
- Hogg, Michael A. & Dominic Abrams. 1988. *Social identifications. A social psychology of intergroup relations and group processes*. London and New York: Routledge.
- Kristiansen, Tore. 1992. Køn og sproglig usikkerhed. Britt-Louise Gunnarsson/Caroline Liberg (udg.): *Språk, språkbruk och kön*. Rapport från ASLA:s nordiska symposium Uppsala, 7-9 november 1991. ASLA:s skriftserie 5, Uppsala 1992: 97-106.
- Jarvad, Pia. 1995. *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal
- Jarvad, Pia. 1999. *Nye Ord. Ordbog over nye ord i dansk 1955-1998*. København: Gyldendal.
- Lakoff, Robin. 1975. *Language and woman's place*. New York: Harper and Row.
- MIN-projektets hjemmeside: <http://www.uib.no/moderne>
- Nichols, Patricia C. 1983. Linguistic options and choices for black women in the rural south. Barrie Thorne, Cheri Kramarae and Nancy Henley (eds) *Language, gender and society*. Rowley, MA: Newbury House, 54-68.
- Potter, Jonathan & Margaret Wetherell. 1987. *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Riber Petersen, Pia. 1984. *Nye ord i dansk*. København: Gyldendal.
- Sandøy, Helge. 2002. Moderne importord i Norden. Ei gransking av bruk, normer og språkholdningar. *Sprog i Norden*. Oslo: Novus, 73-100.
- Tajfel, Henri & John C. Turner. 1979. An integrative theory of intergroup conflict. W.G.Austin and S.Worschel (eds) *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA. Brooks-Cole, 33-47.
- Thøgersen, Jacob. 2004. Attitudes towards the English influx in the Nordic countries: A quantitative investigation. *Nordic Journal of English Studies* vol 3 no 2, 23-38.
- Thøgersen, Jacob. 2005a. Sprog og interview, interview og sprog, *NyS* 33, 9-41.
- Thøgersen, Jacob. 2005b. The quest for objectivity in the study of subjectivity, *Acta Linguistica Hafniensia* 37, 217-241.
- Trudgill, Peter. 1972. Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in Society* 1, 131-195.

Tekst 6

Language attitudes and the ideology of the Nordic

Jan-Ola Östman & Jacob Thøgersen

1. Aim

The aim of this study is to explicate the ideology behind the scenes of ‘the Nordic community’ and to have a closer look at the status of that community and that ideology in the beginning of the 21st century. The starting point is an historical one (or, indeed, a mythical one, a codified view of ‘the good old days’), in terms of which the concept of the Nordic community is seen as a viable characterization of an era when the geographical area in – roughly – the northwest of Europe was a common language community, and its members had largely common interests.

We approach ‘the Nordic’ through a comparison of the (language) attitudes and ideologies of the individuals in the member communities with the general ideology of that community. In this process the very notion of ideology will require dissecting; as a pre-theoretical departure, we take ideology to be manifested in the official language planning activities of the respective communities and in the discourse in which those activities are embedded.

Manifestations of community members’ ideologies were collected by scholars in the project *Modern imports in the Nordic languages* (the MIN-project) through extensive, interactive, in-depth interviews in seven Nordic communities: Denmark, Norway, Sweden, Iceland, Finland, the Faeroe Islands, and Swedish-language Finland.²²

Our overarching tasks are twofold. First, we wish to compare the differences that are expressed in the seven communities – in view of the common aspects of the history and traditions of the communities, and with a view to getting a deeper understanding of the ontology of the (or, indeed, *a*) Nordic community in late modernity. Secondly, and ultimately, we are interested in the ideology, thoughts, and arguments that are at the heart of the different views that the members of the respective communities express: Is ‘the Nordic project’ (still) perceived as a joint project, and is it perceived very differently in the different Nordic communities? A

---

²² We would like to thank the scholars working on these issues in the seven communities for lengthy discussions over the years, and for permission to get acquainted with, and use excerpts from the interviews they have collected: Catharina Nyström Höög (Swedish), Jógvan í Lon Jacobsen (Faroese), Marit Merete Lunde (Norwegian), Leila Mattfolk (Finland Swedish), Hanna Óladóttir (Icelandic) and Saija Tamminen (Finnish). The Danish material was collected by Jacob Thøgersen. An earlier version of this study was distributed to these scholars, and commented on by several of them.

central perspective in our approach is Benedict Anderson's (1991) notion of 'imagined community'.

2. Background and perspectives

The seven communities picked out as representatives of what the inhabitants in the Nordic countries themselves refer to as Norden ('the North') are the most populous in the area.

Areally, Sweden and Norway together constitute the Scandinavian Peninsula; together with Denmark these three countries are commonly, and also in this study, referred to as Scandinavia, and their languages are referred to as the Scandinavian languages. The three languages are very closely related – so much so that Danish, Norwegian and Swedish are typically held up as good examples of a linguistic situation where these three would be considered different dialects if they were spoken in the same nation. To be sure, it is part of the tradition, mythical or not, that speakers of Danish, Norwegian, and Swedish should have mutual understanding of each other's languages. This is even put forth as a fact in the official website of the Nordic Language Council (www.norden.org). Faroese and Icelandic are genetically related to the Scandinavian languages, but more distantly so, and are not (believed to be) immediately comprehensible to speakers of Scandinavian. Politically, the Faeroe Islands belong to Denmark, and all Faroese are bi-lingual to some extent. Iceland was formerly under Danish rule, and Danish is still taught in Icelandic schools. Finally, Finland has two national languages, Finnish and Swedish. Finnish is a Finno-Ugric language and as such genetically not related to the other, Germanic *i.e.*, Indo-European languages.²³ When in the following we speak of 'inter-Nordic (language) understanding' this is meant as a short-hand to grasp the rather complex communication situations in this area as a whole. Spelled out, we should rather be speaking about: 'inter-Nordic use of Scandinavian languages as mother tongue(s) and/or foreign language(s)'. When native speakers of the three Scandinavian languages speak with each other, they will typically use their mother tongue, and the communication will in effect look more like an 'inter-dialectal' one. When one or more non-native speaker, *i.e.* a Faeroese, Icelandic or Finnish speaker, is present, he or she will use one of the Scandinavian languages as a foreign language, and the situation will be more of a *lingua franca* situation.

For centuries, these communities have had substantial (sometimes politically forced) cooperation and similar interests. To a large extent as a result of the influence of the national romantic movement, the Finnish, Icelandic and Faroese communities felt themselves to be un-

---

²³ For an overview of the Nordic languages, see Vikør (1993), Kristiansen & Sandøy (this volume).

der constant pressure from some of their neighboring communities, and went through different phases in a direction of getting more self-determination as communities, and even as nations. With time, a common notion of ‘the Nordic’ started to emerge, when all of the Nordic communities joined forces to reclaim the ideology they felt had once been. One concrete result of these strivings was the pan-Nordic Stockholm meeting in 1869, when a more focused plea for ‘Nordicity’ in the sense of bringing the Scandinavian languages closer together was explicitly commenced.²⁴ This meeting can be characterized as the culmination of the first wave of the Nordic project.

The Nordic project of the late 19th century was an outgrowth of national romanticism. It had special relevance for communities like Finland that were not independent at the time and Norway with a relatively short history of independence; the concept of a nation-state with one language clearly helped in establishing general support from the man and woman in the street in the fight for national self-determination. But also among nations with a longer history of independence, Denmark and Sweden, national romanticism was a reaction towards the threat to independence and national identity from the more powerful southern neighbor Germany.

A second wave of Nordic nationalism sprang forth after WWII, partly as an Anti-German movement, partly – and as a corollary to this – as a quest for a focus on the local. National-locally, this was *inter alia* manifested in the establishment of language planning councils (‘språknämnd’, ‘språkråd’) in the Nordic countries – for an overview, see Sandøy & Östman (2004); cf. also Galberg Jacobsen (2005).²⁵ But there was variable interest in the Nordic project; *e.g.*, whereas in Norway the general interest was very warm, it was not always so enthusiastic in Denmark. The second half of the 20th century has seen the creation of a vast number of Nordic institutions and pan-Nordic committees, research projects and networks.²⁶ All of these have been crucial in bringing the languages and people of the Nordic communities closer together, and have (variably, but clearly) succeeded in enhancing mutual understanding between the communities and groups.

As Europe has become more integrated, not least in the advance of the European Union, the Nordic societies have also undergone changes. Politically, there has been a constant shift of political power between the right and the left, without ever reaching the extremes in either

---

²⁴ Cf. Sudmann (1970) and other studies over the years in the journal *Språk i Norden/Sprog i Norden*.

²⁵ It is the task of the language councils not only to give advice, but also to represent their respective communities when their members negotiate with members of other councils about language planning issues. A good overview of the cooperation between the Nordic language councils is given in Sudmann (1970); many articles in the 1971 issue of the journal *Språk i Norden / Sprog i Norden* deal with the influences of one Scandinavian language on another.

²⁶ The MIN-project, and the INS-project that will be dealt with below, are good examples of this trend.

direction – in fact, Norden has made it a virtue to always stay in the middle. Similarly, there has been a constant shift of interest in local issues vs. in global interests. The idea of personal/individual membership in one and only one nation has gradually given way to a general feeling of belonging to a world community, coupled with a decrease in the importance of party-political ideologies. Identity is no longer an essentialist, once-and-for-all acquired (or even genetically defined) quality, but something flexible and ever-changing. This state of affairs is what we have come to refer to as ‘globalization’.

From the point of view of the individual, globalization has meant an explosion of communication facilities, so that more events potentially enter the discourse world of more people than in earlier periods of history. At the same time a number of democratization processes have taken place, which have resulted in increased public awareness and a constant demand for macro-level explanation and legitimation for actions, coupled with the (inevitable) strategic (mis-)use of such democratization processes for one’s/the society’s own good. (See Verschueren, Östman & Meeuwis 2002.)

Running in parallel to the idealism of national romanticism we have an equally influential faction, or ‘ideology’, in the materialism of rational (Marxist) positivism. In recent history, these two ideologies have often construed themselves as opposites, one being a counter-movement to the other. However, the relationship of Marxism to ideology is a complex one. On the one hand, Marxism is construed as a political ideology; that is, one can speak of the equality, liberation and enlightenment of the masses as important parts of a Marxist ‘ideology’. On the other hand, ‘ideology’ in Marxist rhetoric is a negative concept; it is the oppressive beliefs of the hegemonic elite of a society that lead the oppressed to act against their objective self-interest. In this view, Marxism as a process can be viewed as a demand for people to rise from the state of ‘ideology’ to the state of ‘rationality’. *In extremis*, de-ideologization is part of Marxist ‘ideology’.

It is popularly claimed that such a ‘de-ideologization’ has in fact come about after the end of the cold war, when there is no competition between the great ideologies of ‘Marxism’ and ‘capitalism’. Capitalism and the ‘rationalization’ of the market, it seems, has won the battle. This is the present situation that Francis Fukuyama (1992) refers to as *The End of History*.

Whether this is the same ‘de-ideologization’ as Marxism prophesized, or its complete opposite, is a debate we will not embark on. We will only point out how economic thinking, an important part of Marxist ‘ideology’, is becoming more important in the everyday lives of, in particular, citizens in ‘the Western world’. In fact, globalization has taken the form of a general marketization process with concrete influence on the individual: in the big scheme of

things, what has become decisive is not who you are but the market value of your production and consumption. Rational arguments take over; with globalization we are, in fact, back to positivistic thinking. Thus, when in this study we speak of ‘rationalism’ or ‘rational ideologies’, we do not refer to the 18th century school of intellectuals, but to the paradox of ‘ideologies’ that construe themselves as not smitten by ‘ideology’ but as being able to grasp the world as it really is – typically measured by market value. And in that set-up there is no need to worry about (any other) ideologies.²⁷

The very concept of ‘ideology’ itself has in this process become watered down, from signifying an *ideal*, a vision to live and die for, to approaching a common-sensical impression of the world, ‘the way things just are’. Within linguistics, and as something of the official view of the International Pragmatics Association, its Secretary General, Jef Verschueren (1999: vii) phrases it as follows:

‘Ideology’ is interpreted as any constellation of beliefs or ideas, bearing on an aspect of social reality, which are experienced as fundamental or commonsensical and which can be observed to play a normative role.²⁸

The expected counter-reaction to globalization has already been around for some time: glocalization. Glocalization incorporates the global, and appropriates it to various degrees. The national and the global are not either-or views, but parameters that have lives of their own – sometimes in collaboration with each other, sometimes not.

Glocalization is a regionalization process, where the local perspective is given more attention than in processes of globalization. In this study, we will suggest that in the larger scheme of things glocalization is taking the form of an ideology that aligns itself with romanticism. This means that the Nordic countries have recently embarked on what we can call a third stage of ‘romanticism’. This third stage is not primarily one in terms of nation-state nationalism, but a more local movement, one in terms of ‘extended locality’ (cf. Östman 2004).

To reiterate, our line of argumentation is as follows. (1) ‘The ideology of the Nordic’ is inscribed with the values of (national-)romanticism from whence it came. (2) Over the last decades, the pendulum has swung in favor of (economic) rationalism rather than ideology, *viz.* globalization. (3) We are now beginning to see the expected reaction against globalization, *viz.* glocalization. (4) In the search for a viable reaction to the pressure from Anglo-American glo-

---

²⁷ In this line of thinking, globalization is a wave against romanticism, and – more interestingly – globalization is not a ‘new’ thing: as a phenomenon, it is a hermeneutically enhanced counter-movement against previous states of affairs. This also means that what we see as a present-day lack of interest in ideologies is nothing new.

²⁸ On ideology, see further, *e.g.*, Thompson (1984).

balization, ‘the ideology of the Nordic’ may present itself as an already well established repertoire – hence a ‘third stage of Nordicity’. However, we should not expect the old forms of ‘Nordicity’ to simply be reused. More likely ‘Nordicity’, if at all viable, will be reworked, rephrased, recontextualized, and re-appropriated in view of the challenges presented by the late modernity of today. Further, we should not either expect that every Nordic community uses ‘Nordicity’ to the same extent or appropriate it in the same way. Ultimately, as scholars we need to approach society on its own terms, non-essentialistically, but historically informed.

In our quest for an explication of the Nordic, we will encounter different manifestations of glocalization throughout this study – all more or less couched in terms of ideology. ‘Norden’ hosts community members who use languages that belong to very different language families²⁹, communities with very different histories and with different political interests. But historically, the notion of ‘the Nordic project’ has kept them together.³⁰

In order to understand where Norden is going today, and whether the Nordic has – or will have – any relevance for the future, we need to meet the individual on his or her own turf. How does the individual feel about issues of ideology (without necessarily having an understanding of the concept as such)? Is s/he pro-Nordic or anti-Nordic; is s/he pro-global or anti-global (and is that the same as being pro-English or anti-English; pro- or anti-Anglo-American)? Is his/her view on English as a lingua franca ideologically based (monoculturalism vs. plurism; globalization vs. nationalism; purism vs. *laissez-faire*-ism in language planning) or not?

The other – even more important – aspect that needs to be addressed is the individual’s conception of his/her own ‘inter-Nordic understanding’. It is one thing to realize and to point out the ‘objective’ linguistic differences between the Nordic languages; it is a very different matter to address the issue of understanding, since here we are not only concerned with ‘objective’ linguistic factors, but also with a host of psychological factors, ranging from motivation and general disposition to very particularized, personal experiences.

---

²⁹ In addition to the languages covered by the MIN-project, there are more than half a dozen Sámi languages in the area, Inuit speakers on Greenland, not to mention a host of immigrant languages. Although globally speaking Norden might not host as many large groups of Others as, say, France and Germany, there is no lack of linguistic heterogeneity in the Nordic communities, starting from traditional minorities like the Roma and users of different Signed languages.

³⁰ For linguists, as ‘a natural laboratory’, with differences within the similarity.

3. The Nordic project today

With the earlier stages of how and why a notion of ‘the Nordic’ was created and how it has been upheld as a back-drop, we need to look at what it is today, both objectively and subjectively. What is it that the Nordic project might have to offer in view of the globalization and glocalization of today?

In 1972 Øivind Maurud made a large-scale investigation of the extent to which Swedes, Norwegians and Danes understand each other, and what their attitudes were towards each other. Maurud’s (1976) study was recently followed up by a pan-Nordic linguistic project on inter-Nordic understanding (the INS-project), headed by Lars-Olof Delsing, which in addition investigated the understanding of non-Scandinavian Nordic speakers’ understanding of the Scandinavian languages. The results of that study (Delsing & Lundin Åkesson 2005) will be made extensive use of in chapter 5, since they indirectly offer a way for us to find a respectable *tertium comparationis* for the MIN-study of Nordic attitudes towards the local, the global, and the Nordic.

Another major study of these issues is Grünbaum (2000), where the notion of the core Scandinavian similarities is explicated in an ideologically very unambiguous manner as ‘det omistliga’: the features in the respective Scandinavian languages that need to be retained (lit. ‘that cannot/are not allowed to be lost’) in order for their speakers to be able to continue speaking their own mother tongues when they communicate with other Scandinavians. As we see, the crucial point here is not a simplex question of how close the Nordic (or Scandinavian) languages are to each other, but more precisely and functionally, how easy it is to understand each other.

Finally, we should mention the recent activities towards enhancement of the national languages in the Nordic communities. Language policies in the form of Programs for Action have recently been published for Swedish (*Mål i mun*, 2002), for Finland Swedish (*Tänk om ...*, 2003), for Danish (*Sprog på spil*, 2003) and for Norwegian (*Norsk i hundre*, 2005). For a synopsis, see Lindgren (2005). An overview of the issues at stake and in particular of how the national language councils over the last 100–150 years have reacted to influences from foreign languages and cultures can be found in Sandøy & Östman (2004).

Whatever the outcome of detailed analyses of opinion poll data, of interview data, or of experimental data, it is clear that the object of this study, the ideology of the Nordic, is a multifaceted thing, something that is constrained by an abundance of different variables and parameters. We will here try to open up some of the avenues that lead to a deeper understanding of this ideology by taking both a quantitative and a qualitative look at the explicit views that

some 200 informants in the seven Nordic language communities have expressed in a set of interactive interviews, and by investigating the implicit (cf. Östman 1986, 2005, Mattfolk & Östman 2004) attitudes and ideologies that we think we can deduce from these data.

4. Opinions and attitudes through interviews

This study on language attitudes as explored in the MIN-project is a complement to Kristiansen (this volume). Whereas the material presented in that study derived from an opinion poll survey and an experiment and is all purely quantitative, the data analyzed in this study derive from interactive interviews and are of a hybrid kind, consisting of both quantitative and qualitative data. For further discussion of the MIN interviews, see Thøgersen (2005a). The rationale for using interview data as a complement to survey data is twofold. First, the smaller number of informants selected for qualitative interviews makes it feasible to ask significantly more questions than is practically possible in a large-scale survey. For comparison, we can note that respondents in the poll survey were asked ten questions, whereas the informants in the interviews were asked about 120 questions. Secondly, the semi-qualitative nature of the interviews gives us insights into the informants' ways of thinking and arguing about the questions and about their responses in a close-to-real-life interactional situation. That is, we get data about how the respondents cope with the issues raised, and thus hopefully a glimpse of the interface between (their) 'explicit' opinions and (their) 'implicit' attitudes.

From each of the seven speech communities involved, between 24 and 48 informants were interviewed. The informants were contacted through their working place so as to get informants from a wide variety of occupational and social backgrounds; some were warehouse workers, others were business managers; some had only primary-school education, others had university diplomas. Half the informants belonged to what might be termed 'upper positions' in the businesses as working places, the other half had 'lower positions'. Another division we made was that between informants working in 'traditional' occupations (*i.e.*, businesses producing artifacts and other concrete products) and those working in 'modern' businesses (roughly information- and service-'producing' businesses). Again, half the informants came from each of these two spheres, giving a total of four individual 'life styles'. (On 'life style', see further the article by Pedersen in this volume.) The ideal informant was around 35 years of age; that is, we did not set out to have age as a sociolinguistic variable. However, this ideal proved to be hard to maintain for some speech communities, so rather than discarding potential informants on the basis of them being too young or too old, we chose to relax our initial requirement of keeping the age factor constant. This decision proved to be a benefit as well as

a potential problem. It jeopardized standardization and comparability, but benefited the qualitative data by incorporating world-views of a more varied group of informants.

The mean duration of the interviews was about one hour, some took little more than 30 minutes, others lasted over two hours. The interviews consisted of roughly three phases:

- First, the ten questions used in the poll survey were asked in a relatively formal and standardized way to maximize comparability with the opinion poll survey discussed by Kristiansen.
- Secondly, these ten questions were discussed in a less structured manner in order to probe for problematic phrases or other difficulties with the questions, and to allow informants to give arguments or reasons why they answered the way they did. The rationale here was to attempt to expose the kinds of understandings and arguments that triggered similar answers in the large-scale opinion survey. From an interactional point of view, this least structured phase also worked to get informants to ‘think aloud’ rather than to merely answer in standardized ‘tick-off boxes’.
- The third phase (the lengthy part of most interviews) consisted of structured as well as unstructured components. Together, the interviewer and the informant went through a questionnaire (or rather a number of questionnaires) containing the remaining more than one hundred questions. The issues to be discussed and the questions were pre-formulated, but informants were encouraged to comment on, argue with, discuss, and digress from the questions as they pleased. Naturally, this led to rather divergent responses and thus to a varied set of data. Some informants were talkative and comfortable discussing language attitudes with a complete stranger; others were not. Thus, some informants gave long and elaborate arguments or narratives, weighing the positive against the negative in explaining their answers; others stayed rather close to a ‘tick-off box’ type of responding.

The hybrid data from the interview, along with the substantial differences between the talkative and the less talkative informants, yields both problematic and interesting data. On the one hand, having all informants fill in the same questionnaire give us data that are comparable at least to some degree. On the other hand, this procedure made the interviews focus more on issues that the interviewer (and the research team) found relevant, and less on what the informant might have thought relevant. In methodological terms, it thus also made the analysis less ‘grounded’ (Glasser & Strauss 1967). However, having informants discuss how they un-

derstood the questions and having them argue for their answers give us an important insight into people's ways of thinking about our questions. Still, at the same time, hearing their variant understandings and discussions made comparison rather more dubious (cf. Nyström Höög 2005a, Thøgersen 2005b, 2006).

Rather than attempting to discard all the problematic data, we have tried to analyze them on their own terms. That is, first we analyzed the quantitative data as if they were truly comparable. Next, we analyzed the qualitative data as if they were truly the informants' 'own' arguments about their answers (*i.e.*, not as having been elicited by us). Thirdly, we looked at how one kind of data could increase our understanding of the other kind.

5. Quantifying the responses

For our analysis of the ideology of 'the Nordic' today, we have for this study chosen three questions from the interviews questionnaire that were not posed in the opinion poll survey. These three were presented to the informants in the form of statements, whereupon the informants were asked whether they agree or not with the proposition in that statement. In translation, the three statements are as follows (with original questionnaire numbering):

- 3.5. Inter-Nordic communication should be conducted in Norwegian, Danish or Swedish.
- 3.6. It is quite acceptable and merely an advantage to conduct inter-Nordic communication in English.
- 3.4. It would be an advantage if all people in the world spoke English as an international language.

The questions about the choice of language in inter-Nordic communication, Scandinavian or English, deal most obviously with the ideology of the Nordic and the maintenance of a Nordic language community; theoretically, they are posed as opposites so that being positive towards one of the two questions should be complemented with a negative view towards the other. The question about English as a 'global' language (# 3.4) is included primarily as a back-up for this study, in order for us to be able to say something about the general 'linguistic globalization' of the individual speech communities as well as about the informants' overall attitude towards English as a language of wider communication. Mean scores (where 1 = 'I do not agree' and 5 = 'complete agreement') on the questions and comparative ranks of the opinions in the seven language communities are given in table 1. The overall differences are highly statistically significant, computed with the Kruskal-Wallis test on mean ranks. The ranking of the societies, however, is based on differences in mean scores, not on statistical significance.

Table 1: Language in inter-Nordic communication (INC), and attitude towards global English

<i>Society</i>	INC – Scand.		INC – English		Global English	
	<i>Mean</i>	<i>Rank</i>	<i>Mean</i>	<i>Rank</i>	<i>Mean</i>	<i>Rank</i>
Den(mark)	3.84	3	2.82	3	4.44	2
Swe(den)	3.88	3	2.67	4	4.17	4
Nor(way) ³¹	3.33	5	2.60	4	4.38	2
(the) Far(oe Islands)	4.38	1	1.56	7	4.52	1
Swe(dish-language) Fin(land)	3.97	2	2.42	6	3.64	7
Fin(land)	2.27	7	3.63	1	3.81	6
Ice(land)	2.54	6	3.75	1	3.96	5
<i>N</i>	277		277		276	
<i>p</i>	<.001		<.001		<.001	

As we can readily see, the ranks on questions about Scandinavian and English in inter-Nordic communication are almost exactly the opposite of each other, as expected; whereas the results for the pro-global-English question follow a different, though somewhat comparable pattern.

Table 1 shows how the Scandinavian countries (Denmark, Norway and Sweden) are grouped together for all three questions and that they occupy the middle of the scale of speech communities, flanked on both the ‘positive’ and the ‘negative’ side by the geographically ‘peripheral’ societies. This core-periphery division is illustrated with the solid horizontal line. On the questions on inter-Nordic communication, the Faeroes and the Finland Swedes are consistently more pro-Scandinavian, whereas the Finns and the Icelanders are more pro-English. The communities’ individual positions within each of these three groups, ‘pro-Scandinavian’, ‘middle’, and ‘pro-English’, may vary, but the position of a society in one of the three groups remains the same. The answers to the global-English question, however, do not show the same consistency, and thus do not seem immediately comparable with the questions of inter-Nordic communication; hence the dotted line. Whereas the Faeroes are consistently the most pro-Scandinavian as regards inter-Nordic communication, they are also the most pro-global English. Thus, somewhat unexpectedly – we find that an attitude of pro global-English does not directly correlate with a pro-English attitude in inter-Nordic communication, but may even have a direct correlation in a pro-Scandinavian attitude. Given this, it is remarkable how the Finland Swedes stay among the anti-English on all questions.³²

³¹ From the qualitative data, we have reason to believe that at least some of the Norwegian informants interpreted the question differently from how we interpret it; *i.e.*, as a choice *between* which of the three Scandinavian languages to use in inter-Nordic communication, not as a choice of *any* of them as opposed to using English. This (mis)interpretation is also present in data from some of the other societies, but seems to be more prevalent in Norway. This may be a factor that lead the Norwegian informants to answer the question relatively more negatively.

³² Note, though, that this is a relative statement. The Finland Swedes are, like all the other communities, more positive than negative to the statement on global English. The situation of the Finland Swedes as torn between

One very obvious reason why some people would be more negative towards the common use of Scandinavian in inter-Nordic communication is if they do not, or if they do not feel, that they understand or speak Scandinavian. It is at this point that the results of the recent, large-scale comparative study in the INS-project (cf. Delsing & Lundin Åkesson 2005) of how well people in the Nordic countries understand each other become crucial in order to make sense of some of the results we have received within the MIN-project. Most of the informants in the INS-project were high school students, whereas those in the MIN-project were of a more divergent background, socially as well as agewise. If there is, as we believe, a current evolution, reshaping, or reconstruction of the ideology of the Nordic *vis-à-vis* global English, the fact that most of our informants are one generation older than those in the INS-project may have a significant bearing. However, such an evolution will no doubt take place simultaneously and in parallel in all communities to the extent that a comparison between youngsters' competence and grown-ups' attitudes does make sense.

Table 2 shows a comparison of attitudes towards pro-Scandinavism with INS results, in terms of informants' 'competence' in Scandinavian languages, in terms of how 'easy' Scandinavian languages are, and with respect to how 'beautiful' Scandinavian languages are perceived to be. The communities are ranked so that the ones that are most 'Scandinavian' are placed at the far left; that is, the ranks on the question about English in INC have been reversed in order to make them more easily comparable with the other ranks. The variable 'competence' is the mean score (from the INS study) of language competence for all Scandinavian languages excluding your mother tongue. That is, Norwegian and Danish for a Swede or a Finland Swede, and vice versa for Danes and Norwegians; for the Faeroes, Icelanders and Finns, all three Scandinavian languages are included in 'Scandinavian'. The variable 'ease' is the mean score of the responses to the question 'How easy is it to understand X?', where X is the Scandinavian languages excluding your mother tongue. Similarly, 'beauty' is the reported mean 'beauty' of the languages. Societies circumscribed by parentheses show equal or only minutely different scores between them, *i.e.* they should be considered of the same rank.

---

influences from Finnish and English is dealt with in detail in Mattfolk (forthc. a, b) and Mattfolk & Kristiansen (forthc.).

Table 2: Evaluation of Scandinavian among the Nordic

		<i>'Pro-Scandinavism'</i>						
	<i>Factor</i>	<i>Most</i>					<i>Least</i>	
MIN-project	<i>INC–Scand.</i>	Far	SweFin	(Den	Swe)	Nor	Ice	Fin
	<i>INC–English (reversed)</i>	Far	SweFin	(Nor	Swe)	Den	(Fin	Ice)
INS-project	<i>Competence in Scand.</i>	(Far	Nor)	Swe	(Den	SweFin	Ice)	Fin
	<i>Ease</i>	Far	Nor	Den	Swe	SweFin	Ice	Fin
	<i>Beauty</i>	SweFin	Far	(Den	Ice	Nor)	Fin	Swe

What is most remarkable in table 2 is how closely the ranks on ‘competence’ and ‘ease’ are to the ranks for ‘attitudes of pro-Scandinavism’. The informants who understand Scandinavian the best are also more in favor of Scandinavian in inter-Nordic communication, and vice versa – Norway making for somewhat of an exception (but cf. footnote above). Further, the ones who understand Scandinavian the best are, apart from the Faeroes, speakers of the three closely related Scandinavian languages. The informants who understand Scandinavian the least well, are the more remote from the Scandinavian languages (both geographically and in terms of linguistic relationship), *i.e.*, the Finnish and Icelandic speakers. The Faeroes are remarkable in understanding Scandinavian languages better than any of the Scandinavians – something that may be due to education or motivation, and an indication of the Faeroes in fact being bilingual in Danish and Faeroese.

The Finland Swedes make for a remarkable exception to the general trend that the more pro-Scandinavian are the ones who understand Scandinavian languages the best: the Finland Swedes rank highly on the pro-Scandinavism scale but rather low on the scales for competence and ease. These results can, however, be explained by the minority situation in which the Finland Swedes find themselves in relation to Finnish. It is crucial for the Finland Swedes to be part of ‘the Nordic’ since through that sense of belonging they can advance arguments why it is important for Finland as a whole to support the use of Swedish as a national language. The minority situation is further illustrated by the Finland Swedish language planning (especially corpus planning) which is primarily directed towards the increasing influence of Finnish on the Swedish in Finland – to the extent that the ‘threat’ from English is seen as secondary. On the other hand, Finland Swedes do not have as easy an access to radio- and TV-programs from Sweden, Denmark and Norway as these three have amongst themselves³³.

³³ Viewing of airborne TV is limited by geography, *i.e.* can only be seen in neighboring parts of the countries. However, with cable TV, the question of accessibility to Scandinavian TV in the Nordic area becomes a matter of choice and an important part in the construction and maintenance of ‘Nordicity’. When Scandinavian TV is made accessible, it is because executives and viewers believe that Scandinavian is comprehensible, and because

Thus, it is understandable that the Finland Swedes find Norwegian and Danish difficult and that their competence in these languages is quite slim.

The fact that the Finland Swedes consider the Scandinavian languages beautiful is a further indication of their need – as speakers of a minority language – to construe a clear distance between themselves and the influence of the majority language (Finnish) in an attempt to retain their linguistic ‘independence’. In addition, these findings also point to another, more general, potential interaction between attitudinal factors: in the Finland Swedish case we might be witnessing the two dimensions of ‘practicality’ (competence) and ‘sentiment’ (beauty) fighting it out, with ‘sentiment’ on the way to getting the upper hand. We will come back to this issue of give-and-take in the next chapter – then in the form of ‘rationality’ vs. ‘(the Nordic) tradition as ideology’.

Ideologies are complex constructs suspended in the interplay of many factors, competence in a language and sentiments towards it being two; in addition, contact with the language and the speakers of the language, as well as attitudes towards the communities where the language is used also play an important role. Furthermore, dimensions such as competence in a language and attitude towards speakers of that language mutually affect each other. The INS-study also supplies us with excellent data on contact with Scandinavian languages as well as data on attitudes towards the Scandinavian societies. In the INS-project, ‘contact’ is defined as any contact with Scandinavian apart from intra-language contact, *e.g.*, watching Scandinavian television, reading Scandinavian newspapers and books, or visiting Scandinavian countries. ‘Attitude’ is operationalized via the INS-question of whether respondents would be willing to live and work in a(nother) Scandinavian country. The willingness to move to a country is thus taken as an expression of positive attitude towards that country.

Table 3: Contact with and attitude towards Scandinavian(s)

		<i>‘Pro-Scandinavian’</i>							
<i>Factor</i>		<i>Most</i>				<i>Least</i>			
INS-project	<i>Contact</i>	Far	Nor	(Ice	Den)	Swe	Fin	SweFin	
	<i>Attitude</i>	Ice	(Far	SweFin)	(Fin	Swe)	(Nor	Den)	

The contact scale shows a remarkable east-west split, with the speakers of communities geographically to the west having a more intense contact with (other) Scandinavians than the speakers in the east. The Finns, both the Finnish and the Swedish speaking, have the least

---

there is an interest in Scandinavian matters. At the same time, watching Scandinavian TV is important in strengthening the bond between the Nordic countries and in improving on inter-Nordic understanding. TV-viewing, language comprehension and ‘Nordicity’, thus, stand in dialectic relationships to each other. We will return to such ‘dialectics’ later on.

contact with Scandinavians. This may not be a surprising result in view of geography and the linguistic genealogy of the Nordic area, since Finland is quite peripheral geographically, and since Finnish is genetically very different from the North Germanic languages. Further, their most immediate contacts with Scandinavian languages would typically be with Swedish speakers in Finland, a contact situation which was not counted as contact with a(nother) Scandinavian language in the INS-study. It is worth noting also that the Faeroes are the ones with the most contact with Scandinavian languages; yet another factor that will affect their rank in table 2. Even more striking are the Icelanders' reports of a rather intense contact with Scandinavian, since this does not seem to have an effect on their meager competence in the Scandinavian languages. This might, however, have to do with the type of informants used in INS. Iceland formerly belonged to the Danish monarchy politically, and Danish is still taught as a compulsory language in Icelandic schools. Since the INS respondents were high school students, they would have been in contact at least with Danish, but not necessarily with the same frequency as, say, a Faeroese watching Danish TV on a daily basis.

What we see in table 3 may be a reflection of another split, *viz.* one of core *vs.* periphery. On the attitude scale, the smaller and geographically peripheral societies, the Icelanders, the Faeroes, and the Finland Swedes, are the more Scandinavia-positive, whereas speakers in the Scandinavian countries themselves are more negative towards the (rest of) Scandinavia. Here, the Finnish speakers ranked in-between. It is quite likely that the peripheral societies look towards the more central and larger Scandinavian countries as a regional center, an extended metropolis to look up to (at least ideologically), to find inspiration from, and even as a gate to the rest of Europe and the world. At the same time, the Scandinavian countries themselves would consider their own, influential and central country as the center of their world, and they would look towards, *e.g.*, Britain, Germany, or the U.S.A. for a central metropolis, rather than search for such an influential capital in their neighboring Scandinavian countries. In fact, what we find is the opposite: the other Scandinavian countries may in a 'national-centric' manner be looked down upon as a step removed from the Scandinavian core. Something similar would be the case for Finland, itself a large nation and as such its own core, but also a core on a par with Scandinavia as such. That is, whereas the Scandinavians' scope is the other Scandinavian countries, the Finns' is a unified Scandinavia, a larger and more homogenous entity; something to regard as an equal. Again, this interpretation should be moderated by a critical look at the INS-informants as compared with the populations at large. In particular in Iceland, high school students with a formal contact with Danish may show a different sentiment towards Scandinavian than what is representative of the population at large. Given the

rather cooler view of Scandinavian represented by the more diverse MIN-informants, it is not unlikely that Iceland should rather be compared with Finland as ‘a core in its own right’, than with the Faeroes or Swedish-speaking Finns, who share a closer linguistic or political bond with Scandinavia.

As we have seen, the questions of English or Scandinavian in inter-Nordic communication stand in a one-dimensional opposition to each other. This would mean that pro-Englishness typically comes across as anti-Scandinavism, and vice versa. But such a forced opposition might not represent a true picture of peoples’ ideologies; valuing English highly in inter-Nordic communication need not be due to a lack of competence in Scandinavian languages, nor need it be due to negative sentiments towards Scandinavian. It might just as well be a result of fluency in English and positive sentiments towards English. Conversely, negative sentiments towards Scandinavian may be overshadowed by a lack of competence in English, or any other combination of the two. In fact, it may even be that part of what it means to be seen as a ‘true’ Nordic person, is to be fluent in English. That is, the two dimensions of ‘Nordicity’ and ‘Englishness’ may not at all be in opposition to each other, but may work together to form a Nordic identity.

This is our reason for including the responses to the question on global English (# 3.4) in this study: to get at the more general attitudes towards English as a language of wider communication as well as to get data on informants’ competence in, and contact with, English. Again, we draw on data from the INS-project, since that study also includes tests in respondents’ competence in English. Further, as regards contact with English, we include data from the opinion poll survey part of the MIN-project (see Kristiansen, this volume). Here the respondents are a representative sample of the populations, and ‘contact’ means ‘productive contact’, i.e. speaking, writing or talking English rather than merely hearing it *e.g.* on TV. Table 4 shows a comparison of all the relevant scales. This time the ranks on the question of Scandinavian in INC have been reversed so that the most pro-English are situated at the far left in table 4.

Table 4: Contact with, competence in, and views on English

		<i>‘Pro-English’</i>						
<i>Factor</i>		<i>Most</i>					<i>Least</i>	
MIN-project	<i>INC–Scand. (reversed)</i>	Fin	Ice	Nor	(Swe	Den)	SweFin	Far
	<i>INC–English</i>	(Ice	Fin)	Den	(Swe	Nor)	SweFin	Far
	<i>Global English</i>	Far	(Den	Nor)	Swe	Ice	Fin	SweFin
	<i>Contact</i>	Ice	Swe	(Den	Nor	Fin)	SweFin	Far
INS-project	<i>Competence in English</i>	(SweFin	Far	Swe)	(Nor	Ice)	Den	Fin

The trend is clearly that more contact with English correlates with being pro-English (or anti-Scandinavian) in inter-Nordic communication. Speakers of Finnish are here the exception: Finnish speakers have rather little contact with English but are highly in favor of English in inter-Nordic communication. This can probably be explained by the status of Finnish as the only non-Germanic of the Nordic languages analyzed.

Apart from this, one is struck by the sheer complexity of the issue. For example, it may seem surprising that there is no simple connection between ‘contact’ and ‘competence’; whatever slight correlation there is, is a negative correlation. However, this may not be as surprising when we bear in mind that competence as depicted in table 4 was measured among youngsters, whereas results about contact were based on a representative sample of the population.

One would also assume that a reason for preferring English in inter-Nordic communication would be a good knowledge of, and competence in English. This is not necessarily so, though it may be a factor. We see that the Finland Swedes are among the most pro-Scandinavian, along with having a fairly poor competence in Danish and Norwegian; at the same time, they are among the most competent in English while being the most negative towards global English. The Faeroes, by contrast, are also among the most competent in English and maintain a pro-global English attitude, while opposing English in inter-Nordic communication; they also have the least contact with English. If we look at some of the least competent in English, we find that Danes are comparatively pro-English both on a global level and in inter-Nordic communication, whereas the Finns are pro-English in inter-Nordic communication but anti-global English. It seems that all combinations of competence in, and attitudes towards English and the Scandinavian languages can be found in the tables.

Theoretically, what we have seen in this chapter is how the ‘ideology of the Nordic’ as expressed through the use of Scandinavian in inter-Nordic communication is a multifaceted, multidimensional entity. It is infused by, indeed based on, the understanding of other Scandinavian languages by Scandinavians and by non-Scandinavian speakers in the Nordic area, and at the same time the very ideology of the Nordic supports understanding of the Scandinavian languages. The same dialectic relationship can be assumed to hold for just about all other dimensions presented above.

In a more comparative sociolinguistic vein, we have seen that certain topics emerge: on the one hand, there is a correlation between competence in Scandinavian and pro-Scandinavian attitudes. Crucially however, this correlation is not a straightforward one, which one might easily assume. On the other hand, there seems to be a core vs. periphery dichotomy

present in our interpretation of the Nordic. The central Scandinavian countries group together in their responses to all three of our questions, and they tend to do the same in the other data we have looked at. Apparently the Scandinavian countries have something in common other than the genealogy of their languages: at least they seem to have a common ideology at some level, and their language skills ensure fairly easy communication. We suggested above that the more peripheral societies, the Faroese and the Finland Swedish, look at Scandinavia with rather more positive sentiments than one might initially expect. In the central Scandinavian area, by contrast, the inter-Scandinavian sentiments are rather cooler than what might be expected from the relative ease Scandinavians have in understanding each other as compared with the ‘peripherals’. The case of Finnish-speaking Finland, overall, is about as cool as could be expected given the linguistic genealogy of Finnish and Scandinavian. Finally, we find that the Icelandic group variously with the Faeroes and the Swedish-speaking Finns as rather pro-Scandinavian or with the Finns as rather anti-Scandinavian depending on which question (and which informants) are analyzed.

We will proceed by elaborating on both projects, the theoretical as well as the comparative sociolinguistic. In the subsequent chapters we will sketch out some of the factors which may be involved in the dialectics of the ideology of the Nordic, and we will also trace the discourses of the Nordic ideology with a special focus on the core *vs.* periphery dichotomy as this is expressed in the interactive interviews.

6. In search of ideology in “the interactive” part of the interview

So far in this study on the Nordic project, we have seen where it came from and how it has changed over the decades and what, in quantitative terms, it looks like today. On the basis of the quantitative results in terms of the responses to three interview questions, it seems clear that the choice of language in the seven Nordic speech communities with respect to inter-Nordic communication and understanding is particularly constrained by two factors: first, and maybe obviously, whether and to what extent people actually do understand each other or speakers from the neighboring communities; and secondly, ideology. Since the results so far show that there is no simple way of consolidating the results we have received with a strong view of the still-strong-and-standing notion of Nordicity, we now turn to ideology.

We approach ideology through close readings of the responses to the three questions from the approximately 200 interactive interviews presented in chapter 4. For detailed analyses and fuller excerpts of the remaining over one-hundred questions, we refer to the forthcoming pub-

lications of the scholars mentioned in note 1 – one of them has already appeared in print, Nyström Höög (2005b).

6.1. Readings of the inter-Nordic

To begin with, there are recurring problems and misunderstandings of the three questions. On closer inspection, these problems are in themselves quite illustrative of the ideology of the Nordic today. The questions explicitly deal with the *inter-Nordic*, *i.e.*, both with core Scandinavia, and with the more peripheral societies of non-Scandinavian speakers. However, in the Scandinavian interviews ‘inter-Nordic’ is by most informants understood as synonymous with *inter-Scandinavian*. Consistently, the other Scandinavian languages (and countries) are brought up (as problematic or non-problematic) in the interviews with Danes, Swedes and Norwegians; the non-Scandinavian countries are hardly ever mentioned if this aspect is not elicited by the interviewer. We see this in the first excerpt from the Danish material – as a response to the question on inter-Nordic communication in Scandinavian. Together with the second excerpt from the Norwegian material it also shows how the choice of English in inter-Nordic communication is not even made an issue when Finland and Iceland are included.

- (1) Det er jo problematisk (.) netop fordi de der fra Stockholm de ikke fatter hvad man siger. er Finland også med i Norden? Ja okay (latter) så kan man sige øh... Og Island? jamen så er jeg jo øh (.) så er jeg jo ret enig (.) altså hvis Finland og øh Island også er med fordi (..) det går ligesom ikke rigtigt. Jeg tror ikke rigtigt vi kan finde noget øh fælles...

‘It’s difficult, because people from Stockholm don’t understand what you say. Is Finland also a part of Norden? Yes, ok (laugh) then you might say um... And Iceland? Ok, then I quite agree, that is, if Finland and Iceland are also included, because that wouldn’t work. I don’t think we can find anything common [=language].’

- (2) skulle eg ha snakka med ein finne så hadde eg jo ikkje hatt noka anna mulegheit enn å bruka engelsk

‘If I were to talk with a Finn, there would be no other possibility than for me to speak English.’

The Scandinavian responses are seemingly based on two assumptions: on the one hand that Scandinavians tend to be able to understand each others’ languages, and on the other that non-Scandinavians do not. Thus, the quantifiable (‘ticked off’) answer (reported on in chapter 5) will depend on the reading of the word *inter-Nordic*. Some, like the informant in (1), change their reading of *inter-Nordic* and thus their quantifiable attitude; others do not, and maintain a more pro-Scandinavian attitude due to their more limited view of what is asked for.

It is not surprising that it is more likely for Scandinavians to ‘leave out’ or ‘forget’ the non-Scandinavians than for the non-Scandinavians themselves. But it is remarkable how non-Scandinavian communities like the Faroese and the Finland Swedish are the most pro-Scandinavian in spite of the fact that they themselves live within the wider scope of inter-Nordic, and thus are more aware of the potential problems of inter-Nordic communication in a Scandinavian (i.e., Danish, Swedish or Norwegian) language that is a foreign language for most inhabitants of the Faeroe Islands and Finland, respectively.

The most likely explanation is that the Faroese and the Finland Swedish respondents do not in fact take into account the wider Nordic scope in their answers. Apparently they think of inter-Nordic communication as a matter of communication between the Scandinavian countries – and include themselves in the linguistic community of Scandinavia to the extent that they are competent in Scandinavian. For the Finland Swedes, inter-Nordic communication is both a matter of communication with Swedish speakers in ‘mainland’ Sweden, that is, in a mutual mother tongue, and communication with Norwegians and Danes. Only secondarily are the other Nordic communities included, after prompts by the interviewer. Similarly, Finnish-speaking Finns are not automatically included in their concept of ‘the Nordic’, unless this is prompted by the interviewer. Finland Swedes thus align themselves with the Scandinavians, but through the existence of a ‘mainland’ Sweden.³⁴

Something similar seems to be taking place in the Faroese material. The Faeroe Islands are politically a part of Denmark, and most Faeroes are practically bilingual in Faroese and Danish. Their contact with Denmark may thus also be said to be one based on mutual language; indeed, the default reading of ‘inter-Nordic communication’ in the Faroese interviews is one of communication between Faeroes and Danes.

We may here see a striking example of the core vs. periphery dichotomy, *viz.* that the non-autonomous, relatively small communities in Norden look to and primarily associate themselves with larger societies that have the same language as they have. They both use the ideology of the Nordic and the larger linguistic community to enhance their positions of self-determination.

---

³⁴ The idea of Sweden as the ‘mainland’ for Finland Swedes might not be as far-fetched as it might at first sound. Between Finland and Sweden, to the south-west of Finland, are the semi-independent Åland Islands, whose inhabitants – generally speaking – do not consider themselves to be ‘Finland Swedes’, and who in many respects align themselves with Sweden rather than with Finland. The Ostrobothnians on the west coast of Finland is another group of Swedish-speaking Finns who have always had an abundance of contacts with Sweden. Both of these groups follow Swedish radio and TV, and typically read magazines published in Sweden. Notice that the Finland Swedes’ contact with Sweden and Swedish is not depicted in the results of table 3 since Swedish is the mother tongue of Finland Swedes.

We also know from the MIN-results that the Faeroes are the most positive towards global English, whereas the Finland Swedes are the least positive. First, this clearly goes to show that different outreaches for the ideology of the Nordic are not by definition realized similarly, but a community's attachment to the ideology can take very different forms. That is, the Faeroes would view the use of foreign languages positively, as providing access to a larger world, be it the Danish quasi-homeland or the global world. To the Finland Swedes, however, the ideology of the Nordic is rather used in opposition to the majority Finnish speaking population, cf. (3) from the Finland-Swedish material.

- (3) [...] finlandssvenskarna [...] har mera den där rädslan att man liksom (.) tappar det där språket så att säga när det ändå så mycket finska talas här att man mera liksom benägen på att försvara det
 '[We] Finland Swedes fear that we lose our language, so to speak, because there is so much Finnish spoken here, and one is more inclined to defend it [=Swedish].'

That is, the ideology is used first and foremost to tie the Finland Swedes to the larger Swedish speaking community of Sweden, wherefrom they receive linguistic support. This may be coupled with a general positive view towards linguistic pluralism often found in a linguistic minority, which may in turn be reflected in a rather negative view on English as a global language.

In the other two 'peripheral' societies, (Finnish-language) Finland and Iceland, the reading of inter-Nordic, and thus of the inter-Nordic project, again varies slightly. Here the understanding is not as in Scandinavia one of closely related mother tongues (or dialects), nor is it comparable to that found among the Finland Swedes and the Faeroes, one of mutual language and one of 'mainland' vs. geographical periphery. Neither of the nations shares in having closely related mother tongues (as is the case within Scandinavia) and neither has a close political or linguistic affinity with any of the Scandinavian countries (like the Faeroes and the Finland Swedes). The typical reading of inter-Nordic in Finland and Iceland is indeed *inter-Nordic*, or at least one of 'inter-Scandinavia-plus-ourselves'. The Finns and the Icelanders share in the Scandinavians' assumption that they themselves are not very fluent or competent in Scandinavian – as indeed data from the INS-project also confirm – and their conclusion is that an inter-Nordic linguistic community is not a reality.

The discrepancy in the interpretation of the word *inter-Nordic* by representatives of the seven speech communities gives us several interesting foods for thought. Methodologically, it indicates that the interpretation of the quantitative data in chapter 5 should be restrained by a

necessary analyst-awareness of the distinction between core and periphery, and by an awareness of the (anticipated or perceived) competence and fluency in Scandinavian in the different communities. More to the point of the ideology of the Nordic, it strengthens our sense that there are important differences in this ideology from one society to the next. Among Scandinavians, the Nordic project is by default understood as a *Scandinavian* project; at least when it is thought of in linguistic terms. The same may be true among Finnish and Icelandic speakers. They also mainly view the Nordic (linguistic) community as a Scandinavian one, but with themselves as being outside it. The Swedish-speaking Finns and the Faeroes, however, count themselves as part of a project, but this may ultimately be more of a national project and less of a Nordic one.

6.2. *Pro-Scandinavian and pro-English arguments*

Even though the readings of the term ‘inter-Nordic’ are different in core Scandinavia and in the ‘peripheral’ communities, the arguments for and against the use of Scandinavian in inter-Nordic communication are highly resonant across the entire area. Phrased differently, the linguistic reality that informants envision are different: in Scandinavia, it refers to communication between speakers of different languages, which might be perceived as dialects due to their common history; in the non-autonomous peripheral societies, it also refers to communication in a common language, a common language that is used as a bridge to reach out for the rest of Scandinavia; in the autonomous peripheral societies, it refers to communication in a foreign language. This difference, however, only emerges in the details of the informants’ arguments in the interactive interviews.

In Scandinavia for example, strikingly few ‘practical’ arguments are produced in favor of using Scandinavian. From a linguistic point of view, and in particular if one is – as we are – embedded in the Nordic ideology, this is surprising. The Scandinavian languages are objectively much more closely related to each other than to English (although all of them are of course Germanic languages). Surely it should be easier to understand a language closely related to your mother tongue, indeed a dialect thereof, than a more remote foreign language like English? But this is apparently not how the situation is conceived, since most Scandinavian informants do not use this argument in the interviews³⁵. A few informants do state that they

---

³⁵ It is quite remarkable and maybe the best indication that linguistic globalization is a fact, that Scandinavians claim that they speak and understand English better than Scandinavian. If indeed they *do* speak and comprehend English better than their neighboring languages, this is informative on several different levels; if they only *believe* they speak and comprehend English better than their neighboring languages, that is just as informative. But the information in the two cases would clearly say different things about the Nordic project.

do not speak English, and thus that they wish for inter-Nordic communication to be conducted in Scandinavian. These typically are also the informants who describe inter-Scandinavian communication as least troublesome. Many of the other informants, i.e. informants who say that they speak English to some extent, describe inter-Scandinavian communication as rather more troublesome – without this necessarily leading them to discard Scandinavian³⁶. And this is so despite the fact that they have a limited view of what this communication involves. Again and again, Danish is brought up as the most problematic to understand; *i.e.*, Swedish and Norwegian informants describe Danish as rather incomprehensible, and say that English is much easier to use in communication with Danes; cf. (4) from the Swedish material. The Danish informants in turn counter this by describing how Swedes, and to a smaller extent Norwegians, do not understand them, and hence, they too argue that English is easier in communication with Swedes and Norwegians.

- (4) När man har varit i Göteborg o sprungit på nå danskar så blir det bara (,) det går inte. Ta det här på engelska. Eller om man varit över till Danmark, så vill ja inte göra mig svensk utan ja gör mig engelsk turist o börjar prata engelska direkt. (...) För att ja tycker det är så svårt å förstå (,) ja det blir så jobbigt. Så då tar jag hellre till engelska.
'When one has been to Gothenburg and run into some Danes – well, it simply won't work. Do it in English. Or if one has been to Denmark; then I do not want to be Swedish, but I make myself an English tourist and start to speak English straight away. Because I find it so difficult to understand; it's so much work. Then I rather go for English.'

However, these views do not necessarily lead these informants to discard Scandinavian in inter-Nordic communication. But the views do affect their arguments for using Scandinavian. Phrased differently, when English is established as the more 'pragmatic' language to use in inter-Nordic communication, another set of arguments must be used to argue for using Scandinavian; such arguments are rather less 'practical' and more 'ideological'.

The most basic Scandinavian argument for using Scandinavian is that 'we are able to'. Being a Dane – so the argument goes – means that you by default are able to understand Norwegians and Swedes, and vice versa, and therefore we should use these languages. If it were not for the fact that this argument is often paired with stating that it would be easier to use English, we might be justified in calling this a practical argument, too. However, what we

---

³⁶ One could speculate that the expectations of what can be accomplished in communication with someone with whom one does not share a language might have an effect here. If one is highly proficient in a foreign language and communicates in it on a regular basis, one will have rather higher expectations of the outcome. If one speaks only one's mother-tongue, one may not have as high expectations as to what can be accomplished in inter-language communication

find is indeed that the claim that ‘we are able to’ is not in opposition to ‘being able to use English’. Instead, in Scandinavian contexts, to use English is described as ‘laziness’, whereas using Scandinavian – irrespective of how hard it is – is merely a matter of ‘working at it’, ‘getting oneself together’, *etc.* In short,

- (5) nu du spørger og jeg tænker mig om, så er der jo et eller andet grotesk i at man står og øh... Sprogene er så tæt på hinanden og man taler et så fremmed sprog som engelsk sammen (.) der er et eller andet grotesk i det. Jeg ved ikke om der er sådan noget rent følelsesmæssigt i det men det virker lidt skørt
‘Now you ask and I think about it, there is something grotesque in one standing there and um... The languages are so similar, and then one speaks a language as foreign as English, there is something grotesque about that. I don’t know if it is something purely emotional, but it seems a little crazy.’

In this Danish excerpts, we see how the choice of language is described as an ethical, and by implication, as indeed an ideological one. We also see how the argument for using related dialects is that we are in possession of related dialects; leading up to (at the face of it) circular arguments such as that we should use Scandinavian in inter-Nordic communication so as not to lose comprehension of the (other) Scandinavian languages.

In addition to the ‘common’ language, the common history and common traits of personality are brought up. Nordic people have ‘something’ in common – dating back to the Viking age – and expressed *e.g.* in their similar ‘middle-way’ political systems, in a common state of ‘melancholy’, and in the abundance of pan-Nordic political bodies, *etc.* The use of Scandinavian languages reflects these similarities and this community, and simultaneously these similarities reinforce the use of Scandinavian: if we do not make the effort of speaking Scandinavian, it is argued, we will lose the community we have.

The arguments are strikingly similar in the peripheral societies; the differences are more a matter of quantity than of quality. In short, the practical arguments tend to win out in Finnish-speaking Finland and Iceland, the ‘ideological’ being all but merely hypothetical due to the (perceived) limited comprehension of Scandinavian. In the Faeroe Islands, where comprehension of Scandinavian is at a high level, the practicality of English tends to get played down. The same goes for the Finland Swedes: their comprehension of Scandinavian is not as good as that of the Faeroes, but this is outweighed by their more limited scope as well as by their very pro-Nordic attitudes. Mattfolk (forthc. 2006) supports this analysis by showing that there is no prototypical argument that is used by the Finland Swedes with respect to whether it would be a good thing if everyone in the world spoke English. Rather, those who agree with this hypothetical state of affairs use practical arguments (ease of communication, job-related and

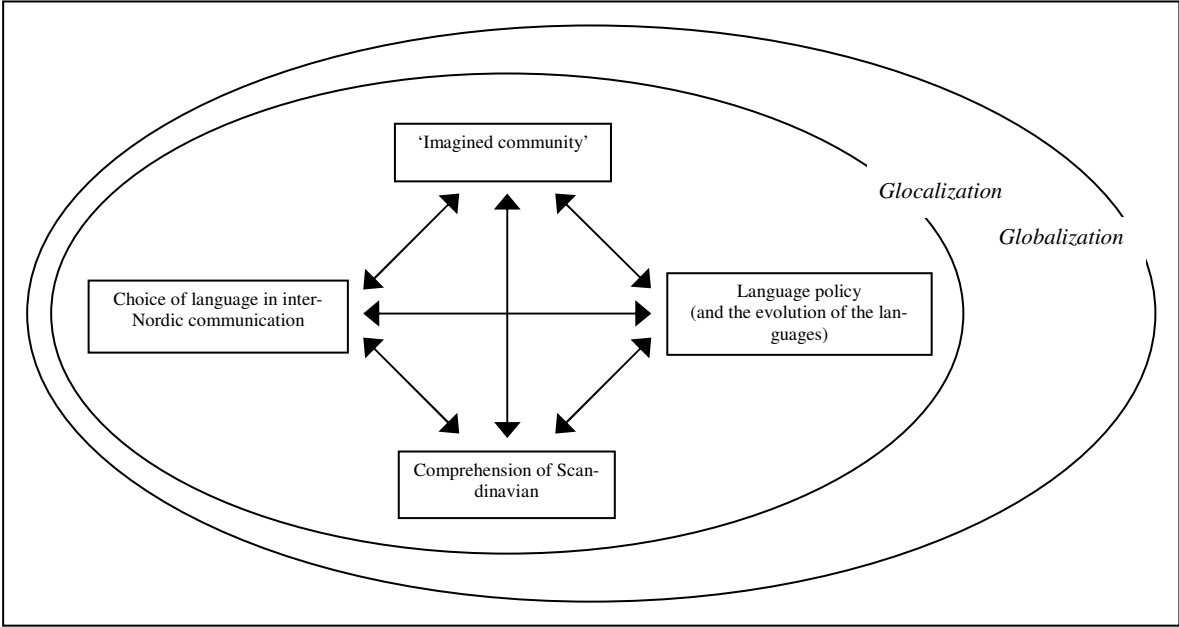
education-related arguments, financial arguments), whereas those who do not agree with this view use ideologically framed arguments related to identity, culture and, in particular, the positive side of linguistic pluralism.

6.3. *The ideology of the Nordic*

We saw above how the choice of language in inter-Scandinavian communication was described simultaneously as an outcome of similarities (linguistic and otherwise) between the Nordic people, and as the very foundation for these very similarities. This ‘dialectics of ideology’ needs to be further expanded upon. For instance, we saw above how comprehension of Scandinavian correlate with preferred choice of language – though not in any straightforward manner. We further saw how both of these correlate with contact with Scandinavian. Further, one would assume these correlations to be dialectic, *i.e.*, more contact leads to better understanding, but better understanding also encourages more contact, and so on.

In figure 1 we have sketched out some of the possible factors involved in maintaining the ‘ideology of the Nordic’. The figure also shows how these factors are suspended in the dialectic relationships we have described above.

Figure 1: The dialectics of the ideology of the Nordic

The imagined community (mutually intelligible languages, common history, similar political climates, similarities in personalities) forms the basis for comprehension of, and for the desire to, use Scandinavian in inter-Nordic communication; it is also an important argument for attempting to steer the development of the languages in parallel with each other through official

language policies. At the same time, the imagined community is reinforced through the other three factors. And each of the three other factors affects each other. A language policy to keep the languages closer to each other affects the comprehension and indeed the idea that mutual intelligibility is feasible. Mutual comprehension and the ideal of speaking Scandinavian have in turn often³⁷ been used as arguments to steer the development of the Nordic languages in the same direction. In terms of the ‘third stage of (national) romanticism’ mentioned above, we can even say that this process strengthens ‘the Nordic’ against Anglification.

The choice of language is of course heavily dependent on actual comprehension, but dialectically, comprehension is also affected by the actual use of Scandinavian in communication with (other) Nordic people, and indeed by whether one communicates with Nordic people at all. We could have included ‘education’ in figure 1, since it mutually affects several of the other factors – for instance, education reinforces mutual comprehension and the imagined community through the choice of perspectives on the teaching of history; at the same time, the educational system is of course affected by the general ideologies of the society at large. Our decision not to include the educational system as a separate box in figure 1 is based on our view that the function of education is first and foremost a tool for reproducing ideologies that exist in the society; thus, it typically does not bring in any new perspective into the system.

As depicted in figure 1, the system is a very dynamic one, and it is also a very fragile one. As one factor changes, all the other factors are affected, and these in turn affect the first factor, and so on. To this already unstable system we now add ‘globalization’. This external factor changes the reality that the ideology of the Nordic exists in, *e.g.*, by introducing English as a ‘practical’ alternative to Scandinavian in inter-Nordic communication. At the same time globalization introduces new rhetorics into the ideology of the Nordic, forcing the Nordic to reinterpret itself and to justify itself against the demands of rationality and current market values. This situation, with the concomitant need to redefine traditional ideologies in the face of modern marketization and the processes it releases, is what we understand by the term glocalization – and this is how it should be understood in figure 1. Glocalization itself stands in a complex relationship to globalization. Although glocalization as a phenomenon in several senses can be seen as a reaction against globalization in an attempt to appropriate the perceived aggressiveness of globalization, glocalization has also taken on characteristics of its own and it has become a complex actor – as such – in late modernity.

---

³⁷ For instance at the Stockholm meeting mentioned above, and in the collaborative work in the language councils ever since.

7. Conclusion and a view beyond

In this study we have shown how the ideology of the Nordic is used in somewhat similar, but still in somewhat different, ways across the Nordic area. In core Scandinavia the common history and the similar societies in the Nordic countries as well as the similarities of its people are drawn upon to argue for the maintenance and a strengthening of ‘Norden’. These themes resonate across all of the Nordic area, but with variant strength. For instance, the Danes with an historically relatively cool view on the Nordic project and a relatively *laissez-faire* language policy, shows rather poor competence in the other Scandinavian languages and rather cool sentiments towards Scandinavism. That is, we see how there is a (dialectic) relation between official language policy and investment in the ideology of the Nordic.

We have also shown how some of the smaller peripheral societies can use the ideology of the Nordic for other purposes; in claiming participation in a larger Nordic community, partly for its own sake, partly as a gate to the rest of the world; or, as among the Finland Swedes, as support against a majority language which is perceived as a larger linguistic threat than English.

At the same time, we have shown how this ideology is challenged by globalization. Globalization among other things means that traditional communities – national, regional *etc.* – are questioned, while new, global and individual communities are made possible. Globalization also means the promotion of new values and new discourses for interpreting the world.

In our study we have seen how different ideologies struggle. We have seen how the arguments in favor of English – the pro-globalization ones, as it were – revolve around ‘practicality’ whereas the pro-Nordic revolve around ‘communality’ and ‘identity’. This, we claim, illustrates a more common trend, *viz.* that globalization forces people to explain their actions and stances in a ‘rational’ rhetoric and a rhetoric that inscribes their stances with maximal market value – what we have termed ‘marketization’. This stands in stark contrast to the ideology of the Nordic as perceived and practiced in the national romantic period. Here the rhetoric was one of ‘history’, of the ‘identity’ (even the ‘spirit’) of a ‘people’. Linguistically, the most predominant proof that globalization is a fact in the Nordic countries is how practically all our informants claim that it would be easier, more practical and even ‘more fair’ to use English in inter-Nordic communication. But still, in spite of the ‘practicality’ of global English, we have seen how ‘the Scandinavian’, even ‘the Nordic’ is still promoted, indeed by arguments from history, community and identity. The themes of ‘practicality’ *vs.* ‘identity’ are also played out through language norms in the interviews. It is quite common that informants point out how the English used does not need to be in any way perfect, it just needs to work.

This stands in implicit opposition to Scandinavian which – it is argued – must be more correct. These views in turn go neatly with the overall rhetoric of globalization *vs.* that of the Nordic. English is used for practical purposes; Scandinavian – in a wider sense, the mother tongue – is used in the construction of identity. In a situation like this, there are bound to be rather different demands for the languages. Having access to an English language with few purist restrictions may seem like a rather ideal alternative to a mother tongue used with more purist sentiments albeit that the latter has the advantage of constructing a national and Nordic identity.

We have shown how the ideology of the Nordic lives on even in our present ‘globalized’ world. That is, even with the demands of ‘rationality’ and marketization, tradition and identity still play a role. However, the ‘romantic’ ideologies are constantly being reworked, reinterpreted and reused – as are of course the ‘rational ideologies’. Today, we can say that the ideology of the Nordic takes expression as an instance of glocalization. But what we have tried to show in this study is that the Nordic has always been a glocalized ideology – even before the term glocalization was coined. It is this ideology that has kept the Nordic alive, and that still keeps asserting itself in the different speech communities of Norden today.

[11.366 ord]

References

- Anderson, Benedict, 1991 [1983]. *Imagined communities*. [Revised ed.] London: Verso.
- Delsing, Lars-Olof & Katrarina Lundin Åkesson, 2005. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. [TemaNord 2005: 573] Copenhagen: Nordiska ministerrådet.
- Fukuyama, Francis, 1992. *The end of history and the last man*. New York: Free Press.
- Galberg Jacobsen, Henrik, 2005. *På sproglig grund, Dansk Sprognævn fra a til å 1955-2005*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Glasser, Barney & Anselm Strauss, 1967. *The discovery of grounded theory*, Chicago: Aldine de Gruyter
- Grünbaum, Catharina, 2000. *Nordisk språkförståelse – att ha och mista*. Published by the Nordic Language Council, Nordisk Sprogråd.
- Lindgren, Birgitta, 2005. Språkpolitiska initiativ och utspel i Norden. *Språk i Norden 2005*: 23–48.
- Mattfolk, Leila, forthc. a. Finlandssvenska attityder till modern språkpåverkan. In *Nordiske språkhaldningar I. Ei meningsmåling*, ed. by Tore Kristiansen & Lars Vikør. Oslo: Novus.
- Mattfolk, Leila, forthc. b. *Finlandssvenska åsikter om och attityder till modern språkpåverkan*. Oslo: Novus.
- Mattfolk, Leila, forthc. 2006. Individens på nära håll: Argument i intervjuer. Nordiska Ministerrådet. Electronic publication, submitted February 2006.
- Mattfolk, Leila & Tore Kristiansen, forthc. Finlandssvenska reaktioner på engelska importord. In *Nordiske språkhaldningar II. Ein masketest*, ed. by Tore Kristiansen. Oslo: Novus.
- Mattfolk, Leila & Jan-Ola Östman, 2004. Attitudes, opinions and the implicit. *PIC Bulletin 7*: 74-77.
- Maurud, Øivind, 1976. *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge och Sverige* [Nordisk utredningsserie, 13] Stockholm: Nordiska rådet.
- Nyström Höög, Catharina, 2005a. What do people actually think? On scale measuring and personal narratives in attitude studies, *Acta Linguistica Hafniensia* 37: 193-215.
- Nyström Höög, Catharina, 2005b. *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta. Svenska åsikter om importord* [Moderna Importord i Språken i Norden, 9] Oslo: Novus.
- Östman, Jan-Ola, 1986. *Pragmatics as implicitness. An analysis of question particles in Solf Swedish, with implications for the study of passive clauses and the language of persua-*

- sion. Unpublished Ph.D. dissertation, University of California, Berkeley. [Available from University Microfilms International, Ann Arbor, MI; no. 86-24885.]
- Östman, Jan-Ola, 2004. Extended locality. *PIC Bulletin* 7: 91-92.
- Östman, Jan-Ola, 2005. Persuasion as implicit anchoring. The case of collocations. In *Persuasion across genres. A linguistic approach* [Pragmatics and Beyond New Series 130], ed. by Helena Halmari & Tuija Virtanen (pp. 183-212). Amsterdam & Philadelphia, PA: John Benjamins.
- Sandøy, Helge & Jan-Ola Östman, eds., 2004. "Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord [Moderne Importord i Språka i Norden, 2]. Oslo: Novus.
- Språk i Norden / Sprog i Norden*. Annual journal of the Nordic language councils, published simultaneously in Denmark, Norway, Sweden, Finland, Iceland and the Faeroes.
- Sudmann, Arnulv, 1970. Nordisk språksamarbeid. *Språk i Norden* 1970: 66–106.
- Thompson, John B., 1984. *Studies in the theory of ideology*. Cambridge: Polity Press.
- Thøgersen, Jacob, 2005a. Sprog og interview, interview og sprog – interviews som dataindsamlingsmetode i sprog- og sprogholdningsundersøgelser. *NyS* [Nydanske Sprogstudier] 33: 9-41.
- Thøgersen, Jacob 2005b. The quest for objectivity in the study of subjectivity. *Acta Linguistica Hafniensia* 37: 214-41.
- Thøgersen, Jacob, 2006 Hitchhikerens håndbog i holdningsinterviews – om spørgsmål og svar og deres eventuelle sammenhæng, proceedings of the seminar Nordmål-Forum 2005, electronic publication on: <http://moderne-importord.info/>.
- Verschueren, Jef, ed., 1999. *Language and ideology. Selected papers from the 6th International Pragmatics Conference, vol. 1*. Antwerp: International Pragmatics Association.
- Verschueren, Jef, Jan-Ola Östman & Michael Meeuwis, eds., 2002. *International Communication Monitoring*. Brussels: Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten.
- Vikør, Lars, 1993. *The Nordic languages*. Oslo: Novus.

Tekst 7

Danske holdninger til Sprogpolitik

Denne artikel er et kapitel fra bogen *Det er meget godt som det er... er det ikke?* (Thøgersen under udgivelse, se bilags-cd). Bogen udgør afrapporteringen af den danske del af den fælles-nordiske interviewundersøgelse som hele afhandlingen tager sit udgangspunkt i. Den er så at sige det praktiske resultat af undersøgelsen, mens hovedparten af denne afhandlings dele kan siges at udgøre de teoretiske og metodiske overvejelser som undersøgelsen gav anledning til. Af pladshensyn – bogen er på ca. 280 sider – indleveres bogen ikke til bedømmelse i sin helhed.

Bogen falder i tre dele. Første del opridser forskningen inden for holdninger til engelsk i Danmark i nyere tid, nogenlunde som afsnittet *holdninger til engelsk*, Tekst 1's afsnit 3. Anden del præsenterer nogle grundlæggende teoretiske og metodiske overvejelser angående informantudvalg, herunder en udredning af begrebet *livsstil* (Bourdieu 1979, Dahl 1996) nogenlunde som Tekst 1's afsnit 2.1. Derudover diskuteres de emner der optræder i spørgeskemaet (se afhandlingens appendiks 2), udvælgelse af informanter, interviewenes gennemførelse osv. Tredje og langt den overvejende del af bogen er analyse og diskussion af informanternes svar på spørgeskemaets spørgsmål. I denne del redegøres der dels *kvantitativt* for sociale (livsstils-)forskelle i svarmønstre på hvert enkelt af spørgeskemaets ca. 120 spørgsmål. Dels redegøres der *kvalitativt* for (mis)forståelser af spørgsmålene og for typiske argumenter for og imod spørgsmålenes påstande – hvilket i praksis ofte er det samme. Analysedelen falder i 7 kapitler der hver behandler ét af de emner som spørgeskemaet tager op. Disse 7 er: *sprog i uddannelsessystemet, internationale sprog, domæner og domænetab, emneområder, korpuspåvirkninger, sprogpolitik* samt *meningsmålingsspørgsmålene*, dvs. de spørgsmål som også er brugt i repræsentative telefonmeningsmålinger i hvert af de nordiske sprog samfund (se Tekst 2). Interviewene fungerer i det afsnit som en kvalitativ kommentar til de analyser som fremkommer på baggrund af meningsmålingens rent kvantitative resultater (se Kristiansen & Vikør 2006), og der er derfor også et kapitel der sammenligner resultater i meningsmålingen med resultater i interviewene.

Kapitlet der følger her, er afhandlingens sidste analysekapitel, kapitel 10 om *sprogpolitik*.

Kapitlet indeholder for hvert spørgsmål først en kvantitativ analyse og dernæst en kvalitativ

analyse. Som appendiks findes de enkelte spørgsmål i den ordlyd og den ortografiske form som informanten præsenteredes for dem.

Når der tales om A, B, C og D henviser det til de fire livsstile som undersøgelsen opererer med. De fire fremkommer ud fra en to-dimensionel dikotomi mellem *høj* vs. *lav* position på arbejdsmarkedet og *traditionel* vs. *moderne* virksomhedskultur. De fire bogstaver, deres placering og prototypiske repræsentanter kan læses ud af figur 1. Og videre, når der tales om 'de lave' livsstile refererer det altså til de to livsstile som har det til fælles at de begge indtager 'lav' position på deres respektive arbejdsplads (arbejderlivsstile om man vil). Og tilsvarende når der tales om fx 'de traditionelle' menes de to livsstile som har det tilfælles at de arbejder på arbejdspladser med 'traditionel' virksomhedskultur. Der er selvsagt ikke nogen værdidom i at omtale nogle livsstile som 'høje' og andre som 'lave', nogle som 'moderne', andre som 'traditionelle'

Figur 1: Livsstilsskemaet

	Traditionel virksomhed	Moderne virksomhed
Høj position	<u>Livsstil A</u> (Mellem-)leder i industrivirksomhed: Ingeniører, naturvidenskabsfolk, merkonomer...	<u>Livsstil B</u> (Mellem)leder i vidensbaseret virksomhed: Reklamefolk, designere, humanister...
Lav position	<u>Livsstil D</u> Arbejdere i traditionelle industrivirksomheder: Lagerarbejdere, specialarbejdere, håndværkere...	<u>Livsstil C</u> Arbejder i servicevirksomhed: Butiksansatte, plejepersonale, pædagoger...

I den kvantitative analyse beregnes den statistiske signifikans for alle fundne forskelle. Man må huske på at informantudvalget ikke er en repræsentativ stikprøve af den danske befolkning. Der kan derfor kun med betragtelige forbehold generaliseres fra informantudvalget til befolkningen som helhed. Den statistiske signifikans opgives alligevel fordi den kan læses som en indikation af socialt signifikante forskelle som det ville være værd at undersøge mere metoudisk, og som et simpelt udtryk for konsistens inden for grupperne i forhold til forskelle mellem grupperne. Numeriske resultater opgives normalt som aritmetiske middeltal. Signifikans-testene er dog udført med ikke-parametriske tests der behandler spørgeskemaernes skalaer som ordinalskalaer.

Kapitel 10: Sprogpolitik

Spørgeskemaet om *sprogpolitik* var for størsteparten af informanterne det sidste spørgeskema (med undtagelse af baggrundsspørgsmål om køn, alder osv.). De fleste var efterhånden ikke særligt oplagte til lange udredninger, men arbejdede mest på at blive færdige hurtigst muligt. Derudover var de fleste af de spørgsmål der interesserede informanterne selv, allerede behandlet adskillige gange, og mange gør selv opmærksom på at de gentager noget de allerede har sagt tidligere. Det er medvirkende årsager til at argumenterne for og diskussionerne omkring disse spørgsmål ikke er lige så engagerede og udfoldede som til flere af de andre emner. En anden årsag er at sprogpoltiske spørgsmål om hvem der påvirker den sproglige udvikling og hvordan, er yderst abstrakte spørgsmål for lægmanden. Det er svært nok for fagfolk at få greb om en størrelse som sproglig udvikling, det er næsten uoverkommeligt for lægfolk – ikke mindst efter en times intensivt forhør. Ikke dermed sagt at der ikke er interessante indsigter i at analysere informanternes svar, snarere at de interessante fund ikke ligger i argumenterne og diskussionerne, men mere i de forudantagelser som argumenterne hviler på.

10.1 HVEM PÅVIRKER VORES SPROG?

Det første spørgsmål forsøger at afdække hvilke institutioner der påvirker vores sprog – hvad der menes med ”vores sprog” er genstand for en del diskussion, så det vender jeg tilbage til nedenfor.

10.1.a.1 Alle informanter

Der er klare signifikante forskelle mellem de personer og institutioner der nævnes på listen. Informanterne mener at vores sprog først og fremmest er påvirket af skolen og tv, mens politikerne og især Dansk Sprognævn kun spiller marginale roller.

Tabel 10.1: Hvem påvirker vores sprog?

	Middel
Skolen	4,43
TV	4,21
Arbejdspladsen	3,94
Radio	3,78
Aviser	3,38
Politikerne	2,66
Dansk Sprognævn	2,48
p<,001 ³⁸	

10.1.a.2 Livsstilsforskelle

Der er kun små forskelle livsstilene imellem. Der er en generel tendens til at B'erne vurderer alle påvirkningsfaktorer forholdsvis højt, og A'erne vurderer dem forholdsvis lavt. Forskellen i samlet score mellem de to livsstile har en p-værdi på ,072 De to lave livsstiles placering i forhold til hinanden og i forhold til de to høje er ikke lige så gennemgående.

Tabel 10.2: Hvem påvirker vores sprog?, nedbrudt på livsstil

Livsstil	Skolen	Politikerne	Arbejdspladsen	Dansk Sprognævn	Radio	TV	Aviser
A	4,33	2,21	4,00	1,73	3,50	3,96	3,33
B	4,69	2,77	4,00	2,54	3,85	4,62	3,58
C	4,42	3,08	4,25	2,67	3,50	4,00	3,08
D	4,25	2,58	3,50	2,92	4,25	4,25	3,50
	n.s. ³⁹	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.

To spørgsmål er værd at fremhæve, nemlig "Dansk Sprognævn" og "radio". Det er A'erne der vurderer Sprognævnet indflydelse som mindst (p=,021), mens det omvendt er D'erne der vurderer Sprognævnets påvirkning som størst – eller rettere som mindst marginal. Jeg tolker det sidste som et tegn om større usikkerhed og derfor mere midtsøgende svar. Med hensyn til "radio" er der en interessant tendens i informanternes fortolkning af spørgsmålene: Der er to faktorer i at vurdere en faktors påvirkningskraft – dels hvor effektiv den udfører sin påvirkning, dels hvor meget man er udsat for den. D'erne hører formentlig mere radio end de øvrige livsstile. Det kommer i hvert fald frem i en del argumenter at D'erne er vant til at radioen kører i baggrunden mens de arbejder, og de er altså udsat for 8 timers sproglig påvirkning fra P3 eller The Voice (disse to nævnes) fem dage om ugen. Der er ingen af de øvrige livsstile der nævner en tilsvarende grad af kontakt med radio, og det er formentlig derfor de vurderer radioens påvirkning som relativt mindre.

³⁸ Signifikantestninger mellem spørgsmål er udført i SPSS 11 med Mann-Whitney-testen.

³⁹ Signifikantestninger mellem livsstile er udført i SPSS 11 med Kruskal-Wallis-testen.

10.1.b Kvalitativt

Begrebet ”vores sprog”, som er kernen i spørgsmålet, er (mindst) tvetydigt, og det afspejles også tydeligt i svarene. Man kan tale om de to betydninger som ”ontogenese” over for ”fylogenesese”, altså om sprogets udvikling i den enkelte fra barn til voksen over for sprogets udvikling som selvstændig entitet; eller om påvirkningen af ”mit sprog” over for påvirkningen af ”vores sprog”. Det synes klart at denne tvetydighed findes allerede i spørgsmålsformuleringen. Når man spørger om ”Dansk Sprognævn” påvirker vores sprog, er den mest oplagte læsning at der tænkes på en fylogenetisk påvirkning – altså at Sprognævnet med sin normlægning og rådgivning styrer sprogets udvikling i en bestemt retning. Når man derimod taler om ”arbejdspladsen”, må der tænkes på en ontogenetisk påvirkning, på hvordan den enkeltes arbejde og arbejdsplads påvirker hans eller hendes sprog. Man kan dårligt forestille sig at en abstrakt institution som ”arbejdspladsen” med uendeligt mange konkretiseringer skulle have nogen entydig påvirkning på dansk som sådan. Disse to påvirkningsfaktorer er forholdsvis uproblematisk fordi de kun kan tolkes på én måde (om end altså på hver sin). Det er værre med fx topscoreren ”skolen” som kan tolkes, og bliver tolket, på begge måder; på den ene side ”skolens påvirkning af den enkeltes sprog”, på den anden ”skolen som samfundsinstitutionens påvirkning af dansk”.

Udover at ”påvirkning af vores sprog” giver anledning til diskussion, er der nogle andre, mindre hyppige, men også interessante alternative kriterier for bedømmelsen. Adskillige informanter *har* efterhånden gennemskuet at interviewet har engelskpåvirkning som det overordnede fokus, og de applicerer derfor også dette fokus på de sprogpoltiske spørgsmål. Spørgsmålet om ”hvem der påvirker vores sprog” bliver altså (om)fortolket som ”hvem der øger indflydelsen fra engelsk”, ”formidler engelsk” eller ”bruger engelsk”. Fx til spørgsmålet om ”politikernes” påvirkning:

De sidder jo ikke og snakker dansk når de er ude at forhandle ting i udlandet, vel? [...] så sidder de jo og snakker engelsk i stedet for at snakke dansk, så sidder de jo også og påvirker os andre på den måde, ikke [8;49.50]⁴⁰.

En anden ”misforståelse” er at forstå ”påvirker vores sprog” som ”lærer os sprog”, fx:

Arbejdspladsen - det er også middel, altså jeg synes da ikke rigtigt jeg lærer nogle sprog – nu [45;49.40].

---

⁴⁰ Koden angiver informantnummer og tid. Her altså informant nummer 8, 49 minutter og 50 sekunder inde i samtalen.

Denne forståelse er formentlig foranlediget af at ”skolen” står først i spørgeskemaet; målet for ”påvirkning” bliver dermed givet med et eksempel – og dette eksempel fortolkes ikke helt konsistent med spørgsmålsformuleringen.

Nedenfor vender jeg mig mod de enkelte institutioner, og ser på argumenterne for bedømmelsen af deres grad af påvirkning. Først topscoreren *skolen*, derefter de andre *afsenderinstitutioner*, *arbejdspladsen*, *politikere* og *Dansk Sprognævn*, og endelig ”medierne” (i dobbelt betydning), *radio*, *tv* og *aviser*.

10.1.b.1 Skolen

Skolen er i praksis sammenfaldende med folkeskolen, der er vist ingen informanter der udvider aspektet til hele uddannelsessystemet. Skolens påvirkning fortolkes typisk ud fra en ontogenetisk ramme. Det er altså skolens påvirkning af den enkelte, typisk *mig*, der fokuseres på. Det kan i sig selv give interessante tvetydigheder som:

Jeg oplever jo ikke at skolen påvirker mit sprog nu - altså den har jo selvfølgelig gjort det engang – men... Hvordan skal jeg svare på det? [37;42.35].

De fleste er dog ikke i tvivl om at fortolke skolens påvirkning som den andel af den samlede påvirkning der fører til individets endelige sprog. Som det afspejles i afkrydsningerne, vurderes skolen at spille en central rolle i dannelsen af den enkeltes sprog. En meget typisk formulering er at skolens indflydelse er stor, ”det er jo der man lærer sproget”. Sprogforskere ville nok betvivle at man først lærer sit modersmål når man kommer i skole, men det er altså en meget udbredt opfattelse blandt informanterne i alle livsstile. Ydermere er det derfor ikke blot en konstatering at skolens indflydelse er stor, det er et normativt krav:

Skolen de skulle jo meget gerne påvirke os meget, jo, de skulle meget gerne lære os det hele, jo [45;49.10].

Udover at skolen er en læreanstalt og som sådan har som sit formål at ”lære os sprog”, spiller også andre faktorer ind i at bedømme skolens indflydelse så høj, nemlig den tid man brug der, og den formelighed man formodes at have i sin barndom og ungdom:

Jeg tror at skolen har en meget stor - indflydelse på vores sprog... Man tilbringer jo også mange timer deroppe [25;65.56].

Jeg mener at sproget det bliver præget mest - når du er i de unge år, og så bliver det præget mindre og mindre og mindre hen igennem livsforløbet [27;56.30].

Der er selvfølgelig også dem der har den ”engelske” tolkning som vi så ovenfor og altså vurderer skolens indflydelse som ret stor fordi det er der man (først) lærer engelsk:

Skolen - jamen altså der lærer man engelsk - på basismåden, ikke [39;36.22].

Der er også enkelte informanter der har den fylogenetiske forståelse af spørgsmålet, altså ”hvor meget påvirker skolen dansk(s udvikling)?”. De informanter der har denne tolkning er typisk sammenfaldende med de ret få som vurderer skolens påvirkning som ret lille:

I mit hoved så er skolen en der følger lidt efter alt det andet her, den retter sig nok [...] lidt ind efter hvordan at det hele fungerer.[...] [Jeg] tror ikke det er den der sætter sig i førersædet eller er trendsætter - for nu at bruge et engelsk ord [22;49.30].

Endelig er der nogle informanter der beskæftiger sig med *kvaliteten* af skolens påvirkning, altså *hvad* det er skolen påvirker med. Vi har allerede set hvordan engelsk kan fremdrages, og altså at skolens påvirkning består i at lære os engelsk; og indirekte er skolen altså med til at øge engelskindflydelsen på dansk. Et andet aspekt er at skolen lærer os at tale ”korrekt”, at undgå importord; og altså medvirker til at begrænse påvirkningen fra engelsk:

Forhåbentligvis så lærer man jo i skolen at tale - fornuftigt dansk uden at få alt for mange - importord ind, så de påvirker det jo nok i en vis grad. Ja altså... nu tænker jeg jo på importord her [20;40.35].

Endelig fremdrager nogle at det sprog man lærer i skolen ikke kun læres af lærerne, og ikke nødvendigvis følger skolens (og samfundets) normer:

Skolen påvirker os da forhåbentlig meget med vores sprog - ellers ville der da være et eller andet galt. [...] Jeg tror at man lærer meget i vores skole - både af lærere og kammerater. [...] Jeg kunne høre da [mine børn] kom i skole, da kunne de lige pludselig en hel række nye ord de ikke havde kunnet før, vil jeg i hvert fald sige, og jeg tror ikke de lærte dem af lærerne [36;58.53].

10.1.b.2 Arbejdspladsen

Som man kan forudse fra nogle af citaterne omkring *skolen*, er der gengangere i argumenterne omkring denne og *arbejdspladsen*. Arbejdspladsen har godt nok ikke som eksplicit formål at lære sine ansatte sprog, men flere af de mindre formaliserede kriterier er de samme. Det vil fx sige at arbejdspladsens indflydelse vurderes som forholdsvis stor fordi man bruger meget tid der:

Den største del af vores kommunikation foregår vel på arbejdspladsen – oftest - så det er måske bare proportionalt til det [37;44.30].

Til sidst udvikler man måske endda et fælles "arbejdspladssprog":

Det er dem man sådan går op og ned af hver dag, så hvis man forudsætter at man ellers snakker sammen på arbejdspladsen, så synes jeg at man tit udvikler et eller andet fælles sprog [1;46.00].

Det er interessant at se hvordan den sproglige påvirkning som arbejdspladsen yder, beskrives forskelligt af de forskellige livsstile. Blandt især D'erne fremhæves den rå tone og det grimme sprog:

Min kone siger jeg har fået et forfærdeligt sprog ved at være på min arbejdsplads, så den skal jeg nok rykke op til meget. Det må jeg jo tro på når hun siger det, så det er nok rigtigt - min arbejdsplads påvirker mit sprog [43;56.15].

Blandt især A'erne fremhæves en mere formaliseret sproglig påvirkning med, især engelske, fagord:

Arbejdspladsen, det betyder noget mere, fordi [...] der er det at man bruger sine tekniske udtryk og alt det her [26;56.31].

Denne påvirkning kan igen brede sig fra arbejdspladsen til informantens sprog i almindelighed:

Det er jo mi[n] brug af engelsk -- ved brug af fagudtryk og sådan noget. Det er det som påvirker mig. Jeg tror mange andre de hører meget jargon på arbejdspladsen som de bruger, og tager med hjem [37;44.16].

Vi ser hvordan det ikke er helt klart om "påvirker vores sprog" her betyder "påvirker vores sprog med engelsk" som vi også så det ovenfor. Men det gør det uden tvivl andre steder:

Arbejdspladsen jamen altså der bruger jeg som sagt meget engelsk, både her og i mit andet job som jeg har -- min egen virksomhed [39;36.50].

Ligeledes finder man også tolkningen af "påvirker vores sprog" i betydningen "lærer os engelsk" som vi så i et citat ovenfor.

Endelig findes i forbindelse med arbejde et aspekt ved siden af det onto- og det fylogenetiske som ikke findes i forbindelse med nogen af de andre institutioner; nemlig et man kunne kalde et *akkommodativt* eller *kontekstafhængigt* aspekt. Udover at institutioner kan påvirke den enkeltes sproglige udvikling og sprogets udvikling i sig selv, kan de også stille krav til den enkeltes kontekstbestemte sprogbrug. Vi så allerede en ansats til dette aspekt i fremhævnningen

af hvordan arbejdspladsen kan give en ”rå” påvirkning af sproget, men ellers fremdrages det især i forbindelse med dialekter:

Der kan givet være nogle som føler at de må tilpasse deres sprog når de går på arbejde, ikke. De taler noget andet med deres venner eller... [28;79.44].

En del informanter, sigende nok især jyder og en sydsjællænder, nævner således hvordan de har ændret deres sprog efter at de er flyttet til København⁴¹. Her er arbejdspladsen selvfølgelig ikke den eneste faktor, men den er absolut medvirkende, om ikke andet så fordi man tilbringer så meget tid på arbejdspladsen:

For eksempel for jyder som kommer herover - især hvis de har en meget tydelig dialekt, og kommer herover og snakker den dialekt altså -- det ville jo være til grin, det kan man jo ikke. Så derfor tilegner de sig et nyt sprog -- fordi københavnere kan jo ikke forstå nogle jyske dialekter...

(Interviewer: *Har du selv gjort det?*)

Jeg har nok lidt, jo fordi at hvis jeg nogle gange kommer til at nævne et eller andet bondsk udtryk eller jeg siger et eller andet som man ikke siger herovre, så får jeg da også at høre for det, jo så jeg har nok også selv ændret mit sprog lidt [38;49.03].

10.1.b.3 Politikerne

Flere informanter spurgte hvad der mentes med ”politikere”, og fik så at vide at der tænkes på ”politikere som mediepersoner og ikke som lovgivere”; fordi politikere som lovgivere ville have en overgribende indflydelse, så at sige påvirke alle de institutioner som påvirker sproget, og derfor ikke kunne afgrænses i forhold til dem. Det er måske denne forvirring og komplicering af institutionen *politikere* som har gjort at de vurderes næsten præcis midt på skalaen⁴². Måske er det også denne forvirring der gjorde at meget få informanter har kunnet fremdrage eksempler på politikernes indflydelse, eller med andre ord: deres relevans på en liste over institutioner som påvirker sproget er langt fra indlysende for informanterne. Dem der trods alt mener at politikere spiller en rolle, fremdrager enkelte udtryk eller (uheldige) udsagn:

Der er i hvert fald mange af deres udtryk som er blevet - sådan guldkorn enten med eller mod deres vilje [1;45.45].

Eller hvordan ”politikerjargon” kan brede sig til sproget:

---

⁴¹ Alle interviews er gennemført i Københavnsområdet.

⁴² Der er tidligere argumenteret for at usikkerhed omkring et spørgsmål ofte fører til en ”sikker” afkrydsning omkring midten af skalaen. I mangel af en ”ved ikke”-kategori, får 3 på en 5-trins-skala noget af denne funktion – samtidig med at 3 selvfølgelig også betyder ”middel indflydelse”.

Politikere de finder nogle gange på nogle udtryk som går over i... Jeg er helt sikker på at det der udtryk som hedder "på sigt", det er jeg helt sikker på, at det er politikeropfundet. Det er e[n] af mine yndlingsaversioner [31;57.20].

Men generelt er det ikke fordi man mener at denne påvirkning er særlig stor:

For mange mennesker, der er [det] simpelthen bare sådan [at] politikerne de taler deres eget sprog og er i deres egen verden, og man kan alligevel ikke forstå hvad de siger, så derfor så er der sådan en distance [36;59.30].

Endelig er der de, efterhånden velkendte, (mis)forståelser af "påvirkning af vores sprog" som "påvirkning med engelsk". Vi så ovenfor hvordan det "påvirker vores sprog at de snakker engelsk", og man finder også det samme argument uden at konklusionen behøver at være at påvirkningen er stor:

Politikerne, altså der er mange af dem de er ikke særligt gode til engelsk kan man sige, men altså - man hører jo af til de snakker engelsk ikke, og de klarer det da også sådan rimeligt [39;36.33].

10.1.b.4 Dansk Sprognævn

Der falder naturligvis en del kommentarer omkring Sprognævnet og interviewerens status som ansat samme sted⁴³, og deraf den potentielt lidt penible situation at informanterne ikke kender til interviewerens arbejdsgiver, ikke ved hvad de laver, og hvis de gør, ikke mener at arbejdsgiveren har nogen særlig indflydelse. Det kunne opfattes som en kritik af intervieweren selv og vigtigheden af hans arbejde. Det kan derfor ikke udelukkes at en interviewer uden tilknytning til Dansk Sprognævn ville have modtaget (endnu) lavere scorer på spørgsmålet, eller at spørgsmålet ville opfattes mindre relevant end det nu gør. Nu kan det i det mindste forklares med at intervieweren er interesseret i opfattelsen af sin arbejdsgiver.

Ikke overraskende fremhæves det typisk hvor sjældent man hører fra Sprognævnet i den offentlige debat, og ikke hvor tit:

Altså jeg vil sige det sådan man hører noget fra jer engang i mellem, men det er jo ikke så meget [25;66.50].

Enkelte nævner godt nok Retskrivningsordbogen, men den har ikke den daglige gennemslagskraft som fx skolen og diverse medier:

Det er da kun hvis man har slå[et] op [og] kan huske en enkelt ting [46;34.39].

---

⁴³ Intervieweren er i størsteparten af de 49 interviews undertegnede, som var ansat henholdsvis som forskningsassistent og ph.d.-stipendiat på Sprognævnet.

Endelig virker Sprognævnets rolle mere som beskrivende og noterende end som decideret styrende:

Jeg vil sige I påvirker jo ikke sproget rigtigt, I adopterer, sådan opfatter jeg det da [32;54.00].

Opfattelsen af Sprognævnet behandles i øvrigt nedenfor i afsnit 10.3

10.1.b.5 Medierne (radio, tv, aviser)

Som det allerede er antydnet, er det måske ikke heldigt at ”afsendere” som *Dansk Sprognævn* og *politikere* optræder på samme liste som ”medierne”, *radio*, *tv* og *aviser*. Man kan spørge sig selv om informanterne har noget kendskab til politikere foruden det de har gennem medierne, og tilsvarende om de har andet kendskab til Sprognævnets arbejde end det de har set i nyhedsindslag eller læst i aviskronikker.

Et af de vigtigste, måske *det* vigtigste, kriterium for hvor stor en institutions sproglige påvirkning bedømmes, er hvor stor kontakt man har med den. Det er derfor heller ikke overraskende at tv's påvirkning bedømmes som større end radioens som igen bedømmes som større end avisernes. Mon ikke det afspejler opfattelsen af hvor meget medierne bruges? Det er i hvert fald sigende at de få der vurderer radioens indflydelse som større end tv's, gør det sammen med en beskrivelse af at de hører mere radio end de ser tv:

Radio, det påvirker i hvert fald mig meget, det hører jeg mere end tv [25;67.14].

Derudover nævner flere at talesproget yder større indflydelse end skriftsproget; det kan sagtens være en medvirkende årsag til at aviserne bedømmes som de mindst påvirkende medier.

Det er især ”ungdomssprog” at medierne menes at påvirke med:

Altså jeg kan godt forestille mig nogle af de der ungdomsradioprogrammer har indføjet nye udtryk og gloser [1;46.20].

Og det er også det man hører fra D'erne som er dem der mener at radio yder den største indflydelse:

Det kommer jo igen an på hvad det er man hører, ikke. Fordi at hører man alle de der ungdomsstationer der, altså Pop-FM og Voice og hvad fileren de hedder, ikke, der - slynger de jo meget rundt med alle de der slangudtryk, ikke, så det vil jeg jo nok sige det er jo nok noget der påvirker, ikke [45;50.30].

Og fuldstændigt lignende argumenter findes om tv:

Jeg tror meget af den der sprogpåvirkning den kommer via de unge mennesker, og det er der [i radio og tv] de hører og ser og følger med i hvad der nu sker i deres verden. Og derfor tror jeg den har så stor betydning [9;36.49].

Det skulle være tydeligt at der er svært klart at skille ud om det der er tale om er ”påvirkning af vores sprog i almindelighed”, om det er ”påvirkning med engelsk” eller om det er ”sprog- ligt sjusk”.

Udover denne generelle opfattelse af at (engelsk)påvirkningen kommer fra ungdomsprog- rammer, genfindes også argumentet om ”guldkorn”, sagt af politikere eller andre medieper- soner. Og det gælder både radio og tv:

De kommer jo med nogle guldkorn ind imellem som man er nødt til at bruge lidt, ikke [34;61.35].

Der skal jo ikke mange vittigheder i dansk radio eller i tv før så går alle folk jo og synger det [24;50.25].

10.1.b.6 Andre

Bortset fra de opstillede kilder nævner informanterne at ”vores sprog” (hvordan det end for- stås) påvirkes af ting som *internet* og *e-mail*:

Fordi at folk bruger efterhånden så meget - altså kommunikerer så meget via internettet, så der er mange af de der sådan superkorte måder at skrive ting på, sådan i smileytradi- tionen der med at skrive bare måske et bogstav i stedet for et ord eller... ”see you” med ”c u” og så videre, ikke. [...] Måske indfører [de] det også mundtligt, jeg ved det ik- ke rigtigt [...], men det kunne man da godt forestille sig [1;46.48].

Også dronningens nytårstale nævnes som et sted hvor sproglig fornyelse finder sted – vist på linje med de andre ”guldkorn” nævnt ovenfor.

10.2 PURISME

Det er en udbredt, næsten udtalt, opfattelse at Danmark har Nordens mest anti-puristiske sprogpolitik og befolkning (se Lund 1986 for en eksplicitering). Her kan vi undersøge om en sådan forestilling også kan genfindes når man spørger folk direkte. Samtidig kan vi undersøge om purismen står stærkere blandt nogle befolkningsgrupper end blandt andre (Thøgersen 2004 er en undersøgelse af det samme spørgsmål på baggrund af meningsmålingsdataene).

10.2.a Livsstilsforskelle

A'erne skiller sig ud med en noget mere negativ holdning til sproglig purisme end de øvrige livsstile ($p=,008$).

Tabel 10.3: Holdning til ”purisme”, nedbrudt på livsstil

Livsstil	Middel
A	1,92
B	2,69
C	3,08
D	2,83

$p=,048$

Derudover ser man at de to diagonalt modsatte livsstile, A og C, placerer sig i hver sin ende af skalaen. Det ser altså ud til at begge dimensionerne traditionel/moderne og høj/lav spiller en rolle, formentlig med dimensionen høj/lav som den mest tungtvejende. De lave livsstile ser mere positivt på purisme – parallelt til at de i højere grad end de høje mente at der blev brugt for mange engelske ord i dansk (meningsmålingens spørgsmål 4a (se Tekst 2)). Vi finder her en vis støtte til to af de opstillede hypoteser⁴⁴. Næmlig dels at B'erne og til dels C'erne som de mest sprogligt pluralistisk indstillede – altså dem der i størst grad ser positivt på en styrkelse af dansk – svarer positivt på dette anti-engelske spørgsmål. Dels at D'erne (og i mindre grad C'erne), som de mest nationalistisk indstillede svarer positivt på et spørgsmål om styrkelse af nationalsproget, dansk. På dette spørgsmål er de to ideologier sammenfaldende, og det er derfor som man kunne forestille sig at C'erne (med en aktie i begge ideologier) er de mest positive, fulgt af D'erne og B'erne.

Ellers ser man at svarene generelt går imod den negative ende af skalaen. Det er en støtte til opfattelsen af Danmark som det mindst puristiske af de nordiske lande (Lund 1986), og vi har tidligere set, fx i meningsmålingens spørgsmål 4b om afløsningsord (se Tekst 2), hvordan tanken om purisme og en bevidst styret afløsningsordspolitik ikke falder i god jord hos informanterne. Men vi har også set hvordan det langt fra er entydigt *hvad* det er informanterne er i opposition til – og for den sags skyld om det er den samme ting de positive og de negative informanter tager stilling til.

⁴⁴ I teorikapitlet argumenteres der for at de 4 livsstile burde have forskellige holdninger til engelsk pga. deres forskellige arbejdsmæssige forhold til engelsk og deres forskellige politiske ideologier. Hypotesen er at A'erne er mest engelskvenlige fordi de dels er internationalt indstillede og dels ser pragmatiske og ideologiske fordele i at have ét sprog og én konservativ norm. B'erne er også internationalt indstillede, men formodes også at være de mest pluralistisk indstillede, og at være imod engelsk når det betyder en trussel af andre sprogs status, mens de ser engelsk som en fordel når det øger den enkeltes sproglige udtryksmuligheder. C'erne formodes at være mere nationalt indstillede, men i øvrigt at dele B'ernes pluralistiske ideologi, mens D'erne er nationalt indstillede og fortalere for en entydig, konservativ norm.

10.2.b Kvalitativt

Spørgsmålet om sproglig purisme er så centralt at det er værd at gentage et credo som har været fremsat før. Jeg har argumenteret for at det først er når man definerer modsætningen, at man har defineret hvad man egentlig taler om. Med Michael Billigs ord (Billig 1987) må udsagnet sættes ind i en *retorisk kontekst* for at kunne forstås. Først når vi har set på disse tolkninger og konnotationer, og på hvad *purismens* modsætning og alternativ er, kan vi forstå hvad det er informanterne ser så overvejende negativt på. Og samtidigt med at vi ser hvordan forskellige informanter (og forskellige grupper af informanter) definerer modsætningen forskelligt, og dermed altså selve begrebet *purisme* forskelligt, kan vi måske forstå de kvantitative holdningsforskelle som fremkommer i afkrydsningerne.

En første ting der springer i øjnene er den ambivalens der præger mange af svarene:

Ja det har jeg jo igen både og. Jeg bliver nødt til at sætte mig dér [på 3] [13;72.20],

når den indre diskussion er kortest. Eller mere uddybet:

Ja, nu er jeg ambivalent igen fordi det er jo ikke bare enten eller... Jeg tror faktisk jeg vil have den i midten... Ikke for enhver pris, nej, jeg tror godt jeg vil have den i midten. [...] Man kan jo heller ikke bare isolere os i vores eget lille samfund, eftersom vi er i en stor verden. Og eftersom vi bliver påvirket alle steder fra, så ville det også virke unaturligt hvis man bare renser det hele. [Det] får det næsten til at føles som i stalintiden. Jeg tror vi alligevel vi skal have en lidt åben pande, ja.

(Interviewer: *Hvordan hænger det sammen med at du startede med at sige at der bliver brugt for mange engelske ord?*)

Jamen det er jo lige præcis her jeg står i et dilemma, for jeg synes nu pludselig at jeg har forandret mig inden jeg er færdig med spørgsmålene her. Fordi hvis jeg skal holde fast på det første så kan [krydset] ikke stå her, det er nemlig rigtigt. [...] Jamen jeg har måske tænkt lidt over - at mange af de ord vi har, altså det bare er der, det er blevet en naturlig del, for det er det jo blevet... Men derfor kan jeg jo godt stadig synes at nogle af tingene måske ikke burde være sprogligt så meget udefra. Men helt rense det kan man heller ikke, og det skal man heller ikke. Nej jeg tror egentlig jeg ændrer mig lidt hen ad vejen kan jeg mærke [30;47.00].

Både formen og flere af de modsatrettede argumenter er værd at bide mærke i. Mange informanter giver udtryk for den metabevindsthed som begge citater cirkler omkring. Dvs. en eksplicitering af at det man siger nu ikke er konsistent med noget man har sagt tidligere, eller at man netop på grund af noget man har sagt tidligere føler det nødvendigt at svare som man gør nu. Man kan, som den sidste informant antyder, mene at inkonsistensen skyldes at informanterne har haft tid til at tænke og tale sig nærmere på problemstillingen komplicerede kerne. Man kan også mene at den skyldes at spørgsmålet om *purisme* og *engelskindflydelse* i virkeligheden ikke udgør én problemstilling, men en mængde af sammenfiltrede problemstillinger.

De enkelte argumenter er som sagt også værd at bemærke, for man kan i dem se hvordan begrebet *purisme* i sig selv associeres med noget negativt samtidigt med at dets modsætning associeres med noget negativt. På den ene side forbindes *purisme* med *unaturlig isolation* og endda med udrensningstendenser der giver mindelser om ”stalintiden”. På den anden side opstilles purismens alternativ, *laden-stå-til*, som noget negativt. Vi får derfor, og det er gennemgående i de fleste svar, et ønske om en middelvej, et ”både/og” og lignende:

Jeg synes jo ikke at det er en negativ ting at der kommer ting udefra, så derfor behøves man jo heller ikke at holde sproget rent altså. [...] På den anden side så skal vi jo heller ikke blive alt for internationale - og smarte i vores sprog. Altså den må gerne ligge sådan -- en balance - midt imellem [38;53.11].

Vi finder en middelscore for mange informanter, og for gruppen som helhed, ikke fordi de er uinteresserede i spørgsmålet, ikke forstår det eller stiller sig neutrale over for det, men fordi begrebet *purisme* retorisk kan konstrueres på forskellige måder, med forskellige konnotationer og med forskellige bedømmelser. Nedenfor gennemgås nogle af de hyppigste negative argumenter over for *purisme*, og nogle af de positive (eller rettere: de negative over for *purismens* alternativ).

10.2.b.1 Argumenter imod *purisme*

Det hyppigste argument har vi allerede set, nemlig at man ikke skal ”isolere” sig, ”ekskludere” sig fra resten af verden eller ”sætte barrierer op”. Sproglig *purisme* opfattes her som et udtryk for eller symptom på en sådan isolation:

Jeg ville nok være meget negativ - hvis man prøvede at holde alt andet ude. [...] Det ville være meget negativt - hvis man prøvede at stable en barriere op og man bevidst skulle oversætte alting - det ville gøre man fik en lang distance til nogle... [afbrudt] [22;50.14].

Forbindelse mellem sproglig *purisme* og isolation (og parallellen til stalintidens Sovjet) ses også afspejlet i dette citat:

*For mig at se der bliver sproglig *purisme* meget hurtigt lig med kulturel *purisme* - så derfor så er jeg en anelse negativ over for det [10;104.17].*

Forbindelsen underbygges yderligere når ikke alle informanter skelner skarpt mellem importør og brug af fremmedsprog⁴⁵. Det får som konsekvens at *purisme* bliver set som en hæv-

---

⁴⁵ En tendens der er behandlet tidligere og som også tages op i afhandlingen i øvrigt, er at informanter ikke altid skelner mellem brug af importør, tab af domæner, brug af fremmedsprog og evt. ”dårligt sprog”, slang, banden osv.

sko for at kommunikere internationalt, hvad det naturligvis objektivt set ikke er – man kan sagtens have et dansk ord for en ting og stadig kende det ”internationale”, engelske. Men for mange informanter er purisme og manglende kendskab til fremmedsprog altså om ikke samme sag, så i hvert fald nært beslægtet:

Skal vi så holde det rent, det danske sprog? Nej det mener jeg ikke giver nogen mening fordi at så bliver det næsten håbløst at kommunikere med... Altså verden er ikke ligesom engang, der var verden mindre og der boede man i Danmark og der kunne man klare sig med det; sådan er det ikke nu, så nu er man nødt til også at kunne snakke med nogle andre lande omkring ting og sådan [24;50.55].

Vi får derfor meget negative udmeldinger som at:

Jeg synes det er fuldstændigt åndssvagt at franskmændene har opfundet et nyt ord for ”e-mail” som ikke ret mange andre end franskmændene sikkert kan huske, men det er blevet forbudt i offentlige franske institutioner at bruge ordet ”e-mail” [46;36.00].

Man kan vel sige at det er kendetegnende for fransk som helhed at der bruges ord som ”ikke ret mange andre end franskmændene sikkert kan huske”, men når det drejer sig om at lave af-løsningsord for engelske låneord, opfattes det altså som et tegn på selvvalgt isolation.

Hvis det er et tegn på ”isolation” og altså et problem at ”dansk har ord som ingen andre forstår”, må konsekvensen jo være at give afkald på danske ord og altså på dansk. Det er der imidlertid ingen der argumenterer for. Således den informant der ovenfor talte om at verden er blevet mindre:

Som sagt, jeg synes at det det er fint nok at vi har dansk, og jeg mener hvis der for eksempel var en folkeafstemning i morgen om vi skulle afskaffe dansk til fordel for engelsk - det ville jeg ikke gå ind for. Skal vi så holde det rent, det danske sprog? ...[se ovenfor] [24;51.24].

Det andet fremherskende argument, ved siden af ”isolationen”, er det uladsiggørlige eller omsonste i en konsekvent puristisk politik:

*Det er et smukt - sådan Don Quixotisk projekt [28;82.01],
men*

man kan godt passe lige så meget på man vil, men det kan ikke undgås [23;54.10].

Eller det beskrives endog som nærmest unaturligt:

Jeg er noget negativ over for at holde det rent - fordi at det sprog vi har nu... Altså hvis vi havde haft den holdning, så havde vi også haft et helt andet sprog end det vi har nu. Vi

har jo gjort det. Har vi taget skade? Næ, folk er jo glade for det sprog vi har nu [32;55.00].

10.2.b.2 Argumenter for purisme

Som antydnet findes der også ”pro-puritiske” argumenter. Disse drejer sig typisk om en af to ting: enten steder hvor der bruges for mange overflødige engelske ord, og hvor det derfor ville være en fordel at begrænse dem, eller mere generelt om at værne om dansk kultur. For at tage den sidste først:

Man skal jo ikke være reaktionær - man skal jo tage hvad man kan bruge af gode ting, ikke, man skal lade sig inspirere af hvad man hører alle vegne; men man skal heller ikke bare... Altså jeg synes helt klart vores sprog det er noget vi skal passe på. Altså vores sprog dansk - i den sammenhæng. Det ville da være trist hvis det ophørte med at eksistere som sprog, hvis det bliver fuldstændigt forurennet... [11;78.53].

Og det kan udvides til at gælde dansk kultur i bredeste forstand:

Altså når jeg siger det der med at et sprog også - indeholder en kultur, eller at der er en kultur linket til et sprog [...] så må man jo også i et eller andet omfang værne om den kultur. Men samtidigt må man også acceptere at verden blander sig eller ændrer sig, og ting bliver blandet sammen og det er måske ikke så dårligt endda. Så jeg synes heller ikke det nytter noget at opretholde nogle kunstige barrierer, og ligesom prøve at holde verden ude eller holde virkeligheden ude. Så alt i alt må jeg nok sige at [...] der er ikke nogen grund til at være så hysterisk omkring det [1;47.26].

Læg mærke til hvordan det at ”værne om dansk kultur” her konstrueres som noget positivt, mens ”kulturel purisme” omvendt af en kollega til denne informant [informant nr. 10 ovenfor] konstrueredes som noget negativt. I praksis er det vel svært at se forskel på de to ting, men i den retoriske fremstilling vurderes de modsat.

Det andet hovedargument handler om områder hvor de engelske ord synes særligt fremherskende, overflødige, irriterende eller lignende:

Overvejende positiv, tror jeg, altså også fordi jeg ikke er til alle de der [”what's up”] – ”whatever”, ikke. Jeg synes ikke det er nødvendigt [34;62.40].

Det engelsk som dansk skal ”holdes rent for”, er altså ikke importord som sådan, men specifikt *kodeskift* eller særlige typer af importord, nemlig ”de overflødige”⁴⁶. Graden af positivitet varierer altså med graden af fokus på *de nødvendige* over for *de unødvendige* importord:

---

⁴⁶ Informanternes diskussion af ”nødvendige” over for ”overflødige” importord diskuteres indgående i forbindelse med meningsmålingens spørgsmål 4a og 4b.

Der bliver nødt til at være en vis blanding. Altså [...] der vil komme nogle importord ind som bare er der, ikke, "t-shirt" – "computer" -- sådan nogle ting [20;42.30].

Endelig er der ingen – uanset om de i øvrigt er positive – som går ind for en konsekvent puristisk sprogpolitik, der skal være plads til undtagelser og til personlig frihed:

Altså tingene skal også udvikle sig, ikke, og det har det nogle gange åbenbart svært ved at gøre på sit eget sprog så jeg synes da at der skal være påvirkning udefra. Altså det andet bliver for... så tror jeg også bare tingene dør ud [2;65.27].

Det synes jeg godt kan have sin berettigelse - igen stille et alternativ til rådighed, ikke proppe det ned i halsen på folk [17;75.05].

En anden fortolkning af "purisme = det at holder sproget rent" er værd at nævne – ikke fordi den er særligt almindelig, men fordi den illustrerer hvor abstrakt spørgsmålet er for nogle informanter:

Altså jeg synes det ville være positivt at man ligesom prøver på at bevare [et] sådan rimeligt rent sprog, fordi nogle gange synes jeg også at der er nogle formuleringer hvor man tager sig til hovedet. Altså hvad skal man sige [...] nogle beskidte ord, altså. Folk står og råber af hinanden "fuck you" på gaden, ikke. Altså der synes jeg der kommer nogle ting ind - ikke kun engelsk men også nogle andre ting, hvor jeg synes at det må der godt blive holdt lidt rent for [42;33.30].

Det er ikke normalt det vi forstår ved purisme; det svarer til gengæld udmærket på spørgsmålet om "at holde sproget rent" og giver endda et eksempel på et engelsk ord som mange tager anstød af. Det afspejler også den almindelige debat om sprogligt forfald hvor engelskpåvirkning, sprogets råhed og ungdommens sjusk i almindelighed sjældent holdes skarpt ude fra hinanden.

Endelig er der enkelte informanter der udfører en anden form for komplicering. I stedet for (eller ved siden af) at nævne fordele og ulemper ved purisme, sætter de et skel mellem noget sprog som skal holdes rent og andet som ikke skal. Det typiske eksempel er at officielt sprog skal holdes forholdsvis rent, mens det private ikke skal:

Det er igen det med det officielle eller det dagligdag[s]. Fordi jeg mener at jeg skal ikke prøve at holde et rent sprog, jeg skal prøve at hyle som de ulve jeg er blandt, så derfor mener jeg [ikke] at vi skal have et meget rent sprog, det synes jeg ikke vi skal. Men tilsvarende så synes jeg at det skal være mere rent når det er officielt og når det er radioavisen og TV-avisen, og begynder det at blive alt for popsmart der, så rejser nakkehårene sig på mig [27;59.34].

For at rekapitulere: Det der især står tilbage når man ser på argumenterne omkring dette spørgsmål, er hvor mangesidige og ”selvmodsigende” (eller diskuterende) svarene er; og altså hvor meget svarene afhænger af den større fortolkningsramme som begrebet *purisme* sættes ind i og de oppositioner det sættes op imod:

Det kommer meget an på ud fra hvilket synspunkt. Hvis det er ud fra sådan en nationalistisk synsvinkel så synes jeg nok det er meget negativt, ikke.

(Interviewer: Mm - og hvis det er ud fra en demokratisk?).

Så synes jeg det er noget andet. Det er nok det der ligger i det. Ja, hvis det er et ønske om at flest muligt skal inddrages, så synes jeg det er fint, hvis det er ud fra nogle forestillinger om noget ægte særegent dansk som man skal beskytte, så får jeg lidt kvalme af det, ikke. Ja det er simpelthen nok det.

(Interviewer: Men er det ikke svært at se forskel?).

Uhyre svært. Det [er] derfor det er så svært at forholde sig til de her ting, ikke, og man bliver så vaklende i det altså [28;83.00].

Med risiko for at sige det selvindlysende banale, er der ingen grund til at tro at informanterne er enige i hvad ”nationalistisk”, ”demokratisk” eller ”særegent dansk” betyder, og om det er begreber der skal vurderes godt eller dårligt. Vi står over for Derridas uendelige kæde af udtryk der ikke refererer til et indhold, men kun til nye udtryk.

10.3 DANSK SPROGNÆVN

Spørgsmålet om Dansk Sprognævns status er dels interessant for Sprognævnet selv, dels interessant fordi det siger noget generelt om det sprogpoltiske klima som styret eller mere anarkistisk.

Der er ikke signifikante forskelle kun mellem livsstilene samlet set, og kun marginale forskelle inden for stikprøven. De moderne livsstile er lidt mere positive end de traditionelle ($p=,082$), hvilket måske genspejler deres generelt større positivitet på de spørgsmål der har med bevarelse og styrkelse af sproglig mangfoldighed i forhold til engelsk at gøre.

Tabel 10.4: Holdning til Dansk Sprognævn, nedbrudt på livsstil

Livsstil	Middel
A	4,18
B	4,31
C	4,50
D	3,58
n.s.	

I dette lys er det overraskende at D’erne der ofte har været positive på linje med C’erne, her er de klart mest negative ($p=,038$). Det strider direkte mod hypotesen om at D’erne skulle være

de mest nationalistisk indstillede. Men scoren relativt tæt på middel hænger måske mere sammen med mindre kendskab (eller mindre sikkerhed omkring sit kendskab) til Dansk Sprognævn. Denne formodning bestyrkes af flere D'eres egne kommentarer a la:

Groft sagt så er jeg altså fuldstændigt ligeglad, altså hvis du spurgte mig i går, så vidste jeg da godt at der var noget der hed Dansk Sprognævn, men hvad de laver, hvad de foretager sig, aner jeg ikke (scorer 3) [34;63.25].

Ellers er det mest bemærkelsesværdige hvor højt scorene for dette spørgsmål ligger (totalgennemsnit 4,15). Det kan selvfølgelig ses som et udtryk for at Dansk Sprognævn er meget populært i befolkningen, men det er nok mere sandsynligt at det er et resultat af interview-situationen. Intervieweren er i størsteparten af interviewene en ansat fra Dansk Sprognævn, i de resterende fra Københavns Universitet. Det er sandsynligt at de høje svar er givet for at vise god vilje over for intervieweren. Det kan imidlertid heller ikke udelukkes at de høje svar dækker over at informanterne har ringe kendskab til Dansk Sprognævn. Et positivt svar kan gives efter devisen ”hvis jeg ikke kritiserer, behøver jeg ikke forklare”.

10.3.b Kvalitativt

Den relativt høje gennemsnitsscore står i påfaldende kontrast til den lave indflydelse som Sprognævnet mentes at have i spørgsmålet om ”hvem der påvirker vores sprog”. Husk på at Sprognævnet var den af de nævnte institutioner som mentes at have den mindste indflydelse på vores sprog. Dels skal der tages forbehold for at ”vores sprog” bliver forstået på forskellige måder – som beskrevet ovenfor. Dels kan det forklares med at Sprognævnets opgave måske ikke så meget er at *påvirke* som at *registrere*:

De påvirker jo ikke sproget - de adopterer det. Altså de påvirker det da en smule, men de gør også noget andet, de forsker i det -- og finder ud af om der er nogen problemer eller om retskrivningen skal ændres eller sådan adapterer talesprog til skiftsprog og så videre og så videre. De laver noget meget godt arbejde, og det kan ikke bare flyde [32;55.30].

Den positive tilkendegivelse der kommer frem sidst i dette citat, at det er godt der er nogen der gør noget, er formentlig det mest almindelige argument for positivitet til Sprognævnets arbejde. Jeg vil kalde dette en *abstrakt* positivitet fordi den ikke bygger på konkret viden om hvad det er Sprognævnet laver. Af og til gives Sprognævnet endda en positiv vurdering på grund af et arbejde som de ikke gør. En abstrakt positivitet står derfor ikke i modstrid til en *konkret* negativitet. En forholdsvis høj score på spørgsmålet kan godt betyde at ”vi har brug for en sprogpolitisk institution”, men kombineres med en kritik af at det konkrete Sprognævn

ikke udfylder sin opgave godt nok. Den abstrakte positivitet kommer til udtryk både i generelle vendinger når det drejer sig om hverdagens sprog,

Det er jo sådan set godt nok at der er nogle der følger med i det [23;54.44],

De forsøger i hvert fald at gøre folk opmærksomme, sådan netop at hanke lidt op i folk [20;43.40],

Jeg [har] da en formodning om at Dansk Sprognævn også [...] altså værne[r om] sproget [31;60.40].

og mere specifikt når det drejer sig om langsigtet sprogpolitisk planlægning:

Jeg synes der er godt at man får sat nogle flere facetter på [debatten] og måske også - får fundet ud af jamen "hvad betyder det for os på længere sigt?" Det tror jeg er nyttigt. At gøre det synligt, at det ikke bare får lov at være sådan noget der sker uden at vi også har sådan en vis opmærksomhed på at "vi er altså i gang med det her, hvad synes vi om det?" Og det tror jeg ikke der er nogen andre der kan gøre. [...] Jeg [tror] det er vigtigt at der er nogen der samler trådene, og det tror jeg at Dansk Sprognævn har en meget stor rolle i faktisk, og det synes jeg er godt. [...] Altså fordi om man så vælger at sige "nå ja, men vi vil gerne have den påvirkning..." vi skal bare være klar over hvad det er [29;63.04].

Endelig kan man også til de abstrakte positive argumenter medregne mere eller mindre misforståede opfattelser af hvordan et sprog fungerer:

Vi har jo fem millioner der taler det her sprog, ikke også, så at der sidder ti personer og prøver at holde os opdateret og laver en retskrivningsordbog og styrer anvendelsen af alle de her ord og buzzwords, altså det er helt nødvendigt for at vi kan kommunikere [37;45.00].

Det er ligesom dem [Sprognævnet] der kommer med ordet til os jo [48;40.20].

Som det underforstås i terminologien *abstrakt* positivitet, findes der også *konkrete* positive tilkendegivelser, først og fremmest fra informanter der, typisk i forbindelse med deres arbejde, har været i kontakt med Sprognævnet, enten direkte,

Jeg synes det er dejligt at ringe til Dansk Sprognævn, fordi så kan man få en snak om det - og de har i hvert fald en holdning, og du får i hvert fald deres holdning. Og så kan jeg så sige, jamen skal jeg rette mig efter den eller skal jeg lade være... [13;20.10].

eller gennem Sprognævnets udgivelser:

Jeg [synes] egentlig det er meget rart at man har et sted man kan slå op, sådan så der er nogle regler for hvordan tingene skal staves [21;28.59].

Denne *konkrete* positivitet kan opsummeres at ”det er godt at have en (én) norm”. Hvordan man så ønsker af denne norm skal være, vil jeg vende mig mod nedenfor.

10.3.b.1 Ønsker til Sprognævnet

Ønsket om en fastlagt og entydig norm modsiges ikke af nogen informanter. Der er ingen informanter der ser det som negativt at der er en norm, eller at der kun er én norm, deres forbehold er enten overfor den konkrete norm som Sprognævnet lægger, eller i de mest generelle vendinger over for hele projektet at have et Sprognævn. Det sidste drejer sig dels om at pengene er givet dårligt ud på et sprognævn, at men om man så må sige ville få ”mere sprog for pengene” ved at investere andre steder:

De skulle hellere tage [og] give noget mere [til] børnene, ikke. Jeg mener særligt i skolerne, ikke. Nu bor jeg på e[t] måske lidt belastet område -- i Avedøre Stationsby. Der er mange etniske børn, ikke, i klasserne, så jeg mener ikke de får lært noget - i skolen [35;45.38].

Og dels drejer det sig om at Sprognævnet ved at værne om dansk faktisk arbejder imod folkets interesser og kun for lingvisternes snævre egeninteresse. Danskere ville være bedre hjulpet, lyder argumentet, hvis man opgav det handikappende dansk og gik over til verdenssprogget engelsk:

De holder det nærmest separatistisk deres eget, vores, sprog, sådan helt lukket af, ikke, og jeg synes deres opgave bliver nærmest at bevare dialekter for dialekternes skyld eller for deres egen skyld, ikke. Og det tror jeg ikke der er nogen der bliver rigere, åndeligt, fysisk eller psykisk af på nogen som helst måde. Det kan godt være der er nogle der synes det er meget sjovt, men jeg synes ikke man skal gøre hobby til noget man skal efterleve. Og det er lidt det jeg synes man er gang med også i Island eksempelvis, ikke, at der er nogle der synes det er meget sjovt at lave alting islandsk, det kan man også gå og grine af alle andre steder i verden, men det er ikke godt for islændingene [49;44.15].

Men langt de fleste sprognævnskritiske kommentarer gælder altså ikke ideen om et sprognævn som sådan, men om Sprognævnets måde at udføre deres hverv på – og disse kritiske kommentarer står derfor ikke nødvendigvis i modsætning til de *abstrakt-positive* ovenfor.

De *konkret-negative* argumenter tager tre forskellige veje der tilsammen markerer Sprognævnets kurs som lidt af en umulig balancegang: På den ene side kritiseres Sprognævnet for at være for elitære og puristiske:

Dansk Sprognævn eller nogle af dem som er konger på det bjerg der, de kan selyfølgelig ikke lade være med at blive meget sådan rigoristiske i deres... De har sådan nogle skoler,

ikke, og nogle gange falder det bare helt til jorden, fordi det er i virkeligheden sådan... folkestemningen er allerede rykket videre [12;48.25].

På den anden for at være for folkelige og for slappe:

Jeg synes de gør et dårligt job. Altså at de tillader et ord som "majonæse" fordi der er en masse spader der ikke kan stave, det synes jeg er skandaløst. [...] Det er da dårligt sprog, det er da latterligt. De burde fyres altså [3;73.35].

Det er ikke overraskende men stadig påfaldende at dét Dansk Sprognævn er kendt for, er netop denne stavemåde, "majonæse", og så sagen om "nyt komma" – og begge dele næsten entydigt for det negative. Se fx denne kritik af nyt komma-projektet:

Det er nok det mest tåbelige man endnu har opfundet. [...] Man gør hele Danmarks befolkning til dårlige skrivere ved at sige "jamen I kan ikke bruge det nye komma, og det kan vi altså i Dansk Sprognævn, derfor er vi bedre end jer". Så man har indført et eller andet som gør at man selv bliver meget bedre og alle andre de kan føle sig skyldige over at de ikke kan det, man kan føle sig skyldig over at man ikke prøver at lære det, men altså jeg har lært at sætte kommaer på én måde, hvorfor fanden skulle jeg nu lære at sætte kommaer på en anden måde fordi nogle mennesker synes at det er en god ide? [19;42.11].

Denne kritik af nyt komma nærmer sig det jeg vil kalde den tredje form for kritik, nemlig den hvor Sprognævnet ikke beskyldes for at være for puristisk eller for slapt, men simpelthen for at tillade eller endog initiere sproglig forandring:

De skriver jo ordbøger og ting og sager, så de vil automatisk påvirke rigtigt meget jo. [...] og] så er vi nogle få dødelige der prøver at holde fast på den øde ø [30;45.50].

"Holde fast" er det centrale her. Problemet er at Sprognævnet gør sig skyldig i sproglig udvikling, hvilket folket modarbejder, fordi det er sjusk (og dermed behøver der ikke at siges mere) eller fordi det skaber forvirring som vi så med hensyn til nyt komma, men som også gælder i forbindelse med nye stavemåder, fx dobbeltformer:

Det er det der forvirrer folk ind i mellem, ikke, at de siger man må stave ligesom man vil i dag, ikke [13;42.45].

Dermed nærmer vi os indirekte beskrivelsen af hvad det er informanterne forventer sig at Sprognævnet skal gøre.

De skal lave e[t] standarddansk som er korrekt, sådan så der er et svar på om noget er korrekt eller ej. [...] Altså hvordan man staver et ord, det skal der fandeme være en regel for. [...] Jeg synes det er rart at have nogle som rent faktisk har besluttet at noget er korrekt, noget staves på en bestemt måde, og så kan man tage det som udgangspunkt. Og hvis man så vil være kreativ med sproget alligevel, kan man jo vælge det, men så har man

i hvert fald en eller anden basis for sit valg, så har man ligesom fået en korrekthed man kan handle ud fra [1;48.27].

Man kan selvfølgelig hævde at ”majonæse” og ”det nye komma” er en del af et sådant normfastlagt standarddansk, som man kan vælge at følge eller at forholde sig kreativt til. Sådan er der også enkelte informanter der ser på det:

[Da] det [majonæse] kom ind, der tænkte jeg ”okay - nu er de lige kommet frem i skoene der [27;60.15].

Det er dog de færreste informanter der har en så logisk sammenhæng mellem deres svar. For de fleste gælder det nok nærmest at de går ind for en stærk norm, og at det selvfølgelig skal være den de selv følger. Om Sprognævnets linje gælder det at:

De skal være pragmatiske og realistiske - snarere end at være idealistiske. [...] De må også godt være lidt konservative. Jeg synes ikke at man skal tilpasse alting. Altså når noget fungerer fint, og når det har heddet det i lang tid, så synes jeg ikke der er nogen grund til at ændre det, så må folk fandeme lære at stave til det. Men på den anden side altså sådan noget som at ”ressource” bliver stavet på en ny måde lige pludselig, kan jeg måske godt se en fornuft i. Jeg staver det stadig på den gamle måde, men måske gør jeg ikke om ti år, det kan være jeg bliver sådan blødt op med alderen [1;50.00].

De sidste citater bringer paradokset helt frem, Sprognævnets linje skal være pragmatisk og realistisk, samtidig med at den skal være konservativ, man skal følge med i udviklingen, men ikke tillade sprogligt forfald osv. Informanterne har selvfølgelig fuldstændig ret, Sprognævnets linje skal være alt dette. Men hvis vi håber at lægmandens svar kan udstikkes den fremtidige Sprognævns politik, så bliver vi nok skuffede.

10.4 OFFENTLIG SPROGPOLITIK⁴⁷

Spørgsmålet om kendskab til den offentlige sprogpolitik kan tolkes på to måder. Det måler på den ene side folks generelle opmærksomhed om og interesse for sproglige spørgsmål (som beskrevet i Lund 1986), og på den anden side kan denne måling af engagement (ideelt set) bruges som målestok når man vurderer informanternes svar på de øvrige spørgsmål.

---

⁴⁷ Interviewene blev gennemført før det såkaldte Lundudvalg kom med sit ”Udspil til en dansk sprogpolitik” (Lund m.fl. 2003). ”Sprogpolitikken” er altså entydigt en abstrakt størrelse og kan ikke opfattes som en tekst man kan ”kende” i betydningen at man har læst den.

10.4.a Livsstilsforskelle

Der viser sig det overraskende mønster at informanterne fra den høje, og veluddannede, livsstil A er dem der opgiver at kende klart mindst til den offentlige sprogpolitik ($p=,006$). I den modsatte ende af skalaen findes den lave livsstil D ($p=,10$).

Min intuitive opfattelse ville være at jo længere uddannelse man har, des mere ved man om politik i almindelighed og dermed også om sprogpolitik. Her er resultatet det modsatte.

Tabel 10.5: Kendskab til sprogpolitik, nedbrudt på livsstil

Livsstil	Middel
A	1,83
B	3,00
C	2,82
D	3,25
$p=,039$	

Jeg formoder, og vil nedenfor forsøge at anskueliggøre, at forskellen ikke så meget skyldes forskellig grad af sprogpolitisk viden eller forskellige holdninger, men snarere forskellig opfattelse af spørgsmålet og, i endnu højere grad, forskellig brug af svarskalaen. Det sidste kan sagtens have øvet en skjult indflydelse på andre svar, og må regnes for en fejlkilde som der ikke kan kontrolleres for.

10.4.b Kvalitativt

Det problem som informanterne ”i virkeligheden” stilles overfor, og som jeg altså mener, har teoretiske implikationer for hele spørgeskemaet, kan formuleres som ”hvis 5 betyder meget godt, hvordan kvantificerer man så ’ikke så meget?’”. Man skulle tro at en sådan tentativ kvantificering enten var universel – at alle mennesker kvantificerer nogenlunde ens – eller at den var individuel og baseret på den enkeltes psykologi. Men ud fra svarene i interviewene ser det faktisk ud som om sådanne kvantificeringsstrategier hænger sammen med livsstil eller den ”kultur” som livsstilen indeholder.

Hvis man fx sammenligner A’erne og C’erne er det påfaldende hvor mange af A’erne der siger at de ikke kender meget til sprogpolitikken, og kvantificerer det som 1, og hvor mange af C’erne der siger det samme, og kvantificerer det som 2 eller 3. Sammenlign fx:

Jeg kender faktisk slet ikke noget til den [22;51.13]

Den kender jeg – ikke [24;52.25]

(A’ere, der svarer 1), med:

Jeg tror slet ikke jeg kender den særlig godt [40;37.35]

Der vil jeg sige det kender jeg ikke så godt, [...] det må jeg da indrømme - det gør jeg ikke [41;38.55]

(C'ere der svarer 2).

Et meget illustrativt eksempel på at der ikke er nogen simpel sammenhæng mellem afkrydsning og evnen til at fremlægge sin viden, finder man i det næste eksempel med en C'er. Det skal siges at det er et af de meget få interviews hvor informanten bliver bedt om at gøre rede for sin sprogpoltiske viden, i de øvrige præsenterer de enten frivilligt deres viden, eller deres selvvurdering bliver accepteret uden mistrosytringer. Når man ser på eksemplet, skulle det være klart hvorfor:

(Informanten krydser 5)

Interv.: *hvad går den ud på tror du.*

Inform.: *det var lidt dumt skrevet for jeg... (latter) ja det var det.*

Interv.: *ja man skal passe på. [...] Hvad kunne du forestille dig at den danske sprogpolitik gik ud på - altså hvis du nu skulle gætte. Hvordan er vi så indrettet? Tager vi alt ind hvad der kommer udefra eller forsøger vi at rette tingene til så de passer til dansk sprog for eksempel?*

Inform.: *ja, det tror jeg at vi gør.*

Interv.: *ja, forsøger at rette det til.*

Inform.: *ja, det tror jeg.*

Interv.: *ja - er det noget du tror folk lytter meget til - de retningslinjer der så kommer eller ignorerer vi dem.*

Inform.: *det synes jeg er svært [navn].*

12 sek. pause.

Inform.: *det ved jeg ikke.*

[7;49.55]

Hvis informanterne ikke kender den offentlige sprogpolitik i en sådan grad at de kan beskrive hvad den går ud på, hvordan kan det så være at de svarer med et tal større end 1, kan man spørge sig selv. Dette citat fra en A'er giver måske noget af svaret:

"Hvor godt vil du sige at du kender den offentlige sprogpolitik her i landet?" Den kender jeg ikke så godt. [...] Jeg vil ikke sige jeg slet ikke kender den, men hvis du så ville spørge mig: "nå men hvad kender du [...] så", ville jeg ikke rigtig vide det. Men det er sådan min intuition der siger mig... Jeg kender ikke så meget, men jeg mener ikke jeg er fuldstændig uvidende[de] [27;61.27].

Det ligner altså en fejlslutning – om end en forståelig fejlslutning – nemlig: "jeg er ikke et uvidende menneske (i sammenligning med så mange andre, kunne man tilføje), derfor ved jeg

formentlig også noget om det her – selvom jeg altså ikke ved hvad det er jeg ved”. Spørgsmålet siger således ikke noget om indholdet af informantens viden om sprogpolitikken, men om hans vurdering af sin egen generelle viden.

Noget parallelt kan siges at gøre sig gældende for B’erne som gruppe og være grunden til at de scorer så forholdsvis højt. Her gælder det nemlig ikke bare deres personlige viden,

Sådan i forhold til så mange, så kender jeg den nok næsten meget godt - ja det tror jeg [18;67.10] (scoren 4).

Det er også et spørgsmål om faglig stolthed – en del af B’erne er som nævnt tidligere forlagsfolk:

Hvor godt kender jeg den? Altså jeg følger den jo lidt - det bliver man jo ligesom nødt til her i det her job [14;82.40].

Det er ikke usandsynligt at en B’er med humanistisk uddannelse og et job i forlagsbranchen faktisk kender den offentlige sprogpolitik ”4”-godt. Det påfaldende er blot den indirekte vej de kommer frem til denne slutning – ikke ved at beskrive sprogpolitikken, men ved at slutte baglæns fra deres position til den viden de formoder at have (i forhold til andre).

Den sidste gruppe, D’erne, udgør et helt andet problem. Her som så mange andre steder er D’erne de mindst meddelssomme, så det er endnu sværere at se hvad de baserer deres svar på end hvad de øvrige grupper baserer deres svar på. For denne informant kunne det se ud som om ”offentlig sprogpolitik” bliver fortolket som ”offentligt sprog” eller måske ”sprog i forbindelse med politik/brugt af politikere”:

Hvor godt jeg kender den offentlige sprogpolitik? -- Jamen det er vel som vi taler i dag [...] generelt - talemåden ikke. Sådan forstår jeg spørgsmålet. Jamen jeg tror jeg vil sætte den her i den andensidste [scoren 4]. For selvfølgelig er der da stadigvæk nogle ord i dag man kan lige sige ”hvad var det han mente”, ikke, og man måske ikke helt har forstået det. Så der kan ske enkelte ord engang i mellem man siger: ”hvad mente de nu med det?” indtil man lige får betydningen af det og sådan noget. Så jeg vil ikke sætte den helt op, fordi der kan være enkelte ord i dag man sådan siger ”åh hvad var det lige det betød?”, ikke [43;60.40].

En anden medvirkende faktor kan være brugen af afkrydsningen 3. Vi har tidligere set hvordan middelscoren 3 af og til bliver brugt som ”ved ikke” eller ”jeg har ikke nogen mening”. Det er der en vis fornuft i når spørgsmålet er formuleret som enig/uenig – at 3 = ”hverken enig eller uenig” intuitivt betyder næsten det samme som ”ved ikke”. Men det giver proble-

mer når det som her er et spørgsmål om viden, fordi ”ved ikke” = ”ingen viden” ”burde” scores som 1. Men det er altså ikke altid tilfældet:

Det [ved] jeg faktisk slet ikke - hvad fanden det går ud på, bare for at sige det. Jamen det må være en middel fordi jeg aner det virkelig ikke. Det har jeg ingen anelse om (scoren 3) [45;51.54].

Som afrunding på behandlingen af spørgsmålet og på kapitlet er det værd at se på hvordan ”den officielle sprogpolitik” beskrives når den faktisk beskrives. Vi så ovenfor en beskrivelse der nok nærmest er synonym med ”politikens sprog”. En mere almindelig beskrivelse er at det har noget at gøre med at bruge rigsdansk i offentligheden (og især i medierne):

Sprogpolitikken er [...] at rigsdansk bruges, tror jeg, og at man bruger de danske ord hvis det nu er det vi snakker om og så videre, ikke. Og Retskrivningsordbogen er jo så... det der står der er gældende... Og studieværter snakker ikke dialekt og sådan nogle ting, det tror jeg egentlig også der er rimeligt meget om, så laver man dialektprogrammer hvis det er det, men ham der sidder og læser op i tv-avisen skal snakke rigsdansk [9;39.47].

Jeg skrev ovenfor at det især er D’erne der ikke giver nærmere argumenter for deres svar. Det er derfor helt i tråd med den ironi der i øvrigt følger projektet at den måske mest rammende beskrivelse af officiel dansk sprogpolitik gives af en D’er:

Hvad er den offentlige sprogpolitik? Det er jo at vi vil bevare dansk, men med en stor tolerance. Jeg vil nok sige jeg kender den noget - det vil jeg tillade mig at sige [49;46.44] (scoren 4).

10.5 KORRELATION MELLEM DE SROGPOLITISKE SPØRGSMÅL

Der er ingen korrelation mellem de sprogpoltiske spørgsmål. Det er altså ikke sådan at de der synes bedst om sproglig purisme og synes bedst om Dansk Sprognævn (eller omvendt), eller sådan at de der kender den offentlige sprogpolitik bedst også har særlige holdninger til et af de andre spørgsmål.

Det er umiddelbart et påfaldende (manglende) resultat. Men når man sammenholder det med de meget varierende læsninger af spørgsmålene som blev præsenteret ovenfor og de mange forskellige diskussioner som spørgsmålene gav anledning til, er det måske knapt så overraskende.

[10.689 ord]

Coming to terms with English in Denmark - Discursive constructions of a language contact situation

Background

In 2001, The Nordic Language Council initiated a large scale comparative investigation of the impact on the Nordic speech communities sustained from the contact with English (Graedler 2004). The project known as MIN, *Moderne Importord i Språka i Norden* (Modern Loanwords in the Nordic Languages) deals with several aspects of the impact from English⁴⁸. These can roughly be grouped as aspects of *influence* and aspects of *attitudes*. In relation to the first group we find comparisons of the amount of loanwords in the languages (Selback forthc.), the amount of neologisms to substitute for the loanwords (Guðrún Kvaran forthc.), and the degree of adaptation of loanwords into the loaning language's orthography, morphology and phonology (Omdal forthc.). In relation to the second, we find telephone surveys (Kristiansen & Vikør 2006), reaction experiments (Kristiansen 2006) and, my focus, qualitative interviews.

The Nordic area offers a unique experimental setting for investigating the effect of different language policies on language change and language attitudes. This is due to the national languages of the area sharing a lot of similarities, the area sharing a long common history, and in recent times sharing similar linguistic influences, while for historical reasons the language policies have been quite divergent.

The area is comprised of seven language communities and six languages⁴⁹. Danish, Norwegian and Swedish (spoken both in Sweden and in Finland where it holds official status alongside Finnish) are very closely related, in fact so closely that did they not have long traditions as 'state languages', they would probably be regarded as dialects of the same language. The three countries Denmark, Norway, and Sweden are often referred to as *Scandinavia*, and thus I follow Vikør (2000) in referring to the three languages as *Scandinavian*. Icelandic and Faroese are related to Scandinavian, but maintain more of the traditional grammar of the common Nordic language of the middle ages, i.e. *North Germanic*, and are not immediately

---

⁴⁸ More information about the project can be found at <http://moderne-importord.info>.

⁴⁹ The term language community refers to a political unit, not e.g. a community of practice or of language norms.

intelligible to Scandinavians. Finnish, finally, is of the Finno-Ugric language family, and unrelated to the rest, although it does have a large amount of Swedish loanwords.

Politically, the area shares a common history. Denmark and Sweden have a long history of independence. Finland and Norway were until the 19th century colonies of Sweden and Denmark respectively. Iceland was under Danish supremacy until 1944, and The Faeroes are still a part of the Danish commonwealth. Today, all of the societies share roughly similar socio-political systems, with a strong public sector and a high social security – a system sometimes referred to as *the Nordic Model*. Equally, the area is perceived as a unity with common traits that separate it from Central Europe. In fact, the existence of a language political organization such as The Nordic Language Council can be taken as a sign of the ideological unity of the Nordic area (Östman & Thøgersen forthc.).

The cultural and political influence from (American-)English is of a similar nature and mass in all of the communities, in particular of course from the end of the Second World War. In meeting with the different policies of language and cultural protectionism, however, the linguistic outcome has been quite divergent.

To give some indication of the linguistic influence on just one community, I turn to Danish as an example⁵⁰. An influence from English is apparent both in vocabulary and grammar, as well as in more general societal levels. In the case of vocabulary, Jarvad (1999) estimates that app. 30 % of all new words emerging in the period 1945-1998 have at least one English word element. And MIN's quantitative investigation of the amount of English loanwords in everyday texts (Selback forthc.), reveals that app. 1.2 % of the words in national newspapers have English elements. In the case of grammar we find e.g. a new plural form, viz. the plural –s. This morphological form is spreading from English loanwords to other words that seem 'foreign', and maybe even to native Danish words. We find new syntactical constructions, e.g. imperative with initial adverb possibly modelled on the English 'please go to the exit'-type, where traditionally Danish would have: 'gå venligst til udgangen' (go please to the exit). In phonology we find previously unknown sounds like the /ei/ diphthong and the /w/ semi-vowel, at presently restricted to English loanwords (Sørensen 1973, Rathje 2006). And finally, Danish orthography effectively deals with two systems, a native Danish system and an (originally) English system, each with its own set of sound-to-letter correspondences. On the societal level, several academic domains are effectively conducted in English by Danes in Denmark – at least in their writing (Jarvad 2001). Youth culture is heavily influenced by (lo-

---

⁵⁰ Danish is generally regarded as the language with the most significant influence from English, as will be discussed below. However, similar tendencies can be seen in the other communities as well.

calized versions of) American youth cultures (Preisler 1999a, 1999b). And English is universally regarded as the most important foreign language for Danes, and as a language everybody should have a working command of.

The pressure from English on the other Nordic languages is quite similar. The linguistic outcome of the influence, however, could be expected to be quite dissimilar. In part due to the different histories of independence, the communities have very different language policies (Sandøy & Östman 2004, Vikør 2003). Lund (1986) lists the hypothetical (common knowledge) order of the Nordic communities ‘linguistic consciousness’⁵¹ as shown in table 1. Notice that Iceland is not included in the list. However, it is equally common knowledge that Iceland is among the most linguistically conscious, i.e. purist, of the Nordic communities

Table 1: Jørn Lund’s hypothesis of linguistic consciousness:

↑	Most linguistically conscious
↕	The Faeroes Norway Swedish-Finland Finland Sweden Denmark
↓	Least linguistically conscious

We can compare Lund’s hypothetical list with the results of two questions of language policy scope that were posed in MIN’s representative telephone surveys, presented in table 2 (see Kristiansen & Vikør 2006, for a discussion of the individual differences, see Thøgersen 2004). Suffice it to note that when we compare MIN’s results with Lund’s hypothetical list, a general trend emerges where Iceland, Norway and the Faeroes, i.e. the ‘young’ nations, appear more purist/linguistically conscious, and the ‘old’ nations, Denmark and Sweden, appear less purist/linguistically conscious.

---

⁵¹ ‘Linguistic consciousness’ refers to the peoples’ interest in ‘their’ language. It has close, albeit indirect, relations with linguistic purism and protectionism.

Table 2: Two questions from MIN's representative surveys

	<i>Far too many English words are being used in [language] these days</i>	<i>New words should be created to substitute for the English words entering into the language</i>
Most purist		
	Norway Iceland Sweden Finland Swe-Finland The Faeroes Denmark	The Faeroes Iceland Norway Swe-Finland Finland Sweden Denmark
Least purist		

It seems relatively straight forward to point to the different histories of independence to explain the differences in language policy and general level of linguistic consciousness. Apparently, the younger nations, which were build in explicit opposition to the former colonizers, took to their (rural) language when the need to define themselves as independent nations emerged. Purifying the language became a symbol of throwing off the cape of the colonizers. In more recent times when the perceived threat to the language is no longer from the former colonizers but from English, a purist ideology is already forged and merely changes its focus. The older, more established nations on the other hand never had to fight for political, cultural and linguistic independence. Actually, as in the case of Danish, there was a historical tradition of acceptance of cultural and linguistic influence, not least from Low German in the middle ages. Some estimates say that 30 - 40 % of the Danish words currently used stem from Low German (Torp 2004).

How do we know that what we think they think is really what they think?

We have so far seen that different language political views appear in large scale quantitative measures. We have yet to see qualitatively how they materialize in people's everyday talk about language policy. Because these general trends are of course only the markings left by individuals' discursive actions. We will narrow the scope to talk only about Danes' construction of attitudes towards English. For comparable analyses from the other Nordic countries see Nyström Höög (2004), Lunde (forthc.), Matfolk (forthc.), Tamminen (forthc.), Hanna Óladóttir (forthc.) and Jacobsen (forthc.) working with the Swedish, Norwegian, Sweden-Finnish, Finnish, Icelandic and Faeroese material respectively, and for a more exhaustive analysis of the Danish material, see Thøgersen (forthc.).

There are several reasons for complimenting quantitative measures with qualitative, not least the wish to gain insights into informants' own thinking about the questions the researchers find it relevant to ask them, i.e. to understand not just *which* attitudes they hold, but maybe also *why* they hold them. The qualitative investigation in question is comprised of 49 interviews with informants from all walks of life, from managers to factory line workers. The interviews lasted from 45 minutes to 2 hours. Although I call the interviews *qualitative*, in fact they involved both quantitative and qualitative interviewing using both a questionnaire with app. 120 questions as well as audio recordings of the interaction between interviewer and interviewee during the filling in of the questionnaires (see Thøgersen (2005a) for a discussion of the use of quantitative and qualitative interview techniques). The informants were actively encouraged to comment on their filling in, to "think aloud", and to ask questions and comment on things they did not understand or found irrelevant, stupid etc. The qualitative data are thus more than anything data about the task of conducting an attitude interview. Through them, however, we gain new insights into what ordinary people find relevant in arguing an attitude; and equally important, we have a handle on how the informants understood the questions they were confronted with. This understanding is not always the one we would immediately expect when we see the questionnaire derived of context.

Variant interpretations

In order to illustrate this point we draw on a question from the MIN survey, viz. the question "To which extent do you agree that it would be better if everybody in the world spoke English as their mother tongue?". The numeric answers as presented in table 3 are striking in that they suggest that as much as 22 % of the Danes would give up on their native language, Danish, in favour of English. The qualitative interview posed the same question with similar numeric results.

Table 3

<i>It would be better if everybody in the world spoke English as their mother tongue</i>	
Agree completely	13.2 %
Agree somewhat	8.9 %
Neither agree nor disagree	4.9 %
Disagree somewhat	12.3 %
Disagree completely	58.9 %
Don't know	1.8 %

However, when we have a closer look at the accompanying talk of just one or two informants, an alternative and much less radical interpretation is evident:

I agree because I think English is a good language... better than German anyway, and also a bit easier to learn. And it is also what I use the most in my everyday life, for example here in the sales department. With Swedes I always speak English because I'm from Jutland, and I don't understand Swedish very well. And I think it is the best language actually, German I am not very keen on, it sounds a little weird. [Inf41, 3.05].

It seems most likely that what the informant is discussing is *which* language to adopt, in this case English or German, not the grand question of having a world language. Furthermore, nothing indicates that she thinks of English as a substitute for Danish, rather the term 'mother tongue' seems to be reinterpreted in a sense very close to what we might in linguistic terminology call a 'language of wider communication'. There is nothing in this 'very agreeing' informant's speech that supports the suggestion of Danes' willingness to give up on their current mother tongue. On the contrary, one could speculate if the 'misinterpretation' of *mother tongue* as *language of wider communication* could not itself be seen as a sign of support for Danish. According to Grice's co-operation principle (Grice 1975 [2001]), we always interpret our co-interactants' contributions to be meaningful and relevant to the conversational context. *In casu*, the informant interprets the interviewer's question (not to be) blatantly utopian. The idea of Danes adopting English instead of Danish is indeed utopian, as anyone would tell us. It is thus not unlikely that the informant (subconsciously) rejects the 'correct but utopian' interpretation of the question in favour of the 'incorrect but pragmatically appropriate', viz. one of 'language of wider communication'.

The 'misinterpretation' is very common in the qualitative interview, see e.g. also:

I'd like to keep our culture by maintaining for example the language, and then it must be kept Danish. But on an international level, travelling and business and the like, I think it would be good to open our borders. And then it would be an advantage if English could be mother tongue for all. [Inf42, 2.18]

The 'misinterpretation' is however far from universal as the large amount of 'disagreeing' answers also suggests. The straightforward solution, to suggest that all negative responses rest on interpretations of 'mother tongue' as indeed 'mother tongue', and all positive as interpretations as 'language of wider communication' is equally wrong. See e.g. this informant who is positive, but, I argue from this excerpt and from the interview in general, also maintains the 'real' interpretation of 'mother tongue'.

I think we delimit many people by having a lot of different languages. I would prefer that [English as a mother tongue for all]. I think that many, many people would then achieve far more in their lives, because it is so delimiting. [Inf49, 16.35]

Furthermore, for the majority of the informants it is simply impossible to give a qualified guess as to their interpretation. Either they give no comments at all, or their comments are of an ambivalent type. Thøgersen (2005b) presents a more elaborate discussion of the methodological and social implications of such ‘misunderstandings’.

Rhetorical contextualizations

It would be tempting to write this objection off as a problem of one particular question formulation, specifically with the exact definition of one particular word, ‘mother tongue’. That would be wrong. Of the approximately 120 questions in the qualitative interview questionnaire none (with the possible exception of ‘age’ and ‘sex’) do not allow for some kind of interpretative misunderstanding. We have seen how the interpretation of some words can cause problems. So can the use of the Likert type scales. Some informants unknowingly flip them ‘upside down’, making positive negative and vice versa, or they read them as nominal ‘yes/no’ type scales rather than ordinal ‘more-or-less’ types. More significantly and more interestingly is how questions that are created ‘de-contextualized’, i.e. without concern of the social and linguistic context of the question phrases, become contextualized in the course of the interview as a social event. This contextualization can take place in several ways relating either to the *linguistic* context, i.e. in relation to the questions that come before the current question, or the *social*, i.e. in dealing with the relationship between interviewer and interviewee and the interviewee’s desire to present himself as logically consistent, multi-faceted, intelligent etc.

To illustrate this, the questionnaire poses the following questions to determine the informants’ attitudes towards the use of English vs. Scandinavian in inter-Nordic communication⁵²:

- 3.5) The inter-Nordic communication should be conducted in Norwegian, Danish or Swedish.
- 3.6) It is quite alright and merely an advantage for the inter-Nordic communication to be conducted in English.

---

⁵² As mentioned above, Danish, Swedish and Norwegian are closely related, and intercommunication is widely accepted as feasible, albeit by most lay persons seen as inherently difficult. Faeroese are bilingual in Danish and Faeroese, Swedish is taught to Finnish speaking Finns due to Finland’s status as officially bilingual, and Danish (or Swedish or Norwegian) is taught in Icelandic schools, so theoretically the ‘peripheral’ nations are not excluded from this intercommunication, although the actual state of affairs is a little more moot.

The two questions are clearly designed as the opposite of each other, and for the large majority of the informants, that is how they were perceived. For a significant minority, however, the second question was pragmatically re-interpreted in the linguistic context constructed by the first question. We can then have informants who are in agreement with both of the two statements, saying e.g. that Scandinavian

...is good as long as it doesn't pose any problems. [...] And in the case that you have misunderstandings, then it would be an advantage to use English [Inf22, 26.25]

This contextualization can be seen as both linguistic, in that it draws upon the first question in answering the second, and as social, in that it construes the informant as a rational, non-dogmatic kind of person. This shows us that even if the two questions are clearly in opposition when they are viewed rid of context, in the social and linguistic context of a social event they may be (re)contextualised not-excluding each other; one is preferable in some situations, the other supplements where the first comes short of target.

The contextualisations are interesting for two separate reasons. Firstly, they tell us something about the nature of the interview as a social event, a conversation. Secondly, they give a hint as to the informants' presuppositions, ideologies, indeed their *attitudes*. In seeing what the informant picks out as the thing that needs rhetorical support, we may get a glimpse of *his* take on the language political issues rather than have him following ours. We will return to this below, suffice it here to note how the use of English 'needs' a qualification, *if you have misunderstandings*, whereas the use of Scandinavian is 'inherently' *good*. We see something similar in this excerpt:

It is very, very rare that you switch to English, because you find it embarrassing, but you often feel like it, you know? [Inf28, 43.08]

It goes without saying that this qualitative look on the rhetorical take on the two 'opposing' questions says more about the informants' attitudes towards the use of English and Scandinavian in inter-Nordic communication than the numerical difference of .75 on a 5-point scale in the favour of Scandinavian.

Related to the different 'contextualizations' is a degree of 'pragmaticalization', i.e. coming to terms with the relevance of a particular attitude object. This often means drawing upon wider social implications of the issue or drawing upon personal experience. This process of making sense of the questions is of course what we expect interviewee's to go through. But still, it

does induce unforeseen aspects into the filling out of the questionnaire, making it on the one hand significantly less standardized, on the other a more reflective, indeed intellectual, enterprise than we might imagine. Observe e.g. how this informant along with the interviewer attempts to tackle the informant's attitude towards the object of 'purism', i.e. keeping Danish 'pure' from foreign language influences.

Inf.: *It depends very much on the point of view. If it is from a nationalistic point of view, I think it is very negative.*

Int.: *And if it is from a democratic?*

Inf.: *Then it is something completely different. That's it! If it is from a wish to include as many as possible, then it is great, if it is to protect something authentically, uniquely Danish, then it nauseates me.*

Int.: *But isn't it hard to tell the difference?*

Inf.: *Extremely hard. That's why it is so hard to relate to these things, and you get so ambivalent. [Inf28, 83.00]*

However, our main interest is not to explain misunderstandings unique to the individual question or to analyze the pragmatics of the interview. Rather, we wish to hint at the explicit *argument* and the implicit *presuppositions* that Danes draw upon when they are faced with the challenge of constructing an appropriate attitude towards English in an interview.

The use of arguments

Stephen Toulmin in his classic book on rhetoric (1958 [1999]) outlines the layout of an argument as in essence comprised of three parts. The *claim* is "the conclusion whose merits we are seeking to establish". The *data* are "the facts we appeal to as the foundation for the claim" (ibid. 97). These two parts are immediately recognizable. Crucial, however, to Toulmin's model is the third part of the argument, the *warrant*, i.e. the often implicit, universally applicable statement that joins the *data* to the *claim*. If I *claim* that Socrates is mortal on the basis of the *data* that Socrates is a man, my *warrant* is that all men are mortal. Or using an example from the excerpts above, if I *claim* it is an advantage to use English, on the basis of the *data* that Scandinavian can cause problems, it is on the *warrant(s)* that 1) English does not cause problems, and 2) problems in a conversation is a thing to be avoided. As can readily be observed, *warrants* can themselves be treated as *claims* in new arguments, i.e. we could make it a point in case that 'English does not pose problems' or the opposite. The significant difference between *claim* and *warrant* is one of focus. When a proposition is treated as *claim* it is foregrounded and made explicitly questionable, indeed *arguable*. When it is treated as *warrant*, it is backgrounded and treated as if it was an established fact.

The reason for introducing Toulmin's rhetoric model here is to draw attention to the role of the *warrant*, or as it could equally be called the *presupposition*. What is treated as warrants or presuppositions must in effect, if only *ad hoc*, be ascribed the status of commonly accepted. I.e. *warrants* take the status of socially recognized pre-givens. I shy away from saying that they reflect the informants' 'true' or 'subconscious' attitudes. I don't see it as impossible to strike an argument with a preposterous *warrant*, say, 'Socrates is immortal because he is a man (and all men are immortal)'. I do however believe this to be the rare exception and not something that we would expect repeated by several informants independently.

Informants in an attitude interview rarely present fully elaborate rhetoric models of their claims – although elaborate *narrative* responses are very frequent. We would not expect to find anyone arguing their case by *claiming* that p, supporting their claim by the *data* that q on the *warrant* that r. However, the *warrant* for their *claims*, i.e. statements of agreement or disagreement, can often be deduced from the arguments, and thus give insights into the socially relevant ways of thinking and talking about issues of language political relevance. I.e. the *warrants* present the discursive constructions of language political issues as they are situated in social interaction.

Some warrants or presuppositions are of particular interest, viz. the presuppositions that are so resilient that they apparently cannot be avoided in the informants' arguing. They can either be accepted or they can be foregrounded and explicitly rejected, but they can apparently not be passed in silence. They are the common sense, layman's unsubstantiated *facts*, that may (or may not) seem banal, depending on how well intone we are with the layman's way of arguing.

I will describe a few such presuppositions. The description is in no way an exhausted list; it is, however, some of the most prevalent presuppositions or discourses in the Danish informants' *coming to terms with English in Denmark*.

English as the default foreign language of the world

It is striking (or maybe not) to which extent English is perceived as the default international language by the Danish informants. This is not to imply that they believe that everybody in the world, or even everybody in Denmark, speak English. Neither is it to imply that they do not perceive other languages to be important or multilingualism as beneficial. But English has a special status both when foregrounded by the questions and when backgrounded as warrants for claims about other languages.

'International languages' – English as the yardstick

When asked to express their attitude to the statement: “The people of the world who do not have English as their mother tongue should learn English as a foreign language”, the 49 informants gave an average score of 4.44 on a 5-point scale, slightly lower among the middle class informants than among the working class informants. The very high score is telling us something about the status of English, but it does not exhibit certain important objections posed by the informants. For example, many informants express their positivity towards an international language, avoiding tackling the presupposition that this language be English.

If we want to have a hope of all people speaking together, we need to have a language to do it in [Inf29, 27.25].

It would be easier if we all speak the same language so we can speak together [Inf36, 25.40].

The following excerpt shows the significance of the ‘linguistic problems’, which the same informant also calls ‘the Babylonian confusion’, by putting it on a par with accepted ‘world problems’. The point I want to make is how the informant presupposes poly-linguism as a serious problem. It may not be the most immediate problem of the world, but it *is* a candidate to that position.

There are many problems we need to address in our world. There is water shortage, there are environmental problems, there are linguistic problems. I can't look upon language in isolation, that would make it seem like the ultimate problem to solve, which it isn't [Inf32, 33.17].

Note that all three informants register as positive to *an* international language without saying anything about *English* being the international language.

Other informants deal rhetorically with the presupposition of English as the foreign language, e.g. in stating that:

We could also decide as of today that the international language shall be Chinese, and then we all must learn Chinese. That is really not a problem for coming generations [Inf19, 16.00].

However, such *utopian*, though theoretically possible, solutions are immediately written off with solid *pragmatic* reasons such as...

...if you don't take into account the mass of literature already available in English. If you have to translate that into Chinese, it would almost be easier just to teach them English.

[...] The development over the last 50 years has been so that English is the language you need to use. [same, 16.08].

Add to this a belief that English is uniquely easy to learn (possibly because it is widely available?), and you have good *pragmatic*, crucially not *ideological*, reasons for opting for English as the world's international language after all:

[We] don't have to invent a new one when there is a language, so to speak, that everybody can speak, or can relatively easily learn to speak, you know [Inf29, 27.46].

What we get then is a two stage treatment of the utopian vision that *everybody* should speak English. Firstly, that it would indeed be good if everyone spoke *a* common language, secondly, that choosing between all the world's languages, English is probably the better choice. Notice how by using this two stage treatment the informants avoid being held accountable for strong pro-English sympathies. *No one* in effect argue in favour of the question's phrasing (English as a common language). What they do argue in favour of is *a* common language. The secondary choice of English is taken as a mere practicality, i.e. a non-ideological choice, the practical outcome of which is of course the same.

Even more strikingly is it to see how English is treated when other languages are foregrounded. Almost universally English is used as the yardstick and stands as a starting point for any discussion of foreign languages or languages in international communication.

The questionnaire includes a question that asks informants to judge the relative importance of a list of languages, viz. Arabic, English, French, German, Russian, and Spanish. It probably comes as no surprise that English gets a straight '5' on a 5-point scale, the other languages ranging between 2.05 (Russian) and 3.33 (Spanish). A significant reason for the high score for English is the perception of it as the only truly global of the languages whereas the others are somehow geographically restricted⁵³.

Arabic is damned important for everybody in the Arabic World, it is spoken in many countries. [...] English, well you can only say it is vastly important. French is also in some countries, but it isn't global. Russian is a big country, you know... Spanish even more important...[Inf14, 58.26].

---

⁵³ As an aside, it is interesting to note how from a Danish point of view German and French receive relatively high evaluations. Maybe this is an effect of English being set aside as the 'world language', which leaves space for German and French to take the role as 'European languages', in a way similar to how Spanish is considered to be the 'South American language' and Arabic the language of 'the Arabic World'.

Notice how the size of the languages is measured by varying norms. Arabic is big in ‘the Arabic World’, and the same goes for Spanish in South America in other informants’ answers. French is big in ‘some countries’, i.e. separate enclaves, not in continents or a unified geographical ‘pseudo-continent’ such as the ‘Arabic World’. Russian’s size rests on Russia being ‘a big country’, i.e. not its international use. Finally regarding English, the informant hardly tries to justify the overwhelming size of it – it is taken for granted..

Other informants however are more explicit.

Everybody communicates, more or less, in English. If nothing else, everything is translated into English [Inf22, 17.11].

No matter where you go in the world, if you speak English there is always someone who can help you, and then you can get going [Inf30, 17.05].

More interesting, though, is to notice how the informants arrive at the score for the other languages once English has been ascribed its maximal importance. So, regarding Arabic:

Arabic plays an important role as an international language. Many people live in the Arabic world, and I believe few of them are really good at English [Inf19, 11.20].

And the converse:

All of the [people in] the Arabic countries I’ve been to speak incredibly good English. So I wouldn’t say that Arabic plays an important part. They are all English states you know [Inf25, 17.18].

And regarding Russian:

[Russia] is a large country, but I believe they are good at English. It will be their future [Inf25, 19.51].

And about Spanish

People in South America can’t afford to learn languages, so they don’t speak other languages. If we want to speak with them, we must speak something they know [i.e. Spanish] [Inf24, 18.15].

And conversely

Spanish is a rather large language, in South America Spanish is widely used. But I think you can manage with English if you’re good at it [Inf26, 18.00].

What we see as a universal trend is that evaluating the importance of a language as an ‘international language’ involves two steps: 1) Is it a widely used language? I.e. is it spoken in a large country, in many separate countries, on an ‘entire’ continent or even globally? 2) Do the

speakers of the language also speak English? I.e. can one expect a fair proportion of the native and foreign language speakers of the language to also use English? IF the language is deemed 'large', and IF the speakers of the language are deemed not to speak English, THEN the language is an important language. If the language is deemed 'small', OR if the speakers are deemed to also speak English, then the language must be less important as an international language. We see all the quoted informants agree that the languages are 'large', but we see also that they disagree whether the speakers of the languages also speak English and hence whether it is an important language⁵⁴. In Toulmin's terminology they use the *data* of the speakers' English abilities to support their *claim* about the languages' importance. The crucial point I want to stress is that all of the informants are aware of the logic of English as the default foreign language – the *warrant* that 'if a people speak English, there is no need to learn their language'.

Languages in the educational system – other reasons for promoting languages

A very similar tendency can be observed when we ask informants not about the importance of the languages in international communication, but about which language should be taught in Danish schools. Admittedly, the questions are closely related. However, other elements beside a language's importance as international language must be considered when deciding whether to put them on the curriculum, i.e. if it is the national language, if it is the languages of neighbouring nations, if the languages are regionally (as opposed to globally) important languages, if they are minority languages in the state etc.

We asked informants first about the relative size of a list of languages in the educational system, viz. Danish, English, German, French, Spanish, Russian, Swedish, and Norwegian, (as well as 'immigrant languages' which I will not get into). Secondly, we asked them which languages should be upgraded in the educational system. It may come as a surprise that English averages on a par with Danish, actually slightly above Danish (4.62 compared with 4.59 on a 5-point scale). One reason for this has to do with the definition of 'educational system'. If it is interpreted as 'primary school', which it is by some informants, the influence of English is probably overestimated; if it is interpreted as 'primary, secondary, and tertiary education' it is maybe closer to facts, seeing as many higher educations are, if not conducted in English, at least relying heavily on literature in English.

---

⁵⁴ The causality of the rationality should probably not be overstressed. It may actually be that informants intuitively (or for some inexplicated other reason) deem the language to be insignificant, and only afterwards rationalize their immediate response as one about the ability to use English.

It is difficult to give a broad estimate, because Danish is massive in primary schools, while if you attend university, there aren't a lot of Danish course books. So I reckon it depends where you are in the system, you know [Inf 21, 5.05].

Another aspect is of course what is meant by the 'size' of a language. Is it the formal instruction in the use of a given language, then indeed English may weigh as much in the curriculum as Danish, seeing as classes in Danish deal with a lot that has not to do with the use of the language; reading literature and discussing cultural phenomena, as well as working with general linguistic competences that cannot be connected with one language rather than the other. If on the other hand all use of a language in the school setting contributes to the 'size' of the language in the primary school, Danish must far outweigh English. However, being used as a medium of instruction, 'a tool', apparently does not add as much to the size of the language as being the target.

If you have Danish as a subject, of course emphasis is put on it, in spelling, punctuation etc. But when it is math, it isn't, then Danish is just a tool [Inf 22, 9.40].

We turn now to the arguments given for *promoting* and *upgrading* the list of languages in the educational system. The languages fall neatly into three categories with three distinct sets of arguments. Firstly, there is the national language and the mother tongue for the large majority of the students, Danish. Secondly, there is the group of 'international' language (with variant degrees of 'internationality' as discussed above). And thirdly, there are the two neighbouring and closely related languages, Swedish and Norwegian⁵⁵. If we first look at the numerical evaluation, we find English and Danish on the top of the list (4.69 and 4.67 respectively), German and French (3.16 and 2.94 resp.), Swedish, Spanish and Norwegian (2.53, 2.45 and 2.25 resp.), and finally Russian (1.86). This comparison hides the fact that informants sometimes arrive at similar scores for completely dissimilar reasons.

If we turn to the international languages first we find a familiar picture. The five 'international languages' listed fall naturally in two groups, viz. English vs. 'the rest'. The need for English, and hence the desire to upgrade it is universally accepted. English is essential both nationally and abroad.

[English] you need to manage in the world as it is, with all of the communication on the internet and things like that. They need English. [Inf36, 14.40].

---

⁵⁵ Due to space constraint I will focus on the international languages vs. Danish and refer to Thøgersen (forthc.) for a treatment of Swedish and Norwegian.

English is at the top. [...] The fact that I speak English is as important to me as being able to see and hear, both in work and in my spare time. It is incredibly important. It is probably what I am most happy I learnt in school. [Inf11, 22.27].

If you haven't learnt English on a pretty high level, there are a lot of educations you can't follow. Many English textbooks are being used, at least in the natural sciences. [Inf19, 9.40].

We see how English is considered as *de facto* a prerequisite for Danes, at the very least if the Danes want some sort of higher education. The state of affairs as presented by the informants must be considered one where Denmark is in essence a bilingual society. This is not to say that the informants do not see problems with some people's lacking competence in English, but the problem is written off as one that must be addressed through better education, not through limiting the contact with English.

When we turn to the other international languages, we see the same rationality as in judging the languages 'importance': IF the languages are deemed 'large' and IF the speakers of the language are deemed not to speak English, then we might consider giving it a place in the educational system. However, notice how asking for *affective* attitudinal components rather than *cognitive* (Bohner 2001) (i.e. asking what they would *prefer* rather than what they *believe*) raises a strikingly more 'ethical' tone in the replies. I.e. it is possible to argue not just *that* e.g. Germans speak English, but also that they *must* speak English.

The Germans must learn to speak English like everyone else, and then we will speak English with them [Inf24, 14.10].

I think it is a waste for us to learn French just because some country can't get their act together and learn English – and they are getting better [...]. As a small country we can't attempt to speak seven languages just because they can't be bothered to speak one [Inf24, 14.15].

We notice an appeal for social justice. Germany and France are big and powerful countries; they should take upon them the burden to speak the language of the others. Denmark as a smaller and less powerful country can not be expected to take upon it to use more than one foreign language⁵⁶. And the argument continues for South America.

I can see the logic in learning Spanish because there are so many people and they are so poorly educated, so we could benefit from speaking that [Spanish] [Inf24, 14.40].

---

⁵⁶ *No one* argues that this principle should also apply to Englishmen or Americans. My sense is that it would be considered utterly ridiculous to come up with that proposal. This does not undermine the effect of the principle, rather it adds to the claim that different measures are applied to different species.

On the other hand, if South Americans are not only perceived as poor speakers of English, but also poor in economical terms, we get that:

It is poor countries that speak Spanish, it is not a significant language [Inf3, 35.39].

In other words, the size of a language is not simply to do with the number of speakers that use it as a first or second language, it is also to do with the economic potential of the speakers.

I believe that German has an enormous influence here in Europe. In the EU they are, as they say, the motor, and the German economy... And internationally it is also a big player. [Inf22, 19.10].

Therefore it is not quite as simple as saying that English is considered the only language worth learning. Rather, English is the *default language*; learning other languages requires an explicated reason in a way English does not. Note, however, that although the informant in the last excerpt takes his starting point in German (the language), all of his *data* are in support of Germany (the country). There is nothing to say that the German economy could not take English as its working language.

We see thus how the reason for promoting the teaching of ‘international languages’, deals universally with the (economic) utilitarian use of the languages⁵⁷. However, the utilitarian rationality that promotes English first and other languages secondly does not apply to the other categories of languages in a straightforward way. If we want to learn why Danish is evaluated the way it is, we need to introduce other kinds of arguments and presuppositions into the discussion. Danish draws upon a completely different ‘rhetorical context’ (Billig 1987) from the international languages. To assume that they are evaluated in a one-dimensional space (such as the one a 5-point scale represents) misses out on the more essential and interesting aspects of the ideological make-up of the informants.

There are three ways to arrive at the promotion of Danish: 1) The maintenance of the Danish language and the Danish cultural roots, 2) the need for a ‘correct’ use of the national language, 3) the promotion of general linguistic awareness. We will look at the three in turn.

The ‘cultural discourse’, as it were, draws simultaneously on issues of personal identity and linguistic diversity, as well as nationalistic blut-und-boden rhetoric.

---

⁵⁷ With one or two exceptions to prove the rule, viz. promotion of German to increase pupils' general linguistic awareness, since there has been a tradition of teaching German with more explicit focus on grammar than has been the case in teaching English and Danish.

I put Danish as the ultimately important because I think our own language is the most important, and we must protect that [Inf31, 28.41].

Even though we are a small entity, I think we must hold on to our mother tongue. [...] Why should we drown in the big sea? We may as well hold on to our own culture, and then language must be one of the central things. [Inf44, 12.50].

Particularly in the second of the two excerpts we see how Danish is constructed in opposition to the indiscriminate mass just on the other side of the borders. It is probably not wrong to assume that ‘outside’-entity is closely associated with the use of English.

The discourse about ‘correct use’ of the national language can be sub-divided into two related aspects. On the one hand, a utilitarian need for correct use of the dominant (elaborate) ‘code’ (Bernstein 1964, 1971), idiomatically, in spelling, in punctuation etc.

I'd wish that people learned to express themselves better in Danish, verbally and in writing. I see that with some of my younger colleagues, they have trouble expressing themselves correctly in written Danish. I see that also in applications from future employees [Inf21, 6.32].

On the other hand, a widely held belief that language change is a sign of decay (Aithison 1991). The language, thus, should be protected against corruption from adolescents’ lacking competence and general laziness. This latter aspect is of course also closely related to the maintenance of Danish culture as described above.

Of course I find it essential that we hold on to Danish. It is our unique brand to be able to speak with each other, and write properly and, well, communicate properly with each other. [Inf32, 19.31].

The third argument in favour of Danish is a ‘cognitive discourse’. It relates to the previous in stressing the need to ‘express oneself’, but adds new factors in stressing that learning your mother tongue is also learning how to ‘think’. There is no boundaries between what you know and what you are able to express (in your mother tongue).

Teaching of languages [is] also teaching how to think [Inf18, 26.50].

[What they need to learn] is vocabulary, and not so much orthography [...]. They have a very small vocabulary, some of those people, sometimes strikingly. [...] And another thing is common knowledge. I have a feeling that if you taught Danish through for example literature or something, you would also increase their common knowledge. [Inf32, 19.31].

And finally, a good competence in Danish is the gateway to learning foreign languages.

I believe we should give far more lessons in Danish, because when one really knows Danish perfectly, it is easier to move on to other languages. [Danish is] the starting point for that and the gateway to something new [Inf30, 7.45].

We see how the rhetoric and the presuppositions surrounding Danish on the one hand and the international languages on the other are perceived in a way that does not bring them into conflict. Danish draws on presuppositions about a unique tie between speakers of Danish and the national, cultural history of Denmark, on ties between identity and mother tongue, the mother tongue as a prerequisite for cognitive development, and the need of competence in the national language. The international languages, on the other hand, are tied to utilitarian use, either in international (business) communication, as a prerequisite for higher education and well paid jobs nationally and internationally etc. Thus, promoting of the national language or of the international languages is constructed in such ways that they do not collide. The two maintain a ‘one and the other’-status not a ‘one or the other’.

In a way, it is strange to include the different groups of languages in the same comparison, seeing as they clearly draw upon different contexts of rationalization, indeed seeing as they are measured by different standards. This bears witness to the claim that seeing ‘attitudes’ out of the rhetorical or experimental context in which they were stated, clouds some of the more interesting aspects of the attitudes while also giving misleading results. Exploring the contexts of oppositions and the various arguments, on the other hand, seems to be a giving way to analyse (what we think of as) attitudes. The methodological lesson to be learned is that assuming *a priori* that the choice is between Danish and English simply misses the far more interesting rhetorical points of attitude constructions.

English as a sign of modernity, internationalism and being interesting

Next to ‘English as the default language’, the second prevailing presupposition is one that links the use of English with certain widely applicable qualities. The use of English is seen as a sign of modernity, internationalism and of being interesting in general. This applies as we will see both to countries, to subject of language use and to language users. What is particularly interesting is that the connection is not unilateral but bilateral. On the one hand, the perceived amount of English is used to measure the ‘modernity’ of a given country, speaker, or subject; on the other hand, less intuitively and therefore more striking, the perceived ‘modernity’ of the country, speaker or subject is used to estimate the amount of English used.

In one question the questionnaire asked informants to estimate the amount of English loanwords in the Nordic countries. The main reason for this question is to gauge whether ‘ordinary’ Nordic people share the linguistic ‘common type’, as expressed in Lund’s hypothesis of linguistic consciousness mentioned above, viz. that Iceland and Norway are the more purist nations and Denmark and Sweden the least. Strikingly, an important scale for measuring the relative English influence is a completely un-linguistic stereotypical image of the nations and their people. There is, as we will see, not much agreement on the image of the peoples, there is however great uniformity in coupling the images to English influence. See e.g. the following three examples all referring to Swedish and Swedes, used to argue for a relatively high proportion of loanwords (the first excerpt), and for a relatively low proportion (the second and third excerpt).

The Swedes are very international compared to the Norwegians. They have these giant companies, and there everyone speaks English [Inf32, 44.00]

They are not as international, they want it in Swedish translation [Inf25, 49.35].

I think they are a little more conservative. I think they want to stick with their Swedish [Inf26, 45.25].

Now obviously all three excerpts could be taken to refer to the use of English as an international language in the businesses, rather than to loanwords. It is perhaps revealing that very few informants are able to keep the distinction between these in linguistic theory quite distinct areas of concern. We may take this as a further methodological lesson when confronting informants with language political questions.

However, the same result is arrived at in the following excerpt that groups Norwegian and Swedish together and deals more narrowly with loanwords.

I imagine Norwegians and Swedes probably translate [i.e. construct neologisms] for almost all new words, because they want to use their own language. They have a blind faith in authorities those people, so I guess all of it is translated. [Inf43, 40.55].

Finally, the next excerpt is interesting because the informant explicitly confesses to arriving indirectly at the amount of English loanwords through impressions about the peoples or nations: *Internationality, modernity* and finally *geographical isolation*.

I am influenced by my prejudices here, because I am thinking ‘how international are these countries?’, and then I believe Swedish is like we, and Norwegian as almost like we. Then comes Iceland... are they more or less...? The Faeroes are a little old fashio-

ned, I believe they translate more; that's my prejudices again. Finland, they hide away all the way over there... [Inf27, 41.00].

In all excerpts we see how the amount of English in a language is arrived at through estimating how *modern*, *international* and conversely *conservative* the peoples appear to be. ('Having a blind faith in authorities' can probably be viewed as an amalgam of 'not-modern', 'not-international' and 'conservative'). In other words, the image of the people is taken to determine the amount of English influence on the language, with more English universally signifying more *international* and *modern* and less *conservative* and *secluded*..

We find quite similar lines of thinking when the question is about the use of English loanwords in discussing different subjects in Denmark, as opposed to the number of loanwords in other countries. We presented informants with a list of different 'areas', viz. 'computer', 'the internet', 'the church'⁵⁸, 'toys', 'cars', 'literature', 'sports', 'food & drink', 'music', and 'fashion'. As we would expect, 'computer' and 'the internet' score very high (4.82 and 4.71 respectively on a 5-point scale), and 'the church' scores very low (1.50), the other subjects falling between 3.10 and 4.08. More surprising (or by now maybe not) is how these scores are arrived at.

The church, not a single one. [15 sec] It is as conservative as can be, I think [Inf26, 30.37].

The church, none I think [...]. It is so old and rooted in the past [Inf1, 27.20].

It must be very, very few, because I think they speak very boringly, almost too boringly, many of the priests. [Inf46, 18.30].

It would be tempting, then, to conclude that Danes are impressed with English as a symbol of the modern world while they see Danish as a symbol of something backwards, a thing of the past. There are several objections to this conclusion. Firstly, the rationale revolves around the use of English loanwords in Danish, not around a complete switch to English. In other words, the opposite of what the informants see as a sign of modernity, i.e. the use of English loanwords, is *not* the use of Danish, but the insistence on using a 'pure' Danish. Again, understanding the rhetorical context is the key to understanding the 'attitudes'. To support this claim, let us look at a rather more positive, but not contradictory, view on the language of the church.

---

⁵⁸ Denmark has a Lutheran state church. Asking about 'the church' was universally understood as synonymous with this church, and no other religious societies, Christian or otherwise.

The church is such a bound tradition, and I don't want us to touch those. I don't think we have to change everything [Inf26, 41.00].

'Modern' has two meanings. On the one hand, the 'modern' is the most recent, the new, the up-to-date; on the other, the 'modern' is the fashionable – and as everybody knows, today's fashion will fade tomorrow. The same can be claimed for the sign value of English, like this informant does in regards to another question

I believe it [Danish] will have a renaissance. Sentiments will arise in opposition to all of the English, and it will move in the opposite direction again. It is like giving children names. You never give children your parents' names, they are out of fashion, but your grandparents' names, you think have become trendy, so that's the names given to children. And the same goes for our language; there will be a reaction against all of the MTV'ish. [Inf27, 1.12].

The prophecy of the future of English in Denmark, interesting though it may be, is secondary to the claim that English is on the one hand 'modern' on the other 'a passing fad'. Reasoning from English being perceived as a sign of 'modernity', 'internationality', 'non-conservatism' and even 'non-boring' to English being perceived as universally 'positive' thus misses the mark. English is as much a sign of shallow 'trendy'-ness as true innovation:

[Marketing people change] the entire vocabulary every year, because they want it to sound posh, and they want to be one step ahead of the clients. So they always have some new words for things which make the client go 'wow', and make him want to pay two thousand kroner an hour, you know. [Inf3, 5.45].

We get a laugh out of McDonald's and companies like that, that have all these funny titles, supervisor-this-and-that, you know. I think that is ridiculous. [Inf46, 4.10].

'Let's stick with what we got' – other lines of reasoning

We have had a look at two very frequent presuppositions that informants use in arriving at an appropriate answer when faced with our questions about their attitudes towards English. We drew them out because in their frequency, they show a somewhat stabile, widely accepted starting point for any line of reasoning, and also because they are rarely foregrounded and dealt with themselves as *claims*, they remain backgrounded and function as implicit *warrants* for other claims.

When looking at the answers informants give and trying to categorize them, one argument, however, is even more prevailing than any of the aforementioned arguments. Viz. a 'meta-argument' of leaving things the way they are, or as we could say, a wish for *status quo*. Notice how the argument acts as a 'meta-argument' in that it can be used to argue any side of the

discussion, e.g. in a question about English vs. neologisms, see how both cases are argued with reference to maintenance. On the one hand, *maintaining* Danish through neologisms, on the other *maintaining* the loanwords that are already adopted.

I'm in favour of us maintaining the Danish and trying to invent new words for it. Not that I don't use English words myself, unfortunately I use far too many [Inf2, 4.35].

I don't think we need to invent words which seem completely out of place when others use these [English] words [Inf25, 5.54].

In other words, the informants (or a majority of them at least) are strikingly unison in their wish for maintenance of the current policy. Their disagreements are about what the current policy looks like, or more likely, seeing as they all live in Denmark and thus have daily access to the current policy, their different statements are different rhetorical foci on the issue. Some informants (at this point of the discussion at least) construe themselves as linguistic 'hawks' in opposition to too much laissez faire-attitudes among other Danes; others construe themselves as linguistic 'liberals' in opposition to too much cultural fascism among other Danes. Both positions, however, are argued from a stance that 'what *I* argue is natural and normal – maintenance - it is *their* stance which is a strange intrusion that needs qualification'. This is not to say that each of the informants could not hold the opposite view at other times in the interview. Many do, and several comment on it.

Inf.: *I am a bit ambivalent because it isn't an either-or. [...] We can't just isolate ourselves in our own little society; we are a part of the big world. And seeing as we are influenced from everywhere, it would seem unnatural if we cleanse it completely. It would make it feel like Stalin times. I think we need to open up a little.*

Int.: *How does this relate to you saying earlier that too many English words are being used?*

Inf.: *That's exactly where I find myself in a dilemma, because I think I have changed my mind before I have even finished all of the questions. Because if I maintain what I said earlier, I can't put my X there, that's right. [...] Perhaps I have just thought about how many of the words we have; well, they have just become a natural part [of the language]. I can still maintain that some of the things shouldn't have so many foreign words, but cleanse it completely is not an option either, and we shouldn't do it either. I actually think I am changing my mind as we go along, I feel that. [Inf30, 47.00].*

It could be unique to this one informant to 'change his mind'. He is however not the only one to make this sort of comment. What seems more likely is that the changing of minds is a consequence of the interview setting, as a social and linguistic event. Its being a social event raises awareness about certain demands and constraints on how we present ourselves as 'decent'

or 'reasonable' persons, its being a linguistic event raises awareness of certain conversational rules that apply for interviews no less than more mundane conversations.

To treat the first and more abstract of these issues first. In the interview two different sets of rationality, two different 'interpretative repertoires' (Potter & Wetherell 1987) collide. On the one hand is the interviewee's everyday, common-sense interpretation of right and wrong, good and bad, let us call this the maxim of being *reasonable*. On the other hand is the scientific community's wish to abstract, extrapolate, categorize and generalize from these judgements, let us call this the maxim of being *rational*. 'Reasonability' is all to do with choosing the 'sensible' of two alternatives. 'Rationality' is all to do with making the unique choice one that can be generalized to a universal rule.

The excerpt above shows nicely the troubles of trying to combine the two repertoires. It is plain to see how the monologue is constructed around 'reasonability', and about rejecting what is unreasonable. If we were in any way in doubt, then just look at the 'extreme case formulations' (Pomerantz 1986). The extreme formulations, 'completely', 'every', 'all of...' etc., are used rhetorically to mark 'the other' position as radical, indeed ridiculous. In opposition, the informant's own solution, unremarkable as it is, comes across as the reasonable choice. As a nice touch, notice how his solution is even marked with a minimizer, *a little*.

It would appear that being reasonable involves a certain amount of lenience, allowing room for the odd exception and being less than rigorist. Being rational involves exactly the opposite, viz. setting up a parameter and sticking to it irrespectively of impulsive tendencies. In the excerpt, the informant aims to meet both ends in trying to generalize his 'reasonable' judgements. Measured by the standard of rationality, he has been less than consistent, which the interactants negotiate as a strike of 'change of mind'. From a 'reasonable' point of view he has been far more consistent, maintaining on the one hand that there should not be allowed too many English loanwords (and arguing that there sometimes is), which is not in conflict with proposing that already adopted loanwords can be accepted.

A somewhat related social constraint is that given two choices, informants will usually opt for the most common, the *unmarked*.

I prefer [the word] 'bodyguard' [as opposed to the Danish neologism]. You know that's the one you're used to seeing. [Inf45, 3.45].

Human beings are habitual animals. We may at some point have decided that this is what we want to do; but most often, we do what we habitually do, without giving much thought to the alternatives; we do the *unmarked*. This is not to say that we are unthinking repeaters or that we never do the unexpected, the *marked*, but the expected and the unexpected are laden with different social signification, and it is the social significance that first comes to mind when we reason about which of two alternatives to choose.

To give a banal analogy, there is nothing really to keep me (as a man) from wearing a dress to work. When I don't, it is not because I have carefully inspected the pros and cons of dresses and trousers respectively and come to the conclusion that the shape and the fabric of the trousers are preferable over the shape and the fabric of the dress for my particular use. It is because I know the social signification of wearing a dress as a man in the society I live in. I might choose to send these signals to prove a point, highlight a case or draw attention to myself. Under all circumstances I would be held accountable for wearing a dress in a way I am not for wearing trousers. And for the majority of us, for the majority of the time, we just don't want to go around accounting for the clothes we wear or the words we use. Similarly, the informants are rarely in doubt that certain words carry certain social signification. But of course, whether the *markedness* is a positive or a negative thing is all a question of different personalities and different circumstances.

If someone writes 'e-post' to me, or says 'e-post' [the (rarer) Danish neologism for 'e-mail'], then it seems to be adamant in being Danish, you know. [Inf12, 10.15].

Or concerning orthographical adaptation:

It looks like kid's writing, I think, but it is also kind of cool [...] there is some attitude to it. You know, you incorporate things, but make it your own in a kind of rebellious way. [Inf1, 38.50].

A final reason why we get a plethora of answers wishing to 'hold on to what we have' loanword-wise may have to do with interactional rather than social constraints the interview gives rise to. In the interview, two parties participate. One is a (relative) language expert, the other is usually not. One has given a lot of thought to these language policy questions – if not before then in preparing the interview – the other is performing *prima vista* accounts of his views and may never have given language policy any thoughts. On top of this, add that the interviewer as exponent for the 'rational' line of thinking will try to get the informant to generalize his replies, often with far reaching consequences for what kind of person the informant is presented as being, liberal or conservative etc. Imagine, if you will, how you react if it were you,

being interviewed about something you did not believe yourself an expert of, and finding your every word scrutinised, driven to its logical (but probably ‘unreasonable’) extreme and thrown back at you in a way that you didn’t recognise but which was still considered *your* attitude. What would you do to stop this head on confrontationalism? Whatever you or I would do, the informants here choose one of two strategies. One is to play along with it. That is what we have seen from the informant in the excerpt about ‘changing your mind’. He apparently accepts that he should hold a generalisable opinion, and tries to pose himself as such and argue his case. The other strategy is to always choose the less remarkable of two options. The conversational rule is simple and probably universal: If you disagree with something or you find something wrong in the way things are conducted, you must argue your case – at least you make it an arguable matter that others *can* question. If you agree or claim that things are fine the way they are, it is considerably less likely that you will be asked to argue your case. Which of the two strategies are chosen, correlate highly with social background. The higher status informants argue their case, the lower status opts for being remarkably unremarkable.

We thus have a number of tendencies that lead to the same result, viz. a wish for things to remain the way they are. On the one hand stands the norm of being reasonable, non-radical, normal and unmarked. On the other stands an interactional strategy that keeps unwanted questions away by opting for the unremarkable, generally accepted middle-of-the-road answer.

There is nothing in the tendency of opting for the unmarked which points in any specific direction concerning loanwords. As we have seen, the ‘status quo’ argument can be used equally to argue for less English and for leaving the English influence as it is. In other words, we cannot use this tendency to deduce that the informants are pro or counter English loanwords. What we can deduce is that placing the informants in a situation where they must argue against the current state of affairs and in favour of some future, *utopian*, vision of a better language society is probably going to turn out pretty disappointing.

Conclusion

I have tried to argue a qualitative approach to understanding the language policy questions of national language vs. English vs. other international languages in a Nordic (specifically Danish) context. This argument necessarily takes the large amount of quantitative analyses as its starting point. ‘Necessarily’ on the one hand, because quantitatively is how we are used to thinking about attitudes. ‘What do you think about English?’. ‘Do you regard the influence from English positively or negatively?’. ‘Necessarily’ on the other hand, because the filling in

of quantitative questionnaires has been my way of gathering data. I have tried to argue how a quantitative approach runs the risk of assembling the wrong answers. Not because a quantitative approach does not obtain interesting data, but because a quantitative approach holds precious little knowledge about what the data really are about. On the one hand, informants may answer completely different questions from the ones the researcher thought he asked. On the other, the issues the researcher find relevant and interesting may not be the issues that the informants find relevant or interesting. Poignantly put, if we are sincere when we say that we are interested in what the informant (as a representative of the lay person) thinks, let's try not to impose our interpretations on him, but rather see how he deals with the issues. My argument thus has both a destructive and a constructive side to it. It may seem a bold rejection of more standard survey investigations, but it hopefully also brings new insights about peoples' ways of making sense of language policy.

In the 'constructive' part of the paper, I have tried to sketch out some parts of the 'rhetorical inventory' that Danes draw upon when they are faced with questions about language policy. Very few of the informants entered the interview with any stable pre-constructed attitude towards English – and even the ones that did often found themselves arguing both sides of the issue, i.e. 'changing their minds' or 'being ambivalent'. What they did enter the interview with seems to be a set of common types about English, Danish, other languages and language in general that they could draw upon, oppose with each other and rework when faced with the task of composing an attitude. These form the presuppositions about languages, the unquestioned *ad hoc* facts. I don't mean to imply that the presuppositions cannot be called into question, they can and they are. But when asked to form an opinion, these are the ready made standard tools.

I sketched out two of these in relation to English. One is that English is universally taken as the default foreign language of Danes, the language against which all other languages are measured. The other is that English stands as a sign of modernity, internationalism, non-conservatism etc. These presuppositions are some of the predetermined fix points that informants use when they negotiate their positive or negative attitudes. The presuppositions are not directly linked with positivism or negativism, they are the starting points in arriving at positivism or negativism. The positivism or negativism that the informant arrives at are influenced by many other things than the knowledge of these common types. Not least how he wants to present himself in the interview, which line of arguing he has maintained up until this point, the questions immediately preceding this one etc.

The final line of arguing I found it relevant to point to is the frequent wish that things remain the way they are. This of course could be seen as a deeply felt content with the Danish language policy the way it is today. However, I interpret it largely as a result of the interview as a social and linguistic event – and something which, like the presuppositions, needs to be studied in local context in order to reveal its full significance.

All of these objections against quantitative reasoning align to argue that we need to address the questions of attitudes to language policy in new ways that accept that people may not have preconceived positive or negative language policy attitudes; rather they construct attitudes on the spot by drawing on arguments that pull in different directions. That is, rather than viewing people as pro or against English we should try and come to terms with what are the reasons they raise for being one and/or the other.

In other words, I believe we need to get away from posing the question as one of being pro or anti-English, or from posing the question as if English is universally in opposition to Danish. Sometimes English is in opposition to Danish, often it is not. Sometimes, for example, the question will be one of linguistic diversity vs. linguistic uniformity. In this dilemma, English can play the role of the ‘killer language’ that eradicates linguistic diversity. It can also play the role of the proponent of linguistic diversity, e.g. in kids’ use of English in code switching, where an insistence on Danish would be the proponent of linguistic uniformity. English, thus, is both a killer language and a provider of linguistic freedom, and so is Danish. We need to in some way conceptualize this and understand the ways in which they are both, rather than posing one against the other.

This is what I have tried to give my contribution to.

[11.517 ord]

Jeg skylder en stor tak til Dafna Yitzhaki for nyttige kommentarer til en tidligere version af denne artikel. De fejl der stadig findes, står naturligvis for egen regning.

References

- Aitchison, Jean. 1991. *Language change: Progress or decay* 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bernstein, Basil. 1964. Elaborated and restricted codes – their social origins and some consequences, *American Anthropologist* 66: 55-69.
- Bernstein, Basil. 1971 [1979]. Class, codes and control: Social class, language and socialization, printed in Frans Gregersen et al. (eds.) *Klassesprog*, Copenhagen: Borgen: 94-122.
- Billig, Michael. 1987. *Arguing and thinking*, London: Sage.
- Bohner, Gerd. 2001. Attitudes, in Miles Hewstone & Wolfgang Stroebe (eds.), *Introduction to social psychology* 3rd ed., Oxford: Blackwell: 239-82.
- Graedler, Anne-Line. 2004. Modern loanwords in the Nordic countries. Presentation of a project, *Nordic Journal of English Studies* vol. 3 no. 2: 5-22.
- Grice, H. P. 1975 [2001]. Logic and Conversation, in: Carol Henriksen (ed.) *Can you reach the salt?*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Guðrún Kvaran (ed.). forthc. *Utalandske eller heimlige ord?*, Oslo: Novus.
- Hanna Óladóttir. forthc. Report on the Icelandic qualitative attitude interviews of MIN.
- Jacobsen, Jógvan í Lon. forthc. Report on the Faeroese qualitative attitude interviews of MIN.
- Jarvad, Pia. 1999. Den engelske påvirknings art og mængde, in N. Davidsen-Nielsen, E. Hansen & P. Jarvad (eds.), *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*. Copenhagen: Gyldendal: 103-18.
- Jarvad, Pia. 2001. *Det danske sprogs status i 1990'erne – med særligt henblik på domænetab*, Dansk Sprognævns skrifter 32, Copenhagen: Dansk Sprognævn.
- Kristiansen, Tore (ed.). 2006. *Nordiske sprogholdninger. En masketest*, Oslo: Novus
- Kristiansen, Tore & Lars Vikør (eds.). 2006. *Nordiske språkhaldninger. Ei meningsmåling*, Oslo: Novus
- Lunde, Marit Merete. forthc. Report on the Norwegian qualitative attitude interviews of MIN.
- Mattfolk, Leila. forthc. Report on the Swedish-Finnish qualitative attitude interviews of MIN.
- Nyström Höög, Catharina. 2004. *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta. Svenska åsikter om importord*. Oslo: Novus.
- Omdal, Helge (ed.) forthc. *Utalandske ord i nordisk skrift*, Oslo: Novus.
- Östman, Jan-Ola & Jacob Thøgersen. forthc. Language Attitudes and the Ideology of the Nordic, *International Journal of the Sociology of Language*.
- Pomerantz, Anita. 1986. Extreme case formulations: a way of legitimizing claims, *Human studies* 9: 219-29.

- Potter, Jonathan & Margaret Wetherell. 1987. *Discourse and social psychology*, London: Sage.
- Preisler, Bent. 1999a. *Danskerne og det engelske sprog*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Preisler, Bent. 1999b. Engelsk ovenfra og nedenfra: sprogforandring og kulturel identitet, in N. Davidsen-Nielsen, E. Hansen og P. Jarvad (eds.): *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*, Copenhagen: Gyldendal, 39-64.
- Rathje, Marianne. 2006. Hvordan udtales *weekend* i dag?, in J.N. Jensen, O. Ravnholt & J. Schack (eds.), *Ordet fanger*, Dansk Sprognævns skrifter 37, Copenhagen: Dansk Sprognævn: 169-76.
- Sandøy, Helge & Jan-Ola Östman (eds.). 2004. *“Det främmande i nordisk språkpolitik*, Oslo: Novus.
- Selback, Bente (ed.) forthc., *Omfanget av moderne importord i språka i Norden*, Oslo: Novus.
- Sørensen, Knud. 1973. *Engelske lån i dansk*, Dansk Sprognævns skrifter 8, Copenhagen: Dansk Sprognævn.
- Tamminen, Saija. forthc. Report on the Finnish qualitative attitude interviews of MIN.
- Thøgersen, Jacob. 2004. Attitudes towards the English influx in the Nordic countries: a quantitative investigation. *Nordic Journal of English Studies* 2 vol. 3: 23-38.
- Thøgersen, Jacob. 2005a. Sprog og interview, interview og sprog, *NyS* 33: 9-41.
- Thøgersen, Jacob. 2005b. The quest for objectivity in the study of subjectivity, *Acta Linguistica Hafniensia* 37: 217-41.
- Thøgersen, Jacob. forthc. *Det er meget godt som det er... er det ikke?*, Oslo: Novus.
- Torp, Arne. 2004. Nordiske sprog i fortid og nutid, in Iben Stampe-Sletten (ed.), *Nordens sprog med rødder og fødder*, Copenhagen: Nordisk Ministerråd.
- Toulmin, Stephen. 1958 [1999]. *The Uses of Argument*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Vikør, Lars. 2000. Northern Europe: Languages as prime markers of ethnic and national identity, in Stephen Barbour & Cathie Carmichael (eds.), *Language and Nationalism in Europe*, Oxford: Oxford University Press: 105-29.
- Vikør, Lars. 1993. *The Nordic languages. Their Status and Interrelations*, Oslo: Novus.

Tekst 9

Pragmatikalisering, neutralisering og positionering

- Om konstruktionen af holdninger i et holdningsinterview

Introduktion

Denne artikel handler om hvordan det der i et holdningsinterview registreres som informantens *holdning*, bliver udtrykt. Pointen er så at sige at zoome ind i tid og se på holdninger som de konstrueres i samtalens øjeblikkelighed. Vi plejer at opfatte holdninger som en kvalitet ved mennesker, en kognitiv tilstand som man med passende metoder kan elicitere og måle. Under denne opfattelse foreligger holdningen allerede, og undersøgelsens problem er at få holdningen ekspliciteret med den mindste mulige forvrængning, fx ved at undgå ledende spørgsmål, sådan at ekspliciteringen i højest mulig grad stemmer overens med den indre, kognitive tilstand. I denne artikel er fokus ikke på de indre og usynlige mentale kvaliteter, men på det der faktisk siges i interviewet. Målet er ikke, som man kunne forledes til at tro, at forkaste enhver tanke om at individer *har* holdninger, rettere er det at se hvor langt man kan komme i at forklare det der normalt beskrives som 'holdninger' ved at se på den sproglige interaktion mellem to mennesker og de regler der gælder for den. Min påstand er at holdningsinterviewet er et *socialt* møde før det er noget andet. Med det mener jeg at jeg tager afstand fra tanken om at informant og interviewer kan udføre interviewet som et objektivt eksperiment, at de så at sige kan gå ind i interviewet og lade sociale normer om høflighed, face (Goffman 1955) og selv-billede blive uden for døren. Hverdagssamtalens normer kan ikke tilsidesættes, skønt måske nedtones. Også i et interview anses det for et normbrud ikke at besvare et spørgsmål, ikke at vise interesse for svaret eller ikke at vise omsorg for sit eget og den andens face.

Der er intet nyt eller overraskende i at fastslå at holdninger der fremkommer i et interview eller på anden måde eliciteres gennem et eksperiment, er påvirket af undersøgelsesdesignet (Fowler & Mangione 1990). Der burde heller ikke være noget overraskende i at fastslå at et holdningsinterview først og fremmest er et socialt møde mellem en informant og en interviewer. Alligevel er det sjældent at en holdningsundersøgelses resultater bliver underkastet en interaktionsanalyse (for eksempler se Houtkoop-Steenstra 1995, 2000, Maynard et al. 2002, Stax 2000, 2005) – ligesom det er sjældent at spørgsmålsformuleringerne bliver underkastet en kritisk pragmatisk eller receptiv analyse (se Thøgersen, under udgivelse, se også Tekst 7). Denne artikel giver eksempler på hvad en sådan analyse kunne vise. Men dens fortolkninger

er naturligvis begrænset til de foreliggende data. Ideelt set burde *hvert* interviews interaktive behandling af *hvert* spørgsmål underkastes en lignende analyse.

Data

Data stammer fra interviews om sprogholdninger som blev gennemført i forbindelse med et fællesnordisk projekt der sammenligner indflydelsen fra engelsk og holdninger til denne indflydelse i de nordiske lande. Se mere om projektet på <http://moderne-importord.info/>. Der blev i alt gennemført 49 interviews i Danmark med informanter fra fire forskellige 'livsstile'. Interviewene varede mellem 45 minutter og to timer og de indeholdt standardiserede såvel som friere elementer. Informanterne blev præsenteret for en række spørgeskemaer med tilsammen omkring 120 spørgsmål og blev samtidigt opfordret til at diskutere deres svar, kommentere problemer i spørgsmålene og fortælle anekdoter og historier som de syntes var relevante.

I gennemgangen her bruges uddrag fra to informanter. De er begge mænd, begge midaldrende, mellem 50 og 60. I undersøgelsesdesignet repræsenterer de hver sin 'lave' livsstil⁵⁹. De er begge ansat i underordnede stillinger, men i to forskellige produktionsfærer; den ene, C, i servicesektoren, som social- og sundhedshjælper, den anden, D, i en produktionsvirksomhed, som lagerarbejder. Det synes klart at forskellige informanters forskellige livsstil og dermed forskellige professionelle identitet giver forskellige perspektiver på de rejste spørgsmål og dermed forskellige holdningssvar. Samtidig vil vi også se at en inddeling på baggrund af nuværende job kun er en grov inddeling og at andre mere uforudsigelige identitetskriterier også spiller ind.

Analyser

Det mest presserende formål med denne behandling er det ganske uambitiøse at vise længere passager fra holdningsinterviews for at give interesserede læsere af holdningsundersøgelser et indblik i holdningernes konstruktion. Jeg ønsker kort sagt at overbevise læseren om den indledende påstand at holdningsinterviews ikke er objektive eksperimenter, men sociale møder.

På et mindre intuitivt niveau ønsker jeg at vise et antal meget almindelige, nærmest omnipræsente, eksempler på 'det sociales' indflydelse på holdningsinterviewet. Disse er, for det første hvad jeg vil kalde *pragmatikaliseringen* af interviewets spørgsmål, for det andet

---

⁵⁹ Der ligger selv sagt ikke nogen værdidom i at omtale livsstilene som 'lave'. 'Høj' og 'lav' har udelukkende at gøre med overordnet og underordnet position på arbejdspladsen.

neutraliseringen af egen holdning, og for det tredje *positioneringen* i forhold til sociale kategorier og dermed konstruktionen af en lokal identitet.

Med *pragmatikalisering* mener jeg den måde hvorpå informanten tilskriver relevant mening til det spørgsmål han præsenteres for. Spørgsmålet forflyttes dermed fra den abstrakte og kontekstløse sfære som det er skrevet i, til informantens umiddelbare livsverden – såvel som til de temaer som bliver diskuteret her og nu i det aktuelle interview. Et spørgsmål om fx brug af engelsk i hverdagen vil således blive tilskrevet betydning på en anden måde af en informant der netop har fortalt om sin arbejdsdag med daglig kontakt med udenlandske kunder, end af en informant der har fortalt om unges sjuskede omgang med dansk. Hvor spørgsmålet således kan være intenderet som en generel indikator for informanternes engelskpositivitet, kan det efter pragmatikaliseringen komme til at dreje sig om tilsyneladende helt andre spørgsmål.

Med *neutralisering* mener jeg den hyppige tendens der er til at informanter svarer på et spørgsmål som ”hvad mener du om X?” med en formulering af typen: ”jeg mener ikke at Y” eller ”jeg er ikke en af dem der mener at Z”. I stedet for den positive tilkendegivelse som spørgsmålsformuleringen lægger op til, finder vi altså ofte en negativ tilkendegivelse. Og vel at mærke som regel en negativ tilkendegivelse over for en position som på en eller anden måde er *ekstrem*. Neutralisering er der tale om fordi informantens egen position med denne strategi kommer til at fremstå som ’ikke noget valg’, den eneste fornuftige ting man på nogen måde kan mene, når alternativet er de andres absurde holdninger. Ofte vil ekstremiteten i det modsatte synspunkt og neutraliteten i eget være sprogligt understreget med brug af henholdsvis *extreme case formulation* (Pomerantz 1986) som ’altid’, ’alle’, ’fuldstændig’ og *softeners* (Edwards 2000) som ’ikke sjældent’, ’nogle’, ’en del’. Ydermere er den neutrale tilkendegivelse ofte givet med en medlemskategorisering (Sacks 1992, Widdicombe 1998) snarere end med en ’socialt neutral’ holdningstilkendegivelse. Vi ser altså at holdninger, i hvert fald sprogholdninger til engelsk, på det helt eksplicite plan tilskrives social værdi. Visse holdninger tilskrives visse grupper. Og når man påtager sig en holdning, påtager man sig også medlemskab af den tilknyttede gruppe – og omvendt, for at frasige sig medlemskab af en vis gruppe, fornægter man at have visse holdninger.

Med brugen af ordet *positionering* peger jeg på den konstruktivistiske socialpsykologiske retning der opfatter identitet som udfaldet af en social forhandlingsproces snarere end som konstante indre størrelser (Davies & Harré 1990, Howie & Peters 1996, Wetherell 1998). Positionering er den dynamiske identitetskonstruktion der sker i og med at forskellige identitetskategorier bringes ind i samtalen som eksempler på hvad de talende *er*

eller *ikke er*. Hver enkel ytring produceres i lyset af hvilket billede den tegner af informanten – for interviewerens såvel som for ham selv. En konstant reflekteret bevidsthed om den identitet man producerer for sig selv og samtalepartneren, er naturligvis blot endnu en 'indrængning af det sociale' i interviewets eksperimentelle opstilling og endnu et argument imod interviewets objektivitet.

Pragmatikalisering og neutralisering

Første interviewuddrag viser eksempler på pragmatikalisering og neutralisering. Dels bruges der en del ressourcer på at pragmatikalisere spørgsmålet, at skrive det ind i en hverdagskontekst. Dels konstrueres spørgsmålets implikationer på en måde så afstandtagen fra alle implikationer er det neutrale, umarkerede valg. Der vælges så at sige ved at fravælge.

Interviewerens indledende spørgsmål refererer til et svar informanten har givet et par minutter tidligere. Her spurgtes han: "Ansatte i radio og fjernsyn følger ikke altid de samme normer for korrekt sprogbrug. Hvad synes du om brug af almindeligt dagligsprog i stedet for rigsdansk i udsendelserne?" Og informanten svarede: "Jeg vil godt have dagligsprog". Interviewets intention med dette spørgsmål er at afdække informantens holdning til talesproglig variation, herunder dialekter og anden geografisk præget variation, kontra idealet om én talesprogsnorm. Der er ingen tvivl om at det også delvis er det informanten svarer på, men diskussionen udvides til også at handle om normer for social adfærd, og et perspektiv på samfundsgrupper og afstandtagen fra disse bringes også i spil. Svaret handler altså også om positionering i forhold til visse grupper og identiteter og dermed handler det om konstruktion af egen sociale identitet lige så meget som om holdninger til sprog.

Uddrag 1: Inf30; 5.11-6.35

- 1 Int: hvad er det du godt kan lide ve:d dagligsprog (.) eller af daglig-
2 sprog (0.4) i:: tv og radio
3 Inf: >øh hvad jeg kan godt lide det er< at man øh:: (0.4) kalder en spade
4 for en spade (1.2) siger det lige ud ad landevejen så man forstår
5 (0.4) uden alle de der krummelurer på (.) hvor man skal begynde at
6 tænke og tolke på >havde jeg nær sagt hvad< det er der foregår
7 Int: mm
8 (2.8)
9 Inf: >ikke at ma- jeg mener at man skal for↓fladige sproget slet ikke< (..)
10 det er ikke det jeg mener.
11 Int: nej
12 (2.5)
13 Inf: så det er måske i grund- (0.4) bedre rigsdansk jeg vil have (.) når
14 det kommer til stykket (..) pø nu er jeg lige pludselig i tvivl ikke
15 (...) [det er] jeg faktisk
16 Int: [( )]
17 (0.5)
18 Int: øh jeg ved ikke helst- (.) øh helt selv hvad det spørgsmål egentlig
19 betyder (..) for [de:r-]

20 Inf: [f- rigs]dansk det er jo det man taler (.) i det
21 pæ:ne København ikke altså (...) ↓Århus København de store byer ikke=
22 Int: =mm
23 (0.6)
24 Inf: det er vel det man forstår ved det (2.8) for de de:r (0.4) bondske (.)
25 Nørrebro >nu er jeg jo lidt grov nok< .hh men øh (.) Nørrebroske ikke
26 og det det synes je:g (.) d- det kan godt være lidt (0.6) lidt tungt
27 at forstå >at h- eller ikke forstå at høre<
28 Int: mm
29 (1.2)
30 Inf: >men jeg mener heller ikke man skal gå hen at blive affekteret< (1.1)
31 det er jo heller ikke det jeg mener
32 Int: nej
33 Inf: så hvad mener jeg egentlig
34 Int: æhh hæh hæh (.) .hh
35 Inf: °ja det er jo et godt spørgsmål jo°
36 (1.4)
37 Inf: .hh nej jeg tror >godt v- jeg vil have< v- folk taler lige ud ad lan-
38 devejen s- in- >mediesprog der hvor de kommer fra<
39 (0.8)
40 Int: også selv om de kommer fra Nørrebro
41 Inf: også selv om de kommer fra Nørrebro også selv om de kommer fra: (0.4)
42 øh Vrå ovre i Jylland >eller sådan nogle steder< h så man får de der
43 dialekter med jo (.) det vil jeg godt have.
44 Int: °ja°
45 (1.3)
46 Inf: jo
47 (0.6)
48 Int: du er selv fra København ikke
49 Inf: jo jeg er fra København

Informantens retoriske opgave lægges klar allerede i linje 1. Det præsupponeres at han foretrækker dagligsprog (det har han jo selv sagt), og opgaven er nu at give rationale for denne holdning. Man kunne fristes til at tro at informanten allerede havde gjort sig dette rationale klart, om end ikke verbaliseret det. Man kunne jo tro at han vidste *hvorfor* han svarede positivt, inden han svarede positivt. Det er imidlertid ikke helt den forestilling man danner ud fra informantens lange diskussion med sig selv.

Spørgsmålet er formuleret kontekstløst og som en abstraktion. Der er givet en generel situation og der spørges efter en generel holdning. Der tales ikke om et særligt radio- eller fjernsynsprogram, en særlig person eller en særlig sproglig variant. Det forudsættes at mennesker har en allerede foreliggende prædisposition for at svare på bestemte måder når de præsenteres for bestemte, lignende impulser. Som samfundsborgere er vi nok bevidste om at visse holdninger tilskrives visse sociale værdier og associationer, at fx en positiv indstilling til sproglig variation korrelerer med en generel kulturel liberalisme, og at positiv indstilling til rigssprogsnormen korrelerer med generel kulturkonservatisme. Men spørgsmålet er netop formuleret (værdi)neutralt og kontekstfrit for at omgå disse sociale værdier. Med andre ord, som

samfundsborgere har vi formentlig allerede en ide om hvad det politisk (eller fagligt) korrekte svar på spørgsmålet er, fordi vi har kendskab til den samfundsdebat det skriver sig ind i. Når spørgsmålet formuleres, løsrives det derimod fra sin større kontekst.

Løsrivelsen fra socialt betydende kontekst sker selvfølgelig i et forsøg på at øge spørgsmålets neutralitet. Hvis de sociale betydninger opregnes, vil spørgsmålet let kunne opfattes som ledende. Til gengæld rejses to metodiske spørgsmål. For det første om det er etisk acceptabelt ikke at gøre informanterne opmærksomme på den sociale værdi af deres svar. Groft sagt risikerer vi at dem der fremstår med ”de rigtige” holdninger, er dem der forstår interviewets spilleregler bedst. På den anden side giver det sammenlignelighedsproblemer at informanten selv introducerer kontekst for at besvare spørgsmålet. Det er et interessant empirisk spørgsmål om informantens redefinerede kontekst er den samme som spørgsmålsstillerens underforståede. Det er ydermere interessant om en evt. afvigende kontekst kan forklare afvigende holdningsudtryk, og omvendt om lignende kontekster kan give udslag i forskellige holdninger. Sådanne spørgsmål behandles i Kristiansen & Thøgersen (2006) og Thøgersen (under udgivelse).

Pragmatikaliseringen går ud på at reformulere det abstraherede spørgsmål i hverdagstermer og at (re)definere en (retorisk og social) kontekst til spørgsmålet. Spørgsmålet løsrevet fra kontekst kan ikke besvares; først når det skrives ind i en for informanten relevant kontekst og konsekvenserne af enighed og uenighed tegnes op, bliver spørgsmålet meningsfuldt og til at besvare. Spørgsmålet skal med andre ord bringes ind i informantens livsverden før han kan udtrykke en stillingtagen til det (Bourdieu 1999 [1973]). Dette kan gøres ved at projicere det konkrete spørgsmål over i en eller flere *klicheer*⁶⁰, med Billigs (1987) ord ’common places’ eller Drew & Holts (1988) ’idiomatic expressions’. Disse klicheer har ofte form af mundheld eller endog ordsprog. Det er imidlertid sekundært, det vigtige ved dem i holdningssammenhæng er at de er overleveret ’færdigpakket’ med sprogligt udtryk og legitim og retorisk stærk værdiladning. Når man har fundet den passende kliche, har man altså fundet holdning og legitimation i ét.

At klicheerne er retorisk stærke betyder at de er praktisk talt umulige at argumentere imod. ”Man skal ikke smide barnet ud med badevandet”, siger man, og er dermed uangribelig. *Ingen* vil argumentere at det faktisk er en god ide at smide barnet ud med badevandet. Det be-

---

⁶⁰ Jeg bruger ordet ’kliche’ uden negativ ladning, synonymt med ’fast udtryk’ eller ’fast figur’. Når jeg alligevel foretrækker ’kliche’ er det for at påkalde den oprindelige betydning af kliche, en trykkeplade som kan tages ned fra hylden og give et forudbestemt resultat når en konkret opgave byder sig.

tyder dog ikke at man nødvendigvis vinder en diskussion ved at finde en passende kliche. Én kliche kan nemlig angribes med en anden kliche (eller et andet retorisk virkemiddel). ”Man må fjerne problemet ved roden”, for at blive i eksemplet.

Intet spørgsmål passer 100 % på en kliche – det er sjældent at vi faktisk diskuterer at smide børn ud eller ej. Klicheerne er metaforer og fikspunkter i det retoriske og holdningsmæssige landskab. De er prototyper som et konkret spørgsmål skal projiceres på og tillempes. Der er med andre ord brug for en forhandling af hvilke klicheer der er relevante og hvorfor de er det. Det er denne forhandlingsproces vi ser informanten gå igennem i sin diskussion med sig selv. Det er ydermere Billigs pointe (1987, 1991) at denne afprøvning af klicheer ikke bare er et led i overtalelsen af en samtalepartner, det er selve tænkningens natur.

I diskussionen prøves spørgsmålet om ’almindeligt dagligsprog i radio og fjernsyn’ mod en række forskellige klicheer med modsatrettede konklusioner. De første klicheer der afprøves er linje 3-6: ’man skal kalde en spade for en spade og sige det lige ud ad landevejen’. De suppleres i linje 9-10 med en kliche med modsatrettet konklusion, nemlig at man ’ikke skal forfladige sproget’. Det er vel at mærke informanten selv der postulerer at klicheerne står i modsætning til hinanden ved i linje 13-15 at drage den alternative konklusion ’det er måske bedre rigsdansk jeg vil have’. Som for yderligere at understrege modsætningen mellem klicheerne, giver han efterfølgende sammenfatningen ’nu er jeg pludselig kommet i tvivl’.

Sekventielt sker der en interessant vending med interviewerens kommentar i linje 18-19 som giver anledning til et intermezzo, en *side sequence* (Jefferson 1972), med ad hoc-definition af ’rigsdansk’ og ikke mindst en karakteristik af dem der taler rigsdansk, ’det pæne København og Århus, de store byer’, som står i social kontrast til ’det bondske nørrebroske’. Lytter man til sekvensen får man umiddelbart en følelse af at den er en sidesekvens, en mulighed for informanten til at få sagt noget han er sikker på, nu hvor han har afsløret sin ’tvivl’. Intervieweren tilskriver sig selv uvidenhed, og informanten er hurtig til omvendt at tilskrive sig selv viden ved at udlægge det angiveligt problematiske spørgsmål. Der kan således fra interviewerens side være tale om en face-reddende handling (Goffman 1955) idet den gør informantens problem med at komme til enighed med sig selv til et problem ved spørgsmålsformuleringen og termen ’dagligsprog’.

For gennemgangen af klicheer er det mere interessant at intermezzoet bruges som springbræt til at introducere et nyt modsatrettet perspektiv i linje 30-31, og igen er det markeret som oppositionelt til det forudgående med ’man skal heller ikke være affekteret’.

Klicheernes funktion er at de trækker det abstrakte spørgsmål ind i en hverdagskontekst. De er udtrykt abstrakte uden reference til et konkret problem, og det er netop derfor flere klicheer ofte kan bringes i diskussion med hinanden. På den anden side giver klicheernes normative bud anvisninger til hvordan man handle i en bestemt situation og hvad man bør mene om et konkret spørgsmål. Samtidigt introducerer de en (social) kontekst til specifikke spørgsmål sådan at de mere generelle konsekvenser af det kan analyseres. I eksemplet fortolkes det abstrakte spørgsmål om 'hverdagsprog i medierne' som et spørgsmål der kan projiceres over på generelle spørgsmål om 'at være ligefrem', 'at kalde en spade for en spade' og 'ikke at være affekteret', og i modsatgående retning 'at man ikke skal forfladige sproget'.

Bemærk dernæst at det er *klicheerne* som informanten binder sin holdning op på. De bruges altså ikke bare som pejlepunkter til at diskutere sit svar, de træder simpelthen i stedet for spørgsmålet og bliver det man tager stilling til. I uddraget sker det endda eksplicit idet informanten i sit konkluderende svar, linje 37-38, gentager at han gerne vil have 'at man taler lige ud ad landevejen', om end med tilføjelsen 'der hvor de kommer fra'.

Den hverdagsretoriske informant tager altså det abstrakte spørgsmål om 'hverdagsprog i radio og tv', fortolker det i forhold til prækonstruerede klicheer og svarer ved at udtrykke sin enighed til klicheen, ikke det oprindelige spørgsmål. Og dette er vel at mærke en meget almindelig strategi, også blandt de resterende 48 informanter.

Ordvalget fortæller flere steder at det er sociale identiteter der bringes i spil snarere end et valg mellem værdineutrale alternativer. Tydeligst er måske 'man skal ikke være affekteret', men også at 'folk taler lige ud ad landevejen' og at rigsdansk er det man taler 'i det pæne København og Århus'. De to første præsenterer normative krav om takt og tone. Et brud på disse klicheer er en overtrædelse af hvad det vil sige at være et godt menneske. Der er ikke tale om et rationelt valg af den mest hensigtsmæssige omgangsform, men om ikke at fremtræde som 'snobbet' eller at 'tro man er noget'. Det sidste knytter sociale grupper til en bestemt sprogbrug. En forkastelse af rigsdansk i medierne bliver dermed en forkastelse af (normerne for sprog i) storbyernes velbjærgede kredse. Alle tre identitetspåkaldelser kan tages som belæg for at valget i den nye kontekst står mellem to sociale idealer, *strammeren* og *slapperen* kunne man kalde dem. Det lader til at informanten er yderst følsom over for disse sociale stereotyper – hvorfor ellers nævne dem – og at det er dem han tager stilling til snarere end det er spørgsmålets mere neutrale formulering. Eller med andre ord, han konstruerer sig en lokal identitet, og han sørger oven i købet for først at give sin udlægning af hvordan hans nytillskrevne identitet skal fortolkes. Det er vigtigt at understrege at denne identitetstilskrivning er

lokal. Der er intet der siger, at den informant der her fremstiller sig som liberal, 'slapper' og med anti-borgerlige idealer, ikke kunne fremstille sig selv modsat i en anden kontekst – måske endda ville gøre det eksplicit og dermed vise at han forstår problemernes kompleksitet. Vi ser faktisk eksempler på at der trækkes på forskellige idealer selv i det korte uddrag. Således tales der om 'ikke at forfladige sproget', et argument der tilhører et andet repertoire, et mere konservativt og nationalt repertoire. De to sættes eksplicit som hinandens modsætninger, men informanten erklærer sig altså enig i begge. Han viser dermed overbevisende at han er bevidst om spørgsmålets konsekvenser og at hans stillingtagen til fordel for sproglig pluralisme ikke er naiv, men afvejet i forhold til modsatgående idealer.

I klicheernes sproglige udformning finder man eksempler på den tendens jeg omtalte som *neutraliseringen*. Bemærk hvordan i det mindste to af de 'mentale pejlepunkter' der bygges op, bygges op *negativt*. I linje 9-10 har vi '[jeg mener] ikke at man skal forfladige sproget', i linje 30-31 'man skal heller ikke gå hen at blive affekteret'. De fungerer dels som klicheer som ingen på nogen måde kan anfægte. Ingen vil tale positivt om at 'forfladige sproget'. Når man vælger klicheen at 'forfladige sproget' har man netop valgt den 'konservative' side i debatten. Havde man valgt den 'liberale' ville man vælge en anden kliche, fx 'man skal lade sproget udvikle sig', ikke forsøge at forkaste klicheens fortolkning. Og tilsvarende med 'affekteret', naturligvis.

Den negative fremstilling har en ekstra styrke frem for den positive, fordi den forskyder informantens egen investering i emnet yderligere et niveau. Med introduktionen af klicheen kan informanten undgå at tage stilling til selve spørgsmålet, og i stedet tage stilling til en prækonstrueret 'udtryk-holdning'-pakke. Med introduktionen af den negative strategi behøver han ikke engang at gøre det, han kan nu nøjes med at forkaste en kliche som alle vil finde absurd. I retorisk teori kendes denne strategi som at skyde mod stråmænd, og går ud på at man opbygger et svagt underbygget vrangbillede af modstanderens argumenter udelukkende for at undergrave det og præsentere sin egen konklusion som det eneste logiske alternativ. I holdningsinterviewet følger den anden fase ikke nødvendigvis med. Her er det nok at forkaste en absurd stråmand.

Edwards & Potter (1992, Potter 1996) beskriver hvordan et af de stærkeste argumenter i en diskussion er at præsentere sig selv som *disinteresseret* (og evt. modstanderen som i højeste grad interesseret). Med *interesseret* menes der hvor stor den argumenterendes egeninteresse, hans *stake*, er i debatten, hvor meget han har investeret, så at sige, og med *disinteresseret* dermed en vis retorisk ligegyldighed over debattens udfald. En argumenterende der har meget

at vinde, vil normalt stå svagere end en modstander der kan påstå at være disinteresset og 'bare beskrive tingene som de er'. Det er en lignende strategi vi ser med opbygningen af negative klicheer. Informanten præsenterer sig som neutral. Han taler faktisk overhovedet ikke *for* noget. Han peger på modstanderens svage punkter (og evt. egeninteresse), og lader sin egen alternative konklusion hænge uargumenteret i luften. Med andre ord, ved at bruge neutralitetsstrategien, og i særlig grad med negative formuleringer, undgår informanten at udtrykke en holdning som han kan hænges op på; man kan sige at han udtrykker en holdning ved *ikke* at udtrykke en holdning.

I en 'rigtig' debat ville modstanderen naturligvis stille spørgsmålstejn ved stråmanden, ved om den valgte kliche nu også kunne projiceres på det stillede spørgsmål og ved den udtalte argumentation som informanten fremfører for sit alternativ. Men holdningsinterviewet er ikke en rigtig debat. Det er (som oftest) informantens diskussion med sig selv, en diskussion med blind makker. I de få tilfælde hvor interviewereren faktisk åbner diskussionen og kritiserer valget af kliche eller svarer med en modsatrettet kliche, er det reglen snarere end undtagelsen at informanten ændrer konklusion eller medierer mellem de to standpunkter med et 'ved ikke'-svar.

Argumenter om engelsk

Det slående i det andet uddrag jeg vil vise, er ikke som ovenfor hvordan der fremsættes holdninger på en måde der omhyggeligt undgår at fremsætte holdninger. Det er snarere det påfaldende, men hyppigt forekommende, at et tilsyneladende simpelt spørgsmål besvares med en lang personlig fortælling som ret beset kun er marginalt relevant. Igen har vi at gøre med pragmatikalisering fordi et abstrakt spørgsmål fortolkes i en til lejligheden konstrueret kontekst, men pragmatikaliseringen sker her ikke ved at inddrage klicheer, men ved at konkretisere spørgsmålet i forhold til personlige erfaringer. Resultatet for det eksperimentelle design er dog analogt, igen introduceres nye kontekster som er dem der i virkeligheden relateres til, mens det abstrakte spørgsmål kun bliver associativt startpunkt. Og igen har vi at gøre med neutralisering fordi et stort arbejde lægges i at præsentere konklusionen som den eneste rimelige konklusion, og ikke et udtryk for informantens egeninteresser eller idiosynkrasier. Narrativens retoriske struktur er sådan at man dårligt kan pege på steder hvor informanten udtrykker en værdidom, han præsenterer bare problemet som det er, som en disinteresset analytiker af sit eget liv.

Men først og fremmest har vi at gøre med en jonglering med sociale kategorier og forhandling af deres værdi. Det er ubetvivleligt at der er tale om en positiv selvfremsstilling, men selvfremsstillingen kan ikke løsrives fra holdningssvaret, den er jo netop konstrueret som et argument for svaret. Som ovenfor indledes også dette uddrag med et interviewerspørgsmål der peger et par minutter tilbage i samtalen. Ordvekslingen lød da:

Int: Så læser jeg nogle påstande op, og så vil jeg gerne vide hvor enig eller uenig du er i dem: ”Der bruges alt for mange engelske ord i dag”?

Inf: Ja.

Int: Jeg har, som du kan se, en skala der hedder helt enig, overvejende enig, hverken enig eller uenig, og sådan (uforståeligt)

Inf: Jeg er overvejende enig.

I mellem de to passager er der blevet diskuteret andre sprogholdningsspørgsmål.

Uddrag 2: 44; 3.16-7.20

- 1 Int: kan du ikke sige mig hvor det er for nogle °steder (0.4) øh: (.) hvor
2 det bliver brugt for mange engelske ord (.) eller hvad du- (0.4) hvad
3 du tænker°
4 (1.3)
- 5 Inf: .hhh (.) hh jamen det er jo øh:: (0.6) det er jo i dagligdagen (0.4)
6 ikke øh specielt mange unge mennesker øh: °(I)⁶¹ øh: slår jo om sig
7 med øh: .hh forskellige engelske udtryk (2.0) ikke° (.) og øh man kan
8 da også tage sådan en virksomhed som her der er også mange øh:: en-
9 gelske udtryk der bruges,
- 10 Int: for eksempel,
11 Inf: .hhh hh ja altså da ((virksomhedsnavn)) er en international virksom-
12 hed øh:: (.) når du sådan sidder og læser i:: (1.5) i det de
13 ↑skri↓ver (0.4) der er øh er (.) da er en hel del engelske ord i (.)
14 synes jeg i hvert fald=
15 Int: =mm
16 Inf: .hh men øh nu øh:: (0.4) er hvad hedder det: mit (..) °synspunkt° er
17 altså hvorfor jeg synes de ting det er nok fordi jeg overhovedet ikke
18 kan engelsk
19 (0.7)
- 20 Int: ja=
21 Inf: =.h i hvert fald ikke ret meget (1.4) .hh øh det er meget lidt jeg
22 kan ikke (.) fordi øh::: jeg tror i skolen har jeg kun haft engelsk i
23 øh tre år (.) og >det var da begrænset hvad vi lærte dengang da jeg
24 gik [i sko:le]<
25 Int: [ja]
26 (1.1)
- 27 Inf: så har jeg da også prøvet at: at gå på engelskkurser og (0.6) >men
28 det synes jeg til gengæld de jeg har været på i hvert fald< har jeg
29 fået for lidt ud af fordi det de mest snakker om det er den tur de
30 skal på [nå::r]=
31 Int: [hh hh]

---

⁶¹ Jeg er i tvivl om der her er et ”I” eller et ”de”. Begge dele er mulige, men med vidt forskellige interaktionelle identitetsimplikationer. Der klages over de unges sprog. Intervieweren er betragteligt yngre end informanten, ca. 30 mod ca. 60. Med et ”I” inddrages intervieweren i gruppen af unge der ”slår om sig med engelske udtryk” og skaber problemer for engelsksvage. Intervieweren anklages altså. Med et ”de” opstilles kategorien af ”de unge slår om sig med engelske udtryk” som en ekstern gruppe, og det relevante samtaleemne bliver en fælles for-dømmelse af disse. Ingen af de to situationer ville være fremmede hverken for dette interview eller for andre.

32 Inf: =aftenkursus det er færdigt hh heh
33 Int: mm (.) °mm°
34 (1.0)
35 Inf: og så har jeg også prøvet vi:a selvstudie (.) men det har jeg altså
36 ikke øh:: (1.0) hvad skal man si:ge (1.0) resurser nok til at styre
37 (.) det [bliver]=
38 Int: [s-]
39 Inf: =ikke til noget det: det (.) det:: det gør det ikke
40 (0.3)
41 Int: °nej°
42 (1.1)
43 Inf: nu har jeg også svært ved at (.) lære sprog: det er så noget andet
44 (..) ikke (.) og det gør det så ikke bedre.
45 Int: ne:j men s=
46 Inf: =vel (.) hah hah hah HAH HAH hah (0.4) ja
47 ps: (3.5)
48 ((en sekretær kommer ind med kaffe))
49 Int: så er der servering.
50 (8.6)
51 ((sekretæren går igen, skramlen med kopper))
52 Int: og det er noget du mærker (1.0) i dagligdagen
53 Inf: .hh .hh ikke i dagligdagen (.) ikke andet end at der kan da være nog-
54 le ord man kan være d- øh: en del i tvivl om øh hvad betyder (0.4)
55 men det er ikke så meget en- dagligdagen (.) det er mere når man er
56 øh:: (1.6) når man er udenlands jo ikke?
57 Int: °mm°
58 Inf: selvfølgelig (1.3) eller (.) støder man på nogle øh: (0.4) personer
59 (.) som så er turister her i ↑Danmark eller ↓sådan noget ikke at man
60 (0.4) .hhh KAN IKKE rigtigt >forklare dem hvor de skal hen hvis de
61 spørger om vej og så videre altså det er jo mere på den led<=
62 Int: =°ja°=
63 Inf: =>altså decideret i dagligdagen det er da kun at der kan være nogle
64 ord man kan være lidt i tvivl om< (1.2) men mange af dem øh: kan man
65 alligevel forstå jo=
66 Int: =ja=
67 Inf: fordi .hhh hhh °fordi at øh: nu har° jeg jo: (1.1) personligt været-
68 selv været en arbejdsleder i syvogtyve år jo og [er altså]=
69 Int: [hh hh]
70 Inf: =ikke mere (1.1) så: jeg er jo stødt på mange ting i gennem mit liv
71 så (.) med d- alle de fremmedord stille og roligt jo,
72 Int: °mm°
73 Inf: .hh og har jeg været i >tvivl så har jeg selvfølgelig spurgt< (.)
74 hvad det betød (.) hehhh=
75 Int: =og så lærer man det [på den måde]
76 Inf: [og så] >lærer man det på den måde ikke<
77 (1.1)
78 Int: °hvor har du væ:ret °arbejdsleder henne (0.4) eller hvad sammen-
79 hæng°°=
80 Inf: =°jeg har været° køkkenchef (3.8) på: en sko:le (...) som var en
81 kostsko:le (.) .hh >det var en mellemting mellem en kantine og en re-
82 staurationsvirksomhed< (0.6) .hh me:n af helbred- w- mæssige årsager
83 var jeg altså nødt til at sto:ppe
84 Int: mm (0.4) [( )]
85 Inf: [stress]
86 Int: ja (0.4) det siger alle der har været inden for [øh:]
87 Inf: [ikke] (.) og det: og
88 jeg havde jo: °sssyv otteogtyve personer under mig ikke (..) så:°
89 (1.4) det var stress
90 Int: ja
91 Inf: og så va- sagde jeg stop (0.4) hehh .h da lægen anbefalede det hhh
92 Int: ja

93 (1.1)
94 Inf: ja=
95 Int: =for hvor længe siden
96 (0.8)
97 Inf: ja det er snart otte år siden ja det er otte år siden=
98 Int: =og så har du været her
99 Inf: ja
100 Int: siden
101 Inf: ja (2.0) og har fået styr på (.) ens (.) helbred igen,
102 (0.8)
103 Int: [>kommet lidt] ned på jorden<
104 Inf: [(og det::)]
105 Inf: ja (0.4) og det er det vigtigste
106 Int: °ja°
107 (1.7)
108 Int: hvad har du: af arbejde her ( )
109 Inf: her øh jeg: er terminalsarbejder
110 Int: ja
111 Inf: altså jeg har mange forskellige opgaver hernede jeg er over det hele
112 stort set (1.7) øh (1.1) °hvad hedder det: med varemottagelse øh da-
113 toskred og:° rearlager og (1.0) °oprydning og (.) gulvvaks og~
114 [øh::]=
115 Int: [hh hh]
116 Inf: =jeg træder ind alle steder hvor der er behov for det
117 Int: ja
118 Inf: hehh
119 (1.1)
120 Int: en af de (.) erfarne folk [herude] kan jeg så (forstå)
121 Inf: [°ja:°]
122 Inf: °ja°
123 (0.4)
124 Int: °mm°
125 (1.9)
126 Inf: ((rømmen))
127 (3.0)

Strukturelt falder informantens begrundelse i to dele, linje 5-14 som svarer på spørgsmålet med lokale begrundelser og som konkluderes med et 'synes jeg i hvert fald' og linje 16-126 som er den friere narrativ og personhistorie. Linje 16 kan ses som en indledende projektering af 'nu kommer der en narrativ'. Overgangen markeres dels med et tydeligt temposkift i retning af det mere tilbagelænedede, en lydlig indånding, og flere gambitter, dels med et skift i niveau, fra at tale om hvad han 'synes', projekterer han at ville 'forklare sit synspunkt'. Endelig afsluttes turen med en dristig påstand: "jeg kan slet ikke engelsk", en påstand som ikke kan sidde overhørig, og da slet ikke i et interview der eksplicit drejer sig om engelsk. Lige så klar er afslutningen på sekvensen med de nærmest hviskede 'ja'er' og de lange pauser, især den nærmest demonstrative 5-sekunders pause der kun afbrydes af informantens rømmen.

Som argumentation betraget viser begrundelsen for holdningssvaret nogle sære træk. Når intervieweren spørger om en begrundelse for informantens svar, må det være ud fra en antagelse om at begrundelsen på en eller anden måde viser en vis stabilitet, og at den så at sige går forud for svaret. Vi forventer med andre ord at den er konsistent og planlagt. Men betragtes denne argumentation statistisk, som om den var en planlagt argumentation snarere end som om den blev konstrueret løbende, viser den sig at være temmelig inkonsekvent. Argumentationen hovedpunkter kan parafraseres som: 'Der bliver brugt for mange engelske ord i hverdagen' (linje 5). 'Det mener jeg fordi jeg slet ikke kan engelsk' (linje 16-18). Det underforstås altså at informanten har problemer fordi der bruges et sprog han ikke forstår i hans hverdag. Men i linje 53, på interviewerens direkte spørgsmål, får vi så 'det giver mig ikke problemer i dagligdagen, kun i forbindelse med rejser og udlændinge' og (linje 63ff.) 'i hverdagen forstår man, eller man spørger sig for', med det underordnede belæg 'jeg forstår det meste fordi jeg har været arbejdsleder' (linje 67-68), et belæg som dårligt kan forstås som et belæg i en 'rationel' argumentation a la Toulmin (1958), men som snarere må forstås ud fra den identitetsfremstilling som foregår ved siden af og henover argumentationen. Om man vil, kan man opfatte dette som en argumentation med ethos-appel (Aristoteles 2002).

Argumentationen er grundlæggende selvmodsigende – problemerne er med engelsk i hverdagen, men der er ikke problemer med engelsk i hverdagen. Søger vi entydige svar på (naive) spørgsmål som 'hvorfor mener denne informant at der er for mange engelske ord' eller 'hvor oplever han at der er for mange engelske ord', finder vi dem ikke. Det skal understreges at denne kritik kun rammer argumentationen når den løftes ud af sin interaktionelle kontekst og forsøges generaliseret. I den lokale interaktionelle kontekst er der intet der tyder på at argumentationen ikke opfylder sin funktion.

Hvis det er svært at finde et entydigt udsagn i den overordnede argumentation, er der til gengæld nogle interessante antagelser i de enkelte delargumenter der indgår som støtte for det overordnede argument.

Man kan dels pege på præsuppositioner der drejer sig om engelsks stilling i erhvervs-livet: Som belæg for at der er mange engelske ord på informantens arbejdsplads fremføres det at det er en 'international virksomhed' (linje 11). Belægget hviler altså på en præsupposition om at internationale virksomheder (i Danmark) bruger engelske ord. Det definerende træk ved 'en international virksomhed' er, må man formode, at den har international kontakt, og vi kan udlede at denne er på engelsk – i sig selv en sigende antagelse. Informantens argument afspejler yderligere en sprogopfattelse hvor brug af engelsk som fremmedsprog i international kontakt spredt sig til det danske som bruges på virksomheden. Det er ikke til at udlede om dette opfattes som et uomgængeligt faktum eller som et tilfælde for denne virksomhed. Eller, hvad der også er muligt, om det skyldes at informanten i sin tænkning om emnet 'engelske importør' ikke skelner mellem brug af engelske importør i dansk og brug af engelsk som fremmedsprog.

Dernæst kan man pege på præsuppositioner der knytter sig til normer for samfundsborgeres engelskkompetencer. Først og fremmest er det 'accountable matter' (Edwards & Potter 1992) ikke at kunne engelsk. Det kræver en forklaring at informanten *ikke* kan engelsk, som det ikke ville gøre hvis han *kunne* engelsk. Som et tankeeksperiment kunne man forestille sig hvordan argumentationen ville se ud hvis spørgsmålet var om polsk i stedet for engelsk. Her ville det efter alt at dømme være kompetencen der krævede en forklaring ('hvor har du lært polsk'), og ikke den manglende kompetence ('hvorfor kan du ikke polsk'). Med andre ord behandles kompetencer i engelsk af informanten som normen for danske samfundsborgere.

Man ser den upåfaldende antagelse at engelsk læres i (folke)skolen (linje 21), og at ringe engelskkompetencer derfor kan tilskrives skolens manglende prioritering af engelsk ('kun tre år') og generelt ringe skolegang ('det var begrænset hvad vi lærte dengang jeg gik i skole') (linje 23). Men ringe engelskkompetencer er også et personligt ansvar. Informanten fortæller en dannelseshistorie hvor han faktisk *har* prøvet at lære engelsk, og ikke bare én gang og på én måde, men både på aftenskole og som selvstudie (linje 27-35). At engelsk er en norm, og at informanten *burde* kunne engelsk, understreges af ordvalget. Med diskurspartiklerne 'da også' i linje 27 behandler informanten normen om at han burde kunne engelsk som allerede foreliggende. Han viser at han anerkender normen og er forpligtet af den. Fortællingen om de forskellige engelskkurser og brugen af partikler fortæller os to modsatrettede ting om normen om engelskkundskaber. På den ene side bruger informanten dem til at afskrive sig

skyld i sine manglende engelskkundskaber – han har jo prøvet, men 1) aftenskolekurserne var ikke gode nok, og 2) han har ikke de (medfødte) evner der tillader ham at gennemføre et selvstudie, og/eller de evner der gør det let for ham at lære fremmedsprog. På den anden side er det kun fordi han giver denne elaborerede 'ansvarsfraskrivelse' at vi som analytikere bliver opmærksomme på at der er et ansvar som skal fraskrives.

Ydermere ser det ud som om normen om at kunne engelsk hviler stærkere på ledere. Ellers er det i hvert fald svært at forklare at informanten i linje 67ff. bruger sin egen fortid som leder som argument for at han alligevel godt kan nogle engelske ord. Argumentet føres ikke rigtig igennem, men det kunne tolkes som at ledere er mere i kontakt med engelsk, og derfor også lærer engelsk.

Måske fortæller den selvfølghed som engelsk behandles med og de forklaringsafkrævende manglende engelskkundskaber mere om informantens forhold til engelsk i Danmark i dag end det registrerede 'overvejende enig' eller hans mere reflekterede forsøg på at forklare sin holdning.

Positionering

Hvor diskussionen ovenfor handler om opfattelsen af engelsk, undersøgelsens formål, handler dette afsnit igen mere om træk ved holdningsinterviewet. Det er ukontroversielt at fastslå at vi bruger samtaler til at forhandle vores identitet for os selv og hinanden (Antaki & Widdicombe 1998). At det også er det der sker i en så 'asocial' social sammenhæng som et interview, mener jeg at uddraget med al tydelighed viser.

Når man læser, og især hører interviewuddraget, er det slående hvor meget informanten fortæller en narrativ om sig selv, og hvor lidt han egentlig taler om sine holdninger eller sin opfattelse af engelsk. Hans selvpræsentation, hans *positionering*, sigter mod at opnå to mål på samme tid. På den ene side positionerer han sig som engelsksvag som argument for at der bruges for meget engelsk i Danmark i dag. Dette argument står og falder med 1) at begge samtalende accepterer at det er et problem hvis borgere udelukkes fra samfundet pga. problemer med fremmedsprog, og 2) at han kan overbevise interviewerens om at han faktisk kan så lidt engelsk at det skaber problemer i hans hverdag. På den anden side positionerer han sig som en ressourcestærk og energisk person der ikke tilhører den svageste del af samfundet. Hvis han var ualmindeligt svag, ville det jo være et mindretal der havde problemer. Hvis han omvendt er stærk og alligevel har problemer, så er der formentlig også mange andre der har. Det retoriske spil står altså om *attributionen* af problemerne. Det er essentielt at det er *ordene* der skaber problemer, og ikke *informanten* (eller andre engelsksvage). Man kan påstå at kam-

pen for at opnå de to identitetsmål fører til at informantens 'jeg' opspaltes i to forskellige jeg'er. På den ene side det engelsksvage jeg, på den anden side et ressourcestærkt 'meta-jeg' som forklarer det engelsksvage jeks problemer. Dermed knyttes den 'svage' identitet til ét jeg, og den 'stærke' til et andet.

Den stærkeste formulering til fordel for egen svaghed kommer i narrativens første sætning (linje 17-18). En sådan selvkritik eller selvnedgørelse vil normalt efterfølges af en modsigelse eller en sympatitilkendegivelse fra modtageren (Pomerantz 1984). Den kommer imidlertid ikke her, tværtimod får vi en enighedstilkendegivelse⁶². Og måske er det den face-trussel som det udgør, som fører til at der bliver opblødt på den stærke formulering i linje 21, 'næsten ikke i hvert fald'. Også i linje 21 er der en mærkbar pause hvor man kunne forvente en modsigelse fra modtageren – som udebliver. Og igen i linje 25 finder vi noget der meget vel kan opfattes som en face-trussel, når interviewerens ikke modsiger fortællingen om hvor lidt informanten lærte i skolen. Det er muligt at det er disse udtalte face-trusler der initierer opbygningen af den 'stærke' identitet, det er også muligt at den har været forberedt hele tiden. I hvert fald er det her opbygningen starter med beskrivelsen af de forskellige kurser og 'det svage jeks' kamp mod dårlige kurser og manglende medfødte evner. Trumfen sættes i linje 67-68 med den mildest talt overraskende kausalitet mellem 'man lærer at forstå de engelske ord man støder på' *fordi* 'jeg har været arbejdsleder i 27 år, og der kommer man ud for mange ting'. Faktummet at informanten har været arbejdsleder, virker ikke rigtig sammenhængende med argumentationen i øvrigt, derimod yder det fin støtte til argumentet om at 'jeg har problemer selvom jeg er så stærk som jeg er'. Set i det lys er det måske heller ikke tilfældigt at det stærkeste kort gemmes til sidst i argumentationen, også selvom det betyder at der ikke er noget naturligt sted at aflevere det.

I opbygningen af det svage og det stærke jeg er det ligeledes interessant at følge attributionerne. Når informanten ikke har lært engelsk i skolen skyldes det at 'vi ikke lærte så meget dengang'. Skylden lægges altså på skolesystemet. Når han ikke får nok ud af aftenskolekurset, skyldes det at '*de andre* talte mere om turen de skulle på', og altså ikke fx hans egen manglende interesse. I forbindelse med selvstudier kan skylden dårligt lægges på andre. Den lægges her på medfødte evner, 'ressurser' og at han har 'svært ved at lære sprog'. Når problemerne med engelsk optræder, er det når han er *udenlands*, og de altså kan tilskrives de uvante

---

⁶² 'Ja' har (mindst) to forskellige betydninger i et interview. Dels 'ja, jeg er enig', dels 'ja, jeg har hørt hvad du sagde'. Det er muligt at de to tolker interviewerens 'ja' forskelligt.

omgivelser; eller de skyldes mødet med *udlændinge*, og kan altså igen tilskrives mødet med noget uvant.

Når den stærke identitet skal opbygges, er det en anderledes handlekraftig informant vi ser. Når han faktisk forstår de fleste engelske ord trods alt skyldes det at 'han har været arbejdsleder', og at han tager besværet med at 'spørge hvad de betyder' (og, må man formode, at han kan huske det).

Konklusion

Uanset om de præsenterede detalje analyser holder, eller om fx påstanden om de to modstridende identitetskonstruktioner kan forkastes, er det slående hvor meget af det der siges, der drejer sig om selvfremstilling og hvor lidt der er afrapportering af mentale tilstande. Eller med andre ord, det er slående hvor meget af det der registreres som informantens "holdning", der kan ses som udslag af interviewets sociale møde snarere end som afrapportering af kognitive størrelser som informanten bragte med sig ind i interviewet.

De tre fænomener der er blevet peget på, *pragmatikaliseringen* af spørgsmålene, *neutraliseringen* af egen holdning og *positionering* i forhold til sociale identiteter, rejser hver for sig væsentlige spørgsmål ved holdningsinterviewet som metode.

Pragmatikaliseringen stiller spørgsmål ved muligheden for at standardisere et interview, og dermed ved at sammenligne svar fra forskellige informanter på "samme spørgsmål". Når informanterne som det er vist, er tvunget til at trække på egne fortolkningskontekster, er resultatet ikke at spørgsmålene bliver standardiseret, snarere at det er overladt til informanten selv at stille sine egne spørgsmål.

Neutraliseringen rejser snarere spørgsmål ved selve holdningernes væsen. Holdninger opfattes typisk som værdidomme, som udtryk for personlige, psykologiske sym- og antipatier. Det er derfor påfaldende hvor stort et arbejde informanterne gør ud af netop at præsentere deres "holdninger" som alt andet end personlige værdidomme. Ja mere end det, hvor meget retorisk arbejde der lægges i at udtrykke sin holdning gennem netop *ikke* at udtrykke en holdning, men at forkaste andres holdninger. Det ville unægtelig være mere effektivt at sige "jeg kan godt lide dialekter", i stedet for at opstille og nedskyde et antal stråmænd, hvis den holdningsmæssige konsekvens var den samme.

Positioneringen rejser det mest direkte spørgsmål ved idealet om at tilsidesætte sociale konventioner til fordel for et neutralt eller asocialt interview-som-eksperiment. Vi kan se hvordan et stort arbejde lægges i at præsentere et positivt billede af sig selv for interviewer,

også selv om interviewereren formentlig er ligeglad og ikke ville udsige negative værdidomme over informanten. Konsekvensen for holdningsinterviewet kan være at vi får de politisk korrekte holdninger frem i interviewet, mens mere kontroversielle holdninger holdes skjult eller simpelthen aldrig bliver gjort relevante. Den modsatte konsekvens er selvfølgelig også mulig, nemlig at informanten præcis vælger de politisk ukorrekte holdninger for at udfordre interviewereren. Resultatet er i og for sig det samme: det der registreres som en holdning, er et udtryk for den konkrete identitetskonstruktion i det konkrete møde mellem en interviewer og en informant, ikke noget man kan forvente er konsistent med holdninger der udtrykkes uden for interviewet.

Mit formål med at fremdrage de tre fænomener har ikke været at forkaste interviewet som metode, men at insistere på at dets "socialitet". At opfatte den som en asocial begivenhed, en neutral eksperimentel opstilling, er vildledende og metodisk utilfredsstillende.

[7.533 ord]

Udskriften følger konventionerne i Femø Nielsen & Beck Nielsen (2005).

Jeg skylder en stor tak til Søren Beck Nielsen for at udpege svagheder i en tidligere version af denne artikel. De fejl og mangler der stadig findes, står naturligtvis for egen regning.

Referencer

- Antaki, Charles & Sue Widdicombe (red.). 1998. *Identities in Talk*, London: Sage.
- Aristoteles. 2002. *Retorik*, Oversat med introduktion af Thure Hastrup, København: Museum Tusulanums forlag.
- Billig, Michael. 1987. *Arguing & thinking*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Billig, Michael. 1991. *Ideology and Opinion*, London: Sage.
- Bourdieu, Pierre. 1999 [1973]. Den Offentlige Mening Eksisterer Ikke, i *Men Hvem Skabte Skaberne?*, København: Akademisk Forlag.
- Davies, Bronwyn & Rom Harré. 1990. Positioning: The Discursive Production of Selves, *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20 no. 1: 43-63.
- Drew, Paul & Elizabeth Holt. 1988. Complainable Matters: The Use of Idiomatic Expressions in Making Complaints, *Social Problems* 35 no. 4: 398-417.
- Edwards, Derek. 2000. Extreme Case Formulations: Softeners, Investment, and Doing Nonliteral, *Research on Language and Social Interaction* 33 no. 4: 347-73.
- Edwards, Derek & Jonathan Potter. 1992. *Discursive Psychology*. London: Sage.
- Femø Nielsen, Mie & Søren Beck Nielsen. 2005. *Samtaleanalyse*. Frb.: Samfundslitteratur.
- Fowler, F.J & T.W. Mangione. *Standardized Survey Interviewing. Minimizing Interviewer-Related Error*, London: Sage.
- Goffman, Ervin. 1955. On face-work: an analysis of ritual elements in social interaction, *Psychiatry* 18.
- Houtkoop-Steenstra, Hanneke. 1995. Meeting Both Ends: Between Standardization and Recipient Design in Telephone Survey Interviews, i P. ten Have & G. Psathas (red.), *Situated Order. Studies in the Social Organization of Talk and Embodied Activities*, Washington, DC: University Press of America: 91-106.
- Houtkoop-Steenstra, Hanneke. 2000. *Interaction and the Standardized Interview. The Living Questionnaire*, Cambridge: Cambridge University Press,
- Howie, Dorothy & Michael Peters. 1996. Positioning Theory: Vygotsky, Wittgenstein and Social Constructionist Psychology, *Journal for the Theory of Social Behaviour* 26, 1: 51-64.
- Jefferson, Gail. 1972. Side Sequences, i David Sudnow (red.), *Studies in Social Interaction*, New York: The Free Press: 294-338.
- Kristiansen, Tore & Jacob Thøgersen. 2006. Rigtige mænd er ikke bange for engelsk, i J. Nørby Jensen, O. Ravnholt & J. Schack (red.) *Ordet fanger. Festskrift til Pia Jarvad i anledning af 60-års-dagen*: 85-114.

- Maynard, D.W., H. Houtkoop-Steenstra, N.C. Schaeffer & J. van der Zouwen (red.). 2002. *Standardization and Tacit Knowledge: Interaction and Practice in the Survey Interview*, New York: Wiley.
- Pomerantz, Anita. 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes, i: J.M. Atkinson & J. Heritage (red.) *Structures of Social Action*, Cambridge: Cambridge University Press: 57-101.
- Pomerantz, Anita. 1986. Extreme case formulations: A way of legitimizing claims, *Human Studies* 9: 219-229.
- Potter, Jonathan. 1996. *Representing Reality*, London: Sage.
- Sacks, Harvey. 1992. *Lectures on Conversation*, Oxford: Blackwell.
- Stax, Hanne-Pernille. 2000. And then what was the question again? Text and talk in standardised interviews, *Proceedings of the 2000 American Statistical Association's Section on Survey Research Methods*: 913-17.
- Stax, Hanne-Pernille. 2005. Når tekst kommer på tale. Studier af interaktion, tekst og opgaveforståelse i spørgeskemabaserede interview, ph.d.-afhandling ved Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet: <http://www.humaniora.sdu.dk/phd/dokumenter/filer/Afhandlinger-50.pdf>.
- Toulmin, Stephen. 1958. *The uses of argument*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Thøgersen, Jacob. under udgivelse. *Det er meget godt som det er... er det ikke?*.
- Wetherell, Margaret. 1998. Positioning and Interpretative Repertoires: Conversation Analysis and Post-Structuralism in Dialogue, *Discourse & Society* 9 no. 3: 387-412.
- Widdicombe, Sue. 1998. 'But You Don't Class Yourself': The Interactional Management of Category Membership and Non-membership, i C. Antaki & S. Widdicombe (red.), *Identities in Talk*, London: Sage: 52-70.

Tekst 10

Kakofoni

Addendum til Poster.exe / Poster_light.exe

- Don't tell, show!

Baggrund

Flash-præsentationen som er vedlagt på cd-rom (Poster.exe / Poster_light.exe), er en udløber af en poster jeg lavede til Humaniorafestivallen 2005. Flash-versionen er en videreudvikling og på sin vis en oplagt konsekvens af de pointer som den (lidt) mere traditionelle poster postulerede. I forbindelse med Humaniorafestivallen blev der opslået en konkurrence for ph.d.-studerende. Opgaven lød på at beskrive hvorfor ens ph.d.-projekt var vigtigt. Jeg gik til opgaven med en glæde over at få lov til at præsentere mine tanker på en mere intuitiv, ja kunstnerisk, måde end den metodiske eksposition som vi er vant til fra akademiske afhandlinger. Det er først bagefter jeg er kommet til at tænke på at den fremdrager nogle af de punkter som jeg finder mest centrale for humanistisk videnskab – meget rammende på en *Humaniorafestival*.

Overordnet mål

Posteren såvel som mit ph.d.-projekt som helhed følger parolen ”analysér, problematisér, kritiser” som jeg opfatter som grundlæggende for god humanistisk videnskab: Man går til en alment accepteret viden om hvordan verden hænger sammen, og viser hvordan virkeligheden er mere mangesidig end man først troede. Man forkaster den simple løsning der i første omgang syntes tilstrækkelig til fordel for den komplekse. Projektet har dels et elementært vidensindsamlende sigte, dels et metodeudviklende og dels et politisk.

Emnet for posteren er *meningsmålingen*. Meningsmålingen er et uhyre populært værktøj i politisk arbejde for tiden. Der går ikke en dag uden at man i medierne kan høre hvad danskerne mener om dette eller hint – meningsmålingerne skaber overskrifter i den politiske debat. Ligeledes går der ikke en dag uden at politikerne reagerer på meningsmålingerne. Meningsmålinger styrer regeringens afgørelser i enkeltsager, meningsmålinger udstikker partiernes politik, på sæt og vis kan man sige at meningsmålinger afgør folketingsvalget før det er afholdt. Afhængig af temperament kan man opfatte meningsmålinger som demokratiet bragt ud til den enkelte eller som reklamekampagnerne og opinionsinstitutternes manipulation; i hvert fald kan man ikke se bort fra meningsmålingernes væsentlighed. Meningsmålingen præ-

senterer sine resultater abstrakt og dekontekstualiseret, som om de var sprunget til live i denne rene form. Jeg har i mit ph.d.-arbejde ønsket at bevare resultaterne som konkrete og kontekstualiserede udsagn, placeret i den argumentative kontekst de optræder i, indlejret i de diskussioner de skriver sig ind i. Jeg giver derfor heller ikke noget nyt og ”rigtigere” svar i stedet for det svar som jeg forkaster. Jeg ønsker ikke at give en ny afrundende fortolkning som kunne give tanken ro, jeg har villet udskyde og udsætte fortolkningen og kun ladet betydningen træde frem i fragmenter.

Formålet med at bruge en ikke-lineær præsentation

Flash-præsentationen giver mulighed for at leve op til nogle af disse idealer om flertydighed og suspenderet forklaring. En del moderne antropologi og sociologi (Clifford & James 1986, Bourdieu & Wacquant 2002, Mulkay 1991, Ashmore 1989, Jørgensen 2002) slås med det grundlæggende paradoks at viden altid er lokaliseret, viden *et sted fra*, og forsøger som en konsekvens at skrive sig selv ind i analysen, eller at analysere sine egne udsagn som blot et af mange mulige udsagn. Man forsøger på forskellig måde at minimere objektiviseringen af det objekt eller den kultur man beskriver. Enten ved at lade sine ’objekter’ tale eller ved at objektivitere sit eget udsagn⁶³. Den akademiske skrivestil er grundlæggende en hindring for en sådan proces, hvad der har fået nogle refleksivt indstillede forskere til at forkaste den eller bøje den til det yderste (Ashmore 1989, Tyler 1986, Fuglsang 1998). Problemet er bl.a. at den akademiske eksposition altid har én stemme, forfatterens. Selvom forfatteren kan citere og dermed lukke andre stemmer ind i sin tekst, er det altid forfatteren der har ansvaret for den overordnede eksposition, og som bestemmer hvem der må tale, og hvornår de må tale. Desuden har den akademiske genre et normativt krav om konsistens, den må ikke være selvmodsigende. Der må godt præsenteres modsigende argumenter, men uoverensstemmelsen skal så afgøres, eller det skal vises hvordan den tilsyneladende modsigelse *i virkeligheden* bygger på enighed på et højere plan.

Men mere grundlæggende end det, påstår jeg, kæmper teksten imod undergravningen af sin egen objektivitet blot og bart fordi den nødvendigvis har en én-sporet fremadskridende kronologi. Man kan ikke i en skreven tekst sige flere ting samtidigt (selvom skønlitterære forfattere har gjort forsøget, fx Madsen (2002)). Man kan ikke gå fra et punkt og videre til to forskellige beslægtede punkter, men må nødvendigvis vælge den ene før den anden. Endelig, et

---

⁶³ Dvs. at gøre sine egne udsagn til objekt for analyse, ikke at påstå deres objektivitet(!)

kommensurabel af de tre ”problemer” ved den akademiske eksposition: man kan ikke sige to modsatrettede ting samtidigt – selvom det nogle gange er det sandeste man kan sige...

Med en Flash-præsentation kan man gøre alle de ting som den akademiske skrivestil ikke tillader. Man kan altså, mener jeg, udvikle en skrivestil der er konsistent med det politiske og metodekritiske mål som refleksiviteten og socialkonstruktivismen opstiller. Ydermere er Flash-præsentationen *uafsluttet* og *uafsluttelig*. Mens den skrevne tekst foreligger i færdig form og kan overskues fra begyndelse over midte til afslutning, bliver Flash-præsentation først ”skrevet” når den bliver ”læst”. Man kan ikke opretholde illusionen om en konklusion og om et afsluttet hele. Præsentationen sluttes når man ikke ser den mere, og konklusionen er suspenderet og optræder hele tiden, eller udkrystalliserer sig måske først efter at præsentationen er forladt. I hvert fald findes den ikke på sidste side.

Flash-præsentationens mål er altså i lighed med sine teoretiske idealer at være

- flerstrengt i stedet for én-strengt
- simultan i stedet for kronologisk
- flerstemmet i stedet for én-stemmet
- fragmentarisk i stedet for lukket
- suspenderet i stedet for afsluttet

At give folket *stemme*

I sin konkrete fremtræden spiller posteren på udtrykket ”at give folket/informanten stemme”, en parole i den offentlige debat. Oplæsningernes stemme er essentiel. Pointen er at meningsmålingens klare, entydige konklusion undertrykker alle diskussionerne, koret af argumenterne og modargumenterne. Det er netop formålet med en overskrift at reducere mængden af støj. Men jeg insisterer på at støjen er den egentlige kerne, at de mange stemmer i al deres fragmenterede flertydighed giver svaret.

Stemmen er her givet helt konkret ved at der er én stemme der læser de 47 informan-
ters⁶⁴ svar på spørgsmålet højt. Der er til dels en praktisk (anonymiserende) årsag til at bruge den samme stemme til alle informanternes svar. Men der er også en teoretisk pointe. For det første har jeg (ligesom meningsmålingen) ønsket at give stemme til *danskerne*, ikke til et antal

---

⁶⁴ Der indgik godt nok 49 informanter i undersøgelsen, men for to af dem er der pga. tekniske problemer ikke nogen lydoptagelse, og derfor heller ikke noget verbalt svar at gengive.

individer. Man kan mene at det går mod intentionen om at give stemme til unikke svar, men jeg mener der er en sandhed i at de anonymiserede svar kunne være udsagt af hvem som helst. De er ikke individers holdninger (én mand, én mening), de er holdninger som alle og enhver kunne fremsætte i den konkrete kontekst og med det konkrete retoriske formål som de er udtalt med. Det individuelle repræsenterer altså ikke så meget psykologiske forskelle som forskellige syn på problemstillingen, og de forskellige syn kunne sagtens være udtalt af det samme individ på forskellige dage eller i forskellige kontekster. Det udstillede bliver altså hele befolkningens *intra*-inkonsistente holdninger, ikke et antal individers *inter*-inkonsistente holdninger. Diskussionerne står ikke mellem én person der mener ét og en anden der mener noget andet. Diskussionerne findes lige så meget i den enkelte svarer, måske i selve spørgsmålet.

Denne pointe understreges yderligere ved at det ene citat bliver umuligt at skelne fra det andet når det er den samme stemme der læser dem alle op. Hører man to (eller flere) citater samtidig, opstår derfor helt konkret den kakofoni som projektet er en analogi over. Eller med andre ord så længe man kun lytter til én person er den indre inkonsistens til at følge, forsøger man at fastholde et bredt udsnit af svar, ”folkets holdning”, hører man kun forvirring.

Teknisk disclaimer

Præsentationen findes i to versioner, Poster.exe og Poster_light.exe. Som navnet antyder, er light-versionen en nedroslet version hvor grafikken er i dårligere opløsning. Sidder man med en hurtig computer, giver Poster.exe den bedste oplevelse. Oplever man at den hakker eller reagerer langsomt på musebevægelser, bør man køre Poster_light.exe i stedet. Præsentationen bør starte ved et simpelt dobbeltklik. Begge versioner opererer med meget store filer, det kan derfor være en fordel at kopiere dem fra cd'en til egen harddisk (fx Skrivebordet) inden man starter dem.

Jeg har været ude for at præsentationen ”crasher” og ikke reagerer på klik og musebevægelser. Det kan især ske hvis man kører den store version, og hvis man starter for mange lydspor på samme tid. Skulle det ske, minimeres vinduet ved et tryk på Esc. Det kan derefter lukkes, og præsentationen kan startes igen.

Jeg har ingen uddannelse i Flash (eller nogen anden) programmering, og har lært mig selv den smule jeg ved om Flash ved at lave denne præsentation. Jeg havde et budskab jeg gerne ville levere, og Flash gav mig en mulighed for at levere det. Jeg indrømmer gerne at programme-

ringen ikke er den mest glittede og lækre. Den ligner en amatørs værk - hvad den altså også er... Når man ser præsentationen, håber jeg man vil have det i tankerne.

Beskrivelse af de enkelte skærbilleder

I det følgende følger en beskrivelse af hvert enkelt skærbillede eller hver enkelt komponent i præsentationen, tilknyttet nogle få ord om hvorfor det ser ud som det gør.

1. Spørgsmålet

Første skærbillede viser spørgsmålet som de 47 informanter blev præsenteret for og som altså er den direkte anledning til deres svarkonstruktioner. I dokumentarismens ånd er spørgsmålet præsenteret i den typografiske form det havde på det spørgeskema som intervieweren læste op af, og stemmen der læser det op, er (for størstedelen af informanternes vedkommende) den samme som de blev præsenteret for.

Oplæsningen skulle gerne give følelsen af at spørgsmålet kunne være stillet til en selv, at man bliver sat i informanternes sted, og derfor ideelt set har lettere ved at identificere sig med deres svar. Det kan være svært at yde retfærdighed til et svar som er produceret on-line og under pres når det præsenteres i distanceret skriftlig form. Ved at konfrontere beskueren direkte med spørgsmålet, håber jeg at kunne videregive en intuitiv forståelse for hvorfor nogle af svarene er tvetydige og tøvende.

Når spørgsmålet er oplæst, fortsætter præsentationen automatisk til *hovedskærmen (2)*.

Klikker man på spørgsmålet mens det kører, bliver man også sendt til *hovedskærmen (2)*.

2. Hovedskærmen

Hovedskærmen er den centrale, og største, del af præsentationen. De øvrige 9 'rum' kan ses som kommentarer til den. Den består af flere dele.

2.1 Svarene

Den største del af hovedskærmen, hele den nedre del, er fyldt med citater fra de 47 informanter. Hver informant har fået sit eget kvadrat. Forskellige skrifttyper er brugt for at illustrere at der bag hvert enkelt citat gemmer sig en egen stemme. Den kvadratiske form leder måske tankerne hen på post-it-lapper der er sat op på en opslagstavle. Denne allusion var tydeligere i posterversionen der brugte forskellige farver fra post-it's paletfarve-register. Kvadraterne

dækker delvis hinanden som et symbol på den forvirring, det rod, som svarene udgør. Det er en grafisk kakofoni, ligesom stemmerne danner lydlig kakofoni, og svarene udgør en holdningsmæssig kakofoni. Citaterne er sat med grå skrift som kontrast til 'spørgsmålet' (1) og 'holdningssvarene' (3) som er sat med sort. Dette er naturligvis en metafor for at vi gerne vil se holdninger som sort/hvide mens folks forklaringer ofetere er nuancer af gråt.

Når man bevæger cursoreren hen over et citat, forstørres det og løftes med en ramme ud af virvaret af andre citater, samtidig flyttes det ind mod midten af skærmen. Man kan altså zoome ind på det enkelte svar. Samtidig begynder oplæsningen af svaret⁶⁵, og den fortsætter til slutningen af citatet. Bevæger man sig videre hen over et nyt citat, er det dette der zoomes ind på, og oplæsningen af dette begynder. Men oplæsningen af det forrige fortsætter. På den måde kan man starte adskillige oplæsninger samtidigt (alt afhængigt af computerkraft), og man opnår dermed den kakofoni af *intra-* og *inter-*diskuterende stemmer som er præsentationens tema.

Klikker man på et citat bliver man sendt til *holdningssvarene* (3)

2.2 Spørgsmålstegnet

Kører man cursoreren over spørgsmålstegnet stopper alle oplæsninger. Klikker man på det, bliver man sendt tilbage til *spørgsmålet* (1).

2.3 Udråbstegnet

Kører man cursoreren over udråbstegnet stopper alle oplæsninger. Klikker man på det, bliver man sendt til *avisoverskriften* (4).

2.4 Punktummet

Kører man cursoreren over punktummet stopper alle oplæsninger. Klikker man på det, bliver man sendt til *fortællingen om de blinde mænd i Hindustan* (5).

3. Holdningssvarene

Klikker man på et citat i hovedskærmen bliver man sendt videre til 'rene', kvantitative holdningsvar på en skala der går fra 'helt enig' til 'helt uenig'. Transformationen er (naturligvis) sarkastisk. Når man fjerner svarets inkonsistenser og forbehold, fjerner man også det der i

---

⁶⁵ Det skulle være overflødig at sige at svarene er 'renset'. Et talesprogligt præg er forsøgt bevaret, men vi får ikke al den tøven, de selvfrydelser og false-starts som de oprindelige svar indeholdt.

virkeligheden er interessant. Og vigtigere end det, man fjerner den binding som det verbale svar giver til den levede verden. Svaret 'helt enig' er uforståeligt (og moralsk problematisk) når det løsrives fra sin retoriske forankring – hvem kan dog ønske at opgive dansk til fordel for engelsk? Når derimod det kvantitative svar holdes sammen med det kvalitative, giver de fleste svar god mening.

Samtidig er det naturligvis en problematisering af om kvantificeringen grupperer ting sammen som pragmatiske set ikke hører sammen. Som man kan se af citaterne, er informanternes argumenter for at vælge samme afkrydsning vidt forskellige, ofte endda direkte modstridende. Springet fra de kontekstualiserede, retoriske svar til de dekontekstualiserede, 'rene' holdningssvar, rejser spørgsmålet om meningsmålinger ikke sammenligner æbler med pærer.

Klikker man på siden, bliver man sendt tilbage til *hovedskærmen* (2).

4. Avisoverskriften

Klikker man på udråbstegnet, bliver man sendt til en fiktiv avisoverskrift og -manchet. Overskriften er en kommentar til den måde meningsmålingsdata bliver brugt som nyhedsstof. Kritikken er todelt. På den ene side er det en kritik af at vi har tendens til at se det entydige og stringente svar som *sandere* end det tvetydige og uklare. Vi vil gerne se det klare svar som det *egentlige*, og virvaret som en fejlkilde, støj. Men faktum er jo omvendt. I virkeligheden er støjen *det egentlige*, og det klare svar er en *abstraktion* eller slet og ret en *illusion*. Nyhedsoverskriften hviler udelukkende på det usikre grundlag af de mange modsatrettede stemmer, det undlader blot at nævne det. Det fortrænger forbeholdene til fordel for et simpelt (men ukorrekt?) statement.

For det andet kommenteres det paradoksale i at meningsmålingens resultat kan være overraskende nyhedsstof⁶⁶. Hvis meningsmålingen spørger en repræsentativ del af befolkningen, burde deres svar vel ikke kunne overraske befolkningen selv? Groft sagt burde enhver meningsmåling der giver et resultat der kan skabe en overskrift, vel vække mistanke? Når et overraskende resultat fremkommer, tyder det på en eller anden form for (formentlig uoverlagt) manipulation. Fx som her i og med at svarene er løftet ud af deres umiddelbare retoriske kontekst, og i og med at ordlyden af det stillede spørgsmål ikke nævnes.

---

⁶⁶ I den landdækkende og (tilnærmelsesvis) repræsentative telefonmeningsmåling med 1000 respondenter fik man resultater med nogenlunde samme procentscorer som gives her, ca. 20 % erklærede sig 'helt' eller 'overvejende enige' (Kristiansen & Vikør 2006)

Klikker man på siden, bliver man sendt tilbage til *hovedskærmen* (2).

5 Fortællingen om de blinde mænd i Hindustan

Klikker man i hovedskærmen på punktummet, bliver man sendt til fortællingen om de blinde mænd i Hindustan. Fortællingen kan læses som en allegori over meningsmålingens problem, at den samler informanternes mangesidige, inkompatible, udsagn under én samlende overskrift, ”engelsk som modersmål”.

Klikker man på siden, bliver man sendt tilbage til *hovedskærmen* (2).

[2.511 ord]

Jeg skylder en stor tak til Kirsten Marie Øveraas som havde besværet med at læse alle citaterne op med pedantisk omhyggelighed - inklusiv sludder, vrøvl, vås og fortællelser.

Referencer

- Ashmore, Malcolm. 1989. *The reflexive thesis*, Chicago: University of Chicago Press
- Bourdieu, Pierre & Loïc J.D. Wacquant. 2002. *Refleksiv sociologi*, København : Hans Reitzels Forlag.
- Clifford, James & George E. Marcus (red.). 1986. *Writing Culture. The poetics and politics of ethnography*, Berkeley: University of California Press.
- Fuglsang, Martin. 1998. *At være på grænsen. En fænomenologisk bevægelse*, Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Jørgensen, Marianne Winther. 2002. *Refleksivitet og kritik. Socialkonstruktionistiske subjekt-positioner*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kristiansen, Tore & Lars Vikør. 2006. *Nordiske Språkhaldningar*, Oslo: Novus
- Madsen, Svend Åge. 2002. *Den Ugudelige Farce*, København: Gyldendal.
- Mulkay, Michael. 1991. *Sociology of Science. A sociological pilgrimage*, London: Open University Press.
- Tyler, Stephen A. 1986. Post-Modern Ethnography: From document of the occult to occult document, i Clifford, James & George E. Marcus (red.), *Writing Culture. The poetics and politics of ethnography*, Berkeley: University of California Press.

Dansk resume

Danmark, såvel som resten af (den vestlige del af) verdenen, har det sidste halve århundrede oplevet en stadig stigende kulturel påvirkning fra (amerikansk)engelsk. På den sproglige side tager påvirkningen adskillige forskellige former: engelske låneord, skift til engelsk i forskellige samfundsdomæner, øget interesse for engelsk på bekostning af andre fremmedsprog osv. Denne afhandling handler om danskernes opfattelse af påvirkningen fra engelsk. Dels om deres holdninger til engelsk, dels om deres diskursive konstruktion af disse holdninger.

Afhandlingen har altså et dobbelt fokus. På den ene side analyserer den holdninger som de fremkommer i interviews med danskere med forskellig social baggrund, med en særlig interesse for de argumenter de lægger til grund for deres holdningstilkendegivelser. På den anden side undersøger den interviewet som metode i en sådan udforskning og kritiserer på empirisk grundlag det standardiserede interview som det forsøges gennemført. Afhandlingen er således refleksiv. I stedet for at antage at informant og forsker forstår de undersøgte sprogpolitiske problemstillinger på samme måde, forsøger den at analysere hvordan informanterne forstår interviewets spørgsmål. Det analytiske blik vendes således mod den kontekstualiserede betydningsdannelse i interviewet. I yderste konsekvens medfører denne refleksive selvanalyse en dekonstruktion af undersøgelsens udsagn. Det antages dog at det også fører til en øget forståelse af begrebet *holdninger*, af interviewet som betydnings- og holdningskonstruerende praksis såvel som af både lingvistikken og lægmandens forståelse af den sprogpolitiske virkelighed i Danmark i dag.

Afhandlingen består af 10 tekster der er struktureret i forhold til dette dobbelte fokus. Nogle af dem diskuterer interviewteknik og standardisering i teoretiske vendinger, nogle fremlægger kvantitative henholdsvis kvalitative holdningsresultater, og endelig forsøger nogle at vise hvordan holdningsresultaterne er fremkommet som resultat af interviewets sociale interaktion. I den interaktive præsentation der er vedlagt på cd-rom, eksperimenteres der med alternativ forskningsformidling i et forsøg på at lade fremlægningens form afspejle afhandlingens refleksive sigte.

Afhandlingen har ikke én samlende konklusion, hver tekst indeholder sine egne påstande. Overordnet problematiseres dog en holdningsundersøgelse som ikke tager hensyn til interviewets interaktionelle elementer, og det vises at engelsk af informanterne konstrueres som default-sproget mod hvilket andre sprog måles, samtidig med at engelsk associeres til modernitet og internationalitet.

English summary

During the past half century, Denmark, as well as the rest of the (Western part of) the world, has experienced a growing cultural influence from (American) English. In the languages, this influence has taken different forms: English loanwords, shifts to English in some public domains (most notably, in higher education and business communication), a rising interest in English at the expense of other foreign languages etc. This dissertation is about Danes' conception of the influence from the English language; both about their attitudes towards English, and about their discursive construction of these attitudes.

The dissertation thus has a double focus. On the one hand, it analyses attitudes as they are expressed in interviews with Danes of various social backgrounds, with a special emphasis on the arguments that informants base their attitudes upon. On the other, it investigates interviews as a method in the investigation of attitudes and criticizes on empirical grounds the standardized interview as it is attempted to be conducted. The dissertation is thus reflexive. Instead of assuming that informant and researcher understand the language political issues to be investigated in similar ways, it attempts to analyze how the informant makes sense of the interview's questions. Thus, the analytical scope is on the contextualized construction of meaning in the interview. The extreme consequence of this reflexive self-analysis is the deconstruction of the claims of the dissertation. However, it is assumed that the reflexive analysis also contributes an awareness of the concept of *attitude*, of the interview as a meaning- and attitude-constructing practice, as well as an awareness of linguists' as well as lay men's conception of the language political reality in Denmark at present.

The dissertation is comprised of 10 texts that are structured according to the double focus of the dissertation. Some discuss interview methods and standardization in theoretical terms, some present quantitative respectively qualitative attitude results, and finally, some attempt to show how the attitude results have evolved through the social interaction of the interview. In the interactive presentation which is handed in as part of the dissertation, experiments are made with an alternative means of presenting research results. The goal is to let the form of the presentation reflect the dissertation's reflexive aim.

The dissertation does not present one overarching conclusion; each text poses its own claims. However, throughout the dissertation a critical objection is made against an attitude investigation that does not regard the interactional aspects of the interview setting; and it is shown how Danes construe English as the default language against which all other languages are measured, while they associate English with modernity and internationality.

Appendiks 1: Informanter

<i>Inf.-nr.</i>	<i>Livsstil</i> ⁶⁷	<i>Køn</i>	<i>Alder</i>	<i>Varighed</i>	<i>Dato</i>	<i>Interviewer</i>
1 ⁶⁸	B ₁	K	31	45 min.	2.4.2002	JT
2	B ₁	M	30	75 min.	3.4.2002	JT
3	B ₁	M	35	90 min.	10.4.2002	JT
4	D ₂	M	41	75 min.	4.4.2002	LME
5	D ₂	M	38	47 min.	5.4.2002	LME
6	D ₂	M	44	56 min.	6.4.2002	LME
7	C ₃	K	44	60 min.	8.4.2002	CJ
8	C ₃	K	38	58 min.	8.4.2002	CJ
9	C ₃	K	39	45 min.	9.4.2002	CJ
10	B ₁	K	34	120 min.	16.5.2002	JT
11	B ₁	M	30	90 min.	17.5.2002	JT
12	B ₁	K	40	60 min.	17.5.2002	JT
13	B ₄	K	54	75 min.	10.9.2002	JT
14	B ₄	K	38	90 min.	10.9.2002	JT
15	B ₄	M	45	** ⁶⁹	10.9.2002	JT
16	B ₄	K	50	** ⁶⁹	10.9.2002	JT
17	B ₅	K	35	90 min.	12.9.2002	JT
18	B ₅	K	34	75 min.	12.9.2002	JT
19	A ₆	M	33	50 min.	19.9.2002	JT
20	A ₆	M	35	50 min.	19.9.2002	JT
21	A ₆	K	35	40 min.	19.9.2002	JT
22	A ₇	M	39	55 min.	20.9.2002	JT
23	A ₇	M	40	60 min.	20.9.2002	JT
24	A ₇	M	38	60 min.	20.9.2002	JT
25	A ₈	M	32	77 min.	21.9.2002	JT
26	A ₈	M	42	65 min.	21.9.2002	JT
27	A ₈	M	38	60 min.	21.9.2002	JT
28	B ₅	M	36	90 min.	26.9.2002	JT
29	C ₉	K	46	70 min.	30.9.2002	JT
30	C ₉	M	51	60 min.	2.10.2002	JT
31	C ₉	M	48	60 min.	9.10.2002	JT
32 ⁶⁸	A ₁₀	M	37	60 min.	9.10.2002	JT
33	D ₁₁	M	41	60 min.	10.10.2002	JT
34	D ₁₁	M	40	70 min.	10.10.2002	JT
35 ⁷⁰	D ₁₁	M	47	55 min.	10.10.2002	JT
36	A ₁₀	K	39	65 min.	15.10.2002	JT
37	A ₁₀	M	41	55 min.	16.10.2002	JT
38	C ₁₂	K	25	60 min.	6.12.2002	JT
39	C ₁₂	M	36	45 min.	6.12.2002	JT
40	C ₁₂	M	33	45 min.	6.12.2002	JT

⁶⁷ Numrene i sænket skift angiver virksomheden som informanterne arbejder på. Ud fra dem kan man altså se hvilke informanter der er kolleger.

⁶⁸ Interviewet foregik hjemme hos informanten hvorimod resten af interviewene foregik på deres arbejdsplads.

⁶⁹ Optagelserne fra disse to interviews er ødelagt. Der foreligger altså ikke kvalitativt materiale fra disse to interviews (og derfor citeres de to informanter heller ikke). Derimod er de medtaget i de kvantitative beregninger.

⁷⁰ Denne informant er af tyrkiskcyprisk baggrund og den eneste informant som har andet modersmål end dansk.

41	C ₁₃	K	23	45 min.	21.5.2003	JT
42	C ₁₃	K	41	45 min.	21.5.2003	JT
43	D ₁₄	M	39	65 min.	28.5.2003	JT
44	D ₁₄	M	58	65 min.	28.5.2003	JT
45	D ₁₄	M	39	55 min.	4.6.2003	JT
46	C ₁₃	M	34	50 min.	16.10.2003	JT
47	D ₁₅	M	37	45 min.	13.11.2003	JT
48	D ₁₅	M	21	50 min.	13.11.2003	JT
49	D ₁₅	M	58	55 min.	13.11.2003	JT

Appendiks 2: Spørgeskema

Meningsmålingsspørgsmålene

1.2) Hvor tit har du talt, læst eller skrevet engelsk i løbet af den sidste uge?

- 1: Slet ikke (gå til spm. 1.4)
- 2: En enkelt gang
- 3: 2 til 4 gange
- 4: Omtrent hver dag
- 5: Flere gange hver dag
- 6: Ved ikke (gå til spm. 1.4)

1.3) I hvilke sammenhænge har du talt, læst eller skrevet engelsk?

- 1: Skrevet engelsk på arbejde, i skolen eller i forbindelse med studier
- 2: Talt engelsk på arbejde, i skolen eller i forbindelse med studier
- 3: Læst bøger eller artikler på engelsk
- 4: Skrevet engelsk i fritiden
- 5: Talt med engelsktalende i fritiden
- 6: Ved ikke

Jeg vil nu læse nogle påstande op, og jeg vil gerne vide hvor enig eller uenig du er i disse:

1.4a) Der bruges alt for mange engelske ord i dag. Er du:

- 1: Helt enig
- 2: Overvejende enig
- 3: Hverken enig eller uenig
- 4: Overvejende uenig
- 5: Helt uenig
- 6: Ved ikke

1.4b) Der bør laves nye ord som erstatter de engelske ord som vi får ind i sproget.

- 1: Helt enig
- 2: Overvejende enig
- 3: Hverken enig eller uenig
- 4: Overvejende uenig
- 5: Helt uenig
- 6: Ved ikke

1.5a) Hvilket ord foretrækker du at bruge: 'mail/e-mail' eller 'e-post'?

- 1: Mail/e-mail
- 2: E-post
- 3: Bruger begge
- 4: Ved ikke

1.5b) Hvilket ord foretrækker du at bruge: 'bodyguard' eller 'livvagt'?

- 1: Bodyguard
- 2: Livvagt
- 3: Bruger begge
- 4: Ved ikke

1.5c) Hvilket ord foretrækker du at bruge: 'design' eller 'formgivning'?

- 1: Design
- 2: Formgivning
- 3: Bruger begge
- 4: Ved ikke

1.6) Hvor enig er du i følgende påstand:

Det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål.

- 1: Helt enig
- 2: Overvejende enig
- 3: Hverken enig eller uenig
- 4: Overvejende uenig
- 5: Helt uenig
- 6: Ved ikke

1.7) Ansatte i radio og fjernsyn følger ikke altid de samme normer for korrekt sprog. Hvad synes du om brug af almindeligt dagligsprog i stedet for rigsdansk i udsendelserne? Er du:

- 1: Meget positiv
- 2: Overvejende positiv
- 3: Hverken positiv eller negativ
- 4: Overvejende negativ
- 5: Helt negativ
- 6: Ved ikke

1.8) I en del danske virksomheder er engelsk blevet arbejdssprog. Hvad er din holdning til det, er du positiv eller negativ?

- 1: Positiv
- 2: Negativ
- 3: Hverken positiv eller negativ
- 4: Ved ikke

Sprog i uddannelsessystemet

2.1) Der er mange sprog der på en eller anden måde indgår i vores uddannelsessystem. Hvor stor vægt oplever du at der bliver lagt på disse sprog i uddannelsessystemet?

dansk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
norsk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
svensk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
tysk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
fransk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
engelsk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
spansk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
russisk	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor
forskellige	
indvandrersprog	ingen / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / stor

2.2) Hvordan ser du på en opprioritering og styrkelse af disse sprog i vores uddannelsessystem?

dansk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
norsk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
svensk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
tysk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
fransk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
engelsk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
spansk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
russisk	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt
forskellige indvandrersprog	negativt / ___/___/___/___/___/	positivt

Internationale sprog

3.1) Sprog som bruges i international kommunikation, som fx engelsk, kalder vi internationale sprog. Tænk på Verden som helhed og angiv hvor stor rolle du mener at disse sprog spiller som internationale sprog.

Hvilken rolle spiller... (opført i alfabetisk rækkefølge)

arabisk	slet ingen / ___/___/___/___/___/	meget stor
engelsk	slet ingen / ___/___/___/___/___/	meget stor
fransk	slet ingen / ___/___/___/___/___/	meget stor
russisk	slet ingen / ___/___/___/___/___/	meget stor
spansk	slet ingen / ___/___/___/___/___/	meget stor
tysk	slet ingen / ___/___/___/___/___/	meget stor

3.2) I hvilken udstrækning er det dit indtryk at folk i Norden taler deres eget sprog når de taler sammen som anført i skemaet?

danskere – nordmænd	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid
danskere – svenske	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid
svenske – nordmænd	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid
færingere – islændinge	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid

3.3) Når danskere ikke taler deres eget sprog (dansk) i samtale med mennesker der taler et af de andre nordiske sprog, hvilket sprog er det så dit indtryk at de bruger

norsk	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid
svensk	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid
engelsk	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid
tysk	aldrig / ___/___/___/___/___/	altid

Hvor enig er du i følgende påstande:

3.4) De mennesker i Verden der ikke har engelsk som modersmål, bør lære sig engelsk som internationalt sprog

stærkt uenig / ___/___/___/___/___/ stærkt enig

3.5) Den internordiske kommunikation bør foregå på norsk, dansk eller svensk

stærkt uenig / ___/___/___/___/___/ stærkt enig

3.6) Det er helt i orden og bare en fordel at den internordiske kommunikation foregår på engelsk

stærkt uenig /___/___/___/___/___/ stærkt enig

Domæner

Et spørgsmål i den indledende meningsmåling drejede sig om din holdning til at engelsk er blevet arbejdssprog i en del danske virksomheder. Der er også andre områder af samfundet hvor engelsk trænger frem på bekostning af dansk.

4.1) I EU-sammenhæng føres forhandlinger i dag på engelsk (eller enkelte andre internationale sprog), og danske politikere er derfor nødt til at kunne kommunikere på engelsk for at kunne varetage Danmarks interesser mest effektivt. I hvilken udstrækning er du enig i følgende påstand:

Det er en uheldig udvikling at danske politikere er nødt til at kunne engelsk i EU-sammenhænge

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

4.2) Videnskabens sprog er i dag engelsk, og især lægevidenskabelige og naturvidenskabelige forskere publicerer deres arbejder i internationale tidsskrifter.

Det er en udvikling som kan føre til at dansk ikke kan bruges inden for disse områder. I hvilken udstrækning er du enig i følgende påstand:

Det er en naturlig udvikling i en international verden at engelsk bliver videnskabens sprog

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

4.3) Du har sikkert lagt mærke til at nogle pop-/rock-grupper synger på dansk, mens andre synger på engelsk. I hvilken udstrækning er du enig i følgende påstand:

Det er bedst at bruge dansk i sangtekster

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

Emneområder

5.1) I de senere år har vi fået mange nye ord ind i sproget, som fx *cyberspace* og *mountainbike*. Lad os kalde dem for importord. Hvor mange importord vi bruger, afhænger blandt andet af hvad vi taler om. Hvad er dit indtryk af omfanget af importord på de områder der er nævnt i skemaet?

computer	ingen /___/___/___/___/___/ mange
internet	ingen /___/___/___/___/___/ mange
kirke	ingen /___/___/___/___/___/ mange
legetøj	ingen /___/___/___/___/___/ mange
biler	ingen /___/___/___/___/___/ mange
litteratur	ingen /___/___/___/___/___/ mange
sport	ingen /___/___/___/___/___/ mange
mad og drikke	ingen /___/___/___/___/___/ mange
musikliv	ingen /___/___/___/___/___/ mange
tøj og mode	ingen /___/___/___/___/___/ mange

5.2) Hvad synes du om at bruge importord på disse områder?

Jeg synes det er skidt/godt med brugen af importord når det drejer sig om...

computer	skidt /___/___/___/___/___/ godt
internet	skidt /___/___/___/___/___/ godt
kirke	skidt /___/___/___/___/___/ godt
legetøj	skidt /___/___/___/___/___/ godt
biler	skidt /___/___/___/___/___/ godt
litteratur	skidt /___/___/___/___/___/ godt
sport	skidt /___/___/___/___/___/ godt
mad og drikke	skidt /___/___/___/___/___/ godt
musik	skidt /___/___/___/___/___/ godt
tøj og mode	skidt /___/___/___/___/___/ godt

Korpus

6.1) Der kommer hele tiden nye ord fra andre sprog. De fleste kommer i dag fra engelsk. I hvor høj grad tror du at disse oversættes til dansk, fx *musemåtte* eller bliver bevaret som et importord, fx *teamwork*?

de fleste oversættes	☐
en stor del oversættes	☐
50-50	☐
en mindre del oversættes	☐
næsten ingen oversættes	☐

6.2) I de andre sprog i Norden kommer der på samme måde nye ord fra engelsk. I hvor høj grad tror du at ordene her oversættes eller bevares?

	Nor	Sve	Isl	Fin	Fær
de fleste oversættes	☐	☐	☐	☐	☐
en stor del oversættes	☐	☐	☐	☐	☐
50-50	☐	☐	☐	☐	☐
en mindre del oversættes	☐	☐	☐	☐	☐
næsten ingen oversættes	☐	☐	☐	☐	☐
ved ikke	☐	☐	☐	☐	☐

6.3) I nogle tilfælde hvor der findes både et dansk ord og et engelsk ord, er det danske ord det mest almindelige, fx *hjemmeside-home page*; *krydstogt-cruise*.

Hvor enig er du i følgende påstand: Det danske ord bør bruges.

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

6.4) I andre tilfælde er det engelske og det tilsvarende danske ord omtrent lige almindelige, fx *sikkerhedskopi-backup*; *party-fest*. Hvor enig er du i følgende påstand: Det danske ord bør bruges.

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

6.5) Endelig er der ordpar hvor det engelske ord er mere brugt end det tilsvarende danske, fx *airbag-sikkerhedspude*; *reality-tv-virkeligheds-tv*. Hvor enig er du i følgende påstand: Det danske ord bør bruges.

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

6.6) Hvilke ord bruger du selv?

de engelske	☐
de danske	☐
i nogle situationer de danske og i andre de engelske, det kommer an på hvem jeg taler med	☐
i nogle situationer de danske og i andre de engelske, det kommer an på hvad jeg taler om	☐

Nogle gange er der slet ikke noget dansk ord som kan bruges i stedet for det engelske, fx *sweatshirt*, *aerobics*.

Hvor enig er du i følgende påstande:

6.7) Mange af den slags engelske ord er svære at forstå og bevirker at der opstår barrierer mellem dem der kan engelsk og dem der ikke kan

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

6.8) Sådanne ord er med til at gøre dansk til et rigere og mere udtrykfuldt sprog

helt uenig /___/___/___/___/___/ helt enig

6.9) Mange gamle lån fra engelsk er tilpasset den danske måde at stave på, således er *c* blevet til *k*, fx *curry* til *karry*; *ch* til *tj*, fx *chance* til *tjans*; *ai* til *æ*, fx *drain* til *dræne*. Det gøres sjældent ved nye ord, men synes du at det kunne være en god ide?

meget dårlig ide /___/___/___/___/___/ meget god ide

6.10) Følgende ord kunne således skrives efter dansk mønster:

	Acceptabelt	Uacceptabelt
(computer) komputer	☐	☐
(clockradio) klokradio	☐	☐
(chips) tjips	☐	☐
(plaid) plæd	☐	☐

6.11) Retskrivningsordbogen tillader i en del ord fra engelsk at flertal både er med dansk endelse og med engelsk flertals-s, fx *airbagger-airbags*; *harddiske-harddisks*; *password-passwords*. Hvad vil du foretrække helt generelt at engelske navneord bøjes efter:

dansk mønster	☐
engelsk mønster	☐
afhænger af det enkelte ord	☐

I daglig tale bruges ofte større bidder af engelsk iblandet talen, fx

- Come on, manner. *Hvad med bare for en gangs skyld at udvikle noget nyttigt.* (Politiken 4.11.1999);
- Snak videre, skriv sjove klummer om os, hæng os ud på lederplads. *Who gives a flying fuck anyway?* (Politiken 19.7.2000);
- Der er *zero tolerance* over for lærere, der ikke kan betjene udstyret (dvs. edb-udstyr) (Politiken 2.11.2000)

6.12) Benytter du selv sådanne stumper af engelsk i dit sprog?

aldrig /___/___/___/___/___/ meget tit

6.13) Er det i orden at bruge sådanne stumper i mere officielt sprog?

slet ikke i orden /___/___/___/___/___/ helt i orden

Sprogpolitik

7.1) Hvor meget oplever du at institutioner og personer som disse påvirker vores sprog?

skolen	slet ikke /___/___/___/___/___/ meget
politikerne	slet ikke /___/___/___/___/___/ meget
arbejdspladsen	slet ikke /___/___/___/___/___/ meget
Dansk Sprognævn	slet ikke /___/___/___/___/___/ meget
radio	slet ikke /___/___/___/___/___/ meget
TV	slet ikke /___/___/___/___/___/ meget
aviser	slet ikke /___/___/___/___/___/ meget

7.2) Hvilken holdning har du til sproglig purisme (= det at man forsøger at holde sproget 'rent' for påvirkning udefra)?

meget negativ /___/___/___/___/___/ meget positiv

7.3) Hvordan ser du på at vi har en offentlig institution som Dansk Sprognævn til at tage sig af visse sprogpoltiske opgaver? Synes du det er godt eller skidt?

meget skidt /___/___/___/___/___/ meget godt

7.4) De foregående spørgsmål har handlet om sprogpolitik. Hvor godt vil du sige at du kender den offentlige sprogpolitik her i landet?

slet ikke /___/___/___/___/___/ meget godt

7.5) Helt til sidst et spørgsmål af mere generel politisk art: Hvor vigtige mener du idealerne 'solidaritet' og 'individuel frihed' er for vores samfund?

solidaritet
slet ikke vigtigt /___/___/___/___/___/ meget vigtigt

individuel frihed
slet ikke vigtigt /___/___/___/___/___/ meget vigtigt

Baggrundsspørgsmål

Sproglig selv vurdering mht. ENGELSK

taler slet ikke /___/___/___/___/___/___/ frit
skriver slet ikke /___/___/___/___/___/___/ frit
læser slet ikke /___/___/___/___/___/___/ frit

Køn: mand ___ kvinde ___

Fødselsår _____

Etnicitet _____

Arbejde _____

Skolegang: grundskole ___ gymnasium ___ universitet ___